PE
1

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

10-12

ANUL XXV

1975

C U P R I N S U L

Pag.

† NICOLAE, Mitropolitul Banatului: Mereu una cu poporul și destinul său — — — — — — — — — — — — — 499

ANIVERSĂRI JUBILIARE ALE PATRIARHIEI ORT. ROMÂNE

Pr. prof. dr. MIRCEA PĂCURARIU: Câteva considerații cu privire la înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române — — — — 502
Prof. MIHAI MUNTEANU: Înființarea Patriarhiei ortodoxe române în conștiința clerului și credincioșilor din Banat — — — — 528
Pr. dr. GHEORGHE LIȚIU: Contribuții arădene la promovarea unității bisericești a românilor — — — — — — — — — — — 533

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr MIRON DAN: Probleme de morală socială în „Apostolatul Social" al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — — — — 537

S T U D I I

Pr. prof. dr. IOAN G. COMAN: Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian — — — — — — — — — — — — — 552
PAUL EVDOCHIMOV: Sfințenia în tradiția Bisericii Ortodoxe (traducere de Ion V. Georgescu) — — — — — — — — — 570

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

Pr. prof. SORIN COSMA: Viața veșnică și bunurile materiale — — 599
Arhid. prof. dr. IOAN ZĂGREAN: Sensul adînc al iubirii față de aproapele — — — — — — — — — — — — — 603
Prof. TEODOR M. POPESCU | Maica Domnului model al femeii creștine — — — — — — — — — — — — — 607

P R O B L E M E P A S T O R A L E

Pr. dr .PETRU DEHELEANU: Material pentru predici și cateheze — 610

A N I V E R S Ă R I

* * * : Pretutindeni numele țării — — — — — — — — — 620

C O M E M O R Ă R I

Prot. ION B. MUREȘIANU: Dimitrie Țichindeal — — — — — 623

C H I P U R I D E Î N A I N T A Ș I

MARIN MĂLINAȘ: Nicolae Firu — — — — — — — — — 655
Prof. VASILE VĂRĂDEAN: Antoniu Sequens — — — — — — 666

TREPTE ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Sărbătorirea zilei Republicii. Dialogul prieteniei. Sesiunea Marii Adunări Naționale. Pentru continua propășire a țării. Sărbătoarea belșugului. În slujba progresului și colaborării. Nobilă și prețioasă activitate. Valoarea invențiilor românești. Produse premiate ale industriei românești. Invenție cu multiple avantaje. Succesul tractorului românesc. Construcții noi de interes obștesc. Importantă realizare românească. Primul teleferic de mare capacitate din munții Banatului. Însemnat ansamblu muzeistic. Noi contribuții la harta arheologică a Dobrogei 676

PV 1

MITROPOLIA BANATULUI

10-12

ANUL XXV 1975

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
TIMIȘ

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
TIMIȘ
P-31518-D

COMITETUL DE REDACŢIE:

Preşedinţi: Î. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului
P. S. VISARION, Episcopul Aradului

Membri: P.C. Pr. CONSTANTIN COMŞULEA, conisilier în Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului

P.C. Pr. EMIL ROMAN, consilier bisericesc la Episcopia Aradului

P. C. Pr. SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeş

C. Diacon PETRU DOROBANŢU, Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului

Redactor responsabil: P. Cuv. Arhim. dr. TIMOTEI SEVICIU, Vicarul Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului

Redacţia şi Administraţia: Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Timişoara I, bd. Victoriei nr. 7, cod 1900, Cont virament BNRSR filiala Timişoara 45.10.8.192.

MEREU UNA CU POPORUL ŞI DESTINUL SĂU

Biserica Ortodoxă Română a comemorat împlinirea a 50 de ani de la înfiinţarea Patriarhiei şi 90 de ani de la dobîndirea autocefaliei. Acestor două evenimente majore atît în viaţa Ortodoxiei româneşti cît şi a celei ecumenice, obştea noastră dreptcredincioasă — căreia s-au alăturat Bisericile surori, alte Biserici, denominaţiuni şi organizaţii creştine internaţionale — le-a acordat o cinstire aparte, iar forurile conducătoare au ţinut să le sublinieze prin acte de importanţă istorică. Coincizînd datele amintite cu împlinirea a 1650 ani de la primul sinod ecumenic (Niceea, 325), printre participanţii căruia s-a numărat şi episcopul Tomisului, actuala Constanţă, Sfîntul Sinod şi Adunarea Naţională Bisericească a Bisericii Ortodoxe Române au hotărît, iar Înalta Ocîrmuire a Statului a recunoscut, reactivarea scaunului episcopal al Tomisului, aşezînd aici pe episcopul-vicar al Eparhiei Dunării de Jos înălţată în grad şi devenită Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos. De asemenea împlinindu-se 2000 ani de la prima atestare documentară a vechiului Apulum, Alba Iulia de astăzi, şi 375 ani de la prima unire politică a ţărilor române sub Mihai Viteazul, proclamată tot la Alba Iulia unde ilustrul voievod a sporit prestigiul şi zestrea mitropoliei ce exista din îndepărtate vremi, s-a statornicit restaurarea episcopiei desfiinţată samavolnic la începutul veacului XVIII de stăpînirea străină sub care se afla vremelnic Transilvania.

Un întreg trecut plin de suferinţe şi bogat în glorie s-a perindat prin faţa conştiinţei noastre, dar în măsură egală prezentul încărcat de realizări şi promiţător de înfăptuiri. Astfel ne-am reamintit lungul şir al veacurilor cînd, înfruntînd potrivnicii greu de imaginat, ne-am apărat glia şi neamul, continuînd să ne menţinem neclintiţi în legea străbună.

Strîns legată de popor în toată această vreme, Biserica Ortodoxă Română prin ierarhii, preoţii, monahii, teologii şi credincioşii ei a contribuit la păstrarea identităţii proprii, la formarea şi uniformizarea limbii literare, la naşterea unei culturi originale, la înfăptuirea unităţii naţionale şi politice, la slujirea idealurilor de dreptate, libertate, neatîrnare şi pace, la sprijinirea statului care a adunat între hotarele sale pe toţi fiii naţiunii. Etapele străbătute de români în zbuciumata lor existenţă sînt şi etapele parcurse de Biserică, ele putînd fi urmărite într-un paralelism neîntrerupt.

Același lucru îl consemnează și cronicile recente. După unirea Principatelor Române în 1859 și după obținerea prin luptă și mari sacrificii a independenței în 1877, Biserica a consfințit — pe alt plan, dar urmărind același scop — victoria poporului stăpîn de acum pe propriul său destin și s-a proclamat autocefală. Neatîrnarea politică primea corespondentul firesc în cele bisericești.

Peste cîteva decenii numai, cînd românii și-au cucerit — încă o dată prin uriașă opintire și sînge vărsat cu dăruire — dreptul la formarea statului național unitar (1918), Biserica a întregit unitatea politică prin aceea că a adunat la sînul ei pe ortodocșii români din toate provinciile, fapt ce a dus firesc la crearea Patriarhiei (1925). Tomosul Patriarhiei Constantinopolului de recunoaștere a Patriarhiei Române preciza pe bună dreptate : „... cu binecuvîntarea lui Dumnezeu întreg poporul binecredincios român mărindu-se prin unirea sa politică, se acordă această cinstiire Bisericii Ortodoxe Române care este binevenită și îndreptățită".

Obiectivele urmărite de înfăptuitorii independenței și unirii n-au ajuns însă la plinătatea lor. Chiar în treburile bisericești crearea Patriarhiei Române n-a putut singură realiza totul, întrucît împrejurări legate de fostele orînduiri au redus-o la simplă „podoabă din afară", iar unitatea religioasă un pios deziderat. A trebuit să vină gloriosul 23 August '44 cînd țara a pășit în marele crug al puterii populare dobîndind reala independență descătușătoare de nesfîrșite energii și deschizătoare de luminoase orizonturi. A sunat astfel ceasul și pentru Biserica Ortodoxă Română să-și înfăptuiască vechile năzuințe, să se organizeze singură potrivit dogmelor, canoanelor și trebuințelor ei. Prefacerile din viața statului, puternicul avînt spre alte întocmiri obștești, au îngăduit Ortodoxiei românești să-și împlinească rosturile fără alterări și împuținări.

Revine Prea Fericitului Părinte Justinian, al treilea patriarh de la crearea Patriarhiei Române, marele merit de a fi înțeles perfect atît cursul istoriei, cît și nevoile Bisericii. Sub conducerea și îndrumarea sa clarvăzătoare, organismul Bisericii Ortodoxe Române a devenit omogen și sollid în toate mădularele. „Pecețile" dezbinării de odinioară au fost rupte iar frații obligați prin silnicie, înșelăciune și ademeniri să intre sub altă oblăduire, „s-au reîntors acasă". Ortodocșii români de pretutindeni la rîndul lor au fost luați sub aripa ocrotitoare a Bisericii mame și ajutați să trăiască, pe orice meridiane s-ar afla, potrivit datinilor străbune.

Puternic ancorată în Evanghelia Domnului Iisus Hristos, respectînd vechile predanii, dezvoltînd o teologie legată de viață, pregătindu-și un cler luminat și disciplinat, organizînd cu grijă mănăstirile, fără a neglija trebuințele gospodărești, cu un „statut", regulamente și legi conforme sfintelor canoane, Biserica Ortodoxă Română se prezintă astăzi într-o perfectă unitate de doctrină, cult și organizare. Noul duh care suflă cu putere pretutindeni i-a îmbogățit activitatea în toate privințele, pe plan intern și extern. Instituția patriarhală s-a consolidat și verificat.

Cea ce se mai cuvine subliniat e lunga tradiție de slujire a poporului și intereselor lui care a dobîndit, în condițiile oferite Bisericii Ortodoxe Române de primenitele vremi pe care le trăim, noi posibilități de afirmare. Aportul pe care îl aduce la mersul înainte al țării, la asigurarea neîntreruptei sale propășiri în deplină suveranitate și independență, la eforturile pentru apărarea libertății, securității și păcii în lume, o face vrednică de unanimă prețuire.

Cu asemenea zestre s-a prezentat sfîntul nostru așezămînt la prăznuirea Jubileului Patriarhiei și autocefaliei. Mulțumind lui Dumnezeu pentru cele de pînă acum, pentru ajutorul de care nu ne-a lipsit, pentru binecuvîntările cu care ne-a copleșit, îl rugăm fierbinte să ne întărească pururea în strădania de a ne face bineplăcuți Lui și semenilor, să ne acopere și în viitor cu omoforul purtării Sale de grijă, să ocrotească neîncetat Biserica și patria cărora aparținem izbăvindu-le de orice rea întîmplare și dăruindu-le pace și liniște.

† NICOLAE
MITROPOLITUL BANATULUI

CÎTEVA CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA PROCLAMAREA AUTOCEFALIEI ŞI LA ÎNFIINŢAREA PATRIARHIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

de: Pr. prof. MIRCEA PĂCURARIU

Problema autocefaliei Bisericii româneşti. În anul 1359 a fost recunoscută *în mod oficial*, Mitropolia Ungrovlahiei de către Patriarhia ecumenică. În astfel de împrejurări, Mitropolia Ţării Româneşti a ajuns sub jurisdicţia sau ascultarea canonică a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, autoritatea supremă în toată Ortodoxia. Despre primii trei mitropoliţi se ştie în mod sigur că erau greci de neam, trimişi de Patriarhie, şi invitaţi să participe la lucrările sinodului patriarhal din Constantinopol.

În jurul anului 1401, Patriarhia a acordat mitropolitului Ungrovlahiei titlul de „exarh al Plaiurilor şi a toată Ungaria", adică de împuternicit sau reprezentant al său în teritoriile intracarpatice (Plaiuri), unde ea nu şi-a putut impune direct autoritatea, întrucît teritoriile respective făceau parte dintr-un regat feudal catolic (pînă în 1541). Dreptul de exarh al mitropolitului Ungrovlahiei consta numai în hirotonia mitropoliţilor români din Transilvania.

În Moldova s-a cerut Patriarhiei recunoaşterea oficială a Mitropoliei ţării şi a mitropolitului român Iosif către sfîrşitul secolului al XIV-lea. Patriarhia a respins cererea Moldovei, voind să impună ca mitropolit un grec. Domnii moldoveni şi sfatul ţării s-au opus acestor încercări, încît, în cele din urmă, la 26 iulie 1401, Patriarhia a fost nevoită să recunoască Mitropolia şi pe titularul ei de neam român. Se pare că ulterior a putut să impună trei mitropoliţi greci, în prima jumătate a secolului XV.

După 1453, anul căderii Constantinopolului sub turci, mitropoliţii Ţării Româneşti şi ai Moldovei — ca şi episcopii lor sufragani — erau aleşi numai dintre români, de către un sobor de clerici (îndeosebi egumeni) şi mari dregători, iar alegerea era întărită de domn, care cerea Patriarhiei doar recunoaşterea actului săvîrşit în ţară (aşa numitul ecdosis). În multe cazuri însă, nu s-a mai îndeplinit nici această formalitate. Cei doi mitropoliţi — al Ţării Româneşti şi al Moldovei — pomeneau însă la slujbe pe patriarhul ecumenic, căruia se pare că îi plăteau şi o anumită contribuţie anuală, pentru susţinerea Patriarhiei. Patriarhul nu avea însă nici un drept de amestec în afacerile interne ale Bisericilor noastre. Deci, cele două

Biserici Ortodoxe din Țara Românească și Moldova se bucurau de o independență administrativă internă, de o autonomie bisericească, recunoscînd jurisdicția canonică a Patriarhiei ecumenice numai în probleme de dogmă. Doar în cursul epocii fanariote, Patriarhia și domnii fanarioți au încercat în mai multe rînduri să impună pe cele două scaune mitropolitane și pe cele episcopale ierarhi de neam grec. Au izbutit să facă acest lucru numai în Țara Românească (București, Rîmnic și Buzău), pe cînd în Moldova s-au lovit de rezistența dîrză a ierarhilor, a preoților și a poporului. Se cunoaște un singur mitropolit grec la Iași, acceptat numai cu condiția „ca după el să nu mai fie altul", precum și un episcop la Roman, impus cu multă greutate și care a condus eparhia, abia cîteva luni. La 1 ianuarie 1752, deci în plină epocă fanariotă, mitropolitul Iacob Putneanul a convocat un sobor de ierarhi, egumeni și mari dregători, care a hotărît să nu se admită pe viitor nici un ierarh străin pe cele patru scaune vlădicești din Moldova (Iași, Roman, Rădăuți, Huși).

După căderea Constantinopolului (1453), domnii români au devenit cei mai de seamă sprijinitori ai Ortodoxiei, așa cum au fost bazileii bizantini de altă dată. Veacuri de-a rîndul, țările române și Bisericile lor au sprijinit, sub raport material, toate așezămintele bisericești din Balcani și Orientul Apropiat (cele patru Patriarhii „apostolice", Muntele Athos, Muntele Sinai, mănăstirile din Meteore, Bisericile din Grecia, Cipru și alte insule grecești). Mulți patriarhi și ierarhi greci stăteau ani în șir în țările noastre, unii își cercetau eparhiile ca simpli „oaspeți" veniți de la noi. Se cunosc cazuri cînd erau chiar aleși și instalați în demnitatea de patriarhi în biserici de la noi. În țările noastre s-au scris și s-au tipărit cărți de slujbă pentru aceste popoare (în limbile greacă, slavă și arabă), s-au tipărit lucrări de apărare a Ortodoxiei împotriva acțiunilor prozelitiste catolice sau protestante, s-a ținut un sinod panortodox la Iași (1642), care a aprobat Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă, devenită carte normativă pentru întreaga Ortodoxie. În plus, cu excepția Rusiei pravoslavnice, Bisericile românești aveau cel mai mare număr de credincioși. Deci Bisericile noastre erau cu totul îndreptățite să fie recunoscute ca Biserici autocefale. Cu toate acestea, cele două Mitropolii românești nu au obținut o recunoaștere formală a autocefaliei din partea Patriarhiei ecumenice.

Mișcarea pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române a pornit o dată cu mișcarea pentru unirea Principatelor. Ea a fost mai intensă în Moldova, datorită atitudinii ostile pe care a avut-o patriarhul ecumenic față de mitropolitul Sofronie Miclescu al Moldovei, care se arătase un luptător hotărît pentru unirea celor două țări. Intervenția patriarhului a provocat o nemulțumire generală în Moldova și a determinat pe arhimandritul Neofit Scriban — se pare îndrumat de mitropolit — să publice o lucrare în care apăra autocefalia Bisericii moldovene. (*Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei, Paris,* 1857).

În toamna anului 1857, deputații clerului din Divanul Ad-hoc al Moldovei (frații Neofit și Filaret Scriban, arhiereul Calinic Miclescu, arhiman-

BIBLIOTECA ... TIMIȘ
B-31.518

dritul Melchisedec Ştefănescu, preotul Dimitrie Matcaş) şi unii deputaaţi laici au cerut deschis recunoaşterea autocefaliei Bisericii Române şi constituirea „unei autorităţi sinodale centrale". Între „dorinţele" votaate de Divan era şi „Recunoaşterea neatîrnării Bisericii Ortodoxe a Răsăritulului din Principatele Unite, de orice chiriarhie, păstrîndu-şi însă unitatea credinţei cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privinţa dogmelor".

PROCLAMAREA AUTOCEFALIEI SUB ALEXANDRU IOAN CUZA

Problema autocefaliei a fost ridicată din nou şi chiar *proclamaată oficial*, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859—66). Astfel, la 3 decembrie 1864 s-a promulgat aşa numitul *Decret organic pentru înfiinţarea unei autorităţi sinodale centrale*. Prin această lege se urmărea înfăptuirea unificării bisericeşti din noul stat România, căci pînă atunci atît Biserica din Ţara Românească, cît şi cea din Moldova erau conduse de mitropolitul lor (din Bucureşti şi Iaşi), neexistînd o autoritate sinodală. Pentru înlăturarea oricărei dependenţe de Patriarhia ecumenică din Constantinopol, primul articol al acestei Legi prevedea că *„Biserica Ortodoxă Română este şi rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină întru tot ce priveşte organizarea şi disciplina"*. Aceasta a fost prima legiferare oficială a autocefaliei sau a independenţei Bisericii Ortodoxe Române.

Existînd deci o Biserică autocefală, în mod firesc ea avea nevoie şi de un sinod. Ca atare, articolul următor al Decretului prevedea formarea unui „sinod general al Bisericii Române", precum şi a unor sinoade eparhiale pentru fiecare eparhie. Sinodul general era format din mitropoliţii şi episcopii eparhioţi, din arhiereii titulari români, din decanii Facultăţilor de Teologie din Bucureşti şi Iaşi (inexistente însă) şi din cîte trei deputaaţi aleşi de clerul de mir — pentru trei sesiuni — dintre preoţii de mir şi laicii cu studii teologice. Era prezidat de mitropolitul Ungrovlahiei, care, pe baza unei ordonanţe domneşti, cu data de 11 ianuarie 1865, a primit titlul de „primat al României" (împrumutat însă din Biserica romanocatolică). În atribuţiile Sinodului general intrau chestiuni legislative, administrative şi judecătoreşti.

Sinoadele eparhiale erau formate din chiriarhul locului, din cei trei membri aleşi pentru sinodul general şi din rectorul seminarului eparhial respectiv (la Bucureşti şi Iaşi se adăugau şi decanii Facultăţilor de Teologie). Aceste sinoade se ocupau de executarea legilor votate de Sinodul general şi sancţionate de domn, precum şi de judecarea abaterilor de la disciplina bisericească.

Sinodul general mixt introdus prin Decretul amintit s-a întrunit numai în trei sesiuni (1865, 1866 şi 1869), toate la Bucureşti. El nu şi-a putut îndeplini misiunea pentru care a fost creat din pricina opoziţiei pe care i-au făcut-o cîţiva dintre proprii săi membri, care l-au declarat „necanonic".

Ultima lege bisericească a lui Alexandru Ioan Cuza, care a produs cea mai mare tulburare în sînul Bisericii românești, a fost *Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România*, votată la 20 ianuarie 1865 de Camera deputaților și la 5 februarie 1865 de Senat, decretată de domn la 11 mai 1865. Noua lege avea trei articole, prin care se prevedea ca mitropoliții și episcopii eparhioți să fie numiți pe viitor de domnitorul țării. Deci, se nesocoteau canoanele și practica bisericească, potrivit cărora ierarhii erau aleși de reprezentanții clerului și ai credincioșilor și nici decum numiți de autoritatea de stat. De notat că la data decretării legii erau numai doi ierarhi aleși potrivit vechilor rînduieli : mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei și episcopul Calinic al Rîmnicului (amîndoi aleși în 1850). Restul scaunelor vlădicești erau ocupate de „locțiitori" sau „locotenenți", numiți de guvern dintre arhiereii titulari români hirotoniți pe numele unor vechi scaune episcopale dispărute. Pe temeiul noii legi, în ziua de 10 mai 1865 — deci înainte de decretarea ei — au fost numiți șase noi chiriarhi pentru scaunele vlădicești vacante.

Îndată după aceasta, a început o luptă puternică împotriva legilor bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza, mai ales față de cea din urmă. Această mișcare este cunoscută sub numele de ‚lupta pentru canonicitate". În fruntea ei se aflau arhiereii Neofit și Filaret Scriban, Iosif Bobulescu, Ioanichie Evantias, cîțiva preoți de mir, iar dintre mireni a luat o atitudine vehementă împotriva acestor legi Scarlat Rosetti, prin ziarul său „Ecclesia". S-a ajuns astfel la o dureroasă sfîșiere, care a tulburat Biserica Ortodoxă din România timp de mai mulți ani, cu polemici violente în presă și cu memorii adresate Patriarhiei ecumenice și chiar consulilor străini din țara noastră.

În asemenea împrejurări, patriarhul ecumenic Sofronie III (1863—66), nemulțumit de *Legea secularizării* averilor mănăstirești, a considerat că era momentul potrivit să se amestece în treburile interne ale Bisericii ortodoxe românești. De aceea, la 15 aprilie 1865 a convocat Sinodul său patriarhal, care a condamnat legiuirile bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza, socotindu-le necanonice și în contrazicere cu vechea tradiție bisericească. A fost trimis tot atunci în țară arhimandritul Eustatie Cleobul, avînd asupra sa trei scrisori — toate cu data de 17 aprilie, către domnitor, către mitropolitul primat Nifon și sufraganii săi și către locțiitorul de mitropolit al Moldovei Calinic Miclescu și sufraganii săi. Prin toate aceste scrisori, patriarhul și Sinodul său își manifestau dezaprobarea față de înnoirile introduse în Biserica românească.

Misiunea arhimandritului Eustatie Cleobul n-a dus la rezultatul dorit de patriarh. Dimpotrivă, patriarhul a primit răspunsurile cuvenite atît din partea celor doi mitropoliți, cît și din partea domnitorului, prin care se apărau legile bisericești amintite. Printre altele, mitropolitul primat îi scria, la 12 mai 1865, că *„Biserica Română ... a fost de mult și cu desăvîrșire independentă în ceea ce privește administrarea ei.* Iar proiectele de legi în contra cărora Prea Sfinția Voastră a ridicat vocea sa tare, nu fac nimic altceva decît să sancționeze din nou ca ceva existent de fapt, mai

exact, să canonizeze această stare de lucruri ..." Un cuprins asemănător avea şi scrisoarea lui Calinic Miclescu, devenit între timp mitropolit al Moldovei, cu data de 10 iulie 1865.

La rîndul său, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, într-o lungă scrisoare de răspuns, trimisă din Iaşi la 10 iulie 1865, apăra cu multă demnitate şi cu înalt simţ patriotic dreptul Bisericii româneşti la autocefalie, respingînd orice amestec străin în treburile Bisericii şi ale ţării, apărînd punct cu punct toate principiile legiuirilor sale. El aducea mai multe argumente de ordin canonic şi istoric în sprijinul tezei că Biserica Ortodoxă Română n-a fost niciodată supusă Constantinopolului, fiind întotdeauna „independentă de orice altă Biserică străină. Între altele, Cuza amintea şi faptul că Biserica grecească, „în zilele ei de asuprire şi de necazuri, a primit *de la noi din vechi timpuri şi chiar şi azi, cu mînă largă, atîtea şi atîtea dovezi de iubire şi generozitate, cum n-a primit din nici o altă parte a lumii creştine ...*"

Declara apoi categoric că este hotărît să respingă „amestecul anticanonic al oricărui Sf. Sinod străin, al oricărei Biserici străine sau al oricărui şef bisericesc străin în ceea ce priveşte administraţia şi succesiunea Bisericii române autocefale .... „Vreau ca Biserica Ortodoxă Română să aibă o expresie legală în Stat, iar în Biserica de Răsărit rangul şi independenţa pe care le-a dobîndit de mult în faţa celorlalte Biserici Ortodoxe ...".

În toamna aceluiaşi an, patriarhul Sofronie III a convocat din nou Sinodul patriarhal, condamnînd şi de data aceasta legiuirile bisericeşti ale lui Cuza. A trimis o nouă scrisoare la Bucureşti (8 octombrie 1865), dar mai moderată decît prima. Peste o lună (14 noiembrie 1865), Patriarhia ecumenică a făcut cunoscută poziţia ei faţă de legile lui Cuza celorlalte Patriarhii apostolice (Alexandria, Antiohia şi Ierusalim), precum şi Bisericilor autocefale existente atunci (Rusia, Grecia, Carlovi, Cipru). În scrisorile de răspuns pe care le-a primit de la acestea, patriarhul a fost sfătuit să adopte o atitudine mai conciliantă.

Din cele expuse, se poate constata că autocefalia Bisericii Ortodoxe Române a fost proclamată în ţară încă din timpul lui Alexandru Ioan Cuza, care a împreunat lupta pentru emanciparea naţională a poporului român cu lupta pentru neatîrnarea sau autocefalia bisericească.

Înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza din scaunul domnesc (11/23 februarie 1866), a atenuat întrucîtva raporturile Bisericii româneşti cu Patriarhia de Constantinopol. Cu toate acestea, articolul 21 din noua Constituţie a României, promulgată la 30 iunie 1866, prevedea că „*Biserica Ortodoxă Română este şi rămîne neatîrnată de orice chiriarhie streină, păstrîndu-şi însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privinţa dogmelor*".

În septembrie 1866, cei doi mitropoliţi, Nifon al Ungrovlahiei şi Calimic al Moldovei, au trimis patriarhului două scrisori, prin care încercau să restabilească raporturile cu Patriarhia ecumenică. În octombrie acelaşi an, Sinodul patriarhal a luat în discuţie problema, hotărînd să se depună eforturi, în continuare pentru aplanarea oricăror neînţelegeri.

Cerîndu-se tot mai stăruitor revenirea la canoane şi la vechile rînduieli bisericeşti de la noi, în anul 1867 s-a alcătuit un proiect de *Lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română*. În articolul 2 se prevedea din nou autocefalia Bisericii noastre. Proiectul a fost cercetat cu toată atenţia în ţară ,făcîndu-se felurite propuneri. Nici unul din cei care au făcut observaţii asupra lui n-a renunţat la principiul autocefaliei. După mai bine de doi ani de discuţii, proiectul a fost trimis patriarhului ecumenic Grigorie VI (1866—71), pentru a-şi face observaţii asupra lui. Patriarhul a răspuns la începutul anului 1870, stăruind ca în noua lege să se prevadă ca după alegerea mitropolitului primat să se ceară din partea Patriarhiei tomosul de recunoaştere, ca mitropoliţii ţării să-l pomenească la slujbe, iar Sf. Mir să se ceară numai de la Constantinopol.

Acest proiect a fost votat apoi de Camera deputaţilor (4 decembrie 1872) şi de Senat (11 decembrie 1872) şi sancţionat de şeful statului de atunci la 14 decembrie 1872, sub numele de *Legea Organică pentru alegerea mitropoliţilor şi a episcopilor eparhioţi, cum şi a constituirii Sfîntului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*. Nici unul din punctele cerute de Patriarhie n-a fost inclus în noua Lege. Biserica noastră era numită din nou *„autocefală"*, ori de cîte ori era cazul. Capitolul I al Legii prevedea că alegerea ierarhilor să se facă de un colegiu electoral, alcătuit din cei doi mitropoliţi, din episcopii eparhioţi, din arhiereii titulari români sau naturalizaţi români şi din toţi deputaţii şi senatorii ortodocşi, în funcţiune, preşedinţia avînd-o mitropolitul primat, iar în lipsa lui cel al Moldovei sau cel mai vechi episcop în hirotonie. Prin art. 28 al Legii, era recunoscută existenţa legală a ierarhilor numiţi prin decret în anul 1863.

Prin Legea Organică din 1872 s-au pus şi bazele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, menit „să păstreze unitatea dogmatică şi canonică cu Biserica ecumenică, precum şi unitatea administrativă şi disciplinară a Bisericii naţionale. „Sinodul era format din cei doi mitropoliţi (Bucureşti şi Iaşi), din cei şase episcopi eparhioţi (de Rîmnic, Buzău şi Argeş, ca sufragani ai Mitropoliei Ungrovlahiei, de Roman, Huşi şi Dunărea de Jos, ca sufragani ai Mitropoliei Moldovei) şi din opt arhierei titulari", cîte unul de fiecare eparhie, pe numele unui oraş din cuprinsul eparhiei respective. Instituirea arhiereilor titulari — deşi era necanonică — a fost necesară atunci pentru a avea un număr de cel puţin 12 membri în Sinod.

Preşedenţia Sinodului o avea mitropolitul primat, iar în lipsa lui, mitropolitul Moldovei sau cel mai vechi episcop în hirotonie. Ministrul Cultelor participa la şedinţe cu vot consultativ. Sinodul se întrunea la Bucureşti, în două sesiuni pe an, primăvara şi toamna.

Mitropolitul Nifon a înştiinţat pe patriarhul ecumenic Antim VI (1871—73) de această Lege, trimiţîndu-i un exemplar, dar n-a primit nici un răspuns. Deşi Biserica Ortodoxă Română n-a fost recunoscută nici acum — de drept — ca autocefală, totuşi, de-acum înainte ea a folosit această calitate în titulatura ei oficială, ori de cîte ori a fost cazul.

RECUNOAŞTEREA AUTOCEFALIEI DIN PARTEA PATRIARHIEI ECUMENICE

La 9 mai 1877, s-a proclamat Independenţa de Stat a României, act consfinţit prin jertfele de sînge ale ostaşilor noştri în războiul dus alături de Rusia împotriva Turciei, în anii 1877—78. Desigur, după dobîndirea Independenţei de Stat a crescut atît prestigiul ţării în afara hotarelor ei, cît şi autoritatea Bisericii noastre, încît se impunea şi mai mult ca să-i fie recunoscută formal autocefalia. Lucrurile au mers însă destul de greu, din pricina opoziţiei patriarhului Ioachim III (1878—84). De pildă, în 1879, cînd i s-a cerut binecuvîntarea pentru hirotonia a trei noi arhierei titulari aleşi de Sf. Sinod, a făcut anumite obiecţiuni cu privire la Legea Organică, mai ales cu privire la „autocefalia" Bisericii noastre, declarînd că nu o recunoaşte.

La pretenţia nejustificată a patriarhului că Mitropolia Ungrovlahiei s-ar afla „sub suprema suzeranitate spirituală" a Scaunului ecumenic, mitropolitul primat Calinic Miclescu (1875—86) a apărat cu demnitate autocefalia Bisericii sale, dovedind cu temeiuri canonice şi istorice că patriarhul nu are nici un drept de amestec în treburile ei (16 ianuarie 1880).

Raporturile Bisericii şi ale Statului nostru cu Patriarhia s-au agravat prin două fapte petrecute la începutul anului 1882. Astfel, la 9 martie 1882, Camera deputaţilor a luat în discuţie problema modificării *Legii Organice* din 1872. Cu acest prilej, s-a cerut „ridicarea la treapta de patriarhi a primatului Bisericii Ortodoxe Române", afirmîndu-se că „acest deziderat este cu totul legitim şi conform cu marea dezvoltare şi însemnătate politică ce a luat statul nostru". S-a propus şi crearea unei noi Mitropolii, cu reşedinţa la Craiova.

Peste cîteva zile, la 25 martie 1882, în Joia Patimilor, s-a sfinţit pentru prima oară în ţara noastră Sf. Mir, în catedrala mitropolitană din Bucureşti, firește fără să se ceară în prealabil consimţămîntul Patriarhiei.

Aflînd despre aceste lucruri, patriarhul Ioachim III a trimis „mitropolitului Ungrovlahiei şi tuturor celorlalţi ierarhi din România", o scrisoare plină de mustrări şi învinuiri, stăruind din nou asupra drepturilor sale de jurisdicţie faţă de Biserica Ortodoxă Română. În afară de aceasta, patriarhul învinuia Biserica Ortodoxă Română de anumite inovaţii, unele inexistente, ca : sfinţirea Mirului, botezarea prin stropire, introducerea calendarului gregorian, îngroparea sinucigaşilor. Scrisoarea patriarhală, — cu data de 10 iulie 1882 — a fost pusă în discuţia Sf. Sinod, la Bucureşti, la 23 octombrie 1882. Învăţatul episcop Melchisedec Ştefănescu al Romanului a fost încredinţat să întocmească un raport temeinic, prin care să spulbere toate învinuirile aduse de patriarh.

În acest Memoriu, bazat pe canoane şi pe diferite mărturii din istoria Bisericii Ortodoxe Române, episcopul Melchisedec respingea cu multă demnitate şi cu înalt simţ patriotic toate învinuirile patriarhului. Astfel, la afirmaţia acestuia că Biserica Ortodoxă Română a fost pusă, prin canonul 28 al Sinodului IV ecumenic, sub jurisdicţia Patriarhiei din Constantinopol, Melchisedec arăta că *„Românii n-au primit botezul şi doctrina creştină de la Constantinopol, nici pre întîii lor episcopi. Căci creştinătatea*

românilor este mai veche decît chiar existența Constantinopolei. Romanii au venit în Dacia cu sămînța creștinismului încă din veacul al II-lea după Hristos. Sămînța creștinismului adusă în Dacia s-a dezvoltat aici prin propriile puteri ale poporului . . ."

Scotea apoi în evidență faptul că românii și-au apărat întotdeauna autonomia bisericească împotriva tuturor încercărilor Patriarhiei de-a o încălca. Amintea apoi nenumăratele jertfe materiale ale Țărilor Române și ale Bisericii Ortodoxe Română pentru ajutorarea așezămintelor ortodoxe grecești aflate sub stăpînirea otomană. În continuare, înfățișa încercările făcute de Biserica Ortodoxă Română în cursul secolului al XIX-lea pentru recunoașterea formală a autocefaliei sale.

Ca o concluzie logică a celor expuse, episcopul Melchisedec declara răspicat : *„Pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legislației noastre moderne, pe temeiul demnității statului român și al demnității națiunii române, (Sf. Sinod) declară sus și tare că Biserica Ortodoxă Română a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nici o autoritate bisericească străină nu are drept a ne impune ceva.* Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească ; ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu Biserica și cu Statul nostru în relațiuni amicale. Astfel stăm și astfel vom sta cît va fi în noi o suflare, și nimic nu ne va urni din aceasta poziție".

În ce privește pretenția patriarhului de a cere Mirul de la Constantinopol, Melchisedec scria : „A căuta Mirul pe la Bisericile altor țări, înseamnă a nu avea conștiința și încrederea că Duhul Sfînt se pogoară de la Dumnezeu . . . Biserica noastră nu mai crede că Duhul Sfînt trebuie să se pogoare mai întîi la Constantinopol sau aiurea și apoi de acolo să-l cerem și să-l dobîndim și noi . . ."

Respingea apoi și acuzațiile privitoare la săvîrșirea botezului prin stropire și turnare, la calendarul gregorian, la înmormîntarea sinucigașilor, declarîndu-le simple născociri.

Se preciza apoi că Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu voiește să rupă legăturile cu „Biserica mamă", ci va păstra neschimbate doctrina bisericească, disciplina și cultul, recunoscînd în „Patriarhia ecumenică" un centru moral, de unde trebuie să purceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general ale întregii Biserici Ortodoxe, în privința dogmelor, a disciplinei, cultului . . . Patriarhul este socotit de noi ca primul ierarh al Bisericii Ortodoxe și mitropoliții noștri îl pomenesc la sfintele servicii . . . Dorim însă ca corespondența noastră bisericească să fie în formele obișnuite la noi și cerute de demnitatea reciprocă . . ."

Memoriul episcopului Melchisedec a fost citit în ședința Sf. Sinod din 23 noiembrie 1882 și admis ca act oficial, sub titlul : *Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.* În februarie 1883, a fost trimis la Constantinopol prin Ministerul de Externe.

Memoriul n-a primit nici un răspuns. Lucrurile au rămas în vechea stare pînă după retragerea din scaun a patriarhului Ioachim III și alegerea urmașului său, Ioachim IV (1884—86), care era animat de sentimente mai

bune față de Biserica Ortodoxă Română. Sub el, s-a început o nouă corespondență în vederea recunoașterii necondiționate a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. După spusele ministrului Cultelor și Instrucțiunii D. A. Sturdza, însuși patriarhul ar fi luat inițiativa recunoașterii autocefaliei Bisericii noastre.

În preajma Crăciunului din anul 1884 a început o nouă corespondență între Guvernul țării și primatul Bisericii Ortodoxe Române cu patriarhul ecumenic. În februarie 1885, s-a ținut o adunare secretă la București, la Mitropolie, la care au luat parte toți mitropoliții și episcopii, în prezența ministrului Cultelor și Instrucțiunii de atunci, D. A. Sturdza, prezentîndu-se o nouă scrisoare adresată Patriarhiei, în vederea recunoașterii autocefaliei, întocmită de episcopii Melchisedec Ștefănescu al Romanului și Iosif Gheorghian al Dunării de Jos. Au urmat alte tratative pe cale diplomatică între București și Scaunul ecumemic, pînă ce s-a ajuns la un acord în această problemă. Numai după acestea a urmat corespondența — de ordin formal — necesară în astfel de împrejurări. Astfel, la 20 aprilie 1885, s-a trimis la Constantinopol scrisoarea mitropolitului primat Calinic Miclescu — însoțită de o adresă a ministrului Cultelor D. A. Sturdza, — în care se spunea : „Biserica Ortodoxă a României a fost declarată autocefală, bucurîndu-se de o independență egală cu aceea a celorlalte Biserici autocefale, precum Bisericile de același rit ale Rusiei și Greciei, primind pentru trebuințele bisericești ale țării direcțiunea administrativă și disciplinară unicamente de la Sfîntul Sinod al României, prezezut în mod permanent de mitropolitul Ungrovlahiei, primat al României. Acest fapt dorim a-l aduce la cunoștința Prea Sfințitului, Prea Venerabilului și Întîiului Tron Patriarhicesc al Bisericii Răsăritului, adică Marii Biserici din Constantinopol... Subscrisul președinte al Sfîntului Sinod al României, în numele acestuia, vin să rog pe Sanctitatea Voastră să binevoiți a da binecuvîntarea voastră acestui fapt, săvîrșit în interesul religiunii și a recunoaște Biserica autocefală a României ca soră de același rit și de aceeași credință ortodoxă întru toate... și a comunica acest fapt celorllalte trei scaune patriarhicești ale Răsăritului și tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale, pentru ca acestea să îmbrățișeze și ele și să salute Biserica autocefală a României, ca soră de aceeași credință creștinească ortodoxă ..." În continuare, declara că Biserica autocefală a Romăiei va păstra neatinse dogmele și tradiția Bisericii Ortodoxe și că va acorda „întîietatea de onoare" patriarhului ecumenic, care va fi pomenit la slujbe de către președintele Sf. Sinod. Deci, mitropolitul primat doar *anunța* Patriarhia că Biserica Ortodoxă Română și-a *proclamat autocefalia*, avînd nevoie numai de o confirmare a unui fapt împlinit.

Patriarhul Ioachim IV a convocat de îndată Sinodul patriarhal, care și-a dat încuviințarea pentru cele cerute de mitropolitul primat al României. La 25 aprilie 1885, patriarhul a răspuns atît mitropolitului primat cît și ministrului Cultelor, arătînd că el și Sinodul său au socotit cererea Bisericii Ortodoxe Române ca „rațională, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești", fapt pentru care au și recunoscut Biserica Ortodoxă Română ca „autocefală și întru toate de sine administrată".

Tot atunci s-a trimis și *tomosul de autocefalie,* semnat de patriarhul Ioachim IV și de zece mitropoliți, membri ai sinodului patriarhal, datat : aprilie 1885 (fără zi).

„Declarăm — glăsuia tomosul sinodal — ca Biserica Ortodoxă din România să fie și să se zică și să se recunoască de către toți neatîrnată și autocefală, administrîndu-se de propriul și sfîntul său Sinod, avînd ca președinte pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Ungrovlahiei și primat al României, cel după vremi, nerecunoscînd în propria sa administrație internă nici o altă autoritate bisericească fără numai pe capul Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, pe Mîntuitorul Dumnezeu-omul..." Mitropolitul primat era îndatorat doar să pomenească la slujbe pe patriarhul ecumenic și pe ceilalți întiistătători de Biserici autocefale și să trimită tuturor acestora gramate sinodale cu ocazia instalării sale în scaunul de mitropolit primat și președinte ale Sf. Sinod. Actele respective au fost încredințate lui D. Ghica, reprezentantul țării noastre la Constantinopol.

În aceeași zi de 25 aprilie 1885, patriarhul ecumenic a trimis o encidică celorlalte Patriarhii (Alexandria, Antiohia și Ierusalim) și Bisericii Ortodoxe autocefale (Sinoadele Bisericilor din Rusia, Grecia, Carlovit și Arhiepiscopia Ciprului), prin care le anunța recunoașterea autocefaliei Bisericii românești.

În ședința Sf. Sinod din 1 mai 1885, mitropolitul primat Calinic și-a exprimat bucuria pentru recunoașterea autocefaliei, iar în ședința din 6 mai au fost citite, în traducere românească, tomosul sinodal și corespondența purtată în această problemă. Ministrul D. A. Sturdza a subliniat importanța acestui eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române și a promis publicarea tomosului și a corespondenței respective. La propunerea făcută în Sinod de episcopul Melchisedec al Romanului, mitropolitul primat a trimis patriarhului ecumenic, la 30 mai 1885, o scrisoare prin care-i adresa mulțumiri pentru atitudinea înțelegătoare pe care a avut-o în problema autocefaliei. Tot atunci, mitropolitul Calinic a înștiințat și celelalte Biserici Ortodoxe autocefale existente atunci, că *„autocefalia seculară a Bisericii Ortodoxe a României a fost recunoscută formal* de Înalta Sa Sanctitate Patriarhul ecumenic Ioachim IV..." S-au primit de îndată scrisori de răspuns, cu felicitări și urări frățești de prosperitate pentru Biserica Autocefală Ortodoxă Română. Cu aceasta se încheia un capitol însemnat din istoria Bisericii Ortodoxe Române, acela al recunoașterii formale a autocefaliei sale.

După cum s-a putut constata din cele expuse mai sus, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române a existat de fapt din cele mai îndepărtate timpuri ale existenței sale, fiind *proclamată oficial în 1864, în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, dar recunoscută formal de Patriarhia ecumenică abia la 25 aprilie 1885. Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române a fost proclamată în țară, de Stat și de Biserică deopotrivă,* iar Patriarhia ecumenică a fost pusă în fața unui fapt împlinit, cerîndu-i-se doar o confirmare a unei stări de lucruri existente, întrucît Constantinopolul deținea întîietatea de onoare în rîndul celorlalte Biserici Ortodoxe surori. Prin

aceasta, actul proclamării autocefaliei, încă din 1864, ne apare ca un act cu adînci semnificaţii patriotice, un act de demnitate naţională, de independenţă totală faţă de orice autoritate bisericească din afara hotarelor ţării. Într-un fel, el a premers însuşi actul independenţei de Stat proclamat la 9 mai 1877.

După 1885, situaţia Bisericii Ortodoxe Române s-a întărit tot mai mult, atît pe plan extern, cît şi intern. Ea şi-a adus contribuţia ei la ridicarea prestigiului Ortodoxiei în toată lumea creştină.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DUPĂ 1918. UNIFICAREA BISERICEASCĂ

Actul memorabil de la 1 decembrie 1918, care consfinţea unirea Transsilvaniei cu România, a adus cu sine profunde schimbări nu numai în viaţa Statului român, ci şi în viaţa Bisericii Ortodoxe Române. Prima problemă pe care trebuia să o rezolve Biserica era aceea a organizării ei unitare, sub conducerea Sf. Sinod din Bucureşti. Unificarea organizaţiei bisericeşti se impunea atît în interesul Bisericii, cît şi al Statului, căci felul în care era condusă Biserica dintr-o parte a ţării sau alta era cu totul diferit. Astfel, Biserica din România, se conducea încă după Legea Organică din 1872, la care se adăugau felurite alte legi şi regulamente adoptate pe parcurs (cum a fost Legea clerului mirean şi al Seminariilor din 1893 ş.a.). Datorită acestora, în Biserica de aici exista o respectare strictă a ierahiei, precum şi o subordonare sau o dependenţă aproape totală a ei faţă de Stat. Neexistînd o precizare limpede a atribuţiilor şi a poziţiei Statului faţă de Biserică şi invers, viaţa bisericească de aici era într-o continuă frămîntare şi instabilitate.

În Biserica din Bucovina exista o mentalitate ultraierarhică şi tributară împăratului de la Viena şi aşa numitului „fond bisericesc" (fondul averilor bisericeşti, înfiinţat de Habsburgi). Deşi Mitropolia Bucovinei, creată de Habsburgi în 1873, era considerată autocefală, totuşi nu se putea spune că era şi autonomă, deoarece conducerea Bisericii era mai mult în mîna aparatului de stat habsburgic, care numea pe mitropolit şi pe toţi ceilalţi slujitori ai Bisericii, încît aceştia au ajuns cu timpul simpli funcţionari de Stat.

Biserica Ortodoxă Română autocefală din Transilvania avea o organizaţie corespunzătoare, cuprinsă în Statutul Organic al mitropolitului Andrei Şaguna din 1868. Principiile de bază ale acestei organizări erau *autonomia* Bisericii faţă de Stat, care o apăra de orice amestec sau aservire din partea acestuia şi *sinodalitatea,* colaborarea dintre clerici ($^1/_3$) şi mireni ($^2/_3$) la conducerea treburilor bisericeşti, care o apăra de orice încercare de absolutism ierarhic. În felul acesta, Biserica era a tuturor şi se conducea prin toţi membrii ei : ierarhi, preoţi şi credincioşi, încît pe drept cuvînt putea fi numită o Biserică a poporului. Trebuie reţinut şi faptul că Biserica Ortodoxă din Transilvania şi-a avut propria autocefalie şi autonomie din cele mai îndepărtate timpuri.

Acceptarea unui Statut care să consfințească autocefalia și autonomia Bisericii Ortodoxe din România întregită a fost cerută de numeroși reprezentanți ai vieții bisericești și de stat : de episcopul Ioan Papp al Aradului, într-un memoriu adresat Consiliului dirigent (28 ianuarie 1919), de Congresul preoțimii ortodoxe din Transilvania, întrunit la Sibiu (6—8 martie 1919), de Sinodul episcopesc al Mitropoliei Ardealului (23 aprilie 1919), de Congresul național-bisericesc al Mitropoliei Ardealului (februarie 1920), de profesorul Nicolae Iorga (în cuvîntarea rostită la Congresul preoțimii din România, întrunit la București, la 17—19 septembrie 1919), de numeroși preoți ardeleni, iar după 1920, de noul mitropolit al Ardealului Nicolae Bălan Din nefericire, Statutul lui Șaguna a întîmpinat împotrivire din partea acelora care nu se puteau împăca cu ideea participării mirenilor la conducerea treburilor bisericești. Dar, prin muncă stăruitoare, cu răbdare, cu lămurirea factorilor de conducere în viața de stat și în cea bisericească mitropolitul Nicolae Bălan a izbutit să impună punctul de vedere transivănean.

Iată principalele etape parcurse în vederea unificării bisericești. La 23 aprilie 1919, Sinodul episcopesc al Mitropoliei Ardealului (alcătuit pe atunci numai din episcopii Ioan Papp al Aradului, care era și locțiitor de mitropolit și Miron Cristea al Caransebeșului), au hotărît să între în Sfîntul Sinod din București, iar Biserica Ortodoxă din Transilvania să fie socotită „parte integrantă a Bisericii mame din România întregită".

La 30 noiembrie 1919, toți mitropoliții, episcopii eparhioți și arhiereii vicari din România, precum și din provinciile unite s-au întrunit la București, în ședință comună a Sfîntului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române. În aceeași sesiune sinodală, s-a hotărît ca Statutul șagunian să stea la baza noii legi de organizare a Bisericii Ortodoxe Române.

La 18/31 decembrie 1919, episcopul Caransebeșului dr. Miron Cristea a fost ales în scaunul de mitropolit primat, vacant încă de la 1 ianuarie 1919, în urma demisiei lui Conon Arămescu-Donici. A doua zi (19 decembrie 1919/ianuarie 1920 st.n.), a fost învestit și înscăunat în noua demnitate. Alegerea unui ierarh transilvănean în scaunul de mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe Române era socotită ca un simbol al unității statale și bisericești, mai ales că Miron Cristea făcuse parte din delegația trimisă de românii transilvăneni la București, ca să prezinte „actul unirii" de la 1 decembrie 1918.

Sub el au continuat lucrările pregătitoare în vederea unificării bisericești. Aceste lucrări au început încă din 12—15 iunie 1919, cînd s-a întrunit o comisie la Sinaia, sub președinția mitropolitului Moldovei Pimen Georgescu, hotărîndu-se ca la baza viitoarei organizări să stea Statutul șagunan. La 18 septembrie 1920, s-a întrunit la București așa numita „Consituantă bisericească", formată din membrii Sf. Sinod, foștii miniștri de Culte, profesori de teologie și preoți de mir. Aceasta a ales din sînul ei o comisie de 15 membri (ierarhi, profesori de teologie și mireni, în frunte cu mitropolitul primat Miron, care să întocmească un proiect de Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. Comisia a întocmit în toamna aceluiași an un „Anteproiect de lege", pe care mi-

nistrul de atunci al Cultelor Octavian Goga voia să-l prezinte în Camera deputaților. Mitropolitul Nicolae Bălan s-a opus, cerînd ca unificarea bisericească să se facă numai după elaborarea noii Constituții. A cerut de asemenea ca proiectul să fie supus spre ratificare Sf. Sinod și nu Parlamentului, voind prin aceasta să evite orice amestec al politicienilor vremii în problemele bisericești.

Noua Constituție a fost votată de Corpurile Legiuitoare și aprobată de șeful Statului în martie 1923. La dezbaterile din Senat asupra Constituției a luat cuvîntul și mitropolitul Nicolae Bălan, care, într-un memorabil discurs, a apărat autonomia Bisericii Ortodoxe Române, principiul fundamental al organizației noastre bisericești, potrivit căreia Biserica are dreptul să se organizeze și să se conducă prin ea însăși. În adevăr, în constituția din 1923 (ar. 22) erau înscrise și garantate atît *autocefalia* cît *și autonomia* Bisericii Ortodoxe Române.

Comisia de 15 membri a lucrat în continuare, ținînd seama de principiile înscrise în noua Constituție. Noi proiecte de organizare au fost puse în discuția Consistorului superior bisericesc din București, a Congreselor preoțimii din România și din Transilvania, a Consistorului Mitropolitan și a Congresului Național bisericesc al Mitropoliei Ardealului.

În martie 1925, ultimul proiect de Lege, la care era alăturat și un proiect de Statut, au fost prezentate Corpurilor Legiuitoare. La discuția lor în Senat, mitropolitul Nicolae Bălan a rostit un nou discurs, în care a expus și a apărat principiile organizării șaguniene, care acum urmau să fie legiferate pentru întreaga Biserică Ortodoxă din România întregită. Legea (cu 46 articole) și Statutul de Organizare a Bisericii Ortodoxe Române (cu 178 articole) au fost votate în Senat la 24 martie și în Camera deputaților la 3 aprilie, fiind promulgate la 6 mai 1925.

Înființarea Patriarhiei. În vederea întăririi unificării noastre bisericești, dar și pentru creșterea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române în toată lumea creștină, s-a pus și problema ridicării ei la demnitatea de Patriarhie. Am putea spune că descuțiile purtate în vederea unificării bisericești, mergeau paralel cu propunerile făcute pentru înființarea Patriarhiei. Acest lucru se impunea înainte de toate, datorită faptului că în decursul veacurilor țările românești și Biserica Ortodoxă Română au depus cele mai însemnate jertfe materiale pentru sprijinirea și chiar pentru salvarea existenței atîtor așezăminte bisericești ortodoxe din Balcanii și Orientul Apropiat, căzute sub stăpînire turcească. Apoi, după 1918 a crescut și prestigiul țării, care, după atîtea jertfe de sînge în cursul primului război mondial, izbutise să-și realizeze integritatea statală prin alipirea Transilvaniei și a celorlalte ținuturi românești. Biserica Ortodoxă Română numără acum peste 14 milioane de credincioși, — cu 5 mitropolii și 18 eparhii — fiind cea mai numeroasă Biserică Ortodoxă, după cea rusă, care trecea însă atunci prin multe frămîntări. Două Biserici slave învecinate și-au restabilit Patriarhatul cu cîțiva ani înaintea noastră : cea rusă în 1917, cea sîrbă în 1920. Dar Patriarhia ortodoxă sîrbă avea numai ca la 7 milioane de credincioși, fără să mai vorbim de „Patriarhiile apostolice" (Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim) care numărau

abia cîteva zeci de mii. Deci Biserica Ortodoxă Română nu putea rămâne în stare de inferioritate față de alte Biserici Ortodoxe. Se adaugă și faptul că Biserica romano-catolică avea o Arhiepiscopie la București, iar cea greco-catolică era constituită într-o provincie mitropolitană". Se impunea deci ca Biserica Ortodoxă, socotită de Constituția din 1923 ca „dominantă" și ca Biserică „oficială" a statului de atunci, să fie ridicată la suprema treaptă ierarhică în Biserica Ortodoxă.

În afară de aceasta, Biserica Ortodoxă Română avea acum două facultăți de teologie (în 1926 s-a creat a treia), cinci academii teologice, numeroase seminarii cu 8 clase, în care studiau nu numai tineri ortodocși români, ci și tineri de peste hotare. Teologii români deveneau tot mai cunoscuți în toată lumea creștină, atît prin lucrările lor teologice, cît și prin participarea lor la felurite întruniri interortodoxe și intercreștine. După 1918, Biserica românească a intrat în legătură cu o seamă de alte Biserici Ortodoxe surori, a fost vizitată de ierarhi și teologi de peste hotare, și-a trimis reprezentanți la felurite întruniri teologice în afara hotarelor, a stăruit pentru aplanarea unor neînțelegeri survenite între unele Biserici Ortodoxe etc.

În 1925, era proiectat un sinod panortodox care să se întrunească la Ierusalim, în vederea aniversării a 1600 de ani de la primul sinod ecumenic. S-a cerut stăruitor în presa vremii ca Biserica Ortodoxă Română să ia parte la acel proiectat sinod ca Patriahie. Deci, prestigiul crescînd al Bisericii Ortodoxe românești, ca și prestigiul țării întregite, cereau imperios ridicarea Bisericii noastre la treapta de Patriarhie autocefală.

După cîte știm, pentru prima dată a ridicat aceasta problemă, preotul dr. Gheorghe Ciuhandu (1875—1947), consilier eparhial la Arad, președintele Asociației Clerului Andrei Șaguna din Transilvania, autorul multor lucrări de istorie bisericească, mai tîrziu membru onorar al Academiei Române. În cuvîntarea pe care a rostit-o la Congresul preoțimii din Transilvania, întrunit la Sibiu la 6—7 martie 1919 (19—20 martie st.n.), preotul Ciuhandu propunea mai multe măsuri în vederea unificării bisericești, între care și aceasta : „Unitatea spirituală ce a existat și pînă azi între Bisericile Ortodoxe Române din România și provinciile ei noi . . . trebuie concretizată prin unificarea Bisericilor Ortodoxe române particulare și sub raport canonic, prin primația de București, ca centru de unitate canonică a Bisericii tuturor românilor ortodocși, *ori păstrîndu-se și pe mai departe demnitatea primațială a mitropolitului de București, ori creîndu-se, conform tradițiilor și practicilor Orientului ortodox, demnitatea patriarhală, la care să fie ridicat scaunul mitropolitan-primațial de București*". (Cf. Gh. Ciuhandu, *Împreunarea Bisericilor Ortodoxe române de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică și raportul acestei Biserici față cu Statul*, Arad, 1919, p. 27).

Prima propunere de înființare a Patriarhiei s-a făcut într-un congres al preoțimii din Moldova de răsărit, întrunit în 1921. Ulterior, au făcut propuneri de înființare a Patriarhiei și alte personalități ale vieții noastre culturale și bisericești, cu ocazia altor congrese ale preoțimii din toate ținuturile României, comisia de 15 membri amintită mai sus etc. De pildă

marele cărturar Nicolae Iorga și-a expus opiniile în această problemă într-un articol din ziarul *Universul* (7 decembrie 1924), invocînd mai ales argumente de ordin istoric-bisericesc în sprijinul înființării Patriarhiei. „Sîntem singurul popor ortodox cu un simplu mitropolit primat în fruntea unei Biserici autonome", scria el. Tot de argumente de ordin istoric se folosea și profesorul Ioan Lupaș, într-un articol publicat în revista *Societatea de Mîine* de la Cluj.

Ținînd seama de numeroasele propuneri făcute, în primele luni ale anului 1925, s-au îndeplinit formele necesare pentru realizarea acestui act de importanță deosebită în viața Bisericii Ortodoxe Române. Sf. Sinod a luat în dezbatere această problemă în ședința sa din 4 februarie 1925. Cu acest prilej, mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei a citit propunerea pentru înființarea Patriarhiei, întocmită de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, absent de la ședință. Era semnată de mitropoliții Pimen și Nectarie, arhiepiscopul Gurie Grosu și episcopii Lucian Triteanu al Romanului, Roman Ciorogariu al Oradiei, Nicolae Ivan al Clujului și Ilarie Teodorescu al Constanței. Se invocau, cum era și firesc, argumente de ordin istoric, mai ales sprijinul generos acordat de domnii români și de Biserica Ortodoxă Română așezămintelor bisericești din Răsăritul ortodox. „Toate aceste jertfe și fapte mari creștinești săvîrșite de voievozii și neamul nostru în interesul creștinătății, ne dau dreptul, incontestabil, ca acum, — cînd prin marele război, neamul nostru s-a întregit, alcătuind o singură țară, România Mare cu o unică Biserică Ortodoxă, care are 14 milioane de credincioși, cu 5 mitropolii și 13 episcopii, ca Bisericii noastre Ortodoxe Române să i se dea o nouă situație legală și canonică, în rîndul celorlalte Patriarhii Ortodoxe de Răsărit".

După citirea acestei propuneri, au luat cuvîntul arhiepiscopul Gurie Grosu, care a salutat „cu toată inima și cu tot sufletul această istorică propunere", episcopul Lucian Triteanu al Romanului, care a citit un memoriu al Facultății de Teologie din Cernăuți în același sens, semnată de decanul Nicolae Cotos, cu argumente de ordin canonic-istoric, arhiereul vicar Dionisie Erhan.

A luat apoi cuvîntul ministrul Cultelor Alexandru Lapedatu, cunoscut istoric transilvănean, care a expus punctul de vedere al Guvernului. După ce a arătat împrejurările care au dus la proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române în timpul lui Al. Cuza și în anii următori, precum și motivele care impuneau înființarea patriarhiei Române, ministrul preciza : „Organizațiunea aceasta autocefală și sinodală cu un mitropolit primat în frunte, a Bisericii Ortodoxe de dincoace de munți, a durat atît cît a durat și alcătuirea politică ce i-a dat naștere — vechiul regat. Constituirea actualului stat român, a unității naționale, a impus și el necesitatea reorganizării Bisericii Ortodoxe Române, în raport cu noua lui alcătuire și însemnătate politică . . ." Menționînd faptul că în noua situație creată după 1918, în alcătuirea Bisericii Ortodoxe Române au intrat de fapt trei Biserici autocefale (din Vechea Românie, Transilvania și Bucovina), ministrul Cultelor sublinia ca întîistătătorul acestei Biserici „nu mai poate fi decît ceea ce reclamă importanța excepțională a faptului acestuia și

istoria celorlalte Biserici Ortodoxe cu organizaţiune naţională : patriarh al Bisericii Ortodoxe Române... Şi întru cît nici sub raport istoric şi nici sub raport canonic nu se poate invoca vreun impediment serios împotriva unei asemenea înălţări în rang a Capului Bisericii noastre naţionale, — aceasta în puterea autocefaliei sale — şi statul în virtutea suveranităţii sale, sînt de acord a aprecia că ridicarea arhiepiscopului şi mitropolitului Ungrovlahiei, în calitatea sa de primat al României, la rangul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, e o necesitate a noii organizaţii bisericeşti, reclamată de situaţia Bisericii noastre înlăuntrul Statului român şi de situaţia acestuia între celelalte state ortodoxe, ca unul ce are, cu excepţia Rusiei, cel mai mare număr de credincioşi ortodocşi. Faptul e aşa de firesc şi în logica evoluţiei istorice a vieţii noastre bisericeşti, că s-a impus simultan conducătorilor Bisericii şi ai Statului şi e privit de toţi ca o necesitate de ordin naţional".

Episcopul Vartolomeu Stănescu al Rîmnicului Noul Severin a citit apoi *Actul de înfiinţare a Patriarhatului Ortodox Român* în care se sublinia între altele, că „poporul român îşi înfiinţează de astăzi înainte, *prin propria lui suveranitate, politică şi bisericească,* Patriarhatul pentru Biserica Ortodoxă Română, recunoscîndu-i mitropolitului de Bucureşti al ţării, titlul de patriarh al României, în locul titlului de pînă aci de primat al României". Se arătau apoi motivele care îndreptăţeau această ridicare în treaptă a Bisericii Ortodoxe Române : întregirea hotarelor, sporirea populaţiei ortodoxe şi a eparhiilor, rolul îndeplinit în trecut de Biserica şi ţările noastre de sprijinire a altor Biserici şi de apărare a Ortodoxiei în faţa prozelitismului altor confesiuni etc.

În unanimitate, Sf. Sinod a adoptat apoi hotărîrea de înfiinţare a Patriarhiei Ortodoxe Române şi de ridicare a mitropolitului primat la rangul de patriarh.

În încheierea şedinţei, a luat cuvîntul mitropolitul primat Miron Cristea, exprimîndu-şi bucuria pentru hotărîrea adoptată. Pentru ca noua Patriarhie să sporească în prestigiu în ţară şi în afara ei, făcea următoarele propuneri : să se acorde cît mai multe burse pentru tineri teologi care să fie trimişi la studii peste hotare, să se creieze noi catedre la Facultatea de Teologie din Bucureşti (una de literatură teologică slavă, alta de literatură teologică greacă), să se înfiinţeze o Academie de muzică bisericească, să se ridice o nouă catedrală patriarhală.

Propunerea de înfiinţare a Patriarhiei a fost pusă în discuţia Senatului la 12 februarie 1925 şi a Camerei deputaţilor la 17 februarie 1925. Proiectul a fost primit de Senat cu 89 voturi (2 contra), iar în Cameră cu unanimitatea de 156 de voturi.

În Senat au luat cuvîntul ministrul Al. Lapedatu, care a prezentat o expunere de motive la proiectul de lege respectiv (aproape identic cu cel prezentat în Sinod) şi mai mulţi senatori. Cîţiva din ei au subliniat necesitatea reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. De pildă, protopopul unit Ilie Dăianu din Cluj declara : „Sînt sigur că nu este, peste tot, nici un român care să nu se bucure de actul care se constitue astăzi legalmente. Şi sînt sigur că în toată ţara, în toate inimile acest fapt

își va găsi un ecou frățesc..." Istoricul Gh. Ghibănescu de la Iași sublinia îndatorirea ce-o avea noul patriarh față de acei „frați, pe care vitregia neamului i-a rupt de la unitatea sufletească a credinței neamului nostru". Iar cunoscutul jurist Constantin Dissescu declara răspicat: „Precum naționalitatea noastră a fost altădată divizată și sîntem acum o națiune mare și unită, tot așa și Biserica noastră creștină, care acum e divizată, trebuie să devie o singură Biserică românească, unită în credință și în cult".

În Camera deputaților au luat cuvîntul, între alții, profesorul Petre Gîrboviceanu, care a citit raportul la proiectul de lege, profesorul Ioan Lupaș de la Cluj, care a făcut o lungă expunere istorică și alții.

Promulgarea Legii (cu 5 articole) s-a făcut la 23 februarie, fiind publicată în Monitorul Oficial din 25 februarie 1925, sub titlul: *„Lege pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei ca primat al României la rangul de Scaun patriarhal"*.

Potrivit vechiului obicei, la 12 martie 1925, patriarhul Miron a trimis o scrisoare irenică tuturor Bisericilor Ortodoxe surori — cu o lungă expunere istorică — prin care le vestea ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Patriarhul ecumenic Vasile II a dat obișnuitul tomos pentru recunoașterea Patriarhiei Ortodoxe Române, la 30 iulie 1925, fiind adus în țară de o delegație formată din trei persoane, în cursul lunii septembrie. Alte scrisori de recunoaștere a noii Patriarhii, cu felicitări și urări frățești s-au primit din partea Patriarhiilor Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului și Serbiei, a Bisericilor din Grecia, Cipru, Bulgaria și Polonia, din partea episcopului vechilor catolici din Berna și a arhiepiscopului anglican de Cantebury.

Ceremonia învestiturii și a instalării primului patriarh Miron Cristea s-a făcut la București, în ziua de duminică 1 noiembrie 1925, în prezența membrilor Sfîntului Sinod, a reprezentanților statului și a 21 de trimiși ai unor Biserici Ortodoxe surori, dintre care 9 ierarhi (Patiarhia ecumenică, Patriarhia de Ierusalim, Patriarhia sîrbă, Bisericile Greciei, Bulgariei, Poloniei și Rusă din emigrație), a șefilor celorlalte culte din România (între care și mitropolitul Vasile Suciu de la Blaj, episcopul Alexandru Nicolescu de la Lugoj și Ilie Dăianu din Cluj).

După învestirea din partea conducătorului Statului de atunci, a avut loc ceremonia înscăunării în catedrala patriarhală. Cu acest prilej, au luat cuvîntul mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, în numele Sfîntului Sinod, mitropolitul Ioachim al Calcedonului, în numele Patriarhiei ecumenice, mitropolitul Dositei al Sevastiei, în numele Patriarhiei Ierusalimului, episcopul Emilian al Timocului în numele Patriarhiei Sîrbe, mitropolitul Policarp al Trichiei, în numele Sf. Sinod al Bisericii din Grecia, mitropolitul Antonie, fost al Kievului, mitropolitul Neofit al Vidinului, în numele Sfîntului Sinod al Bisericii Bulgare, mitropolitul Dionisie al Varșoviei. Tuturor le-a răspuns noul patriarh Miron.

În ziua de 3 noiembrie, la Palatul patriarhal, a avut loc o consfătuire, la care au participat membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, delegații celorlalte Biserici Ortodoxe prezenți la învestitură și

profesorii Facultății de Teologie din București, discutîndu-se felurite probleme de interes comun pentru întreaga Ortodoxie. Între altele, s-a discutat și problema convocării unui viitor sinod panortodox. S-a căzut de acord ca să fie rugată Patriarhia ecumenică să ceară fiecărei Biserici Ortodoxe autocefale să facă propuneri asupra problemelor care să fie discutate la proiectatul sinod. Fiecare Biserică urma să facă — prin teologii ei — studii speciale asupra problemelor respective, urmînd ca ele să fie prezentate unei comisii alcătuită din teologi ai tuturor Bisericilor. Patriarhia ecumenică era rugată să convoace Sinodul la data și locul pe care le va crede potrivite. Cu aceasta, s-au încheiat toate lucrările legate de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie.

Organizarea noii Patriarhii. Prin legea de organizare din 1925, se consființa autocefalia Bisericii noastre, organizată ca Patriarhie. Sub raportul orînduirii canonice — administrative, ea cuprindea 5 Mitropolii cu 18 eparhii sufragane (5 arhiepiscopii și 13 episcopii). Acestea erau : I. Mitropolia Ungrovlahiei, cu cinci eparhii sufragane : Arhiepiscopia București, Episcopia Rîmnicului Noul Severin, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului și Episcopia Tomisului (Constanței). — II. Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu patru eparhii sufragane : Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor și Episcopia Dunării de Jos. III. Mitropolia Ardealului, cu cinci eparhii sufragane : Arhiepiscopia de Alba-Iulia și Sibiu, Episcopia Aradului, Episcopia Caransebeșului, Episcopia Oradiei și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului. Alte două Mitropoli, fiecare cu cîte două eparhii sufragane, existau în Bucovina și dincolo de Prut. Exista apoi o Episcopie a Armatei (Inspectoratul Clerului Militar), cu reședința în Alba Iulia (înființată în 1921). Mai tîrziu s-au înființat și alte eparhii.

În fruntea întregii Biserici Ortodoxe Române se afla Sfîntul Sinod, format din patriarh ca președinte și din toți mitropoliții, episcopii și arhiereii vicari în funcțiune. Ca organ deliberativ, pentru întreaga Patriarhie, funcționa *Congresul Național-Bisericesc*, format din cîte 6 reprezentanți ai fiecărei eparhii (2 preoți și 4 mireni), aleși pe șase ani și care se întîlnea o dată la 3 ani. În atribuțiile sale intrau probleme administrative, culturale și economice. Organul executiv al Sfîntului Sinod și al Congresului Național-Bisericesc era Consiliul Central Bisericesc, format din 15 membri (cîte 3 de fiecare Mitropolie, 1 cleric și 2 mireni), membrii clerici fiind salariați permanenți, iar ceilalți onorifici. Pentru administrarea fondului general bisericesc, a averilor comune Bisericii și a subvențiilor ce-i erau acordate de Stat, se instituia o *Eforie a Bisericii*, formată din trei membri, un cleric și doi mireni.

Părțile constitutive ale Bisericii erau parohia, protopopiatul, mănăstirea, episcopia (sau arhiepiscopia) și mitropolia. Parohia avea ca organ deliberativ adunarea parohială, ca organ executiv și administrativ consiliul parohial, format din 10—30 membri, în funcție de numărul credincioșilor, iar administrarea averii era încredințată epitropiei parohiale, formată din 3—5 membri. Pe lîngă consiliu, mai putea fi ales un comitet parohial, care se ocupa cu înzestrarea și înfrumusețarea bisericilor.

Un protopopiat era format din 20—50 parohii, condus de un protopop, ajutat, „unde trebuinţele vor cere şi împrejurările vor îngădui", de: adunarea protopopească (organ deliberativ, cu 15 sau 24 membri, 1/3 clerici, 2/3 mireni), consiliul protopopesc (organ executiv din 2 preoţi şi 4 mireni) şi epitropia protopopească.

În fruntea unei episcopii (arhiepiscopii) se afla un episcop (arhiepiscop). El era ajutat în conducerea eparhiei de adunarea eparhială, ca organ deliberativ, formată din 45 sau 60 de membri, în funcţie de întinderea teritorială a eparhiei (1/3 clerici, 2/3 mireni) şi de Consiliul eparhial, ca organ executiv, format din şase consilieri, pentru cele trei secţii ale Consiliului : administrativ-bisericească, culturală şi economică. Fiecare mitropolit sau episcop avea dreptul la un arhiereu-vicar, iar patriarhul la doi.

Ca instanţe disciplinare se prevedeau : judecătoria protopopească, consistorul spiritual eparhial (cu trei preoţi), ca primă instanţă de judecată, Consistorul spiritual mitropolitan, ca instanţă de apel (numai pe lîngă Mitropoliile „istorice" : Bucureşti, Iaşi şi Sibiu) şi Consistorul spiritual central, ca instanţă de recurs, cu cîte 5 membri ordinari şi 5 supleanţi, numiţi de Sfîntul Sinod, cîte unul de fiecare Mitropolie.

Alegerea episcopilor şi arhiepiscopilor (care erau, în acelaşi timp, şi mitropoliţi) se făcea de un Colegiu electoral, format din membrii Congresului Naţional Bisericesc şi din membrii Adunării eparhiale a eparhiei vacante, la care se adăugau cîţiva membri de drept, dacă erau ortodocşi (preşedintele Cons. de Miniştri, ministrul Cultelor, preşedintele Academiei Române, rectorii Universităţilor etc.). Alegerea patriarhului se făcea de membrii Congresului Naţional Bisericesc, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureştilor (întrucît patriarhul era şi arhiepiscop al Bucureştilor şi mitropolit al Ungrovlahiei) şi membrii ortodocşi ai Senatului şi Camerei deputaţilor. După alegere, urma examinarea canonică din partea Sfîntului Sinod, confirmarea şi învestirea din partea şefului statului şi înscăunarea.

Observăm că prevederile Legii şi Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, cu participarea largă a mirenilor la viaţa bisericească, erau luate după Statutul Organic al lui Andrei Şaguna.

În 1948 a apărut Legea pentru regimul general al Cultelor, pe baza căreia s-a întocmit Statutul de organizare din anul 1949, în vigoare şi azi. Experienţa a dovedit valabilitatea şi actualitatea principiilor şaguniene, încît şi în Statutul actual s-a menţinut reprezentarea clerului şi a credincioşilor în corporaţiile bisericeşti în aceeaşi proporţie de 1/3 clerici şi 2/3 mireni.

URMĂRILE ÎNFIINŢĂRII PATRIARHIEI ORTODOXE ROMÂNE

Crearea Patriarhiei Ortodoxe Române şi înfăptuirea unificării bisericeşti au dus la o mai susţinută lucrare internă a Bisericii Ortodoxe Române, dar şi la creşterea prestigiului ei în toată lumea creştină. Astfel, pe lîngă vechile eparhii înfiinţate după 1918 : a Oradiei (în 1920), a Va-

dului Feleacului și Clujului (1921) și a Tomisului (1923), s-au creat ulterior noi eparhii : a Maramureșului (1937, cu reședința în Sighet), a Timișoarei (1939), precum și o Episcopie misionară pentru românii ortodocși din America (1934). În 1947 s-au înființat arhiepiscopiile Craiovei și Timișoarei, devenite peste scurt timp, Mitropoliile Olteniei, respectiv Banatului. Dintre vlădicii vrednici de pomenire care au păstorit în această perioadă, menționăm pe Nicodim Munteanu, episcop la Huși (1912—23), mitropolit al Moldovei și Sucevei (1935—39), ridicat apoi în scaunul patriarhal (1939—48), Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului (1920—55), Irineu Mihălcescu, mitropolitul Moldovei și Sucevei (1939—47), teolog de mare prestigiu, episcopii Roman Ciorogariu al Oradiei (1920—36) și Nicolae Ivan al Clujului (1921—36), amîndoi luptători pentru drepturile românilor înainte de 1918, Grigorie Comșa al Aradului (1925—35) autor de lucrări teologice, Nicolae Colan al Clujului (1936—57), mai tîrziu mitropolit al Ardealului, membru al Academiei Române și alții.

S-au înființat noi instituții de învățămînt teologic : o Facultate de Teologie la Iași, Academii teologice la Cluj și Oradea, seminarii teologice, seminarii monahale, școli de cîntăreți bisericești, o Academie de muzică bisericească la București, iar vechile Institute teologice de la Sibiu, Arad și Caransebeș au fost ridicate la rangul de Academii, cu 4 ani de studii. Academiile teologice din Transilvania se găseau sub directa îndrumare a Bisericii, prin chiriarhul locului, pe cînd cele din Vechea Românie au rămas și pe mai departe în seama Statului. Numeroasele încercări făcute pentru trecerea întregului învățămînt teologic sub oblăduirea Bisericii au rămas fără rezultat, înfăptuindu-se abia în zilele noastre. Din rîndul profesorilor de teologie s-au ridicat cîțiva cărturari de seamă, care au izbutit să impună teologia românească și peste hotarele țării : Ioan Irineu Mihălcescu, Nicolae Popescu, Haralambie Rovența, Șerban Ionescu, Petre Vintilescu, Teodor M. Popescu la București, Vasile Tarnavschi, Vasile Gheorghiu, Valerian Șesan, Nicolae Cotos la Cernăuți-Suceava, Iuliu Scriban, Vasile Radu și Grigorie Pișculescu (Gala Galaction) la Iași etc.

Mai mulți tineri teologi au fost trimiși la studii de specializare peste hotarele țării — mulți trimiși de patriarhul Miron și de mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului — din rîndul cărora, unii ostenesc pînă astăzi în învățămîntul teologic universitar din Biserica Ortodoxă Română.

Profesorii de teologie, dar și alți clerici cărturari, au publicat numeroase lucrări teologice. Presa bisericească a luat un avînt îmbucurător, căci la vechile publicații periodice (Biserica Ortodoxă Română la București, Candela la Cernăuți-Suceava, Revista Teologică la Sibiu etc.), au purces la drum o seamă de alte reviste și foi bisericești. Pe lîngă vechile tiparnițe bisericești (Sibiu, București etc.), au luat ființă altele noi.

Ierarhi și profesori de teologie au fost trimiși să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la felurite congrese și întruniri interortodoxe (Conferința panortodoxă de la Constantinopol, din 1923, la care s-a hotărît introducerea calendarului iulian îndreptat, prima Conferință a profesorilor de teologie ortodoxă din Balcani, ținută la Sinaia în 1924, Conferința Bisericilor Ortodoxe de la mănăstirea Vatoped din Muntele Athos, din

1930, primul Congres al profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena, din 1936).

De asemenea, au avut loc vizite ale unor ierarhi răsăriteni la noi (patriarhul Damianos al Ierusalimului în 1924, mitropolitul Dionisiie al Varşoviei în 1937), precum şi vizitele unor vlădici români în ţările şi Bisericile Ortodoxe din Orientul apropiat (patriarhul Miron la Constantinopol, Ierusalim, Alexandria şi Atena în 1927, pelerinajul condus de mitropolitul Nicolae Bălan la Locurile Sfinte în 1925, vizita patriarhului Miron în Polonia, în 1938 ş.a.).

Biserica Ortodoxă Română şi-a adus contribuţia la buna desfăşurare şi la propăşirea vieţii duhovniceşti din alte Biserici Ortodoxe. De pildă, a mijlocit pe lîngă Patriarhia ecumenică împăcarea cu Biserica Ortodoxă Bulgară (în urma unor neînţelegeri existente din 1870, pe tema creării unui exarhat bulgar fără consimţămîntul Patriarhiei), a mijlocit pentru recunoaşterea autocefaliei Bisericilor Ortodoxe din Albania şi Polonia. Chiar a doua zi după hotărîrea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, „în numele milioanelor de credincioşi români", a protestat împotriva expulzării patriarhului ecumenic Constantin VI din Istambul, rugînd Guvernul să intervină pe cale diplomatică în favoarea sa.

Biserica Ortodoxă Română a avut legături şi discuţii rodnice şi cu reprezentanţii altor Biserici creştine. Astfel, în 1—8 iunie 1935 a avut loc o Conferinţă româno-anglicană la Bucureşti, la care s-a discutat, între altele, problema recunoaşterii validităţii hirotoniilor anglicane, iar în iunie-iulie 1936, patriarhul Miron, cu o delegaţie de ierarhi şi teologi români, a făcut o vizită arhiepiscopului de Canterbury, în Anglia. Biserica Ortodoxă Română şi-a trimis delegaţi la unele Congrese ale vechilor catolici (Viena şi Bonn în 1931, Zürich în 1938).

În primele decenii ale secolului nostru, s-au făcut tot mai multe încercări pentru refacerea unităţii creştine. În ianuarie 1920, mitropolitul Dorotei al Brusei, pe atunci locţiitor de patriarh ecumenic, a adresat o enciclică tuturor Bisericilor creştine, propunînd înfiinţarea unei „Ligi" a Bisericilor după chipul „Ligii Naţiunilor", în care erau cuprinse multe din principiile Mişcării ecumenice de astăzi. Între cele două războaie mondiale au luat fiinţă trei mari organizaţii ecumeniste : Creştinism practic (Viaţă şi faptă), Credinţă şi organizare şi Alianţa pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică. Biserica Ortodoxă Română şi-a trimis reprezentanţi la toate congresele acestor organizaţii : (la Congresul organizaţiei creştinismului practic, ţinut la Stockholm în 1925, la Congresul mişcării Credinţă şi organizare, ţinut la Lausanne, în 1927 ş.a.). Cea de a treia mişcare a ţinut mai multe conferinţe regionale, unele chiar în ţara noastră (la Bucureşti, în 1933 şi la Rîmnicul Vîlcea, în 1936). În timpul celui de-al doilea război mondial şi după terminarea acestuia, Biserica Ortodoxă Română n-a mai activat în mişcarea ecumenică. Dar în 1961, ea a reintrat în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu prilejul celei de a treia Adunări generale a acestuia ,ţinută la New Delhi, desfăşurînd de atunci încoace o rodnică activitate în spirit ecumenist, bine cunoscută şi apreciată în întreaga lume creştină.

Trebuie să reţinem însă şi faptul că la scurt timp după proclamarea Patriarhiei, Biserica Ortodoxă Română a primit o grea lovitură, din partea guvernelor de atunci, prin Concordatul încheiat de România cu Vaticanul, în 192' şi prin Legea pentru regimul general al Cultelor, votată de Parlament în 1928. Amîndouă puneau Biserica Ortodoxă Română într-o vădită stare de inferioritate faţă de celelalte culte, mai ales faţă de cel catolic. Guvernele care s-au perindat atunci la cîrma ţării n-au ţinut însă seama de numeroasele proteste ale clerului şi credincioşilor ortodocşi, între care s-au impus clasicile discursuri rostite în Senat de mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. Încercările de refacere a unităţii Bisericii româneşti din Transilvania au rămas fără rezultat. Biserica Ortodoxă Română a rămas în această stare dureroasă pînă în anul 1948, cînd a fost abolit Concordatul (18 iulie) şi s-a promulgat Legea pentru regimul general al Cultelor (4 august).

În acelaşi an, în fruntea Bisericii Ortodoxe Române a fost ales Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a continuat cu multă rîvnă strădaniile vrednicilor săi înaintaşi în scaunul patriarhal, Miron Cristea şi Nicodim Munteanu. Datorită condiţiilor de deplină libertate religioasă instaurate la noi în ţară după 23 august 1944, Biserica Ortodoxă Română a cunoscut acum o epocă nouă, plină de realizări şi fapte de seamă, prin care s-au desăvîrşit cele începute după 1925.

Astfel, în octombrie 1948 s-a realizat Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, pentru care s-au ridicat numeroase glasuri timp de 250 de ani, prin revenirea preoţilor şi credincioşilor greco-catolici în sînul Bisericii strămoşeşti. S-a reorganizat învăţămîntul nostru teologic, cu două institute de grad universitar, şase şcoli de cîntăreţi bisericeşti şi seminarii, toate puse sub directa îndrumare a Bisericii. Numeroşi tineri teologi români au fost trimişi să-şi desăvîrşească studiile în diferite instituţii teologice de peste hotare, iar la institutele noastre învaţă numeroşi străini din Europa, Asia, Africa şi America. În 1955, s-au făcut primele canonizări de sfinţi ortodocşi români şi generalizarea cultului unor sfinţi ale căror moaşte se află în ţara noastră, pe baza unei hotărîri sinodale din 1950. În Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă din Bucureşti au văzut lumina tiparului toate cărţile de cult — unele în mai multe ediţii — numeroase cărţi teologice, manuale didactice de teologie, precum şi revistele : *Biserica Ortodoxă Română, Studii Teologice şi Ortodoxia*. Centrele Mitropolitane editează alte reviste: *Glasul Bisericii* pentru Mitropolia Ungrovlahiei, *Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Mitropolia Ardealului, Mitropolia Olteniei şi Mitropolia Banatului*, iar la Sibiu străvechea foaie *Telegraful Român*, precum şi numeroase alte lucrări de teologie, de învăţătură creştină, almanahuri, cărţi de rugăciuni etc. Cu ajutorul larg al Statului nostru socialist, s-au refăcut zeci de mănăstiri şi biserici-monumente istorice, s-au organizat muzee bisericeşti pe lîngă mănăstiri şi chiar pe lîngă parohii, s-au ridicat biserici noi, iar altele au fost împodobite cu picturi.

N-au fost uitați nici credincioșii ortodocși români de peste hotarele țării, pe seama cărora s-au înființat noi parohii (pe lîngă cele din cuprinsul Arhiepiscopiei misionare din America), înzestrate de Patriarhie cu toate cele trebuitoare. S-au adîncit legăturile tradiționale cu Bisericile ortodoxe surori, prin zeci de vizite făcute altor Biserici de către Prea Fericitul Părinte Patriarh și alți ierarhi, profesori de teologie și preoți ortodocși români, ca și prin vizitele de răspuns ale delegaților acelora, prin schimburi de profesori și studenți, de scrisori irenice etc. În același timp, s-au dezvoltat legăturile cu celelalte Biserici creștine (vechi orientale, catolică, veche catolică, protestante), fie în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în care Biserica Ortodoxă Română a reintrat în anul 1961, fie sub alte forme. Totodată, la noi în țară s-a creiat o atmosferă nouă în raporturile dintre culte, de înfrățire și bună înțelegere, un „ecumenism local", apreciat de toți teologii străini care ne vizitează țara. Biserica Ortodoxă Română își aduce un aport prețios la apărarea și consolidarea păcii și la zidirea vieții celei noi din Patria noastră. În felul acesta înțelege Biserica Ortodoxă Română să continue astăzi tradițiile culturale-artistice, bisericești și patriotice ale marilor noștri înaintași.

BISERICA DIN BANAT, DUPĂ ÎNFIINȚAREA PATRIARHIEI ORTODOXE ROMÂNE

Consemnăm aci pe scurt și cîteva din faptele de seamă petrecute în istoria Bisericii românești din Banat în ultimii 50 de ani. La 8/21 martie 1920, Episcopia Caransebeșului și-a dobîndit arhipăstorul dorit, în persoana protosinghelului *Iosif Traian Badescu*, fost mulți ani consilier eparhial la Caransebeș. În cursul celor 13 ani de arhipăstorire, deși era înaintat în vîrstă, s-a îngrijit de bunul mers al treburilor Eparhiei, de starea vechiului Institut teologic (devenit Academie), de buletinul eparhial *Foaia Diecezană* ș.a. A trecut la cele veșnice la 11 iulie 1933, fiind îngropat în cimitirul din satul său natal la Eșelnița (j. Severin, azi Mehedinți).

La 21 octombrie 1933, în scaunul episcopal vacant a fost ales arhimandritul *dr. Vasile Lăzărescu*, pe atunci profesor la Academia teologică din Oradea. Noul ales era tot un bănățean (din Jadani, azi Corneși-Timiș), doctor în Teologie, cu studii de filosofie la Budapesta și Viena, fost profesor de Dogmatică și Apologetică la Academiile teologice din Sibiu și Oradea, autorul cîtorva studii din domeniul teologiei sistematice: *Cultul inimii lui Iisus la romano-catolici* (1923), *Creștinismul și științele oculte* (1924), iar mai tîrziu lucrarea dogmatică polemică *În ce ne deosebim* (1958) și volumele de predici *Pirga darului* (1936) și *Praznic luminat* (1940).

A fost hirotonit întru episcop la Sibiu (31 decembrie 1933) și instalat la Caransebeș la 15 aprilie 1934. Ca episcop, s-a ocupat de ridicarea nivelului Academiei teologice, prin recrutarea unor profesori destoinici și de reînființarea unor mănăstiri (Săraca, Partoș, Sf. Ilie, Cebza etc.). În iunie 1940, a fost ales în fruntea noii Episcopii a Timișoarei.

În scaunul rămas vacant de la Caransebeş a fost ales arhimandritul *Veniamin Nistor* (3 iunie 1941, instalat 24 august 1941). Noul episcop era originar din părţile Braşovului şi a fost ani în şir secretar şi consilier la Arhiepiscopia Sibiului. Ca episcop, a făcut numeroase vizite canonice în eparhie, a îndrumat cu grijă activitatea editorială, prin tipărirea unor lucrări ale profesorilor de la Academia teologică (Gheorghe Cotoşman, Petru Rezuş, Mircea Chialda ş.a.), şi a noii reviste teologice *Altarul Banatului* (din 1944). În februarie 1949, eparhia Caransebeşului s-a contopit cu Arhiepiscopia Timişoarei, iar episcopul Veniamin s-a retras la catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, unde a rămas pînă la moarte († 5 februarie 1963).

Prin Decretul Lege din 7 noiembrie 1939, s-a înfiinţat o nouă episcopie în Banat, cu sediul la Timişoara, împlinindu-se astfel o veche dorinţă a clerului şi credincioşilor de aici. După scurtele locotenenţe ale episcopilor dr. Andrei Magieru al Aradului (dec. 1939—martie 1940) şi dr. Nicolae Popoviciu al Oradiei (martie 1940—martie 1941), în fruntea noii eparhii a fost ales episcopul *dr. Vasile Lăzărescu* de la Caransebeş (12 iunie 1940, învestit la 13 martie 1941 şi înscăunat la 25 martie 1941). Prin hotărîrea sinodală din 24 aprilie 1947 (aprobată prin Legea 195 din 17 iunie 1947), Episcopia Timişoarei a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie. Apoi, prin hotărîrea sinodală din 3 iulie 1947 (aprobată prin Legea 325 şi votată de Camera deputaţilor la 19 septembrie 1947, publicată în Monitorul Oficial din 27 septembrie 1947), Arhiepiscopia a fost ridicată la rangul de Mitropolie. Noua Mitropolie a avut iniţial ca eparhie sufragană Episcopia Caransebeşului, iar de la începutul anului 1949 pînă azi Episcopia Aradului. În felul acesta, episcopul Vasile Lăzărescu a devenit arhiepiscop al Timişoarei şi apoi mitropolit al Banatului. A păstorit pînă la 18 decembrie 1961, cînd a fost pensionat. A adormit în Domnul la 21 februarie 1969, fiind înmormîntat în cimitirul bisericii din Cornești-Timiş.

După o scurtă locotenenţă a răposatului mitropolit Firmilian Marin al Olteniei (dec. 1961—februarie 1962), în scaunul mitropolitan vacant a fost ales episcopul dr. Nicolae Corneanu al Aradului. Noul întîistătător al Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului este doctor în Teologie de la Bucureşti, fost profesor de Teologie la Caransebeş şi Sibiu, autorul multor lucrări de Patrologie, Liturgică şi din alte ramuri ale Teologiei, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la diferite congrese şi întruniri intercreştine şi interortodoxe, membru în delegaţiile Bisericii noastre care au făcut vizite altor Biserici şi confesiuni creştine, apreciat militant pe tărîm obştesc. Prin munca rodnică pe care a desfăşurat-o de aproape 15 ani în fruntea Mitropoliei Banatului, Înalt Prea Sfinţia Sa a continuat şi a desăvîrşit multe din strădaniile vrednicilor săi înaintaşi de pe străvechile scaune vlădiceşti de la Timişoara şi Caransebeş.

Amintim aci doar cîteva din faptele remarcabile petrecute în Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului după reînfiinţarea Mitropoliei. În 1946 s-a sfinţit noua catedrală din Timişoara, o realizare arhitectonică şi picturală excepţională. În octombrie 1948, cînd s-a înfăptuit Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române ,puţinii preoţi şi credincioşi uniţi din Banat,

aparţinători pînă atunci de Episcopia unită a Lugojului, s-au reîntors în sînul Bisericii strămoşeşti. La 28 februarie 1950, cînd Sfîntul Sinod a hotărît să fie trecuţi în ceata sfinţilor unii ierarhi, călugări şi credincioşi de neam român, între ei s-a numărat şi Iosif cel Nou mitropolitul Timişoarei (c. 1650—53, † 1655 sau 1656). Canonizarea solemnă a avut loc la Timişoara, în zilele de 6—8 octombrie 1956. Moaştele i-au fost aşezate în catedrala mitropolitană din Timişoara iar de atunci este cinstit în întreaga Biserică ortodoxă din Banat, pomenirea lui făcîndu-se în fiecare an în ziua de 15 septembrie.

În urma reorganizării învăţămîntului teologic din Biserica Ortodoxă Română, Mitropolia Banatului şi-a dobîndit o şcoală de cîntăreţi şi un seminar teologic la Caransebeş, iar studenţii ei învaţă în Institutul teologic universitar din Sibiu. Seminarului teologic i s-a acordat o deosebită atenţie, recrutîndu-se cadre didactice corespunzătoare şi ridicîndu-se noi clădiri pe seama elevilor. Revista oficială *Mitropolia Banatului*, cu 4—6 apariţii pe an, este una din cele mai apreciate publicaţii bisericeşti de la noi, bucurîndu-se de colaborarea unor ierarhi, profesori de teologie şi preoţi din toată Patriarhia Ortodoxă Română.

În afară de această revistă, de sub teascurile noii tiparniţe arhidiecezane din Timişoara apar o serie de noi publicaţii bisericeşti (cărţi de teologie, culegeri de predici, studii despre monumentele istorice-bisericeşti, cărţi de rugăciuni, pliante etc.).

Ca în întreaga noastră ţară, monumentelor istorice şi de artă bisericească li se acordă o deosebită atenţie din partea Conducerii de Stat şi bisericeşti. Au fost restaurate zeci de biserici şi mănăstiri-monumente istorice de pe întreg cuprinsul Mitropoliei Banatului, fiind repuse în adevărata lor valoare, ca bunuri ale întregului nostru popor. În incinta catedralei mitropolitane, s-a amenajat o admirabilă colecţie de artă religioasă veche, cuprinzînd icoane, antimise, manuscrise, cărţi etc. de o incontestabilă valoare istorică şi artistică. În acelaşi timp, s-au ridicat noi lăcaşuri de închinare în diferite oraşe şi sate iar altele au fost împodobite cu picturi.

Mitropolia Banatului a fost cercetată de multe delegaţii bisericeşti de peste hotare (patriarhul Alexei al Moscovei în iunie 1947, patriarhul Gherman al Serbiei în noiembrie 1962, mitropolitul Filaret al Kievului şi Galiţiei în iunie 1968 ş.a.). Pe plan local, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Nicolae întreţine relaţii frăţeşti cu conducătorii celorlalte Biserici şi culte din cuprinsul Mitropoliei. Preoţii şi credincioşii bănăţeni sprijină cu multă însufleţire şi convingere toate acţiunile iniţiate de conducerea noastră de Stat, muncind cu entuziasm pentru continua şi multilaterala înflorire a Patriei noastre. Mulţi dintre preoţi sînt decoraţi cu ordine şi medalii ale Republicii Socialiste România.

Prin munca rodnică pe care o desfăşoară Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului îşi aduce astfel un aport preţios la propăşirea Patriarhiei ortodoxe române, la creşterea prestigiului ei în afara hotarelor ţării, la înflorirea şi prosperarea Patriei, la promovarea ecumenismului creştin, la întărirea păcii şi a colaborării între oameni şi popoare.

BIBLIOGRAFIE

Legile bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza. Fotie Balamaci, *Documente. Corespondență între Patriarhia din Constantinopol și Mitropolitul Ungrovlahiei D. D. Nifon, între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către Guvernul român pentru Sinodul din 1864.* Tradusă de .... Bucureşti, 1913, 124 p.; Constantin Drăguşin, *Legile bisericești ale lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate*, în *Studii Teologice*, an. IX, nr. 1—2, 1957, p. 86—103; Stelian Izvoranu, *Sinoadele de sub regimul legilor lui Cuza*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXVIII, nr. 7—8, 1960, p. 658—682; Niculae Şerbănescu, *150 de ani de la naşterea domnitorului Alexandru Cuza*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXVIII, nr. 3—4, 1970, p. 351—407.

Autocefalia. (Melchisedec Ştefănescu, *Act sinodal referitor la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. VI, nr. 12, 1882, p. 738—757; Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, București*, 1885 (publicat și în *Biserica Ortodoxă Română*, an. IX, 1885, nr. 5, p. 336—354; nr. 8, p. 533—557; nr. 12, p. 921—933; și în rev. *Ortodoxul*, București, an. VI, 1885, nr. 23, p. 177—182; nr. 30, p. 233—235 și nr 49, p. 385—395); *Legea Organică și Regulamentele Sf. Sinod al Sf. Biserici Autocefale Române...*, ed. IV, București, 1892, 161 p.; Nicolae Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române Contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905, 206 p.; Constantin Pîrvu, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în *Studii Teologice*, an. VI, nr. 9—10, 1954, p. 511—529; Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol de la 1800 pînă la recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXVII, nr. 7—10, 1959, p. 948—960; Pr. prof. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXI, nr. 3—4, 1950, p. 170—214; Pr. Niculae Şerbănescu, *Optzeci de ani de la dobîndirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXXIII, nr. 7—8, 1965, p. 247—273.

Înființarea Patriarhiei. Revista *Biserica Ortodoxă Română*, an. XLIII, 1925, diferite articole și cronici; Arhim. Tit Simedrea, *Patriarhia românească. Acte și Documente*, București, 1926, 226 p.; G. Sereda (=Gheorghe I. Moisescu), *De la Biserica autocefală la Patriarhia română*, în *Ortodoxia*, an. II, nr. 2, 1950, p. 325—336; Gheorghe I. Moisescu, *Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române*, în *Glasul Bisericii*, an. IX, nr. 3, 1950, p. 42—50.

Unificarea bisericească și organizarea nouii Patriarhii. Pr. prof. Liviu Stan, *Mitropolitul Nicolae, apărătorul și plinitorul tradițiilor șaguiene*, în vol. *Omagiu I.P.S. Sale dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, Sibiu, 1940, p. 214—248; Pr. prof. Milan Şesan, *Unificarea bisericească din 1918, ca act de întărire a unității politice a Statului român*, în *Mitropolia Ardealului*, an. XIII, nr. 11—12, 1968, p. 830—843.

Pentru istoricul Bisericii din Banat, felurite articole și cronici în rev. *Mitropolia Banatului.*

INFIINȚAREA PATRIARHIEI ORTODOXE ROMÂNE ÎN CONȘTIINȚA CLERULUI ȘI CREDINCIOȘILOR DIN BANAT

de: Prof. MIHAI MUNTEANU

A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea din istoria poporului român au fost vremuri de adînci prefaceri în însăși existența sa. Ajuns în deplinătatea libertăților lui ca națiune și cu hotarele străbune întregite, poporul român s-a găsit în drumul spre vîrsta maturității sale. De aici a rezultat obligația de a-și crea și a-și însuși toate mijloacele și instituțiile, nu numai culturale, politice, economice și sociale de ordin civil și laic, dar și pe cel bisericesc, prin care să-și poată valorifica pentru rolul civilizator la care este chemat, sufletul, capacitățile și însușirile lui lăuntrice.

Ca urmare firească, actul — cu înalte semnificații pentru viața noastră bisericească de la 4 februarie 1925, marcînd înființarea Patriarhiei Ortodoxe române, a stîrnit un deosebit ecou în presa noastră bisericească.

Aniversarea a 50 de ani de existență a Patriarhiei Ortodoxe române mi-a sugerat retrăirea momentelor istorice așa cum au fost surprinse de buletinul oficial al fostei eparhii ortodoxe române a Caransebeșului, „Foaia Diecezană".

*

La rubrica „Știri" a numărului 47 din 7 decembrie 1924 (p. 6) apare o primă informație destul de sumară : *„Înființarea Patriarhiei Ortodoxe române"*. Ziarele din Capitală aduc știrea că lucrările pentru înființarea patriarhatului în România sînt în curgere și că în curînd guvernul va prezenta parlamentului proiectul de lege privitor la înființarea acesteia".

Următoarea știre, la fel de laconică a numărului 5 din 1 februarie 1925 (p. 4) ne anunță redeschiderea ședințelor Sfîntului Sinod pentru 4 februarie, ca și menționarea ordinei de zi, avînd ca puncte principale proiectul de unificare administrativă a Bisericii Ortodoxe Române și proiectul de lege privitor la înființarea Patriarhiei.

Numărul 6 din 8 februarie 1925 este puțin edificator, subliniind doar hotărîrea luată de Sfîntul Sinod pentru recunoașterea Mitropolitului Primat dr. Miron Cristea ca patriarh, cu următoarea titulatură protocolară : „Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei, Patriarh al României" (p. 5).

Sub semnătura Pr. S., apare, însă un comentariu editorial intitulat „Patriarhia românească" (nr. 7 din 15 februarie 1925, p. 1). Autorul semnalează importanța acestui eveniment epocal pentru viitorul Bisericii Ortodoxe Române și a întregii Ortodoxii, arătînd rolul pe care Biserica și credința ortodoxă l-a jucat în viața neamului românesc pe tot cursul existenței sale, menționînd necesitatea logică — consecință a întregirii României — pe care a avut-o întemeierea Patriarhiei, realizare pe care o vede ca „afirmarea patriei noastre spirituale".

În același număr (p. 1—3) redacția face o succintă relatare a ședinței solemne a Sfîntului Sinod din 4 februarie 1925, sub titlul : „Înființarea patriarhatului românesc", publicînd în întregime referatul — act de înființare — citit de episcopul Vartolomeu al Rîmnicului. Continuarea dezbaterior Sfîntului Sinod face obiectul unui reportaj separat, apărut în același număr în continuare (p. 4), iar rubrica „Știri" (p. 6) anunță că Legea înființării Patriarhiei a fost înaintată corpurilor legiuitoare.

Numărul următor al oficialului diecezan redă textual proiectul de lege pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei ca primat al României la rangul de Scaun patriarhal ca și votarea lui de către Senat și Cameră („Înființarea patriarhatului român, Foaia Diecezană an. XL (1925) nr. 8 din 22 februarie, p. 2).

Recunoașterea patriarhatului nostru de către Patriarhia ecumenică printr-o gramată, este consemnată la grupajul de „Știri" din nr. 10 din 8 martie și 12 din 22 martie 1925, (p. 6). Tot în ambele numere este anunțată și data la care se va face investitura primului patriarh al României anume 2 mai 1925.

În numărul 15 din 12 aprilie 1925, Diaconul Gh. Comșa, doctor în Teologie și Drept (viitorul episcop al Aradului — n.n.) alcătuiește, sub titlul „Patriarhatul românesc" o selecție a opiniilor unor organe de publicitate, bisericești și laice : ziarul „Universul", revistele „Țara noastră", „Neamul românesc", „Societatea de mîine", „Crucea", „Solidaritatea", „Revista Teologică", „Biserica și Școala" ș.a., opinii exprimate de mari personalități române : Nicolae Iorga, Alexandru Lapedatu, Onisifor Ghibu, Arhim. Scriban, Dimitrie Boroianu, Nicolae Colan și alții.

Între ideile sesizate de autorul articolului din cuprinsul publicațiilor amintite sînt : rolul pe care-l are Patriarhia Ortodoxă română, în colaborare cu celelalte pentru înaintarea spirituală a popoarelor ortodoxe răsăritene, necesitatea refacerii strălucirii spirituale a vieții noastre religioase aflată într-un relativ declin, prestigiul suprem al Bisericii Ortodoxe Române a fost impus de măreția trecutului său istoric, dorința tuturor ca Patriarhia Ortodoxă română să îmbrățișeze și pe frații români din cealaltă străină importanța pe care o are ca apărătoare a credinței ortodoxe etc.

În final, autorul are o serie de reflecții, pornind de la un extras din revista „Societatea de mîine" din 21 martie 1921 (pp. 4—5) semnat de Ioachim Crăciun : „n-am avut patriarhie, dar am fost deasupra patriarhiilor mluindu-le, n-am cerut de la nimeni patriarhie dar i-am ocrotit pe toți cîți au venit la noi". Este demn de remarcat faptul că nu „rațiuni de stăpînire lumească și nu interese de ordin material au produs instituția

patriarhatului, ci necesitatea internă a Bisericii Ortodoxe Române şi nevoia unei înfiripări mai efective a Ortodoxiei creştine". Autorul îndeamnă a se valorifica tradiţiile noastre bune, atît la noi, cît şi la alte biserici surori, a se lua contact cu preoţimea ortodoxă de pretutindeni iar în interior să fie create o serie de aşezăminte noi.

Numărul 19 din 10 mai 1925 (p. 5) în cadrul „Ştirilor" ne informează că profesorul Dragomir Demetrescu a fost trimis la Salonic şi Constantinopol pentru a întocmi formele de recunoaştere a Patriarhiei Ortodoxe române.

Pentru ca titulatura patriarhului român să nu fie mai prejos decît a celorlalţi patriarhi ortodocşi, Sfîntul Sinod a formulat-o astfel : „Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit" (14), „Prea Fericitul Patriarh al României" (nr. 37 din 13 septembrie 1925, p. 6).

Înmînarea „tomos"-ului de recunoaştere a Patriarhiei Ortodoxe române de către Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, a fost obiectul editorialului intitulat : „Impunătoarea solemnitate de la Patriarhie" (nr. 40 din 4 octombrie 1925, pp. 1—4). După o scurtă introducere referitoare la importanţa actului de la 4 februarie, redacţia face o amplă prezentare a solemnităţii, comunicînd cititorului scrisoarea patriarhului Vasile al Constantinopolului, cuvîntarea mitropolitului Ioachim al Calcedonului, delegatul patriarhului ecumenic, textul „tomos"-ului în limba română şi cuvîntarea patriarhului Miron. Este sesizată şi forma de adresare a patriarhului ecumenic, care nu mai consideră Biserica Ortodoxă Română ca pe o fiică, ci ca pe o soră.

Întronizarea primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române s-a făcut la 1 noiembrie 1925, nu la 21 mai cum se stabilise anterior. Un alt articol de fond : „Patriarhia Română", tot anticipativ al acestui eveniment, dar de astă dată mai cald, mai entuziast face obiectul principal al numărului 44 din 1 noiembrie 1925 al Foii Diecezane .

Se remarcă faptul că Biserica Ortodoxă Română are prestigiul celui mai înalt rang tradiţional în Biserica Ortodoxă, rang care-i impune să continue opera de ocrotitoare a celorlalte biserici Ortodoxe. Ca o recunoaştere a acestui rol, patriarhiile din Constantinopol şi Ierusalim şi toate Bisericile Ortodoxe surori au trimis delegaţii la investire.

În continuare este exprimată bucuria caransebeşenilor „căci cîrja patriarhală se încredinţează Prea Sfinţitului Patriarh Miron, fostului nostru episcop diocesan de odinioară, carele a ştiut cu atîta dibăcie să conducă naia bisericii din eparhia noastră în vremurile cele mai grele de bejenie. Şi sîntem mîndri că de la treapta de episcop al modestei noastre eparhii s-a ridicat Înalt Prea Sfinţia Sa pînă la strălucirea tronului patriarhal. De aceea clerul şi poporul credincios din eparhia Caransebeşului participă în sufletul său cu îndoită bucurie la solemnitatea investirii I.P.S. Sale Patriarhului Miron şi înalţă rugăciuni către Cel Preaînalt, să-i hărăzească ani mulţi şi fericiţi, pentru ca să poată crea din patriarhia românească un adevărat centru de lumină la care să se încălzească şi să

ia putere bisericile ortodoxe surori şi de unde să pornească îndemnul pentru deslușirea problemelor mari care preocupă astăzi creştinătatea ortodoxă de pretutindeni" (p. 2).

Speranţele de reînnoirea vieţii bisericeşti, bucuria trecerii biruitoare peste toate greutăţile vremurilor străbătute de Biserica şi neamul românesc, încrederea în ajutorul Tatălui pentru propăşirea românilor, mulţumita pentru darurile cereşti revărsate cu mîna plină de Părintele nostru sînt sentimentele ce izvorăsc din poezia „Sfintei Patriarhii — Osana !", publicată de protopopul Alexandru Munteanu (nr. 45—46 din 8—15 noiembrie 1925, pp. 1—2), prilejuită de evenimentele de o deosebită importanţă pentru viaţa noastră bisericească.

Acelaşi număr (pp. 2—3) consacră un spaţiu larg „solemnităţilor învestiturii I.P.S. Sale Patriarhului Miron".

Actul de la 1 noiembrie 1925 are o deosebită semnificaţie — se spune în articol — pentru istoria neamului, căci în prezenţa delegaţilor Bisericilor ortodoxe surori s-a consfinţit ridicarea Bisericii Ortodoxe Române în fruntea Ortodoxiei creştine, confirmîndu-i totodată şi profunda şi indisolubila legătură spirituală care exista între credincioşi şi Ortodoxia străbună.

În continuare spaţiul este acordat solemnităţilor învestirii, modul în care acestea s-au desfăşurat.

*

Dar nou înfiinţatei Patriarhii îi trebuia şi o nouă organizare administrativă.

Anul 1918 a însemnat unificarea politică a teritoriilor locuite de români. Acum venise vremea şi pentru unificarea organizaţiei bisericeşti. Acest imperativ s-a împlinit în anul 1925 prin două momente de seamă, indisolubil legate între ele. Primul l-am amintit, iar cel de-al doilea a fost întocmirea şi promulgarea Legii şi a Statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române.

Prima referire la această problemă a fost deja menţionată, ea fiind cuprinsă în rubrica „Ştiri" a numărului 5 din 1925 a „Foii Diecezane".

Încă din anul 1921 exista un asemenea proiect, la care s-a adăugat şi cel din 1925. Analiza acestor două proiecte face obiectul unui studiu publicat de jurisconsultul Consistoriului arhidiecezan de la Sibiu, dr. Ioan Preda. Sub titlul „În chestia unificării noastre bisericeşti" aceste aprecieri au apărut în două numere consecutive ale oficialului diecezan (8 din 22 februare, pp. 2—4 şi 9 din 1 martie 1925, pp. 4—6). Autorul remarcă îndeosebi faptul că la baza noilor legiuiri stă Statutul Organic Şagunian.

Noile reglementări ale vieţii noastre bisericeşti au fost supuse discuţiilor la nivel de organe mitropolitane la Bucureşti şi Sibiu. Dezbaterile din cadrul Congresului naţional bisericesc din Transilvania sînt consemnate într-o vastă relatare „Congresul naţional-bisericesc" (nr. 11 din 15 marie 1925, pp. 3—5), număr (p. 5) care ne informează şi despre consfătuirea conducătorilor bisericeşti de peste munţi.

„Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române" este intitulată prezentarea dezbaterilor care au avut loc în Senat, cu prilejul votării Legii. Sînt redate fragmentar şi comentate cuvîntările rostite de patriarh şi mitropolit. Din toate se degajă suflul cald al viitorului drum de colaborare între clerici şi mireni, antrenarea acestora din urmă la conducerea vieţii bisericeşti (nr. 13 din 29 martie 1925, pp. 3—6).

„Dezbaterile Sfîntului Sinod" din 15 mai 1925 în care s-a anunţat oficial sancţionarea Legii şi Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române sînt menţionate în nr. 21 din 24 mai 1925, pp. 5—6).

Din lipsă de spaţiu la vremea potrivită, de abia în numerele 23 din 7 iunie (pp. 35) şi 24 din 14 iunie 1925, pp. 3—5), sub titlul „Organizarea Bisericii Ortodoxe Române" este publicată în întregime documentata cuvîntare ţinută în Senat de episcopul Lucian al Romanului cu prilejul sancţionării Legii şi Statutului. Această cuvîntare este o reuşită prezentare sintetică a unor mari probleme din viaţa Bisericii Ortodoxe Române, unitatea sufletească a credincioşilor, legăturile naţiunii româneşti, datoria contemporanilor, raportul dintre Biserică şi stat, din trecutul Bisericii creştine, chemarea Bisericii din vremea respectivă, sancţiunile judecăţii divine, iconomia proiectului de lege (principiile fundamentale ale Statutului), Biserica — instituţie divină şi ca încheiere modul de aplicare a Legii şi Statutului, ambele avîndu-şi baza Statului organic şagunian.

A. Moaca este semnatarul comentariului editorial „Cincisprezece regulamente", nr. 37 din 13 septembrie 1925, p. 1—3). Autorul observă cu justeţe că Legea şi Statutul promulgate la 6 mai, cuprind normele generale ale organizaţiei Bisericii Ortodoxe Române, din cuprinsul lor rezultînd necesitatea de a se întocmi încă alte cincisprezece regulamente speciale care să reia mai detailat anumite articole din cele două norme.

În concluzie se poate spune că „Foaia Diecezană", descoperă reala însemnătate a înfiinţării Patriarhiei şi a noii organizări a Bisericii. Şi pentru că am amintit de aceste două mari realizări, găsim de cuviinţă a afirma că aniversarea din anul 1975 n-a fost numai a creării noii instituţii ierarhice, ci şi a punerii bazelor temeinice la adăpostul organizării administrative a Bisericii Ortodoxe Române. Ambele s-au condiţionat reciproc.

Revenind la ecoul din presa bisericească locală, arătăm că această însemnătate constă în rolul pe care urmau să-l joace aceste evenimente în viaţa ulterioară a Bisericii Ortodoxe Române şi creştine.

CONTRIBUȚII ARĂDENE LA PROMOVAREA UNITĂȚII BISERICEȘTI A ROMÂNILOR

de: Pr. dr. GHEORGHE LIȚIU

Românii din Țara Crișurilor, de-a lungul existenței lor neîntrerupte pe aceste meleaguri, s-au simțit întotdeauna legați sufletește de frații lor de peste munți. Conștienți că fac parte din aceeași ființă națională, ei au păstrat unitatea de limbă și credință cu românii de pretutindeni. În deosebi de cînd, în cele două Principate, Țara Românească și Moldova unite într-un singur stat național român, s-au pus bazele unei organizații bisericești unitare, evenimentele ce se petreceau peste munți prezentau un interes și o atracție deosebită pentru cei de dincoace de munți, aceștia văzînd în Biserica fraților lor din „țara liberă" sîmburele viitoarei Biserici ortodoxe a neamului întreg.

Ne propunem să arătăm, în cele ce urmează, felul în care ideea unității noastre bisericești și a expresiei ei celei mai înalte — Patriarhia Ortodoxă română — a fost oglindită în presa bisericească arădeană începînd cu anul 1869 și pînă în 1925.

•

În 1869 ia ființă la Arad prima revistă românească, *Speranța* — organul Societății de lectură a tinerimii române de la Institutul teologic, urmată, în 1872, de *Lumina*, iar în 1877 de organul oficial al eparhiei *Biserica și Școala*. Paginile acestor reviste sînt pline de știri de tot felul din România, ele oglindind desfășurarea vieții politice-naționale din Principatele-Unite. Un loc deosebit îl ocupă știrile din viața bisericească din „țară". Românii arădeni, ca de altfel toți românii, urmăreau cu interes desfășurarea evenimentelor care tindeau să dea Bisericii Ortodoxe Române o nouă organizare. Pe cît se bucurau de orice progres pe atît se întristau de stările negative.

În 1871 apare în *Speranța* (Anul II, Nr. 23, p. 182—184) un articol intitulat *Starea Bisericii în România*, nesemnat, dar scris probabil de Vincențiu Mangra, în care se spune : „Atît datorința noastră de jurnaliști, cît *mai vîrtos legăturile de sînge și credință ne impun a ne ocupa puțin și de starea bisericească a fraților noștri de peste Carpați*".

În 1873 a apărut *Legea pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți*, cum și a constituirii Sf. Sinod. Ea este reprodusă de *Lumina* arădeană subliniindu-se articolele care prevăd că nu pot fi aleși decît „fiii de părinți români născuți în Principatul României iar nu naturalizați". (*Lumina* — Arad, Anul II, Nr. 3, 21. I.—2. II. 1873, p. 21). Aceeași revistă informează despre „intronizarea noilor episcopi în România" încheind cu semnificative cuvinte de urare : „Dorim României a-și continua restaurarea pe vechiul său temei al credinței și faptelor creștinești și naționale" (*Idem*, Nr. 9, p. 48).

Frămîntările în jurul unificării bisericești între Mitropolia Moldovei și Sucevei și între Mitropolia Ungro-Vlahiei își găsesc un ecou puternic în revista arădeană. Un articol este întitulat : *Mitropolia Moldovei și Sucevei este întocmai ca o patriarhie* (*Idem*, Nr. 52 — 1873, p. 246), iar altul : *Sinodul Bisericii române și Mitropolia Moldovei*, (*Idem*, Nr. 62 — (1873).

Întîlnim bogate reportaje despre bisericile din România, ca cea de Trei Ierarhi din Iași, sau mănăstirea Curtea de Argeș, despre sfințirea apelor de Bobotează la București etc., toate străbătute de fiorul sfînt al admirației și iubirii de neam și de biserică, de bucuria de a le vedea înflorind în țara liberă pe care o simțeau în inimi ca patria lor.

În 1874 un corespondent de la Sibiu al „Trompetei Carpaților" publică un articol interesant, pe care-l reproduce și *Lumina* arădeană, privitor la *Unitatea (românilor) prin ortodoxia altarului*. Se cere ca „românii din România liberă să binevoiască a se interesa mai mult de afacerile bisericești și școlare... de bisericile din întreaga *Dacie*". Redacția *Trompetei* exclamă (și arădenii reproduc) : „Dumnezeule, veni-va un timp cînd toți românii să fie în jurul aceluiași potir, într-o singură credință, precum sînt de un singur sînge ?" Sînt osîndite dușmăniile între uniți și neuniți" de care poporul român nu va scăpa decît atunci cînd frații uniți se vor întoarce la trupul național" (*Idem*, Anul III, Nr. 15, 10—22. III. 1874).

Revista arădeană *Biserica și Școala* continuă buna tradiție de a-și informa cititorii despre tot ceea ce se întîmplă în viața fraților de dincolo de munți. O notiță informează despre depunerea în parlamentul României a unui proiect de lege care prevedea între altele ca mitropolitul primat al țării să fie ridicat la treapta de *patriarh*. În anul 1885 cu ocazia recunoașterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, revista arădeană publică o dare de seamă despre ședința solemnă a Sf. Sinod și cuvîntarea ministrului cultelor (*Idem*, an IX, Nr. 19, din 12—24 mai 1885, p. 146).

În Statul român reîntregit, după primul război mondial, era firesc să se împlinească și unificarea bisericească în spiritul tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe. În toate părțile se făceau chibzuiri de viață nouă duhovnicească ; glasuri răzlețe cereau ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, ca un corolar al unității statale realizate cu atîtea sacrificii.

Un astfel de glas a venit și de la Arad, din partea vrednicului de pomenire consilier bisericesc al Episcopiei Aradului, luptător cu condeiul și cu graiul pentru refacerea unității de credință a românilor ardeleni, dr. Gheorghe Ciuhandu, de la a cărui moarte timpurie se vor împlini,

peste doi ani, trei decenii. Raportul prezentat Congresului preoțesc de la Sibiu, convocat pentru zilele de 6/19 și 7/20 martie 1919, începe cu aceste cuvinte sărbătorești : „România Mare a trăit pînă de curînd abia în taina inimilor noastre obidite. Azi însă, România Mare este o realitate, pe care o trăim și cu trupurile noastre și care ne îndeamnă a ne pune și sub raportul ierarhic-bisericesc în consonanță cu această realitate politică". Arătînd că fărmițarea politică a neamului românesc sub stăpîniri streine a creiat referințe canonice noi, din cele mai nefirești, acum se cere creierea unității canonice-bisericești prevăzută de canonul 34 Apostolesc. „Toate popoarele creștine-ortodoxe din Orient... își au patriarhii lor... de ce nu ne-am gîndi și noi la reînființarea patriarhatului vechiu, acum ca patriarhat românesc al României întregite ?! Canonul 34 Apostolesc ne dă acest drept și nouă. Pentru demnitatea de patriarhat românesc este predestinat scaunul de mitropolit primat al României" (dr. Gh. Ciuhandu, *Împreunarea Bisericilor Ortodoxe Române de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică și raportul acestei Biserici cu Statul*, Arad, 1919, pag. 9).

Între propunerile raportului, la punctul 2, se preconizează : „unitatea spirituală, ce a existat și pînă aci între Bisericile ortodoxe-române din Regat și din provințele lui nouă... *trebuie concretizată prin unificarea Bisericilor Ortodoxe Române particulare* și sub raportul canonic, sub primația de la București, ca centru de unitate canonică a Bisericii tuturor românilor ortodocși, *ori* păstrîndu-se și mai departe dignitatea primațială a mitropolitului de București, *ori* creindu-se conform tradițiilor și practicilor Orientului ortodox, *dignitatea patriarhală*, la care să fie ridicat scaunul mitropolitan-primațial de București".

Gh. Ciuhandu a militat și în anii următori pentru întemeierea Patriarhiei Ortodoxe române, instituție în care el, ca și alți transilvăneni luminați, clerici și mireni, vedeau de pe atunci farul luminos care să adune sub strălucirea sa duhovnicească sufletele tuturor românilor ortodocși, inclusiv ale celor din Transilvania.

*

Patriarhia Română a fost realizată abia după șase ani de cînd răsuna în Congresul preoțesc de la Sibiu glasul lui Gh. Ciuhandu.

În ședința din 4 februarie 1925, Sf. Sinod a hotărît înființarea Patriarhiei Ortodoxe române iar autoritatea de Stat a recunoscut-o prin Legea din 25 februarie 1925. Bătrîna revistă arădeană, *Biserica și Școala* (An. XLIX, Nr. 3, 18. I. 1925) anunță știrea într-un editorial festiv în care se arată că „Patriarhatul din București se impune ca o chestie de prestigiu, deoarece față de celelalte Biserici creștine ortodoxe din Orient autocefale, Biserica noastră dispune de nu număr considerabil de credincioși. Înființarea Patriarhiei Ortodoxe române prezintă și o importanță de ordin politic dată fiind situația în care se prezintă celelalte Biserici ortodoxe și patriarhate din Orient". Aceeași revistă își informează cititorii despre cuvîntarea ministrului Al. Lapedatu în Sf. Sinod, în care sînt expuse

„raţiunile de Stat" care au determinat legalizarea hotărîrii Sfîntului Sinod privitoare la înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe române. Mai multe numere dau în extenso cuvîntarea lui Ioan Lupaş în camera deputaţilor (17 februarie 1925) în chestiunea Patriarhiei Ortodoxe române, o magistrală expunere a însemnătăţii acestui eveniment precum şi a nădejdilor pe care credincioşii le leagă de înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe române. În sfîrşit, aceeaşi revistă consacră un număr întreg solemnităţilor de investire a Primului Patriarh, Miron Cristea (*Idem*, Nr. 45 din 8. XI. 1925).

Din aceste spicuiri, incomplete — de sigur, se vede că românii ortodocşi din aceste părţi de ţară, pe linia unităţii spirituale de veacuri a românilor de pretutindeni, au militat pentru întemeierea Patriarhiei Ortodoxe române şi au participat cu toată însufleţirea la realizarea acestui act măreţ.

Nu este lipsit de interes să amintim că înfiinţarea Patriarhiei Române a avut un ecou puternic şi un efect binefăcător în viaţa bisericească a românilor crişeni. Sub impresia acestui măreţ eveniment chiar în acel an, mai multe parohii greco-catolice au revenit în masă la Ortodoxie, între care putem aminti parohiile Nadăş, Moroda, Minişul de sus şi altele. Semnificativă este cererea de revenire a minişenilor de sus, în care se spune între altele : „Vrem să rupem legăturile cu papa că *avem români vlădici, mitropoliţi şi Patriarh Ortodox român*, nu ne trebuie de alt neam. Vă rugăm să ne staţi în ajutor să fim un sînge şi o lege românească..." (*Idem*, An. XLIX, Nr. 52 din 25 decembrie 1925).

În anul 1949 arădenii au primit cea dintîi vizită a unui Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în persoana Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian. Entuziasmul şi însufleţirea cu care Prea Fericirea Sa a fost primit atunci la Arad, ca şi în alte centre ardelene, era vrednică de pilda strămoşilor care, din vremuri vechi, dar mai ales de la Slavici încoace, ştiau că „pentru toţi românii, soarele răsare la Bucureşti".

Patriarhia Ortodoxă română împlineşte cinci decenii, din care mai bine de jumătate sînt anii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ani în care această instituţie a intrat deplin şi definitiv în rostul ei de far luminos, simbol al unităţii spirituale şi factor de progres continuu al Bisericii noastre, în împrejurările noi de viaţă liberă şi independentă a patriei noastre socialiste.

PROBLEME DE MORALĂ SOCIALĂ ÎN „APOSTOLATUL SOCIAL" AL PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

de: Pr. MIRON DAN

„Apostolatul Social" al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian deşi nu e un tratat teologic în adevăratul înţeles al cuvîntului, în el se găsesc multe probleme care au tangenţă cu cele mai însemnate discipline teologice şi mai ales cu — viaţa — cu latura socială a mesajului evanghelic.

„Apostolatul Social" este — precum bine se ştie — o carte şi o lucrare. Astăzi, simultan, lucrarea a precedat cartea şi a generat-o. Cartea „Apostolat Social" este ceea ce — cu o expresie foarte modernă — se cheamă o carte-fluviu. Fluviul este sinteza apelor răzleţe care-şi caută unitatea şi îşi cîntă frămîntul în albie comună. Fluviul nu este nici torent, nici lac. Torentul vuieşte, înspăimîntă şi păgubeşte cu „viiturile" lui. Lacul îşi are farmecul lui în încreţituri de obraz acvatic, dar aerisirile lui lasă de dorit în profunzimile de sub oglinda apei. „Apostolatul Social" este cartea de căpătîi pentru slujitorii contemporani ai Bisericii noastre" [1].

Cum a luat fiinţă această carte de căpătîi ne mărturiseşte însuşi autorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în „Cuvîntul rostit în şedinţa solemnă a Sfînului Sinod din 8 iunie 1958 : „Doctrina „Apostolatului Social" s-a născut din integrarea mea în realităţile vieţii bisericeşti şi naţionale ale poporului nostru" [2]. Această integrare s-a făcut fără ca să se ştirbească cu ceva doctrina creştină. „Şi dacă mi-a fost încredinţată cîrma Bisericii noastre strămoşeşti, am conştiinţa împăcată că am condus-o fără nici o ştirbire în tezaurul ei doctrinar" [3].

Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române deşi a ridicat Biserica noastră la înălţimea timpului pe care-l trăim, imprimîndu-i un ritm de afirmare „corespunzător vitezelor acestei epoci de transformări accelerate" [4], nu-şi atribuie vreun merit pentru aceasta, ci plin de smerenie

---

[1]) Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, Cuvînt festiv rostit în aula Institutului teologic de grad universitar ortodox român din Sibiu, miercuri 6 iunie 1973, în cadrele sărbătoririi a 25 de ani de arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, nr. 5, p. 2.

[2]) *„Apostolat Social"*, vol. VII, p. 8.

[3]) *Idem*, ibidem.

[4]) Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, *idem*, ibidem.

mărturisește că n-a făcut altceva decît a descoperit niște comori vechi și uitate : „S-a afirmat deseori — spune Prea Fericirea Sa — că eu am coborît teologia din turnul de fildeș al unor preocupări sterile și am ancorat-o în viață, în realitățile sociale, chemînd pe dascălii de teologie și pe slujitorii sfintelor noastre altare să adîncească latura socială a mesajului evanghelic. Nu voi tăgădui că m-a stăpînit totdeauna un astfel de gînd, dar nu-mi voi face din aceasta un merit, deoarece începător în această privință este Mîntuitorul Hristos însuși, sînt Sfinții Săi Ucenici și Apostoli, sînt Sfinții Părinți ai Bisericii din tot evul patristic creștin.

Preocuparea pentru om, pentru destinul său pămîntean și supra-pămîntean, pentru nevoile vieții sale prezente și pentru rosturile sale de dincolo de timp, toate acestea nu sînt noutăți pentru teologia creștină, ci probleme vechi de două milenii, a căror dreaptă rezolvare a întîrziat prea mult.

Chemarea mea pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele trebuie considerată prin urmare nu ca o noutate teologică, ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții creștine" [5]).

Prea Fericirea Sa accentuează faptul că Biserica nu trebuie să se abată de la învățătura Mîntuitorului, a Sfinților săi Apostoli și-a celor 7 sinoade ecumenice, ci ea trebuie să-și desfășoare activitatea potrivit cu această învățătură care este mereu nouă și-n concordanță cu imperativele vieții sociale : „Atitudinea Bisericii noastre față de feluritele probleme ridicate de viața pămîntească a oamenilor — care se găsește în permanentă transformare — nu este dictată de calcule sau interese de moment, ci de dogmele și canoanele ei, păstrate cu sfințenie de cînd au fost statornicite de Sfintele Sinoade și pînă astăzi. De aceea, întreaga activitate a Bisericii și a tuturor instituțiilor ei trebuie să se desfășoare pretutindeni în cea mai deplină concordanță cu învățătura Evangheliei, cu dogmele și canoanele, care rămîn unicul îndreptar de viață al slujitorilor și credincioșilor Bisericii noastre celei dreptmăritoare" [6]).

Cu orice prilej cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat cuvîntul, afirmațiile Prea Fericirii Sale s-au bazat pe litera sacră a Sfintei Scripturi și-a Sfintei Tradiții.

* * *

În „Apostolatul Social" întîlnim nu numai probleme de morală socială, ci și de morală generală. De aceea socotim ca înainte de a prezenta problemele sociale, măcar în treacăt și destul de succint, să prezentăm aici problema cea mai importantă din morala generală — virtutea dragostei — asupra căreia Prea Fericirea Sa a insistat cel mai mult în cuvîntările sale.

---

[5]) *„Apostolat Social"*, vol. VII, pp. 56—57.
[6]) *Ibidem*, vol. VII, p. 54.

Iubirea creștină — afirmă Prea Fericirea Sa — „este faptă și adevăr : cel ce dă hrană celui flămînd, adapă pe cel însetat, plînge pentru cel bolnav și pune haină pe umărul celui gol (cf. Matei 25, 35—36 ; I Ioan 3, 18). Toată învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Testamentul Său întreg este cuprins în această „poruncă nouă", care se cere împlinită în harul sacrificiului și al îndurării de sine.

Sfîntul Evanghelist Ioan, Apostolul tînăr cu chip și purtare de înger îndrăgit atît de mult de Domnul nostru Iisus Hristos — căruia Mîntuitorul în timp ce era pe cruce i-a și dat în grijă pe mama Sa — vorbind despre această „poruncă nouă" arată că Fiul lui Dumnezeu a împlinit-o întocmai. El a părăsit slava divină pentru a lua chip de om și a aduce între oameni pacea, dragostea și buna înțelegere. El ne-a cerut să ne iubim unii pe alții, dar mai întîi ne-a iubit El pe noi, iar dragostea Lui n-a fost o dragoste rece, ci una sinceră materializată în jertfa Sa pe Golgota.

Ce frumos și cu cîtă admirație vorbește Sfîntul Evanghelist Ioan despre dragostea Mîntuitorului față de oameni atunci cînd scrie : „În aceasta am cunoscut iubirea : că El și-a pus sufletul Său pentru noi, și noi datori sîntem să ne punem sufletele pentru frați" (I Ioan 3, 16) — iar, „a ne pune sufletele pentru frați", înseamnă a ne dezbrăca de tot ceea ce-i rău în ființa noastră în așa fel încît să nu mai vezi numai interesele tale, ci și pe-a semenilor tăi" [7]).

Viața pe care o duce creștinul pe pămînt — după desideratul Mîntuitorului — trebuie să fie la fel cu a îngerilor din cer : „precum în cer și pe pămnt" (Matei 6, 10). Ținta finală a creștinismului este dobîndirea vieții veșnice iar viața veșnică nu se poate cîștiga fără iubire". „. . . viața omului trebuie să se desfășoare neîntrerupt pe cărările ce duc spre dobîndirea vieții de veci. În noi trebuie să sălășluiască gîndul eternității, conștiința că viața nu sfîrșește la marginea gropii și că dincolo de zare, ne așteaptă o viață tot așa de reală ca aceea pe care ne este dat să o trăim aici pe pămînt, printre semenii noștri buni sau răi. Mă și întreb, de altfel, ce sens poate avea viața noastră de acum, dacă tot ceea ce ne însuflețește astăzi va pieri mîine cu desăvîrșire, topindu-se odată cu mîna de țărînă din care sîntem alcătuiți ? De ce inima omului se leagă atît de mult de lume, de ce se aprinde o iubire atît de tare și de statornică, dacă omul este muritor și moartea are să sfîșie toată viața lui lăuntrică, întreaga viață a cugetului său ? Asta ar însemna că omul este o glumă a firii" [8]). „Pentru dobîndirea vieții veșnice, va trebui să împlinim în această viață poruncile Domnului. Ele sînt multe, dar Mîntuitorul însuși, le-a cuprins pe toate în această formulă simplă : „Iubește pe Dumnezeu și iubește pe aproapele tău" (Luca 10, 27) [9]).

În ceea ce privește iubirea pe care creștinul adevărat trebuie s-o manifeste față de Dumnezeu și de semeni, Prea Fericitul Părinte Patriarh

---

[7]) *Ibidem*, vol. VI, pp. 238—239.

[8]) Vezi mai pe larg Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian rostită în catedrala mitropolitană din Iași, la 14 octombrie 1956 — *„Apostolat Social"*, vol. VI, p. 182, citat după Nicolae Crutițchi, „Cuvîntări bisericești", vol. I. p. 111.

[9]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, p. 182.

conchide : „Nu trebuie să uităm însă niciodată că chezăşia mîntuirii noastre rămîne împlinirea poruncii evanghelice de a iubi pe Dumnezeu şi pe semenii noştri. Ştiind că „Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8) şi că însuşi Mîntuitorul a spus : „Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii mei, de veţi avea dragoste între voi" (Ioan 13, 15), noi sîntem datori „să ne iubim unul pe altul, căci dragostea de la Dumnezeu este şi cel ce iubeşte din Dumnezeu este născut şi cunoaşte pe Dumnezeu", după cum ne încredinţează Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan" (I Ioan 4, 7) [10]).

Creştinismul este, prin excelenţă, religia iubirii ; iubirea este coloana sa verticală. Religia aceasta a proclamat principiul iubirii omului în lipsurile lui, identificarea noastră cu cel flămînt, cu cel sărac şi cu cel bolnav; iar istoria de mai tîrziu a Bisericii creştine a întrupat principiul acesta în realităţile de viaţă, care pun în uimire pe cercetătorii nepărtinitori ai trecutului.

„Creştinismul a întins prin iubire, sfera noţiunii de om la toţi oamenii ; el a descoperit pe aproapele în parabola Samarineanului, care face milă cu străinul şi cu duşmanul său ; iar Biserica a îmblînzit pe oameni, a schimbat raporturile dintre ei, a micşorat distanţele sociale, a potolit patimile omeneşti, a apropiat pe om de om, a pus pe om în serviciul omului" [11]). În aceasta stă taina existenţei pe care a cîştigat-o creştinismul în lume anulînd toate religiile şi concepţiile filozofice ale lumii vechi [12]).

Caritatea creştină. Vorbind despre iubirea materializată în fapte de caritate, Prea Fericirea Sa arată că „Biserica a dat asistenţei sociale o organizare rodnică şi binefăcătoare. Dar cum asistenţa socială nu e posibilă fără mijloace de ordin material, a fost necesar să se fixeze mai întîi poziţia sa doctrinară faţă de natura şi rolul bogăţiei, care „nu este un rău în sine ,dar nu este un scop ; ea este un mijloc de a face bine şi de a se mîntui . . ., căci bogatul se mîntuieşte prin milostenie. Bogăţia este un dar al lui Dumnezeu încredinţat omului spre administrare. Ea nu aparţine numai bogatului ci şi celor săraci, devine un bun comun, prin dărnicia cu care bogaţii trebuie să ajute pe cei în lipsă" [13]).

Lumea veche nu cunoscuse case de bolnavi decît pentru soldaţi şi sclavi, adică pentru două categorii de oameni, a căror vindecare interesa îndeosebi statul şi pe stăpîni. Nu iubirea de oameni, ci folosul ce aduceau, interesa îngrijirea lor. Îngrijirea bolnavilor ca oameni, indiferent de credinţa, neamul, poziţia sau rolul lor social, în case destinate exclusiv acestui înalt scop umanitar, este — aşa după cum accentuează şi Prea Fericirea Sa — „o importantă formă de filantropie, pe care lumea a învăţat-o de la Biserică" —, cei bogaţi dăruind averi însemnate pentru căutarea sănătăţii celor suferinzi.

Referindu-se la filantropia creştină, Prea Fericirea Sa subliniază şi reaminteşte că : „în toată istoria filantropiei creştine, nu se cunoaşte o

[10]) *Ibidem*, p. 192.
[11]) *Ibidem*, p. 200 — citat după T. M. Popescu, „Caritatea creştină".
[12]) *Idem, ibidem*.
[13]) *Idem, ibidem*.

instituție de binefacere care să poată sta alături de realizările Sfîntului Vasile cel Mare, arhiepiscop în Cezareea Capadochiei acum o mie șasesute de ani. Acesta a ridicat, la marginea orașului său de reședință, o adevărată cetate a carității creștine, care cuprindea : azil pentru bătrîni, spitale, leprozerie — prima instituție de acest fel în istorie —, case pentru primirea călătorilor, orfelinat cu școală de meserii pentru copiii nimănui și, în mijlocul acestora, „instituția sfîntă, care crea și ocrotea pe toate celelalte în numele lui Iisus Hristos, o biserică" [14]).

Vorbind despre rolul Bisericii Ortodoxe Române în acordarea asistenței sociale cu sute de ani în urmă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian scoate în evidență încă un adevăr istoric și anume acela că „întîiele așezăminte spitalicești — pe întinderile patriei noastre — s-au născut în preajma bisericilor și a mănăstirilor și au continuat să existe prin purtarea de grijă și bunurile acestora.

La Iași sau la Roman, la Focșani sau la Slănicul Moldovei, spitalele și sanatoriile Spiridoniei s-au născut și au crescut sub oblăduirea Bisericii, iar daniile celor avuți : negustori, boieri și domnitori, au fost făcute pe seama Bisericii, spre pomenirea veșnică a donatorilor și în scopuri de binefacere și caritate creștină" [15]).

Avînd în vedere toate aceste frumoase și nobile realizări ale Bisericii lui Hristos făcute pentru mădularele Sale, Prea Fericirea Sa ține să spulbere eronata părere a acelora care afirmă că religia creștină l-ar îndrepta pe credincios doar spre eshatologie — atunci cînd se exprimă astfel în această privință : „S-a spus în trecut — iar pe alocuri se mai spune și astăzi — că religia creștină desprinde pe credincios de tot ceea ce poate să însemne viața pămîntească, îndreptîndu-i gîndurile și viața numai spre cer. Dar este un fapt, de nătăgăduit istoricește, că cel mai mult bine l-a făcut pe pămînt această religie creștină, în numele unei sfinte virtuți : virtutea iubirii de oameni" [16]).

Toți sîntem egali în fața lui Dumnezeu. Condamnarea rasismului. Creștinismul a contribuit la spulberarea pentru totdeauna a falsului mit al omului născut numai pentru a domni peste alții și a omului născut spre a fi servitorul celor bogați și superiori lui.

E regretabil faptul că și-n zilele noastre se mai găsesc voci care susțin că „ar exista neamuri (rase) omenești și popoare cu mai multe drepturi la viață decît altele ; că unele ar fi superioare altora și că aceasta le-ar da dreptul să stăpînească, ba chiar să nimicească pe acele popoare care li se par mai inferioare. Este aceasta cu adevărat o născocire păgînă și monstruoasă !

E păgînă, pentru că Părintele Ceresc, care „a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc" (F. A. 17, 26), cum ne învață Scriptura Sfîntă, îi cuprinde pe toți credincioșii în aceeași iubire părintească și-i ocrotește

[14]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, p. 201.
[15]) *Idem, ibidem.*
[16]) *Idem, ibidem*, vol. VI, p. 202.

deopotrivă cu Pronia Sa, fiindcă orice creştin este „chipul şi asemănarea lui Dumnezeu" [17]).

Este monstruoasă, pentru că această învăţătură rătăcită, aţiţă şi îndeamnă la o luptă animalică pe oameni, cărora Dumnezeu le-a rînduit, ca fraţii să se iubească între ei" [18]).

„Ştim că sîntem fii ai aceluiaşi Părinte Ceresc şi sîntem fraţi cu toţii pe acest pămînt, care ne-ar putea hrăni şi bucura pe toţi, dar pe pămîntul acesta, pe care cîndva şi-a purtat paşii Fiul lui Dumnezeu, trăiesc încă milioane de oameni robiţi şi înfometaţi, îmbrăcaţi în zdrenţe şi lipsiţi de adăpost.

„Pentru aceştia n-au fost rupte lanţurile nedreptăţii, n-au fost dezlegate legăturile jugului, asuprirea şi înrobirea continuă.

„Ştim iarăşi — spune Prea Fericirea Sa — că cea mai înaltă virtute a creştinismului este iubirea, cea care „nu caută ale sale . . ., nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr" (I Corinteni 13, 5—6). Ştiind deci că sîntem fii ai Tatălui Ceresc ar trebui să trăim astăzi mai puternic ca oricînd în istorie, simţămîntul că lumea de pe tot întinsul planetei formează o unitate. Albi sau negri, roşii sau galbeni, toţi deopotrivă sînt făpturi ale mîinilor lui Dumnezeu şi egal îndreptăţiţi să se bucure de pîine şi de lumină în această viaţă" [19]).

Lumea cere azi, cu o vigoare necunoscută în istorie, abolirea definitivă a colonialismului şi deplina îndreptăţire a tuturor popoarelor la bunurile pămîntului şi la roadele muncii lor. Porunca dragostei şi frăţiei între toţi oamenii este prezentă, de la un capăt la altul al Evangheliei creştine ; popoarele cer astăzi înţelegere şi colaborare paşnică între toate statele din lume. Iată deci că sprijinind strădaniile ce se depun în prezent de întreaga omenire pentru realizarea înaltelor ei aspiraţii, Bisericile creştine au posibilitatea de a vedea împlinite însuşi comandamentele de bază ale credinţei lor mîntuitoare [20]).

Acolo unde există colonialism şi exploatare, acolo oamenii nu pot fi egali între ei din cauza egoismului care naşte pofta nesăţioasă de avuţie, acea „iubire de stăpînire" de care vorbeşte Sf. Efrem Sirul : În egoism îşi află început dispreţul faţă de ceilalţi oameni şi dorinţa de a-şi clădi o viaţă de trîndăvie pe truda şi osteneala altora ; în egoism trebuie căutat izvorul falselor teorii rasiale şi al acţiunii de asuprire a popoarelor nedezvoltate cultural şi economic. Biciund egoismul, Mîntuitorul Hristos rosteşte cuvîntul de răsunet : „Milă Mi-e de popor !" Care dintre voi vrea să fie mare să fie slujitorul vostru, şi care vrea să fie întîiul, să fie sluga tuturor. Că şi Fiul Omului n-a venit să i se slujească, ci ca El să slujească şi să-şi dea sufletul preţ de răscumpărare pentru mulţi" (Matei 15, 32 ; Marcu 10, 43—45) [21]).

---

[17]) *Idem, ibidem.*
[18]) *Idem, ibidem,* vol. V, p. 65.
[19]) *Idem, ibidem,* pp. 289—290.
[20]) *Idem, ibidem,* vol. VIII, p. 77.
[21]) *Idem,* p. 56.

După cum Mîntuitorul a venit să slujească nu să fie slujit, tot așa și noi creștinii trebuie să-i urmăm exemplul și să ne slujim semenii noștri cu aceeași dragoste cu care ne slujim pe noi înșine.

Sfîntul Ioan, apostolul iubit al Mîntuitorului — singurul dintre apostoli care a stat lîngă crucea lui Iisus în ceasul răstignirii și al morții, scrie în cea dintîi epistolă a sa, zicînd despre Domnul Iisus : „Întru aceasta am cunoscut iubirea, că El și-a pus sufletul Său pentru noi", și adaugă : „datori sîntem și noi să ne punem sufletele pentru frați" (I Ioan 3, 16).

„Indemnul acesta „de a ne pune sufletele pentru frații noștri" înseamnă că în viață nu trebuie să te vezi numai pe tine însuți — considerîndu-te superiorul altora — ci ochiul tău să privească departe, pretutindeni, unde oameni ca și tine vor să trăiască în fericire, și orice faptă a ta să întărească dragostea lor de viață, darurile lor sfinte pentru libertate, bucuria de a-și mîngîia copiii și a se devota bunei lor creșteri, dreptul lor pentru pîine și răgazul pentru orice vis frumos. A-ți pune sufletul pentru frați, înseamnă a lucra ogoarele țării cu drag și pricepere, dacă ești plugar ; a scoate din măruntaiele pămîntului petrol și cărbune, dacă ești miner ; a făuri unelte de muncă, bunuri pentru îndestularea traiului și înfrumusețarea vieții, dacă ești muncitor ; a te strădui să descoperi noi taine ale naturii și a le pune la îndemîna oamenilor, pentru sporirea fericirii lor, dacă ești om de știință . . ." [22]).

Războiul — idol al răzbunării trufiei omenești. Abordînd problema războiului în lume care e întocmai ca un vulcan nestins, care în timp ce oamenii își clădesc la poalele sale o viață fericită, focul lavei lui într-o secundă distruge munca atîtor generații și înghite fără nici o milă vieți omenești, Prea Fericitul Părinte Justinian spune printre altele : „războiul din zilele noastre, cu distrugătoare arme atomice amenință omenirea cu nemaipomenit de groaznice suferințe. De aceea, popoarele însuflețite de dragostea unei vieți pașnice, în înțelepciunea lor tind spre apropierea sinceră între ele, purtînd nădejdea în suflet că iubirea de pace a marii majorități a oamenilor va triumfa asupra duhului războinic și va arunca, idolul războiului din înălțimea trufiei omenești în bezna uitării" [23]).

Războiul nu aduce nimic bun în lume. Dimpotrivă, „el aduce cu sine, totdeauna, o avalanșă de nenorociri. El preface în ruine, în moloz și cenușă, valori materiale și culturale pe care le-au creat, în decurs de veacuri, multe generații de oameni.

Războiul pustiește viața de orice frumusețe și aruncă zăbranic de doliu și amărăciune peste orice cămin omenesc. El seceră tinerețea popoarelor și face să sîngereze inima văduvelor și a orfanilor" [24]). După Prea Fericitul Părinte Patriarh războiul nu-i altceva decît o crimă împotriva umanității și un păcat de neiertat față de Dumnezeu : „Noi ne iubim parohiile, comunitățile noastre, ne iubim căminele noastre, ne iubim

[22]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, pp. 238—239.
[23]) *Idem, ibidem*, vol. VI, pp. 26—27.
[24]) *Idem, ibidem*, vol. VII, p. 23.

credincioşii şi poporul nostru, ne iubim patria noastră şi condamnăm cu toată hotărîrea inimilor noastre pe închinătorii viţelului de aur, răspînditori de ciumă şi holeră, distrugători de oraşe şi sate, de aşezăminte de cultură, de biserici, de spitale, ucigaşi de copii, bătrîni şi femei. Ei voiesc să incendieze din nou lumea săvîrşind astfel o nouă crimă împotriva umanităţii şi un păcat de neiertat faţă de Dumnezeu" [25]). De aceea a lupta împotriva războiului e o datorie sfîntă a fiecărui credincios izvorîtă din însăşi esenţa doctrinei creştine : „A lupta pentru înlăturarea violenţei, a condamna folosirea acestor metode barbare — războiul — pentru rezolvarea neînţelegerilor dintre oameni şi popoare, constituie un comandament care ţine de esenţa însăşi a doctrinei creştine. Bisericilor creştine ortodoxe le este odioasă violenţa. Ele nu vor subscrie niciodată planuri de agresiune şi înrobire a popoarelor oricare ar fi locul acestora, sub soare, convingerile lor religioase şi modul lor de viaţă" [26]).

A fi slujitor al Bisericii lui Hristos înseamnă a fi slujitorul păcii fiindcă : „Creştinismul este o religie a păcii. Creştinii şi slujitorii Bisericii ştiu ce înseamnă războiul. În sufletele credincioşilor şi slujitorilor Bisericii există o ură neîmpăcată împotriva violenţei şi războiului. Pentru aceea, ca slujitori ai Bisericii, noi ne ridicăm împotriva acelora care primejduiesc libertatea oamenilor şi pacea lumii, şi binecuvîntăm pe cei care se străduiesc pentru dezarmarea tuturor armatelor şi transformarea armelor acelor armate în unelte de folos omului.

Pe umerii popoarelor apasă tot mai greu povara înarmărilor. Averi uriaşe sînt transformate în fiecare an în arme ucigătoare, iar în vreme ce uneltele morţii răpesc din mîinile oamenilor avuţii colosale, în lume sînt încă oameni fără adăpost şi îmbrăcaţi în zdrenţe ; pîinea nu satură pretutindeni foamea celui flămînd ; milioane de copii sînt ţinuţi departe de ştiinţa de carte. Oamenii de bună credinţă de pretutindeni cer eliberarea de teama zilei de mîine şi o viaţă uşurată de povara înarmărilor" [27]).

Pacea — idealul suprem al oamenilor de pretutindeni. Se poate afirma pe bună dreptate şi fără nici o şovăire că în fruntea valorilor spirituale (cît) şi materiale pe locul prim se situează pacea, fiindcă fără de pace nu poate exista fericire, creaţie şi progres precum şi bucuria de-a trăi şi a te bucura de roadele muncii tale.

Pentru a se ajunge la o pace trainică ,Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian subliniază faptul că : „e nevoie să fie cultivat spiritul de încredere şi colaborare internaţională. Trebuie să convingem pe conducătorii tuturor statelor că toate neamurile pămîntului au dreptul să se bucure de viaţă liberă şi independentă. Mari sau mici, mai mult sau mai puţin dezvoltate economic şi cultural, toate seminţiile planetei sînt egale între ele, în virtutea originii lor comune — fapt care le obligă să se respecte reciproc şi să conlucreze pentru binele oamenilor.

---

[25]) *„Apostolat Social"*, vol. V, p. 25.
[26]) *„Apostolat Social"*, vol. VII, pp. 23—24.
[27]) *Idem, ibidem*, pp. 125—126.

Colaborarea internaţională înseamnă pace universală şi prietenie între toate popoarele. Conştiente de pustiirile pe care le-ar aduce vieţii omeneşti dezlănţuirea unui nou război, popoarele tuturor continentelor îşi afirmă tot mai hotărît voinţa lor de pace şi cer guvernelor de pretutindeni să înfăptuiască visul milenar al omenirii : dezarmarea şi pacificarea întregii lumi" [28]).

Biserica nu poate fi pasivă faţă de ceea ce se întîmplă în lume, ea trebuie să-şi spună cuvîntul său şi să sprijine tot ceea ce e spre binele şi fericirea credincioşilor săi. Ea are convingerea că „pacea va birui războiul şi popoarele vor cunoaşte ziua aceea fericită în care — după cuvîntul Scripturii — „săbiile se vor preface în pluguri şi suliţele în seceri, şi nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia, şi nu-şi vor mai face războaie" (Isaia, 2, 4) [29]). „Credincioasă învăţăturii ei evanghelice, Biserica Ortodoxă Română şi-a înmulţit neîncetat eforturile în slujba păcii, străduindu-se să facă din fiecare preot şi credincios al ei un dîrz luptător pentru apărarea păcii" [30]).

Cu prilejul „Sărbătoririi sărbătorilor", Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în pastorala de Sf. Paşti se adresează astfel credincioşilor : „Hristos cel înviat strigă către toate seminţiile pămîntului, prin glasul lui Pavel Apostolul : Fiilor, căutaţi desăvîrşirea, mîngîiaţi-vă, fiţi uniţi în cuget, trăiţi în pace şi Dumnezeul dragostei şi al păcii va fi cu voi !" (II Corinteni 13, 11).

Duhul creştinismului autentic nu cunoaşte violenţa şi refuză să vadă în război un mijloc pentru rezolvarea neînţelegerilor dintre oameni şi popoare. Creştinismul adevărat năzuieşte să se întindă dumnezeiasca bună înţelegere dintre oameni, peste faţa pămîntului întreg, iar războiul să rămînă o tristă amintire a istoriei . . ." [31]).

Participînd activ la Adunarea reprezentanţilor Mişcării pentru apărarea păcii din patria noastră, la 22 mai 1955 Prea Fericirea Sa spunea printre altele : „Prezenţa Voastră aici nu este întîmplătoare. Doctrina religioasă căreia îi slujim este o doctrină a păcii, a frăţietăţii şi a bunei înţelegeri între oameni şi popoare, căci Învăţătorul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a spus despre Sine : „Eu am venit ca lumea să aibă viaţă şi din belşug să aibă" (Ioan 10, 10). Pentru toate timpurile, El a rostit o sentinţă necruţătoare împotriva violenţei şi războiului : „Toţi cei ce scot sabia, de sabie vor pieri" (Matei 26, 52) [32]). Apărarea păcii a prins viaţă în conştiinţa oamenilor, ca un protest împotriva nenorocirilor pe care le aduce în lume războiul, cu deosebire războiul modern, care, folosindu-se de arme cu putere nelimitată de distrugere, nu-şi mai poate alege victimele. Pacea a devenit astfel un imperativ al vremii şi a început să fie idealul suprem al oamenilor de pretutindeni" [33]).

---

[28]) *Idem, ibidem*, p. 27.
[29]) *„Apostolat Social"*, vol. V, p. 35.
[30]) *Idem, ibidem.*
[31]) *Idem, ibidem*, p. 314.
[32]) *Idem, ibidem.*
[33]) *„Apostolat Social"*, vol. VII, p. 23.

Colaborarea pașnică dintre Biserici și popoare. Vorbind despre colaborarea pașnică de-a lungul secolelor între Biserica Ortodoxă Română și cea Sîrbă, Prea Fericirea Sa trece în revistă pe acei călugări și vlădici sîrbi care au trăit în mijlocul poporului nostru și „au ajutat românilor din Ardeal să reziste prigoanei dezlănțuite de agenții catolicismului cotropitor, după silnica „unire" de la 1700, dînd frățească unire cu strămoșii noștri tributul de jertfă pentru apărarea Ortodoxiei, cum s-a jertfit Cuviosul Mărturisitor Visarion Sarai, care este cinstit de noi între sfinții bineplăcuți lui Dumnezeu" [34]). În continuare Prea Fericirea Sa arată că : „Toate aceste mărturii ale trecutului vieții noastre bisericești ne îndeamnă să sporim între noi „unitatea duhului întru legătura păcii" (Efeseni 4, 3). Și ne mai îndeamnă să mergem cu hotărîre de neclintit pe calea aceasta și alte pilde luate din istoria neamului nostru.

Noi nu putem uita niciodată lupta dusă de sîrbi și de români, veac de veac, împotriva jugului turcesc ,pe care și noi și sîrbii a trebuit să-l îndurăm vreme îndelungată.

Pilduitoare rămîne pentru noi fapta mitropolitului Ungro-Vlahiei, Maxim, nepotul celui din urmă despot al sîrbilor, care văzînd cu durere de frate războiul pornit în toamna anului 1506 între Bogdan, domnul Moldovei și Radu, domnul Munteniei, a mijlocit pacea între ei, amintindu-le „că sînt creștini de același neam", cum mărturisesc cronicile și letopisețele românești.

Cine va putea umbri vreodată frăția în care au trăit și trăiesc românii între sîrbi și sîrbii între români, uniți prin credința, prin trecutul, prin cinstea și omenia lor ?" [35]).

În aceeași cuvîntare Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian scoate în evidență faptul îmbucurător — și foarte rar în același timp — și anume acela că istoria n-a înregistrat vreun război între români și sîrbi : „Popoarele noastre au trăit pururea în pace și prietenie ; în pace și prietenie trebuie să trăiască toate popoarele lumii, fiindcă toate sînt deopotrivă îndreptățite să se bucure de frumusețile vieții și de roadele muncii lor" [36]).

Pe cît de frumos a fost trecutul pașnic de colaborare frățească între aceste două Biserici și popoare este și prezentul, și pe tot atît de pașnic și frumos trebuie să fie și viitorul. „Atît în sînul Bisericii noastre, cît și în mijlocul popoarelor noastre, să continuăm înfrățiți să zidim o viață frățească de bună înțelegere și de sinceră prietenie.

Trecutul ne arată că în timpul cînd noi am fost uniți, atunci am avut cele mai mari succese din viața Bisericilor și popoarelor noastre, întreaga noastră propășire culturală o datorăm unirii și dragostei dintre noi" [37]).

Dar Biserica Ortodoxă Română și poporul român a avut relații prietenești nu numai cu Biserica Sîrbă și poporul sîrb, ci și cu celelalte Biserici

---

[34]) *„Apostolat Social"*, vol. V, p. 274.

[35]) *Ibidem*, pp. 274—275.

[36]) Vezi *„Cuvîntarea rostită în catedrala patriarhală din Belgrad"*, în Apostolat Social, vol. V, p. 275.

[37]) Cuvînt rostit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la mănăstirea Ljubosina, în timpul vizitei în R.S.F. Iugoslavia, în „Apostolat Social", vol. VI, p. 278.

ortodoxe vecine surori. Vorbind despre colaborarea paşnică dintre Biserica Ortodoxă Română şi cea bulgară Prea Fericirea Sa o caracterizează astfel : „Dragostea neîncetată şi frăţia Bisericii Ortodoxe Române şi poporului român de cînd a cunoscut poporul bulgar şi pînă azi, le dovedesc faptele înscrise în pisaniile de biserici şi mănăstiri din ţara dumneavoastră, cărţile de cult, odoarele, zugrăvelile ctitoriceşti, documentele găsite în ziduri, arhivele Bisericii Ortodoxe Bulgare etc. Ele vor grăi de-a pururea despre dragostea şi frăţia Bisericii Ortodoxe Române şi poporului român faţă de Biserica Bulgară şi poporul bulgar" [38]).

Armonia care există între Biserici trebuie să existe şi între popoare, fiindcă „Popoarele sînt legate unele de altele prin mii de legături şi de interese. Ele îşi fac schimburi de bunuri, de păreri, de obiceiuri, în aşa măsură, încît omenirea întreagă apare ca o mare familie. Totul ne apropie, ne leagă. Ne apropie fluviile, mările, firele de telegraf, văzduhul însuşi a ajuns o cale de legături între diferitele locuri ale pămîntului. Ne leagă credinţele noastre şi aspiraţiile noastre cele mai înalte... Oamenii pot avea păreri deosebite, năzuinţe felurite, înţelegeri deosebite a anumitor lucruri şi treburi. Popoarele au feluri de trai deosebite şi cele mai multe ţin la obiceiurile lor, la ceea ce au. Dacă este bunăvoire însă, dacă este mereu vie voinţa de a trăi în pace şi înţelegere, ele se împacă, trăiesc unele alături de altele în pace şi înţelegere şi nu se gîndesc să ajungă la încăierări războinice, care nu pot aduce decît ruină şi distrugere pentru toţi.

Ridicaţi-vă ochii — zice Sf. Ioan Gură de Aur — şi priviţi bolta înstelată a cerului. Oricît de numeroase sînt stelele pe cer, oricare e mărimea şi depărtarea dintre ele, ele se înlănţuie, se armonizează în imensitatea cerului, dîndu-ne priveliştea unei unităţi desăvîrşite în varietatea cea mai felurită. Nu vor putea oglindi aceeaşi priveliştе şi în viaţa oamenilor şi a popoarelor ca să înţeleagă, oricît de îndepărtaţi ar fi unul de altul prin distanţă stare materială şi orînduire socială ? [39]).

Colaborare şi armonie între Stat şi Biserică. Biserica Ortodoxă Română a fost în decursul istoriei noastre naţionale alături de popor militînd alături de cei mai buni fii ai poporului nostru făurirea unor condiţii de viaţă care să asigure bunăstarea şi fericirea pentru toţi.

Dacă în negura istoriei Biserica a fost „Maică a Neamului" cum a numit-o luceafărul poeziei româneşti, Mihai Eminescu, „contribuind la făurirea limbii literare române prin tipărituri şi copieri de manuscrise, întreţinînd vie ideea unităţii de neam, păstrînd datinile şi cultivînd muzica „dorului", — tot aşa şi astăzi, Biserica Ortodoxă Română se face ecoul celor mai curate aspiraţii ale sufletului popular, predicînd pacea şi bunăvoirea între oameni, respectul omului în sine şi dreptul lui la viaţă, aşezarea lui pe temeliile dreptăţii sociale, într-un cuvînt tot ceea ce înseamnă frumuseţe morală şi face viaţa vrednică de trăit" [40]).

---

[38]) *„Apostolat Social"*, vol. V, p. 71.
[39]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, p. 88.
[40]) *Ibidem*, pp. 156—157.

Prea Fericitul Părinte Patriarh vorbind despre raportul dintre Biserică și Stat scoate în evidență faptul că „înțelepciunea și realismul Conducătorilor noștri de stat — interpretînd în modul cel mai desăvîrșit dorința și voința poporului nostru — au înlesnit în patria noastră crearea unei poziții legale de egalitate, de respect reciproc și de colaborare armonioasă între cultele religioase din țara noastră. În România, nici un cult nu e de stat, dar nici un cult nu e separat de stat. Trăim în deplină unire și conlucrăm pentru înălțarea și fericirea poporului nostru, avînd convingerea că prosperitatea patriei se răsfrînge și asupra Bisericilor și cultelor noastre.

Între statul nostru și cultele religioase s-a statornicit o perfectă și continuă colaborare, încît putem spune că la rezolvarea problemelor mari care se pun statului și la realizarea unei vieți mai bune și mai fericite pentru poporul nostru, credincioșii tuturor cultelor participă cu toată însuflețirea, fiindcă au convingerea că ei sînt în același timp și adepții unei credințe religioase dar și cetățenii patriei în care trăiesc" [41]).

Mai departe Prea Fericirea Sa arată că această colaborare între Biserică și Stat „corespunde întru totul tradițiilor străvechi ale creștinismului răsăritean, care cer ca orice Biserică Ortodoxă locală să fie organizată pe bază națională și ca ea să conlucreze armonios întru slujirea binelui obștesc cu statul pe teritoriul căruia își desfășoară lucrarea de mîntuire a credincioșilor proprii" [42]).

Cu prilejul împlinirii a 20 și 25 de ani de arhipăstorire Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost felicitat și din partea autorităților noastre de stat apreciindu-i-se toată munca care a depus-o în acești ani pentru ridicarea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române și în afara granițelor țării ajungînd să fie astăzi dătătoare de ton în toate problemele importante ce se ivesc.

În acele momente înălțătoare Prea Fericirea Sa spunea printre altele : „Cinstea deosebită pe care mi-o face Conducerea Statului nostru prin Departamentul Cultelor, o socotesc prețuire, adresată prin persoana mea, Bisericii Ortodoxe Române, adică față de ierarhii, preoții și credincioșii ei care aparțin în același timp și Bisericii și patriei.

Biserica Ortodoxă Română trăiește în stat și recunoaște autoritatea acestuia; Biserica noastră este prezentă și activă în stat, nu numai pentru faptul că membrii Bisericii sînt membrii statului, ci și pentru faptul că între membrii Bisericii și cetățenii statului s-a stabilit o legătură firească în interesul comun al amîndurora, al statului și al Bisericii.

Patria este un întreg social indivizibil, înlăuntrul căruia Biserica și Statul coexistă, fără să se contopească, și colaborează liber, fără a fi aservite inițiativele și acțiunile care intră în competența și dreptul fiecăruia"[43]).

În continuare Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian scoate în evidență faptul că statul român sprijină chiar material Biserica și cultele religioase acordîndu-le toată libertatea de manifestare internă și externă.

---

[41]) *„Apostolat Social"*, vol. X, p. 49.
[42]) *Idem, ibidem.*
[43]) *Idem*, vol. X, pp. 56—57.

„Biserica Ortodoxă Română — spune Prea Fericirea Sa — ştie şi apreciază că statul nostru socialist se preocupă în gradul cel mai înalt de ridicarea nivelului de viaţă al cetăţenilor, de bunăstarea şi propăşirea ţării în toate privinţele. După cum se ştie, statul plăteşte o bună parte din retribuţia tuturor slujitorilor cultelor religioase, el plăteşte retribuţia profesorilor din învăţămîntul teologic, ajută la repararea şi restaurarea lăcaşurilor de cult, a monumentelor bisericeşti, care sînt socotite bunuri ale întregului popor, iar întreţinerea şi frumuseţea artistică şi arhitectonică a acestora sînt apreciate nu numai de locuitorii ţării noastre, ci şi de toţi străinii care le vizitează.

Ne face plăcere să mărturisim şi cu acest prilej că ne bucurăm de libertatea de manifestare şi de împlinire a tuturor îndatoririlor noastre sacre şi sociale nu numai înăuntru, în ţară, dar avem deopotrivă toată libertatea şi sîntem chiar ajutaţi de stat să întreţinem relaţii externe cu Biserici şi organizaţii creştine din afara ţării noastre" [44]).

*
* *

„Apostolatul Social" al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian e adresat în primul rînd slujitorilor sfintelor altare cărora le prezintă în culori vii frumuseţea preoţiei, dar şi responsabilitatea ei fiindcă „misiunea preoţească cere muncă susţinută, spirit de sacrificiu şi disciplină. Ea se defineşte printr-o totală dăruire de sine faţă de comunitatea unde eşti chemat să slujeşti un ideal atît de înalt, cum este acela al mîntuirii sufletelor şi al cuceririi împărăţiei cerurilor . . ." [45]).

Ca unul ce a trăit preoţia în mijlocul credincioşilor cunoscînd atît de bine doleanţele lor, Prea Fericirea Sa arată că înălţimea sau căderea morală a unei parohii depinde în primul rînd de părintele sufletesc al acesteia şi de familia sa. „Credincioşii aşteaptă de la preot o trăire a vieţii cu adevărat creştină, doresc să vadă în preotul lor întruparea adevăratei vieţi evanghelice. Deci preotul este urmărit de credincioşii săi în gesturile şi comportarea lui. Aşadar, evlavia pe care o cere credincioşilor, trebuie să o aibă mai întîi el. Dacă nu este un om evlavios, nu are în viaţă o ţinută evanghelică creştină, predica lui numai pe jumătate poate să zidească. Credincioşii noştri privesc cu multă atenţie asupra vieţii din familia preotului. Preoţii noştri trebuie să fie atenţi asupra vieţii pe care o duce întreaga lor familie, care trebuie să fie o pildă vie de trăire evanghelică. Prin pilda aceasta, învăţătura şi predica prind complet sufletele credincioşilor noştri" [46]).

Preotul este dator să nu piardă niciodată din vedere că este părintele parohiei sale, iar prin conduita, faptele şi toată lucrarea sa preoţească trebuie să se străduiască a merita acest înalt titlu pentru că „acolo unde credincioşii văd în preot pe părintele lor, iar în soţia preotului pe maica

[44]) *Idem, ibidem.*
[45]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, p. 135.
[46]) *„Apostolat Social"*, vol. V, pp. 183—184.

preuteasă, se zideşte o cetate spirituală, pe care nimic nu o poate clătina. Căci nimic nu poate egala în frumuseţea morală rolul preotului ca părinte în lupta credincioşilor săi, a fiilor săi duhovniceşti, pentru realizarea vieţii lor spirituale. Preotul care trăieşte drama fiului pierdut din Evanghelie, cu sentimentul de adîncă sfîşiere sufletească a părintelui părăsit, dar mereu iubitor, care aşteaptă şi caută pe cel rătăcit ; preotul care ştie să asculte mărturisirea unei inimi zdrobite sub povara păcatelor şi poate afla în sine cheia renaşterii acestuia spre viaţa nouă, în care se descoperă iubirea mărginită a lui Dumnezeu pentru orice făptură omenească, a devenit prin aceasta părintele sufletesc al unei fiinţe înnoite prin har, iar fapta lui se poate asemăna cu aceea a Creatorului însuşi, care a zidit pe om din ţărîna pămîntului şi i-a dat viaţă din izvorul supranatural al oricărei existenţe . . ." [47]).

Armonia în lume trebuie să izvorească din armonia familiei ; curăţenia morală a unei familii se răsfrînge şi-n afara ei influenţînd în bine pe cei din jur. În privinţa aceasta — spune Prea Fericirea Sa — preotul şi familia sa trebuie să fie un exemplu demn de urmat în faţa altora : „Doresc ca preoţii sfintelor noastre biserici să înţeleagă sublimul preoţiei creştine şi s-o trăiască în duhul slujirii dezinteresate, al uitării de sine şi al iubirii de oameni.

Se cere aceasta nu numai de la preot ci şi de la familia lui. Soţia şi copiii preotului vor trebui să fie alături de el, în toate curatele lui străduinţe pentru întruparea adevăratei slujiri jertfelnice a sfintei sale misiuni . . . Oriunde s-ar afla, soţia şi copiii preotului trebuie să facă simţită prezenţa lor printr-un stil de afirmare propriu învăţăturii noastre creştine. Ei se vor caracteriza totdeauna prin modestie şi seriozitate, printr-o ţinută demnă ,care să fie manifestarea exterioară a unui fond lăuntric ales, adăpat de izvoarele mereu proaspete şi vii ale Sfintei Evangheliі" [48]).

Toate cele cuprinse în „Apostolatul Social" vor prinde rădăcini şi viaţă extinzîndu-se din cercuri mici în cercuri tot mai mari cînd ele vor fi trăite în primul rînd de preotul paroh. Pentru aceasta — spune Prea Fericirea Sa — fiinţa morală a preotului trebuie să fie împodobită cu cele mai frumoase şi alese virtuţi. „Iubirea pentru semeni, spiritul de sacrificiu pentru aproapele şi zdrobirea egoismului, iată virtuţile care trebuie să împodobească fiinţa morală a adevăratului preot" [49]. Să fi curat şi să-ţi faci slujba deplin", iată două comandamente de ordin moral, fără îndeplinirea cărora nu e cu putinţă preoţia adevărată, nici succes pastoral. Curăţia morală este o condiţie esenţială a preoţiei creştine ortodoxe fiindcă „creştinii au ţinut totdeauna să primească Sfintele Taine din mîini curate" [50]).

Din cele expuse destul de laconic aici reiese în mod limpede că „Apostolatul Social" al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian este o carte

[47]) *„Apostolat Social"*, vol. VI, pp. 132—133.
[48]) *Idem, ibidem*, p. 136.
[49]) *„Apostolat Social"*, vol. V, p. 227.
[50]) *Idem, ibidem*, p. 281.

de căpătii a clerului ortodox contemporan, deoarece sub raport istoric-bisericesc evocă o experienţă întru totul izbutită, iar orientativ ne arată ce avem de făcut în continuare pentru ca prezenţa Bisericii în „lumea" de astăzi să corespundă imperativelor Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos şi, prin aceasta, năzuinţelor moral-sociale ale credincioşilor ortodocşi români [51]).

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian prin opera sa „Apostolat Social" va rămîne în istoria Teologiei ortodoxe române omul care a deschis drumul înnoirii teologiei ortodoxe româneşti, sfătuindu-i pe dascălii de teologie să renunţe la vechea „teologie de cabinet" [52]) cu preocupările ei sterile pentru a se ocupa de o teologie legată de realităţi, teologhisind despre viaţa în Hristos care înnoieşte Biserica şi e alături de forţele înnoitoare ale omenirii de azi.

[51]) Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, *„Cuvînt festiv..."*, nr. 5, p. 2.

[52]) Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Înnoirea Teologiei*, în „Studii de teologie morală", Sibiu, 1969, p. 285.

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ TIMIŞ

OPERELE LITERARE ALE SF. IOAN CASIAN

GENEZA, CUPRINS, SCOP

de. Pr. prof. dr. IOAN G. COMAN

Sfîntul Ioan Casian s-a născut către 360 în Scythia-Minor, după istoricul literar Ghenadie (De viris illustribus, 62), a călătorit cu Gherman, fratele său de cin, în Răsărit, unde s-a oprit spre 380, întîi în Palestina şi apoi în Egipt, unde s-a deplasat de două ori, spre a cerceta pe avii îmbunătăţiţi ai pustiului scetic şi de unde a venit la Constantinopol, în 399, o dată cu Fraţii Lungi, în urma măsurilor patriarhului Teofil al Alexandriei contra antropomorfiţilor şi a lui Origen. La Constantinopol, Sfîntul Ioan Casian a fost apreciat în chip deosebit de Sfîntul Ioan Gură de Aur, care l-a hirotonit diacon şi l-a admis în cercul colaboratorilor săi, încredinţîndu-i custodia tezaurului Marii Biserici. El va aprecia mai tîrziu aceste legături zicînd : „Eu sînt opera şi ucenicul lui Ioan" (Contra lui Nestorie VII, 31). El a asistat la drama Patriarhului său în 403—404 şi, din încredinţarea clerului şi a credincioşilor capitalei, a plecat cu un mesaj din partea acestora la Roma, intervenind pe lîngă episcopul Inocenţiu I, în favoarea Arhiepiscopului Ioan depus din treaptă şi exilat a doua oară. N-a reuşit în misiunea sa, dar aci, la Roma, a fost, pare-se, hirotonit preot şi a cunoscut pe Leon, viitorul papă, care l-a rugat să combată erezia lui Nestorie, puţin cunoscută în Apus, ceea ce Sfîntul Ioan Casian a şi făcut. Ajuns în Marsilia, nu se ştie exact în ce împrejurări, autorul nostru a întemeiat aci două mănăstiri, una de călugări şi alta de călugăriţe, în jurul anului 415. Aci, el a dezvoltat o largă activitate de organizator al monahismului şi şi-a elaborat operele literare, adormind în Domnul spre anul 435.

Contactele sale cu oamenii duhovniceşti ai Palestinei, Egitpului, Italiei şi Galiei i-au creat o considerabilă dimensiune ecumenică în secolele IV şi V, dimensiune de care Biserica beneficiază şi astăzi.

Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian valorifică şi diversifică această dimensiune nu numai pentru secolele IV—V, ci şi pentru zilele noastre şi anume prin cuprinsul lor bogat în idei, probleme, orientări, sugestii, frămîntări, dintre care unele coincid aproape pînă la identitate cu problemele şi căutările ecumenismului actual. Cele două mari probleme

cercetate de Sfîntul Ioan Casian : 1) lupta contra păcatului şi biruinţa asupra lui prin organizarea tuturor eforturilor pentru îmbunătăţirea spirituală şi 2) menţinerea cu tărie a învăţăturii sinoadelor ecumenice că Hristos e om adevărat şi Dumnezeu adevărat şi ne deschide calea spre realizarea desăvîrşirii, constituie cele două coloane de susţinere şi izvoare de alimentare ale spiritului ecumenic al epocii noastre. Generalităţi comune din atîtea studii dedicate Sfîntului Ioan Casian trebuie să cedeze locul analizelor şi viziunii procesului şi progresului structural al vieţii creştine. A trecut vremea formulelor generale, străvezii, care nu spun sau nu conţin esenţialul. Este momentul de a pătrunde adînc în substanţa însăşi a dezvoltării conştiinţei după desăvîrşire şi a ajutorului pe care Hristos, Dumnezeu şi Om, îl poate oferi şi pe care, de fapt, îl şi oferă acestui proces.

Diversele studii publicate în ultimii ani, în deosebi în ţara noastră, despre liniile mari ale activităţii Sfîntului Ioan Casian şi ale altor slujitori ai Bisericii, orginari din Scythia-Minor, cum şi nenumăratele obiecte şi inscripţii sugestive scoase recent la iveală de săpăturile arheologice, în aceeaşi provincie de margine a Imperiului Roman, ne obligă la identificări de amănunt oferite de textele literare „scitice", ce ne stau la îndemînă.

Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian sînt, în cea mai mare parte, expresia vie a preocupărilor sale personale şi mai ales a dorului după desăvîrşire şi ortodoxie a mediului monahal şi bisericesc pe care el l-a frecventat în anii tinereţii sale.

1. La dorinţa episcopului Castor de la Apta Iulia, în Calia Narboneză, care înfiinţase o mănăstire în eparhia sa, Sfîntul Ioan Casian scrie pe la 420, Altaner zice între 419—420 [1]), o operă intitulată *„Despre aşezămintele mănăstirilor de obşte şi despre tămăduirile celor opt păcate principale"* [2]).

Titlul acesta arată că lucrarea e împărţită în două părţi. Primele patru cărţi se ocupă cu organizarea mănăstirilor din Palestina şi Egipt. M. Petschenig crede că scrisoarea episcopului Castor către Casian este neautentică, dar argumentele sale nu par convingătoare. E adevărat că lucrul pare probabil din cauza stilului preţios şi manierist în care se adresează episcopul, deşi fondul scrisorii : ignoranţa autorului în materie monahală şi complimentele uneori exagerate la adresa lui Casian pot cuprinde lucruri adevărate [3]). Prefaţa la aceste *Aşezăminte monahale* şi care este răspunsul lui Casian la scrisoarea episcopului Castor cuprinde, în afară de complimentele de rigoare pe care Casian i le întoarce lui Castor, şi unele lucruri interesante pentru economia lucrării : 1) scuzele lui Casian că nu va putea fi la înălţimea dorinţei lui Castor să scrie o carte aşa de importantă şi de sfîntă, pentru că lucrurile pe care el le-a văzut în călătoriile sale din Palestina în Egipt nu le mai ţine minte şi pentru că problemele monahale nu sînt lucruri de exprimat în cuvinte, ci de trăit ; 2) în domeniul Aşeză-

[1]) *Patrologie*, vierte, unveränderte Auflage, 1955, p. 401.

[2]) *De Institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis*, P.L., 49 col. 53—476 ; M. Petschenig, în C.S.E.L., vol. 17, p. 3—231.

[3]) P.L. 49, 53—54.

mintelor monahale au lucrat deja pînă la el, observă Casian, credincioşi de talia Sfîntului Vasile cel Mare şi Ieronim, vestiţi prin viaţa, ştiinţa şi cuvîntul lor. Sfîntul Vasile a adus în sprijinul susţinerilor sale texte biblice, iar Ieronim nu e autor numai de cărţi personale, ci şi de traduceri din greceşte în latineşte. În faţa fluviilor de elocinţă ale acestor Părinţi, cuvîntul lui Casian se va înfăţişa ca o picătură [4]) ; 3) tratarea celor opt păcate capitale este strîns legată de Aşezămintele monahale, căci în mănăstiri trebuie luptat mai ales contra păcatelor. Casian va prezenta problemele aşa cum au fost ele înţelese de avii vestiţi pe care i-a frecventat în Palestina şi Egipt, dar adaptate regiunii în care se află acum. El se plînge de puţinătatea cunoştinţelor limbii şi stilului său : „Voi trata problemele într-un stil nepriceput, căutînd nu frumuseţea şi eleganţa vorbirii, în care tu (Castor) eşti extrem de priceput, ci voi explica în vorbire simplă fraţilor din mănăstirea ta cea nouă viaţa simplă a sfinţilor". Cititorii să aprecieze lucrurile de mică importanţă pe care el le va scrie, căutînd mai mult credinţa decît frumuseţea vorbirii (Praef. 6) [5]).

Cartea I a Aşezămintelor monahale vorbeşte, în 11 capitole, despre îmbrăcămintea monahilor, cartea a II-a, în 18 capitole, despre rugăciunile de noapte şi cîntările de psalmi. Merită să relevăm aci accentul pus pe disciplina rugăciunii şi a citirii psalmilor şi pe faptul că nu se fac metanii de sîmbătă seara pînă duminică seara şi în tot timpul penticostarului.

Cartea a III-a, în 12 capitole, vorbeşte despre rînduiala rugăciunilor de zi, aşa cum acestea aveau loc în Palestina şi Mesopotamia.

Cartea a IV-a, cea mai lungă, în 43 de capitole, se ocupă de condiţiile recrutării novicilor. Se pune accentul pe ascultarea fraţilor şi se dau exemple despre smerenia şi ascultarea unor avi vestiţi ca Ioan, Patermutius, Pinufie. Capitolul final (43) al acestei cărţi prezintă o schemă a desăvîrşirii monahale : începutul mîntuirii şi al înţelepciunii este, după Sfînta Scriptură, teama de Dumnezeu ; din tema de Dumnezeu ia naştere pocăinţa mîntuitoare ; din pocăinţă sau frîngerea inimii iese lepădarea de toate, adică golătatea şi dispreţul oricărui fel de avere ; din golătate iese smerenia, din smerenie răsare tăierea voiei, iar prin tăierea voiei se desrădăcinează şi se slăbesc toate păcatele ; prin alungarea păcatelor răsar şi cresc virtuţile ; prin înmulţirea virtuţilor se capătă curăţia inimii, iar prin curăţia inimii se obţine desăvîrşrea dragostei apostolice.

Următoarele 8 cărţi se ocupă de cele opt păcate principale, reduse mai tîrziu la 7 păcate principale..

Cartea a V-a (I), în 41 de capitole, analizează duhul lăcomiei pîntecelui şi toate pogorămintele legate de ea. Se ilustrează cu exemple.

Cartea a VI-a (II), în 22 de capitole, combate duhul desfrînării, sau patima cărnii, cu recomandarea stăruitoare de a se practica izolarea şi continenţa.

Cartea a VII-a (III), în 31 de capitole, combate duhul arghirofiliei sau iubirii de bani, pe care o consideră ca străină de firea credinciosului,

[4]) *Praef.* 5, ed. M. Petschenig.
[5]) *Praef.* 6.

asemenea pismei, venind din afară. Acest păcat împiedică toate virtuţile şi e socotit ca lepra duhovnicească a sufletului. El nu se poate birui decît prin viaţa de obşte.

Cartea a VIII-a (IV), în 22 de capitole, combate duhul mîniei înfăţişată sub numeroasele ei aspecte : mînie contra altora, mînie contra noastră înşine, adică împotriva pornirilor păcătoase din noi, remediile contra mîniei.

Cartea a IX-a (V), în 13 capitole, luptă împotriva duhului tristeţii cu diferitele ei specii. Tristeţea este folositoare în actul pocăinţei de păcate, sau în dorinţa de desăvîrşire.

Cartea a X-a (VI), în 25 de capitole, atacă trîndăvia cu multele ei feţe. Se stăruie asupra urmărilor dezastruoase ale trîndăviei, care nu pot fi biruite decît prin muncă. Exemplul de muncă al Sfîntului Apostol Pavel şi al celor ce erau cu el este grăitor şi îndemnător. Autorul arată înţelesul cuvintelor : „Cine nu vrea să lucreze, să nu mănînce" (II Tesaloniceni 3, 10). Lucrarea mîinilor desrădăcinează multe păcate. Sensul social al muncii este subliniat cu putere de către autor. La fel sensul expresiei : „Este mai fericit a da decît a lua". Urmează analiza unor păreri ale lui Solomon despre trîndăvie. De asemeni, se arată cum fraţii din Egipt cu cîştigul mîinilor lor nu-şi acoperă numai nevoile lor, ci vin şi în ajutorul celor care se află în închisori. În Apus, nu există aşezăminte chinoviale din cauza lenii (voluptas otii).

Cartea a XI-a (VII), în 10 capitole, critică duhul slavei deşarte. Slava deşartă este multiplă şi variată. Slava deşartă împunge pe călugăr şi pe tot creştinul din toate părţile. Nici pustiul nu înfrînge duhul slavei deşarte. Cînd ţi se pare că ai biruit-o, atunci se ridică mai puternică şi mai îndrăzneaţă. Ea e primejdioasă cu osebire cînd e combinată cu virtuţi. Exemplul regilor Iezechia şi Ozia biruiţi de această patimă este grăitor. Autorul analizează chipul deosebit în care slava deşartă împinge pe monah la faptele ei, cum ea aprinde pe călugăr să capete preoţia şi cum îi îmbată mintea. Se trec în revistă mijloacele prin care trebuie combătută slava deşartă.

Cartea a XII-a (VIII), în 33 de capitole, analizează şi combate duhul mîndriei. Mîndria este de două feluri : 1) aceea a fiinţelor duhovniceşti foarte înalte, îngerii, şi 2) aceea a fiinţelor trupeşti. Mîndria surpă virtuţile. Cazul lui Lucifer, care din arhanghel a devenit diavol, din cauza mîndriei este analizat cu multă atenţie. Mîndria este începutul tuturor celorlalte păcate. Păcatul mîndriei e aşa de mare, că el îşi face duşman pe Însuşi Dumnezeu. Păcatul mîndriei este zdrobit prin virtutea smereniei. Capitolele X—XIX tratează mai pe scurt sau mai pe larg problema harului în contextul mîndriei. Nimeni nu poate atinge desăvîrşirea, puritatea, sau oricare alt bine fără milostivirea lui Dumnezeu, potrivit cuvintelor : „Orice dare bună şi orice dar desăvîrşit de sus ete pogorînd de la Tine, Părintele luminilor" (Iacob 1, 17) şi : „Ce lucru ai tu pe care nu l-ai primit în dar ? Iar dacă l-ai primit, de ce te slăveşti ca şi cum nu l-ai fi primit ?" (I Corinteni 4, 7). Autorul nostru citează cazul tîlharului, care, prin mărturisirea lui pe cruce, a intrat cu Domnul în rai, în ziua

răstignirii, apoi cazul lui David, a cărui îndoită crimă n-a fost ştearsă atît prin pocăinţă, cît prin harul lui Dumnezeu [6]). Începutul chemării şi mîntuirii noastre stă nu în noi şi în faptele noastre, ci „noi sîntem mîntuiţi prin darul şi harul lui Dumnezeu" [7]). Nici desăvîrşirea, nici nimic altceva nu poate avea loc fără ajutorul lui Dumnezeu. Exemplul regelui Ioaş cu privire la efectele mîndriei lămureşte mai de aproape această patimă. Desăvîrşirea nu poate fi atinsă fără smerenie. Relele mîndriei trupeşti pentru monah sînt analizate foarte atent, apoi cele care nasc din mîndria spiritului. Autorul enumeră mijloacele de combatere a mîndriei : smerenia, răbdarea suferinţelor şi durerilor care ne vin de la cei mai mari, gîndul viu şi recunoştinţa caldă pentru ajutorul şi harul din partea lui Dumnezeu.

Aşezămintele monahale ale Sfîntului Ioan Casian au avut un rol covîrşitor în organizarea şi orientarea monahismului apusean din epoca patristică. Fără ele nu poate fi concepută apariţia Sfîntului Benedict de Nursia şi a celorlalţi conducători de mănăstiri din Apus. Ele au jucat în Apus rolul pe care Regulele Sfîntului Vasile cel Mare le-au jucat în Răsărit. Analiza şi critica celor opt păcate capitale este făcută cu minte şi mînă de magistru. Adîncimea, precizia şi frumuseţea analizelor se datoresc experienţei monahale îndelungate a autorului, contactului cu atîţia călugări vestiţi ai Palestinei şi Egiptului, dar şi talentului său magistral în arta scrisului, după cuvintele lui Ghenadie : „Instruit de experienţă, cu cuvînt măsurat şi, ca să spun mai clar, inventînd cuvinte cu înţeles anumit şi vorbind prin acţiune, Casian a scris lucruri trebuitoare profesiunii tuturor monahilor" [8]). Patru însuşiri literare împodobesc deci aceste produse ale Sfîntului Ioan Casian : 1) priceperea duhovnicească obţinută prin experienţă, 2) stilul echilibrat, lipsit de afectare, 3) invenţia de cuvinte cu sensul cel mai adecvat, 4) dinamismul limbii concepută nu ca o simplă ornamentaţie, ci ca vehicol al acţiunii. Observaţii perfect drepte şi pe care le poate verifica oricine care citeşte cu atenţie o pagină din operele Sfîntului Ioan Casian.

2. *Colaţiuni sau Convorbiri cu Părinţii*, în număr de 24, după numărul celor 24 de bătrîni din Apocalipsă şi scrise probabil între 420 şi 429 [9]). Convorbirile sau colaţiunile sînt cea mai întinsă şi cea mai importantă lucrare a Sfîntului Ioan Casian. Această lucrare relatează convorbirile pe care autorul şi prietenul său Gherman le-au avut cu cei mai vestiţi pustnici ai Egiptului, în ultimii 15 ani ai secolului IV. Convorbirile sînt împărţite în trei grupe, după cele trei centre mănăstireşti principale pe care Sfîntul Ioan Casian le-a vizitat în Egipt. La începutul fiecărei grupe, se află o prefaţă sau o dedicaţie, care precizează sensul general al convorbirilor care urmează.

---

[6]) Instit. XII, 11, 1, p. 213, M. Petschenig.
[7]) *Ibidem*, 11, 2, p. 213.
[8]) De viris illustribus 62.
[9]) P.L. 49, 477—1328.

Prima grupă cuprinde zece convorbiri, scrise curînd după anul 420 la rugămintea episcopului Castor, dar terminate după moartea acestuia. De aceea ele nu sînt dedicate lui Castor, ci fratelui acestuia, episcopul Leontius şi unui călugăr ajuns mai tîrziu şi el episcop, Helladius. Aceste prime zece colaţiuni, conferinţe sau convorbiri se ţin în pustiul scetic. În prefaţă, autorul precizează că vorbirile care urmează au fost ţinute în pustiul scetic, că tema lor e foarte grea, că, acum, spre deosebire de Aşezămintele monahale, se va trata despre contemplarea lui Dumnezeu, cu care s-au nevoit pustnicii cei nepreţuiţi. Se trece de la ţinuta exterioară şi văzută a monahului la ţinuta nevăzută a credinciosului interior, de la pravila obişnuită a rugăciunilor la rugăciunea continuă. Adresanţii sînt rugaţi să ajute pe autor cu rugăciunile către Dumnezeu, ca Acesta să-i împrospăteze mintea cu lucrurile pe care are să le spună.

Prima colaţiune ţinută de ava Moise şi cuprinzînd 23 de capitole tratează despre *intenţia şi scopul monahului*. Acestea sînt : răbdarea şi orice e trebuitor pentru împărăţia cerurilor [10]). Pentru atingerea acestui scop, este nevoie de liniştea inimii, de contemplarea lucrurilor cereşti, de dragoste continuă.

Colaţiunea a II-a, ţinută tot de ava Moise, vorbeşte, în 26 de capitole, despre *discreţie, măsură, sau dreaptă socoteală*. Trebuiesc evitate toate excesele şi ţinută calea de mijloc, împărătească. Excesele se echivalează.

Colaţiunea a III-a, în 22 de capitole, ţinută de ava Pafnutie, tratează despre *cele trei lepădări*, sau renunţări ale monahului : 1) lepădarea de toate bogăţiile şi averile lumii ; 2) lepădarea de apucăturile, patimile şi păcatele vechi ale trupului şi ale sufletului ; 3) scoaterea din mintea a tuturor lucrurilor văzute şi prezente şi îndreptarea spre contemplarea celor viitoare şi nevăzute [11]). În această colaţiune este vorba despre liberul arbitru şi har (cap. XI şi XII). Între acestea, adică între liberul arbitru şi har, nu este contradicţie, ci colaborare. Voinţa bună şi virtutea ne sînt date de Dumnezeu. Meritul sau nemeritul este de a fi fost sau nu de acord cu îndemnul sau cu ajutorul lui Dumnezeu (cap. XIX). Liberul arbitru are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu (cap. XXII).

Colaţiunea a IV-a, în 21 capitole, rostită de ava Daniil, vorbeşte despre *pofta trupului şi a duhului*. Se arată, printre altele, rolul voinţei noastre în lucrarea poftei, se vorbeşte apoi despre întreita stare a sufletului, despre călugării, care nu s-au lepădat de lume.

Colaţiunea a V-a, în 27 de capitole, susţinută de ava Serapion, se ocupă din nou cu cele opt păcate principale pe care Casian le-a tratat, cum ştim, în Aşezămintele monahale. Autorul nu reia problema păcatelor spre a le trata ca înainte, ci pentru a adăuga consideraţii sau probleme noi. Dintre păcatele mari, unele sînt legate de fire, ca de exemplu lăcomia pîntecelui, altele sînt în afara firii, ca de exemplu arghirofilia. Unele păcate nu se pot săvîrşi fără lucrarea trupului, ca lăcomia pîntecelui şi desfrînarea. Altele au loc fără vreo intervenţie a trupului, ca mîndria şi

[10]) *Ibidem*, 485 A.
[11]) Collatio III, 6, 564 C.

slava deşartă. Altele sînt provocate de cauze externe, ca arghirofilia şi mînia. Altele însă pornesc din interior, ca trîndăvia şi tristeţea. Se vorbeşte, în fine, despre originea şi acordul păcatelor între ele, despre mijloacele de a le înlătura, despre sensul ispitirii Domnului.

Colaţiunea a VI-a, în 17 capitole, pronunţată de ava Teodor, tratează despre *uciderea sfinţilor*, adică a monahilor din Palestina de către saracenii tîlhari. Se adînceşte întreita problemă a răului, a binelui, şi a stării de mijloc. Dumnezeu nu e vinovat de uciderea dreptilor. Este relevat cazul lui Iov etc.

Colaţiunea a VII-a, în 34 capitole, rostită de ava Serenus. are ca subiect *nestatornicia sufletului şi păcatele duhovniceşti*. Sufletul este foarte mobil, sau nestatornic cum îl arată Sfînta Scriptură (Înţelepciunea lui Solomon ,Psalmii etc.). Se dă ca exemplu de suflet desăvîrşit statornicia sutaşului din Evanghelie. Demonii pot intra în mintea credinciosului graţie asemănării de esenţă între demoni şi oameni, în sensul că fiinţa demonică este spirituală. Se tratează despre natura demonică şi capacitatea ei de circulaţie şi pătrundere, despre ce pot şi ce nu pot demonii în cugetul credinciosului. Fiecare patimă a omului e produsă nu de unul singur, ci de mai mulţi demoni. Dar lucrul se petrece cu luptă.

Colaţiunea a VIII-a, în 25 de capitole, rostită tot de ava Serenus, studiază *puterile demonice*, şi anume originea, evoluţia, forţa şi lucrarea lor, toate pornind de la Lucifer-Satan. Fiecare credincios are doi îngeri, unul bun şi unul rău. Demonii nu pot face rău credinciosului decît după ce au pus stăpînire pe mintea lui. Se vorbeşte despre îngerii căzuţi, care s-au unit cu femei.

Colaţiunea a IX, în 36 de capitole, susţinută de ava Isaac, tratează *despre rugăciune*. Desăvîrşirea călugărească tinde la deprinderea cu rugăciunea neîntreruptă, liniştea imobilă a minţii şi curăţia continuă. Rugăciunea curată se realizează prin ruperea de lucrurile trupeşti, prin îndepărtarea nu numai a grijii, dar chiar a amintirii frămîntărilor din lume prin alungarea tuturor patimilor : clevetiri, deşertăciuni, vorbărie, glume, mînie, tristeţe, poftă trupească, arghirofilie. La baza rugăciunii se cuvine să stea smerenia, zdrobirea inimii, curăţia sufletului şi luminarea Sfîntului Duh. Sînt mai multe feluri de rugăciune [12]) (cap. XI. XII, XIII, XIV). Hristos s-a slujit de toate aceste feluri de rugăciune. Autorul face o frumoasă tîlcuire a Rugăciunii domneşti (cap. XVIII—XXIII) [13]). Celelalte rugăciuni nu trebuie să ceară decît lucruri care se cuprind în Rugăciunea domnească, adică nimic privitor la cele ale lumii : nici bogăţii, nici dregătorii, nici putere, nici sănătate, nimic din viaţa pămîntească. Rugăciunea domnească duce la cel mai înalt grad de ţinută sufletească şi anume la rugăciunea fără cuvinte, rugăciune care depăşeşte simţurile omeneşti, care se face fără sunetul glasului, fără mişcarea limbii, fără pronunţare de cuvinte. Este o rugăciune adresată lui Dumnezeu de către mintea luminată de infuzia luminii cereşti şi ţîşnind bogat ca dintr-un izvor (cap. XXV).

[12]) Collatio IX, 11, 12, 13, 14.
[13]) Collatio IX, 18—23.

Rugăciunea făcută cu zdrobirea inimii produce lacrimi duhovnicești. Sînt diferite cauze ale lacrimilor în timpul rugăciunii : sînt lacrimi pentru păcatele săvîrșite, lacrimi care doresc viitoarea lumină cerească, lacrimi pentru bucuria intrării în rai, bucurie care se suportă greu, lacrimi de însetare după Dumnezeu, lacrimi de frica gheenei și a judecății viitoare, lacrimi din cauza împietririi și păcatelor altora, ca în cazul lui Samuil pentru Saul etc. (cap. XIX). Citînd un cuvînt al Sfîntului Antonie, autorul zice că rugăciunea desăvîrșită e aceea în care monahul nu se înțelege nici pe sine, nici lucrul pentru care se roagă (cap. XXXI) [14]). Rugăciunea scurtă și tăcută este folositoare.

Colațiunea a X-a, în 14 capitole, rostită de ava Isaac, tratează tot *despre rugăciune*. În primele capitole, autorul se ocupă cu tradiția serbării Paștelui în Egipt, cu erezia antropomorfiților, apoi se revine la rugăciune, mai exact la condițiile rugăciunii desăvîrșite care sînt : căldură, smerenie, simplitate, nevinovăție. Se vorbește mai departe despre statornicia și nestatornicia gîndurilor.

Grupa a II-a a colațiunilor cuprinde colațiunile XI—XVII, care au fost ținute la Panephysis în Tebaida și au fost dedicate starețului Honoratus de Lerin și călugărului devenit mai tîrziu episcopul Eucheriu de Lyon. În prefață, autorul, după cuvinte măgulitoare pentru adresanți, lămurește că aceste șapte colațiuni urmăresc să explice eventualele obscurități și să completeze omisiunile din colațiunile precedente [15]).

Colațiunea a XI-a, în 15 capitole, aparținînd avei Chairemon se ocupă cu *desăvîrșirea*. Desăvîrșirea este alcătuită din multe elemente, în deosebi din dragostea de bine și de virtute. Aceasta este și calitatea fundamentală a lui Dumnezeu și a celor care au primit chipul lui Dumnezeu. Această bunătate conferă și celor vrednici și celor nevrednici toată bogăția bunătăților, ea nu poate fi obosită sau biruită prin injurii, nu poate fi clătinată prin nedreptățile oamenilor, fiindcă ea e desăvîrșită și cu fire neschimbătoare (cap. VI). Se tratează apoi despre treptele, frumusețea și roadele dragostei, care face din robi fii și aduce chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Rugăciunea pentru dușmani este desăvîrșirea dragostei. Desăvîrșirea este variată în infinitele ei manifestări. Sînt multe feluri de desăvîrșire, pentru că sînt multe feluri de virtute, de voință și de rîvnă. Treptele desăvîrșirii sînt deosebite și Dumnezeu ne cheamă de la trepte înalte la trepte mai înalte, de la o virtute la altă virtute, de la o desăvîrșire la altă desăvîrșire, adică de la teamă la nădejde, de la bucuria minții la starea fericită a dragostei. Robul devine prieten și fiu. Din desăvîrșiți dragostea ne face mai desăvîrșiți. „Multe corturi sînt în casa Tatălui Meu" (Ioan 14, 2) (cap. XII).

Colațiunea a XII-a, în 16 capitole, rostită de același avă Chairemon tratează despre *curăție* sau *castitate*. Autorul îndeamnă la o luptă tare împotriva desfrînării și a necurăției. Răbdarea stinge aprinderea desfrînării. Sfîntul Ioan Casian enumeră șase grade ale curăției (cap. VII).

[14]) Collatio IX, cap. 31, 808 A.
[15]) Praefatio, *ibidem*, 848 A.

Curăția se deosebește de continență prin aceea că ea este totalmente desprinsă de concupiscența carnală, este egală cu sfințenia (cap. XI). Numai cei care practică curăția înțeleg ce este aceasta.

Colațiunea a XIII-a, în 19 capitole, spusă de același avă Chairemon, tratează despre *ajutorul lui Dumnezeu*. Fără ajutorul lui Dumnezeu, nici desăvîrșirea sau facerea vreunui bine nu este posibilă. Așa numita castitate a păginilor era departe de a avea înțelesul și plenitudinea curăției creștine. Păginii n-aveau curăția interioară a minții, curăția desăvîrșită și continuă a trupului. Ei nici măcar nu se puteau gîndi la o asemenea curăție. Se citează cazul lui Socrate și acela al lui Diogene (cap. V). Nimic nu se întîmplă fără harul lui Dumnezeu. Între harul lui Dumnezeu și voința umană nu e luptă, cum pretind unii. Ajutorul lui Dumnezeu este așa de nedespărțit de noi, încît nu numai că ne însoțește, dar ne și precede. Cînd Providența divină vede că în noi a luat naștere bunăvoința, o luminează îndată, o întărește și o îndeamnă spre mîntuire dîndu-i spor, fie că această voință a sădit-o Dumnezeu în noi, fie că ea s-a ridicat din propriul nostru efort [16]). Harul lui Dumnezeu și libertatea noastră merg împreună. Chiar dacă credinciosul are inițiativa virtuții, el are totdeauna nevoie să fie ajutat [17]). Harul lui Dumnezeu și liberul nostru arbitru sînt de acord, deși uneori par că se contrazic. Trebuie să le acceptăm pe amîndouă, ca să nu părem că nu respectăm regula de credință a Bisericii. Cînd Dumnezeu vede că noi ne îndreptăm voința spre bine, El ne ajută, ne conduce și ne întărește în acest sens [18]). După neascultare, Adam n-a pierdut știința binelui, ci aceasta i s-a alterat numai. Așadar nu trebuie atribuite exclusiv lui Dumnezeu toate faptele bune ale sfinților. Toate semințele virtuților sînt înnăscute credincioșilor în chip firesc prin bunătatea Creatorului. Dar acestea au sporit spre desăvîrșire cu ajutorul lui Dumnezeu. Liberul arbitru poate să neglijeze sau să iubească harul lui Dumnezeu (cap. XII) [19]). Harul lui Dumnezeu colaborează totdeauna cu liberul nostru arbitru la bine, îl ajută, îl protejează și-l apără în toate, încît uneori harul chiar cere sau așteaptă de la liberul arbitru eforturi de bunăvoință (cap. XIII) [20]). Harul are multe feluri de a chema la mîntuire. Pe unii îi cheamă cu voia lor, pe alții fără voia lor, pe unii îi pregătește, pe alții nu. Harul se dă după capacitatea fiecăruia. El depășește limitele credinței.

Colațiunea a XIV-a, în 19 capitole, rostită de ava Nesteros, se ocupă cu *știința duhovnicească*. Științele profane sînt numeroase, după varietatea disciplinelor. Ele sînt sau nefolositoare, sau folositoare numai pentru viața de aici. Fiecare din ele își are ordinea și rațiunea ei. Știința religiei creștine, care se ocupă cu contemplarea tainelor nevăzute și eterne, se împarte în două : 1) *practica*, avînd misiunea de a îndrepta purtarea și de a curăți de păcate și 2) *contemplația*, sau teoria lucrurilor dumnezeiești. Practica se poate însuși fără teorie, dar teoria nu poate fi învățată fără practică.

[16]) Collatio XIII, 8, 912 A—913 A.
[17]) *Ibidem*, 9, 918 A—919 A.
[18]) *Ibidem*, 11, 924 AB.
[19]) *Ibidem*, 12, 927—929 A.
[20]) *Ibidem*, 13, 932 A.

Practica se manifestă în numeroasele feluri ale facerii de bine. Contemplaţia se împarte în : 1) *interpretarea istorică* şi 2) *înţelegerea duhovnicească*. Ştiinţa duhovnicească cuprinde tropologia, anagogia şi alegoria (capitolul VIII) [21]). Această ştiinţă duhovnicească trebuie să ducă neapărat la îmbunătăţirea şi la desăvîrşirea vieţii. În domeniul desăvîrşirii există primejdia slavei deşarte provocată de cunoaştere (cap. IX). Lectura Sfintei Scripturi să se facă numai cu sufletul desprins de orice preocupare lumească. Cultura profană nu poate fi uitată sau făcută inofensivă pentru monahul care o are, decît dacă el se dedă cu aceeaşi rîvnă studiului Sfintei Scripturi cu care s-a dedat mai înainte studiului ştiinţelor profane. Sufletul necurat nu poate nici primi, nici preda ştiinţa duhovnicească.

Colaţiunea a XV-a, în 10 capitole, rostită de ava Nesteros, tratează despre *harismele divine*. Cea mai importantă dintre ele este aceea a dragostei.

Colaţiunea a XVI-a, în 28 de capitole, spusă de ava Iosif, tratează despre *prietenie*. Inspirîndu-se din cunoscutul tratat *Despre prietenie al lui Cicero*, Sfîntul Ioan Casian examinează interesant şi cu larg orizont originea prieteniei, legătura puternică în cadrul acesteia, starea de puritate şi desăvîrşire a adevăraţilor prieteni. Condiţiile prieteniei monahale sînt : 1) lepădarea de toate cele ale lumii ; 2) tăierea voii şi grija de a nu prefera cele ale sale celor ale prietenului ; 3) să se ştie că monahul trebuie să aşeze toate, chiar cele utile şi necesare, după bunul dragostei şi al păcii ; 4) monahul nu trebuie să se mînie nici pe drept, nici pe nedrept ; el să trateze la fel mînia fratelui ; 5) să se poarte aşa fel, încît să fie gata să moară în orice zi (cap. VI). Nimic nu trebuie preferat dragostei. Dragostea nu numai e a lui Dumnezeu, ea este Însuşi Dumnezeu. Dragostea are mai multe trepte : dragostea părinţilor sau dragostea faţă de părinţi, dragostea soţilor, dragostea fraţilor, dragostea fiilor etc. Autorul subliniază dezastrul pe care minciuna îl aduce în prietenie. La fel, el relevă foloasele voinţei în prietenie. Prietenia închegată pentru rău nu poate dura. Adevărata prietenie are loc numai între bărbaţi cu moravuri curate, practicînd aceeaşi virtute şi profesînd aceaşi concepţie (cap. XXVIII).

Colaţiunea a XVII-a, în 31 de capitole, rostită de ava Iosif, vorbeşte despre *prescrieri*, pe care nu trebuie să le luăm ad litteram, ci să le înţelegem în contextul situaţiilor şi să le supunem judecăţii noastre libere. Lucrurile sînt schimbătoare, mai ales dacă credincioşii se schimbă (cap. XXV). Poruncile de bază ale credinţei şi moralei însă trebuiesc păzite cu sfinţenie, fiindcă ele ne asigură mîntuirea ; în schimb pot fi modificate lucruri, care sînt fără primejdie pentru situaţia noastră, de exemplu severitatea postului, abţinerea continuă de la vin sau untdelemn, continuitatea lecturii sau a meditaţiei etc. (cap. XXVIII).

Grupa a III-a a colaţiunilor, care cuprinde colaţiunile XVIII—XXIV a fost ţinută la Diolcos, localitate aşezată la nord-vest de Panephysis. Ea este dedicată lui Iovinian, Minerviu, Leonţiu şi Teodor, monahi în Insulele Stohade, nu departe de Marsilia şi Lerin. Colaţiunile care urmează sînt

[21]) Collatio XIV, 8, 962 BC.

menite să instruiască nu numai pe cenobiți, ci și pe anahoreți, spre a merge nu pe căi proprii, ci pe drumuri bătute de alții înainte [22]).

Colațiunea a XVIII-a, în 17 capitole, ținută de ava Piamon, vorbește despre *cele trei feluri de monahi și despre al patrulea fel apărut de curînd*. Cele trei feluri de monahi din Egipt erau : 1) cenobiții sau chinovialii, care trăiau de obște sub conducerea unuia mai bătrîn ; chinovialii erau cei mai numeroși în Egipt ; 2) anahoreții sau pustnicii, care au trăit mai înainte în viața de obște și care ajungînd la desăvîrșire și-au ales locuri ascunse în singurătate ; 3) sarabaiții, vrednici de mare critică [23]). Autorul arată originea și evoluția fiecăruia din aceste genuri monahale. Sarabaiții s-au desprins de chinoviali și-și duceau o existență proprie, fără ascultare față de cineva, ci făcîndu-și propria lor voie, avînd chiliile lor pe care le numeau mănăstiri și ocupîndu-se mai mult cu ce voiau ei. Stăteau cîte doi sau trei la un loc și făceau ce voiau, plecau unde voiau, practicau negustorii, strîngeau bani (cap. VII). Al patrulea fel de monahi erau desprinși dintre anahoreți și nu voiau să fie sub ascultarea nimănui, ori să renunțe la păcatele cu care veniseră din lume. Ei cereau chilii separate și voiau să fie singuri, necontrolați de nimeni. Această stare de căldicei, zice autorul nostru, nu le va permite nici o dată să ajungă la desăvîrșire (cap. VIII). Se vorbește, mai departe, despre foloasele răbdării și despre răul pismei.

Colațiunea a XX-a, în 11 capitole, rostită de ava Pinufius, tratează despre *scopul chinovitului și al pustnicului*. Analizînd foloasele și dezavantajele fiecăreia din aceste feluri de viață monahală, autorul ajunge la concluzia că viața chinovială este cea preferabilă, întrucît ea scutește de grijile pentru procurarea hranei, ferește de unele păcate care apar și se dezvoltă ușor în pustnicie, ca, de exemplu, slava deșartă și exercită pe monah în marea virtute care este tăierea voii. Scopul chinovitului este să-și mortifice și să-și răstignească voința, să nu se mai gîndească la ziua de mîine și la implicațiile acesteia, potrivit sfatului mîntuitor al Evangheliei. Nimeni nu poate realiza o asemenea desăvîrșire, afară de monahul chinovial. Această desăvîrșire este parțială, nu totală. Desăvîrșit cu adevărat este acela care rabdă cu suflet înalt și în pustiu greutățile singurătății și în viața de obște slăbiciunile și neputințele fraților. De obicei, nici pustnicul nu posedă în chip desăvîrșit disprețul și lepădarea de cele materiale, nici chinovitul nu are curăția contemplativă în integritatea ei, deși se spune că aceste virtuți împreunate le-au avut avii Moise, Pafnurie și cei doi Macarie (cap. IX). Sînt unii care se duc nedesăvîrșiți în pustiu. Ei nu rabdă acolo nici vizitele fraților, nici vastitatea tăcerii. Aceștia trebuie să se vindece tăind din rădăcină păcatele pe care nu le-au înlăturat încă. Aceste păcate stau ascunse în noi și așteaptă numai momentul potrivit să erupă. Se dau indicații speciale pentru extirparea fiecărui păcat.

Colațiunea a XX-a, în 11 captiole, rostită de ava Pinufius, tratează despre *scopul și săvîrșirea pocăinței*. Pocăința săvîrșită este aceea în urma

[22]) Col. 1089—1090.
[23]) Collatio, XVIII, 4, 1093 B—1094 A.

căreia, după fiecare act de părere de rău, nu se mai admit şi nu se mai săvîrşesc păcate. Cel ce face pocăinţă să alunge orice amintire şi orice atingere cu păcatul. Adevăratul cercetător al pocăinţei şi al iertării este conştiinţa, care dă absolvirea pentru vinile noastre încă din timpul acestei vieţi, înainte de ziua judecăţii. În timpul pocăinţei şi, evident şi după aceea, este necesară uitarea păcatelor, dispariţia lor completă din amintirea păcătosului. Acest rezultat se obţine prin ştergerea păcatelor şi a patimilor din cuget şi prin desăvîrşita curăţie a inimii. Păcatele nu se şterg prin neglijenţă sau prin disprețuirea lor, ci prin gemete şi suspine, care ard toată infecţia vechilor întinăciuni şi prin tăria şi lucrarea sufletului (VII). Iertarea păcatelor se realizează prin harul botezului, sîngele martiric, pocăinţă, dragoste, milostenie, lacrimi, mărturisirea păcatelor, părerea de rău a sufletului şi a trupului, îndreptarea purtării, mijlocirea sfinţilor, fapta credinţei, întoarcerea şi mîntuirea acelora care se izbăvesc prin îndemnul şi cuvîntul nostru, pogorămîntul şi iertarea faţă de alţii. Toate aceste instrumente nu sînt însă în măsură să şteargă păcatele, dacă nu intervin bunătatea şi îndurarea lui Dumnezeu (VIII). Pentru a scăpa de păcate, trebuiesc înlăturate cauzele păcatelor [24]).

Colaţiunea a XXI-a, în 36 de capitole, aparţinînd avei Theonas, se ocupă cu *indulgenţa postului Sfintelor Paşti în Egipt*. În primele zece capitole se tratează despre cazul avei Theonas, care a fost căsătorit şi apoi a ajuns la mănăstire. De la capitolul XI înainte, este vorba despre chipul special în care se practică postul pascal în Egipt. După ava Theonas, postul singur nu poate folosi dacă nu e însoţit sau urmat de virtuţi [25]). Nu virtuţile sînt pentru post, ci postul este pentru virtuţi [26]). Postul e un bun mijlociu, nu principal. Postul Paştilor se practica nu peste tot cu acelaşi număr de zile. Autorul arată cauzele postului Paştilor.

Colaţiunea XXII-a, în 16 capitole, ţinută de acelaşi avă Theonas, tratează despre *închipuirile de noapte*, în deosebi despre apariţia humorilor naturale şi cauzele lor : sau prea multă mîncare, sau neglijenţa minţii, ori cursele vrăjmaşului (cap. III). Numai Hristos n-a putut fi ispitit de cele trupeşti, căci el a învins toate ispitele.

Colaţiunea XXIII-a, în 21 de capitole, spusă de acelaşi avă Theonas, tratează despre *voinţa de a face binele, urmată de săvîrşirea răului*, cunoscuta expresie a Sfîntului Pavel. Nu putem face binele pe care-l voim, din cauza blestemului aruncat de Dumnezeu, la început, asupra noastră şi apoi pentru că sîntem din trup şi învăluiţi în întunerec carnal (cap. XIII). Harul lui Dumnezeu liberează în fiecare zi pe sfinţii săi de legea păcatului şi a morţii. Se arată ce înseamnă trupul păcatului şi al morţii : e vorba de trupul care atrage la pămînt pe cei dedaţi contemplaţiilor cereşti, pe cei care cîntă şi se roagă, pe cei care rîvnesc după sfinţenia îngerească şi doresc continuu să se unească cu Domnul (cap. XVI). Toţi sfinţii au mărturisit că ei au fost şi sînt necuraţi şi păcătoşi (cap. XVII).

---

[24]) Collatio, XX, 10, 1168 B.
[25]) Collatio XXI, 14, 1190 ABC.
[26]) *Ibidem*, 15, 1190 C.

Colaţiunea XXIV-a, în 26 de capitole, ţinută de ava Avraam, tratează despre *mortificare*. Autorul se ocupă amănunţit cu locurile în care se retrag pustnicii, cu felurile de viaţă pe care şi le aleg, cu nestatul la un loc, cu chipul în care monahul trebuie să-şi păzească gîndurile, cum nu toate locurile priesc tuturor monahilor, cu folosul lucrării şi paguba nelucrării. Fiecare din cele trei părţi ale sufletului, după concepţia antică : raţiunea, mînia şi pofta, are bolile sale speciale. Bolile raţiunii sînt : slava deşartă, înnălţarea orgolioasă, mîndria, prezumţia, cearta, erezia. Bolile mîniei sînt : furia, nerăbdarea, tristeţea, trîndăvia, micimea de suflet, cruzimea. Bolile poftei sînt : lăcomia pîntecelui, desfrînarea, arghirofilia, lăcomia şi poftele [27]). Bolile acestea trebuiesc extirpate de la început şi urmărite cu îndîrjire, dacă totuşi au scăpat. Partea slabă a sufletului cade pradă ispitelor din partea diavolului. Monahul trebuie să se lase vizitat de fraţi chiar în cele mai îndepărtate părţi ale pustiului. Vizita fraţilor trebuie primită cu dragoste. Ea va provoca o şi mai mare dorinţă de pustiu. Descordarea este foarte necesară. Se explică apoi sensul expresiei evanghelice : „Jugul Meu e plăcut şi sarcina Mea uşoară". De ce, totuşi, acest jug este resimţit ca amar şi sarcina ca grea ? Se relevă foloasele pe care ni le aduc ispitele. De asemeni, făgăduinţele făcute celor care s-au lepădat total de cele ale lumii.

Este inutil să subliniem bogăţia, varietatea şi folosul excepţional al acestor 24 de colaţiuni, pe care le citesc şi le meditează mii de călugări ai lumii creştine, iar, între aceştia, şi călugării Bisericii Ortodoxe Române. Aceste colaţiuni, care au format una din cele mai vechi şi mai apreciate ediţii ale Patericului, sînt de folos nu numai pentru călugări, ci şi pentru credincioşii obişnuiţi, aşa cum s-a putut constata la prezentarea lor analitică. Nu există aspect al vieţii monahale sau, în general, morale, care să nu fie analizat cu atenţie şi să nu primească dezlegarea cuvenită. Întrebările puse, cel mai adesea, de Gherman, primesc răspunsuri adînc gîndite de către diferiţii avi cărora li se adresează. S-a pretins uneori că dialogul colaţiunilor este în bună măsură artificial. La început, în chip sigur el n-a fost artificial, dar, în perspectiva timpului, în momentul elaborării lui de către Sfîntul Ioan Casian, el a putut deveni uneori artificial. Ideile sînt susţinute cu texte biblice, cu exemple din viaţa marilor îmbunătăţiţi, cu elemente tradiţionale. Mîntuitorul, Sfinţii Apostoli şi unii bărbaţi de seamă ai pustiului sînt daţi continuu ca model. Analizele psihologice ale păcatului sînt printre cele mai reuşite din toate elementele dezvoltării colaţiunilor. Răspunderea făptuitorului pentru păcatele sale este integrală. Diavolul joacă un rol uneori activ, dar, în general, destul de modest în procesul de incubaţie şi maturizare a păcatului. Sfîntul Ioan Casian stăruie în deosebi asupra cauzelor păcatului şi propune continuu îndepărtarea acestor cauze, pentru a elimina efectele. Nu toate problemele sînt analizate exhaustiv, sau rezolvate definitiv. Portretele avilor cărora li se atribuie rostirea colaţiunilor sau conferinţelor nu sînt toate deopotrivă de reliefate.

[27]) Collatio XXIV, 15, 1306 B, 1307 A.

Unii avi sînt descriși în amănunt, alții numai prin cîteva trăsături. Colațiunile sînt și rămîn o colecție de conferințe despre desăvîrșire, în care păcatul e combătut fără răgaz prin virtutea contrară. Dar nu e vorba tot timpul de păcat, ci și de alte capitole și situații ale vieții creștinești ca : uciderea monahilor de către saraceni, felurile sau categoriile de monahi, gînduri despre Providență, considerații uneori subtile despre voință și har. despre libertate și har, despre prietenie etc. Limba bogată, mobilă, clară, cu mulți termeni noi, atrăgătoare, de largă respirație, dă o valoare și o autoritate în plus acestor pagini de frumusețe clasică.

3. *Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie*, operă în 7 cărți, scrisă la îndemnul arhidiaconului Leon, mai tîrziu episcopul Leon al Romei, așa cum reiese din prefață și din relatarea lui Ghenadie [28]).

Cartea I-a ,în 6 capitole, vorbește despre hidra ereziilor și enumeră pe cele mai multe dintre ele, care au dat de lucru Bisericii : ebioniții, sabelienii, arienii, cu eunomienii, macedonianii, fotinienii, apolinariștii și pelagienii. Potrivit concepției acestora din urmă, Hristos n-a venit ca să mîntuiască lumea, ci numai ca să dea credincioșilor exemplul faptelor bune. Credincioșii, pretindeau ei, pot obține mîntuirea prin ei înșiși. Domnul a devenit Hristos după Botez și Dumnezeu după Înviere. Leporius a infectat cu pelagianism întîi Africa și apoi Galia, dar, la stăruința autorului nostru, el s-a îndreptat și a făcut o mărturisire de credință, din care capitolul V al acestei cărți dă o bună parte.

Cartea a II-a, în 7 capitole, atacă direct pe Nestorie, care refuza să admită că Hristos s-a născut Dumnezeu din Fecioara Maria și care pretindea că nu putea să numească pe Maria Maica Domnului, sau Născătoare de Dumnezeu — Theotocos — ci numai Christotosos, adică Născătoare de Hristos, sub pretext că „nimeni nu cunoaște pe cineva mai vechi ca sine", în speță că Sfînta Maria nu putea să nască pe Dumnezeu, care există din veci. Sfîntul Ioan Casian invoacă textele biblice prin care se exprimă divinitatea lui Iisus Hristos și unde se implica deci calificativul de Maică a Domnului pentru Sfînta Maria. Sfîntul Duh a sfințit cele dinlăuntru ale Fecioarei Maria și răspîndind puterea dumnezeirii sale în acestea, s-a amestecat și s-a unit cu firea omenească, iar prin maiestatea și puterea sa și-a însușit ceea ce la început îi era străin (II). Se citează texte din Vechiul Testament și din Noul Testament relevînd dumnezeirea lui Iisus Hristos. Textele arată că din Sfînta Maria a ieșit Cel plin de harul lui Dumnezeu și că Cel născut din Ea este Dumnezeu. Dumnezeirea n-a fost infuzată sau acordată mai tîrziu lui Iisus, ci Acesta s-a născut ca Dumnezeu de la început. El a fost și este Dumnezeu în cer și pe pămînt, în sînul Mamei și în naștere.

Cartea a III-a, în 16 capitole, tratează aceeași problemă a dumnezeirii lui Iisus Hristos cu bogate texte din Sfînta Scriptură, mai ales din Scrisorile pauline. Apostolul arată că dumnezeirea nu poate fi despărțită de Hristos. Numele de Fiu al lui Dumnezeu nu are sens de fiu adoptiv, ci

[28]) De viris illustribus, 62.

sens de Fiu adevărat şi natural. Dumnezeu este în întregime în Hristos şi Hristos este în întregime în Dumnezeu (cap. VII). În Hristos este o singură persoană inseparabilă a celor două firi. Între duhul lui Hristos şi duhul lui Dumnezeu şi între judecata lui Hristos şi judecata lui Dumnezeu nu există nici o deosebire. Hristos este Puterea şi Înţelepciunea lui Dumnezeu. Se citează mărturisirea lu Petru : „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 17), apoi cealaltă mărturisire a lui Toma : „Domnul meu şi Dumnezeul meu" (Ioan 20, 28). În continuarea ideii acestui text, Sfîntul Ioan Casian atribuie următoarele frumoase cuvinte apostolului Toma : „Eu nu ştiu altceva despre Hristos decît că este Dumnezeu. Aceasta am ţinut-o şi o ţin cu tovarăşii mei de apostolie, aceasta am transmis-o Bisericilor, aceasta am predicat-o neamurilor, aceasta ţi-o strig şi ţie : Hristos este Dumnezeu, Hristos este Dumnezeu. Mintea sănătoasă nu admite altfel, credinţa sănătoasă nu vorbeşte altfel, Dumnezeirea nu se poate rupe de Sine Însăşi . . . În Dumnezeu nu se poate găsi altceva decît Dumnezeu" (cap. XV).

Cartea a IV-a, în 13 capitole, susţine dumnezeirea lui Hristos înainte de naşterea Sa din Maria, plecînd de la textul din Galateni 4, 4 : „Dumnezeu a trimis pe Fiul Său". Deci Maria a născut pe cineva nu numai mai bătrîn ca ea, dar chiar pe Ziditorul ei. Zămislind pe Zămislitorul ei, ea s-a făcut Mama Părintelui ei (cap. II). Se citează şi alte texte susţinînd că Hristos a fost trimis de Dumnezeu. Între Hristos şi Logosul-Cuvîntul nu e nici o separaţie. Hristos este numit Cuvînt din cauza unităţii care leagă divinul şi umanul în El (cap. V). Acelaşi este Fiul omului şi Cuvîntul lui Dumnezeu. Este Fiul omului pentru că se naşte cu adevărat din om, este Cuvîntul lui Dumnezeu, pentru că Acelaşi care vorbeşte pe pămînt este în acelaşi timp veşnic în cer (cap. VI).

Cartea a V-a, în 15 capitole, analizează nestorianismul ca o derivaţie a pelagianismului, sau, cu cuvintele Sfîntului Casian către Nestorie : „Tu cauţi foc în cenuşa pelagiană şi aprinzi cărbuni vechi cu suflarea sacrilegiilor noi" (cap. I). Nestorianismul susţine că Hristos trebuie numit theodochos, adică primitor de Dumnezeu şi se cuvine cinstit, nu pentru că e Dumnezeu, ci pentru că a primit în Sine pe Dumnezeu. Cu alte cuvinte, între Hristos şi oamenii sfinţi nu e nici o deosebire, pentru că toţi oamenii sfinţi au avut în ei pe Dumnezeu : patriarhi şi prooroci prin gura cărora Domnul chiar a vorbit, apoi apostoli, martiri şi ceilalţi sfinţi şi slujitori ai lui Dumnezeu. Autorul combate această blasfemie cu argumente raţionale şi biblice. Fiul lui Dumnezeu cel existent înainte de facerea lumii este identic cu Hristos. Dar Dumnezeu s-a întrupat. Unirea dintre Fiul lui Dumnezeu şi trup este ca unirea dintre soţi (cap. XII).

Cartea a VI-a, în 23 de capitole, precizează de la început (cap. I—II) că cele cinci cărţi anterioare se pot asemăna cu cele cinci pîini cu care Mîntuitorul a săturat mulţimile în pustie, iar ultimile două cărţi (cap. VI şi VII) cu cei doi peşti din aceeaşi scenă a înmulţirii pîinilor. Se analizează textul simbolului Bisericii din Antiohia pe care-l mărturisea şi Nestorie şi care cuprindea afirmaţii categorice despre dumnezeirea lui Hristos, ca

de exemplu : „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, deofiinţă cu Tatăl". Nestorie procedează asemenea ereziilor sabeliană şi ariană. El susţine că au fost doi Hristoşi, unul din Dumnezeu şi unul din Sfînta Maria.

Cartea a VII-a, în 31 de capitole, discută formula nestoriană că „nimeni nu naşte pe cineva mai vechi ca sine" şi formula „Cel născut trebuie să fie deofiinţă cu născătorul", în speţă, Hristos născut de Sfînta Maria nu poate fi decît deofiinţă cu mama Sa, Maria, adică nu poate fi Dumnezeu. Se analizează apoi pasaje întregi din operele lui Nestorie (cap. VI şi urm.). Sfîntul Ioan Casian citează ,în sprijinul dumnezeirii lui Hristos, pasaje din operele Sfîntului Ilarie şi ale Sfîntului Ambrozie (cap. XXIV—XXV), apoi din operele Fericitului Ieronim, „învăţătorul ortodocşilor", din Comentariul lui Rufim la simbol, din operele Fericitului Augustin, din acelea ale Sfîntului Grigore de Nazianz, „lumină preastrălucitoare de ştiinţă şi învăţătură", din lucrările Sfîntului Atanasie, în fine din acelea ale Sfîntului Ioan Gură de Aur. În capitolul XXXI autorul subliniază că tot ce a scris în lucrarea lui ştie şi deţine de la Ioan Gură de Aur care i-a fost învăţător (cap. XXXI, 6).

Lucrarea Sfîntului Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie,* are meritul de a fi prezentat pentru prima dată Apusului doctrina lui Nestorie şi de a fi supus-o unor critici strînse, lucrare care, fără a fi prea originală, reprezintă un pas înainte în teologia de limbă latină a secolului V. Opera cuprinde material biblic şi patristic bogat, analize interesante, mînuite de un spirit viu şi atrăgător. Deşi autorul se adresează aproape tot timpul ereziarhului la persoana a II-a, numele lui Nestorie nu e pomenit în text. Nestorianismul e pus în strînsă legătură cu pelagianismul şi cu alte erezii. Părinţii Bisericii citaţi sînt apreciaţi plastic şi adevărat.

*

* *

Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian, unele dintre cele mai interesante şi mai căutate în secolele IV şi V, ridică serii de probleme mari pentru spiritualitatea şi teologia patriatică.

Meritul de seamă al lucrărilor dedicate monahismului şi aspiraţiilor acestuia către desăvîrşire este că autorul dezvoltă tot timpul temele pe realitatea faptelor, nu pierzîndu-se în speculaţii. El analizează, judecă şi apreciază critic problemele, pe baza experienţei. Textele biblice sînt bine alese şi nu se face abuz de ele. Demonii nu au rol decisiv, soluţia problemelor stînd în cugetul sau în mintea credinciosului. Filocalia Sfîntului Ioan Casian este cea mai realistă dintre toate cele scrise în epoca patristică, cum sînt acelea ale lui Evagrie Ponticul, Nil Sinaitul, Diadoh al Foticeii, Marcu Eremitul, etc.

O altă trăsătură a dezvoltărilor filocalice ale Sfîntului Ioan Casian este grija deosebită pentru echilibrul puterilor sufleteşti, care funcţio-

nează fără greș în analizarea păcatelor și, în general, a patologiei credinciosului, obișnuit, cu precădere a monahului. Aceași grijă de echilibru domină și în găsirea soluțiilor.

Paginile consacrate teologiei harului sînt de o rară finețe și adîncime și merită să fie semnalate în manualele noastre de dogmatică, întrucît analizele de bază sînt sugestive și aparțin unui daco-roman, spulberînd acuzația ce i s-a adus de a fi fost un semi-pelagian. Ajutorul sau harul lui Dumnezeu merge mînă în mînă cu libertatea umană, cu străduințele omului spre bine. Aparține harului lui Dumnezeu ca credinciosul să se aprindă de dorința pentru tot lucrul bun, cu condiția însă ca liberul arbitru uman să se mențină deplin. Este de asemeni lucrarea harului ca virtutea să se poată realiza, cu condiția însă să nu poată fi înlăturată hotărîrea personală. Perseverența în virtutea cîștigată este un indiciu al harului, cu condiția însă ca libertatea să nu se simtă captivă (Collatio XIII, 18, 4) [29]. Nu se poate un elogiu mai clar adus simbiozei și sinergiei dintre har și libertate. Pe de altă parte, harul așteaptă de la liberul arbitru eforturi de bunăvoință, încît nu trebuie atribuit exclusiv lui Dumnezeu toate faptele bune ale sfinților [30].

Cercetările literare și arheologice recente indică o legătură din ce în ce mai strînsă între instituțiile și elementele de spiritualitate din Scythia Minor ca : mănăstiri, bazilici, inscripții, cruci, numeroase simboluri creștine pe ceramica descoperită în săpături, atitudini și susțineri ale episcopilor din Tomis, pe de o parte, și caracterele specifice operei Sfîntului Ioan Casian, pe de altă parte : prețuire și dragoste caldă pentru Biserica din Constantinopol și conducătorul ei, Sfîntul Ioan Gură de Aur, pe care Teotim I de Tomis l-a cunoscut și l-a apărat de acuzațiile venite din partea lui Teofil al Alexandriei ; ortodoxia credinței care e apărată cu stăruință neobosită ; combaterea fără îndurare a ereziilor pînă la zi, mai ales aceea a lui Nestorie ; prețuirea și dragostea față de Sfînta Scriptură ; dragostea frățească față de credincioși și de toate treptele ierarhiei bisericești ; prezentarea Sfintei Fecioare Maria ca „Maică a Domnului" în inscripțiile din Scythia Minor sau ca „Mamă a lui Hristos", iar la Sfîntul Ioan Casian, cel mai adesea, ca „Născătoare de Dumnezeu" (Theotocos) ; o atmosferă de evlavie caldă, curată și senină, deși complexă ; o putere spirituală care, în Scythia Minor, sub persecuții, prin sîngele martirilor, pare mai adîncă și mai gravă decît cea din paginile încărcate de erudiție și meditație activă ale Sfîntului Ioan Casian, care a trăit circa 15 ani sub martiriul alb al pustiului ; în fond însă cele două puteri se completează, căci ele se succed în timp și se desfășoară în condiții diferite.

Legătura strînsă, timp de aproape cinci ani, dintre Sfîntul Ioan Casian și Sfîntul Ioan Gură de Aur și influiența puternică pe care acesta din urmă a exercitat-o asupra „Scitului" [31], continuă de fapt legături și informații mai vechi ale Bisericii Bizantine asupra Bisericii din Scythia Minor

[29]) Collatio XIII, 18, 4.
[30]) *Ibidem*, XIII, 12, 5.
[31]) *Contra lui Nestorie* VII, 30—31.

şi confirmă, indirect, naţionalitatea „scitică" a autorului nostru, atestată formal de Ghenadie. Declaraţia acestuia că tratatul său *Contra lui Nestorie* cuprinde, de fapt, învăţătura Sfîntului Ioan Gură de Aur, care trimisese, la timpul său, misiune la scito-goţi, arată că el, Sfîntul Ioan Casian, ducea mai departe o doctrină scumpă Bisericii din Scythia Minor, Biserică ai cărei episcopi şi teologi făceau parte din echipa misionară şi valul de apărare al Patriarhilor din Constantinopol.

Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian pline de atîta folos şi frumuseţe spirituală aparţin deci unui daco-roman şi, prin el, Bisericii daco-romane, de unde el plecase cu bogat cheag duhovnicesc, ajungînd un pedagog de valoare universală al Apusului.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, într-o şedinţă recentă [32]), a restabilit „Arhiepiscopia Tomisului şi a Dunării de Jos", reconfirmînd existenţa celei mai vechi Mitropolii a ţării noastre, cunoscută în documente ca mitropolie, în jurul anului 500, iar ca episcopie înainte de anul 300 sau în jurul acestei date. Acest act implică de fapt recunoaşterea Sfîntului Ioan Casian ca sfînt daco-roman şi impune intrarea lui mai dinamică în circuitul bisericesc şi spiritual al Bisericii Ortodoxe Române. De aceea, ne îngăduim să facem următoarele propuneri :

— Ca data Sfîntului Ioan Casian din calendar, la 29 februarie, să fie mutată la 28 februarie, pentru ca acest sfînt să poată fi prăznuit în fiecare an.

— Sfîntul Ioan Casian să fie afierosit ca ocrotitor cel puţin al unei biserici din Dobrogea, care să-l prăznuiască cu fast deosebit.

— Să se iniţieze o traducere românească critică a operelor sale.

— Să se intervină pe lîngă autorităţile locale ca şoseaua de pe Valea Casimcei sau alt drum din împrejurimi să poată purta numele Sfîntului Ioan Casian.

[32]) La 16 octombrie 1975.

SFINȚENIA ÎN TRADIȚIA BISERICII ORTODOXE

de : PAUL EVDOCHIMOV

Între operele cunoscutului teolog ortodox rus Paul Evdochimov (2 august 1901—16 septembrie 1970), publicate pentru prima dată după moartea lui, se află și studiul *Sfințenia în Tradiția Bisericii Ortodoxe*.

Studiul acesta — publicat în numerele pe care revista „Contacte" le-a închinat lui Paul Evdochimov („Contacts", revue française de l'Orthodoxie, XXIII-e année, nos 73—74, 1-er și 2-ème trimestre 1971, în despărțământul „Opere inedite", p. 119—190) — reprezintă o sinteză asupra concepției ortodoxe despre sfințenie, cu uimitoare viziuni asupra aspectelor practice ale sfințeniei în diferite epoci ale istoriei creștinismului și cu o stăruitoare urmărire a caracterului viu, dinamic și activ al sfințeniei trăite în cadrul comunității creștine.

Astfel în dezvoltarea studiului său, Paul Evdochimov organizează materialul în următoarele 12 paragrafe : 1. „Noțiunea de sfințenie" (p. 121—124) ; 2. „Sfințenia — vindecare a firii" (p. 124—125) ; 3. „Noua creatură" (p. 125—129) ; 4. „Sfințenia Bisericii" (p. 129—131) ; 5. „Originile și formarea cultului sfinților" (p. 131—137) ; 6. „Canonizarea sfinților" (p. 137—140) ; 7. „Participarea sfinților la viața pământească (p. 140—144); 8. „Cultul îngerilor" (p. 144—147) ; 9. „Cultul Născătoarei de Dumnezeu" (p. 147—153) ; 10. „La școala sfințeniei. Arta părinților duhovnicești" (p. 154—159) ; 11. „Câteva tipuri de sfințenie rusă" (p. 160—181) ; 12. „Minunea" (p. 181—184).

Apreciind valoarea deosebită a acestui elaborat de *teologie contemporană ortodoxă* și socotind cunoașterea directă a conținutului lui utilă pentru teologii, clericii și credincioșii ortodocși români publicăm în traducere textul studiului *Sfințenia în Tradiția Bisericii Ortodoxe*.

Întrucît paragraful al XI-lea — *câteva tipuri de sfințenie rusă : Sfîntul Serafim de Sarov și Sfîntul Ioan de Cronstadt* — cuprinde în original o treime din întinderea studiului și disproporționează echilibrul între părțile care urmăresc concepția despre sfințenie în Biserica Ortodoxă în general, am lăsat ca traducerea acestui paragraf să fie făcută separat împreună cu paragraful al XII-lea despre „Minune" — pentru a nu rupe unitatea de expunere a aspectului general al concepției ortodoxe despre sfințenie.

*

* *

1. NOŢIUNEA DE SFINŢENIE

Dacă toate cuvintele au fost făurite în funcţie de realităţile lumii acesteia, sfinţenia nu are referinţă la omenesc. Înţelepciunea, puterea, chiar iubirea au analogii în viaţa oamenilor ; sfinţenia însă este prin excelenţă „cu totul altceva" : este manifestarea cea mai frapantă a „transcendentului", căci sfinţenia este proprie numai lui Dumnezeu : „Sfîntul este numele Său", zice Isaia (57, 15). Însă dacă oricare Persoană divină este sfîntă — spune Sfîntul Chiril al Alexandriei —, Duhul Sfînt este calitatea sfinţeniei divine ; ba chiar, după Sfîntul Vasile cel Mare, „sfinţenia este elementul esenţial al firii Sale" : Duhul Sfînt este sfinţenia ipostaziată.

Limbajul curent foloseşte frecvent expresiile : voinţă sfîntă, datorie sacră, lege sfîntă, om sfînt. În timpul evoluţiei semantice, termenul „sacru", „sfînt" se detaşează de rădăcina sa şi capătă un sens moral, care însă este departe de a acoperi semnificaţia sa iniţială, ontologică.

Înainte de toate, sfinţenia se opune elementelor din această lume şi înfăţişează revărsarea a ceva cu desăvîrşire diferit, pe care R. Otto îl numeşte *das ganz Andere* ... Biblia aduce această precizare fundamentală : Dumnezeu singur este Sfînt ! creatura poate fi sfîntă într-un chip derivat ; ceea ce este „sacru" sau „sfînt" nu este niciodată astfel prin natura sa proprie, ci totdeauna prin participare. Termenul „qadoş", aghios, sacer, sanctus, implică o relaţie de apartenenţă totală la Dumnezeu şi o punere aparte. Actul divin de sfinţire sau de consacrare retrage o fiinţă sau un lucru din condiţiile lor empirice şi le aşază în comuniune cu energiile divine ale harului, ceea ce schimbă firea lor, şi face ca îndată să fie resimţit de anturajul natural acel „mysterium tremendum", cutremur sacru în faţa coborîrii „supranaturalului" şi a „purităţii sale înfricoşătoare". Acest cutremur sacru nu este cîtuşi de puţin teama de necunoscut, ci este frică mistică ce însoţeşte orice manifestare a Transcendentului : „Voi trimite spaima Mea înaintea ta, voi pune pe fugă orice popor împotriva căruia tu vei merge", zice Domnul (Ieşire 23, 27), sau încă : „Scoate încălţămintea picioarelor tale, căci locul pe care stai este sfînt" (Ieş. 3, 5).

În înţelesul obişnuit, acesta ar arăta apariţia tulburătoare a unei realităţi „pure" pentru că sfinţit înseamnă purificat şi readus la starea sa originală, la destinul său iniţial de a fi receptacol curat al unei prezenţe; Sfîntul lui Dumnezeu sălăşluieşte aci şi iradiază. De fapt „acest loc este sfînt" prin prezenţa lui Dumnezeu, aşa cum era în Templu Sfînta Sfintelor care conţinea Arca Alianţei, aşa cum sînt Sfintele Scripturi pentru că mărturisesc prezenţa lui Hristos în cuvîntul lor, aşa cum întreaga Biserică este sfîntă pentru că Dumnezeu sălăşluieşte, vorbeşte şi se dăruieşte ca hrană în ea. „Sărutul păcii" este sfînt pentru că pecetluieşte comuniunea în Hristos care e prezent.

Profeţii, Apostolii, „sfinţii" din Ierusalim sînt sfinţi prin harisma ministeriului lor. Episcopii îşi acordă titlul de „sanctus frater", patriarhul este intitulat „sanctitate" nu în virtutea realităţii lor umane, ci datorită participării lor la sacerdoţiul unic al lui Hristos. Oricine este botezat şi

confirmat (uns cu Sfîntul Mir) este „uns", pecetluit cu darurile Duhului Sfînt ca „să participe la natura lui Dumnezeu" (II Petru 1, 4), „la sfinţenia lui Dumnezeu" (Evrei 12, 10), căci numai în acest înţeles de participare la sfinţenia divină Apostolul Pavel numeşte pe membrii unei comunităţi „sfinţi".

Liturghia aduce o explicare foarte limpede a acestui noţiuni : înainte de a oferi cina euharistică, preotul vesteşte : „Sfintele, sfinţilor" (adică „cele sfinte sînt pentru cei sfinţi"), iar adunarea credincioşilor, ca trezită de această severă exigenţă ,mărturiseşte nevrednicia ei : „Unul sfînt . . ." (adică „Singurul sfînt este Domnul Iisus Hristos"). În adevăr singurul, unicul Sfînt prin natura Sa este Hristos ; membrii Trupului Său (ai Bisericii) sînt sfinţi numai prin participarea lor la această sfinţenie unică.

Isaia oferă de asemenea o imagine foarte lămuritoare, cînd zice (6, 5—6) : „Vai mie . . . eu sînt un om ale cărui buze nu sînt curate . . . ; dar unul din serafimi a zburat spre mine, ţinînd în mînă un cărbune aprins pe care-l luase cu cleştele de pe jertfelnic ; el a atins cu cărbunele gura mea, zicînd : „Acesta a atins buzele tale ; necurăţia ta a fost înlăturată". Energia sfinţeniei divine este un foc mistuitor care arde orice necurăţie ; ea atinge omul, îl purifică şi îl face sfînt : adică asemănător, conform sfinţeniei lui Dumnezeu. Preotul, în timpul cînd se împărăteşte ,aminteşte" viziunea lui Isaia, cînd sărută marginea sfîntului potir care preînchipuie coasta lui Hristos străpunsă de suliţă şi zice : „Iată s-a atins de buzele mele şi îndepărtează nelegiuirile mele şi mă curăţeşte de păcatele mele". Linguriţa de care se serveşte preotul pentru a da împărtăşania se numeşte în greceşte „lavis" — cleşte de care vorbeşte viziunea lui Isaia ; iar Sfinţii Părinţi, vorbind de Euharistie, spun în chip drept : „Voi mîncaţi foc . . .".

Din unica sursă divină — „Fiţi sfinţi precum sfînt sînt Eu" — decurge o întreagă gradaţie de consacrări sau sfinţiri prin participare. Acestea săvîrşesc o „deprofanare" în însăşi fiinţa lumii acesteia. Această acţiune de a despărţi lumea aparţine în chip propriu tainelor şi sacramentelor care arată că totul în viaţa creştină este în potenţă sfînt sau sacru, pentru că totul este destinat împlinirii sale liturgice, adică este destinat participării la misterul prezenţei divine. Astfel, în timpul praznicului Schimbării la faţă şi al Paştilor, credincioşii aduc la biserică fructe şi alimente pentru a fi binecuvîntate, ceea ce extinde asupra oricărui fel de hrană principiul euharistic al ofrandei, al darului şi al consacrării.

Rostul apei este să participe la misterul Epifaniei (arătării Sfintei Treimi la Botezul Domnului), rostul lemnului este să fie pom al vieţii şi material pentru Crucea lui Hristos ; rostul pămîntului este să primească trupul Domnului în timpul odihnei Sabatului celui mare ; iar rostul pietrei este să închidă „mormîntul pecetluit" şi să fie piatra răsturnată de înger înaintea femeilor mironosiţe. Untdelemnul şi apa se desăvîrşesc în Tainele Botezului şi Ungerii cu Sfîntul Mir ; grîul şi viţa de vie culminează în potirul euharistic. După cum se vede, totul se referă la Întrupare, totul tinde spre Domnul ca o măreaţă liturghie şi ca o sinteză cosmică a existenţei. Acţiunile cele mai elementare ale vieţii — a bea, a mînca, a se

spăla, a vorbi, a acționa — sînt integrate de liturghie în destinația lor adevărată ; să participe la sfințenia lui Dumnezeu. „În sfîrșit lucrurile nu mai sînt mobilier al temniței noastre, ci mobilier al templului nostru", zice cu dreptate Paul Claudel.

În acest fel sfințenia prin participare este restaurare a firii în Hristos, vindecare a ei : „întoarcerea a ceea ce este împotriva firii spre ceea ce îi este propriu" [1]).

2. SFINȚENIA — VINDECARE A FIRII

„Ce este o inimă iubitoare ?, se întreabă Sfîntul Isaac Sirul. Este inima care se aprinde de iubire față de întreaga creație, față de oameni, față de demoni, față de toate creaturile . . . ; inima pe care o cuprinde o compasiune imensă . . ., care nu mai poate suporta ca cea mai mică vătămare să fie adusă unei creaturi . . . Ea se roagă chiar pentru șerpi, mișcată de acea milă infinită care se trezește în inima celor care se aseamănă cu Dumnezeu . . .". După Apostolul Pavel (Romani 8), firea suspină și așteaptă omul mîntuit, așteaptă venirea sfîntului care să o mîntuiască, devenind „logosul" ei. Sfîntul adună în iubirea sa cosmosul despărțit și îl deschide pentru acțiunea terapeutică a harului.

În lumina Sfintei Scripturi mîntuirea nu are nimic juridic, pentru că nu este o sentință de instanță judiciară. Verbul „yașa" — a mîntui, în evreiește înseamnă „a fi la larg" ; în sens mai general înseamnă : a elibera, a salva de la pericol, de boală, de moarte, mai precis : a restabili echilibrul vital, a vindeca. Substantivul „yéșa" = mîntuire, arată eliberarea totală cu pace = „șalom". În Noul Testament termenul soteria vine de la verbul sozo, iar adjectivul sos corespunde termenului latin *sanus* și înseamnă a reda sănătatea celui care a pierdut-o, a salva de la moarte, sfîrșitul natural al oricărei boli. Pentru aceasta în Evanghelie expresia „credința ta te-a mîntuit" comportă și versiunea „credința ta te-a vindecat" ; amîndoi termenii fiind sinonimi pentru același act de iertare divină, act care vindecă și sufletul și trupul în însăși unitatea lor. În acord cu această noțiune, Taina spovedaniei este înțeleasă în Răsărit ca o „clinică medicală", iar Sfîntul Ignatie al Antiohiei numește Euharistia „leacul nemuririi", antidot împotriva morții.

Mîntuitorul apare astfel ca un vindecător dumnezeiesc, „dătător de sănătate", cînd zice : „nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi . . ." Păcătoșii sînt bolnavi amenințați de o moarte totală, iar sensul terapeutic al mîntuirii subînțelege vindecarea, înlăturarea universală a germenului corupției — mortalitatea. Răscumpărarea se prezintă ca un corolar al învierii trupurilor. „El a învins moartea prin moarte" ; acest aspect total al mîntuirii comportă biruința spirituală dar și fizică asupra tuturor consecințelor căderii. Și în aceasta constă esențialul învățăturii Sfîntului Apostol Pavel despre „noua creatură".

---

[1]) Sf. Ioan Damaschin, *Despre credința ortodoxă*, I, 30.

3. CREATURA NOUĂ

Desigur, omul nu constituie centrul astronomic al Universului, ci mai degrabă vîrful lui, pentru că omul constituie evoluția cosmică devenită conștientă de sine însăși. Omul a fost creat ca împlinire a creației în șase zile, iar acum, în istorie, el integrează toate planurile ființei (microcosmul) pentru a deveni împlinirea existenței istorice (macro-anthropos). Pentru aceasta vremea Vechiului Legămînt se îndreaptă spre venirea lui Mesia, însă dacă Împăratul a venit, Împărăția Sa trebuie să vină de acum. După Cincizecime, vremea Bisericii este îndreptată spre cele mai noi lucruri („novissima") ale Împărăției și duce pe om spre desăvîrșirea sa ca nouă creatură. Acest lucru este cu putință pentru că Dumnezeu a devenit Omul cel nou, Omul absolut și toți îl urmează.

Nu este vorba de a „reacomoda", de a „petici" pe omul cel vechi. „Omul cel vechi merge spre ruină, omul cel nou se reînnoiește din zi în zi", spune Apostolul Pavel. Metamorfoza pocăinței (metanoia), revirimentul total de care vorbesc Evangheliile sinoptice, sau „a doua naștere" de care vorbește Sfîntul Ioan Evanghelistul, este radicală. „O omule, ia aminte la ceea ce ești ! Ține seamă de demnitatea ta împărătească", scrie Sfîntul Grigorie de Nisa. Iar Apostolul Pavel se întreabă : „Ce este omul, că Tu l-ai făcut cu puțin mai prejos decît îngerii ? Tu l-ai încununat cu mărire și cu cinste și ai pus toate lucrurile sub picioarele lui" (Evrei 2, 7).

În gîndirea Sfinților Părinți, după chipul celor trei demnități ale lui Hristos, omul este împărat, profet și preot : „Împărat prin biruința asupra pasiunilor, preot pentru a jertfi ființa sa, profet întrucît este instruit în marile mistere".

După Apostolul Pavel marea chartă a Evangheliei anunță cu bucurie : „Lucrurile vechi au trecut ; iată, toate lucrurile au devenit noi" ; „cel ce este în Hristos, este o creatură nouă" (Galateni 6, 5). Iar Apocalipsa se încheie cu această mărturie a lui Dumnezeu : „Iată, Eu fac toate lucrurile noi" (21, 5).

În mărturisirea avîntată a mărturisitorilor săi, martiri și sfinți, creștinismul este mesianic, revoluționar, exploziv. Evanghelia cheamă la îndrăznire, la impetuozitate, prin care se cucerește împărăția, care răpește cerurile și schimbă vechea înfățișare a lumii în „novisima".

Creatura nouă și omul nou sînt în chip just sinonime ale sfințeniei : „voi toți sînteți numiți sfinți", zice Apostolul Pavel. Sarea pămîntului și lumina lumii ; sfinții merg înainte ca ghizi și faruri ale credincioșilor. Acești martori, uneori strălucind, alteori retrași și ascunși, asumă în chip deplin istoria. La început „prietenii răniți ai Mirelui" — martirii — constituie „spicele de grîu pe care împărații le-au secerat și pe care Domnul le-a așezat în grînarul Împărăției Sale".

Sfinții preiau schimbul martirilor și ilumineză lumea. Însă chemarea Evangheliei se adresează oricărui om. Dacă, după Origen Biserica este după Întrupare „plină de Treime", după Cincizecime *Biserica este plină de sfinți*. Oficiul Celui atotsfînt înlătură orice limită și face să se audă : „Cînt pe toți prietenii Domnului meu, Care îi dorește, Care se bucură

de ei". Invitaţia este adresată tuturor şi fiecăruia, „nor de martori vine în întîmpinarea noastră" pentru a-L proclama „urbi et orbi", zice Sfîntul Ioan Gură de Aur. Communio Sanctorum a Bisericii reflectă sfinţenia lui Dumnezeu : „Lumina Ta, Hristoase, luminează chipurile sfinţilor Tăi", cîntă Biserica.

În misterul Întrupării Sale, Dumnezeu transcende propria Sa transcendenţă, transcende sfinţenia Sa arzătoare (după unii Părinţi, cuvîntul „Dumnezeu" vine de la verbul „a arde") şi face umanitatea Sa îndumnezeită consubstanţială cu orice om. Nicolae Cabasila numeşte ultima acţiune a iubirii lui Dumnezeu „manikos eros" = „iubirea nebună a lui Dumnezeu" faţă de om : „Nu vă mai numesc servitori, ci prieteni . . .".

În vremea Legii Vechi, teofaniile arătau că unele zone privilegiate în care Dumnezeu manifesta arătările Sale fulgerătoare erau „locuri sfinte", asemenea „rugului arzînd". Însă, după Cincizecime, lumea în totalitatea ei este încredinţată sfinţilor pentru a face din ea „rugul arzînd", „pentru că tot pămîntul este în stăpînirea Mea", zice Domnul, locul sfinţilor Săi în care El este prezent.

Altădată omul a auzit cuvîntul : „Scoate încălţămintea picioarelor tale ,pentru că locul pe care te afli este pămînt sfînt" (Ieşire 3, 5), adică o parte din lumea aceasta era sfinţită pentru că sfinţenia lui Dumnezeu o atinsese. O veche compoziţie iconografică a Sfîntului Ioan Botezătorul arată trecerea la o ordine nouă : icoana înfăţişează pe Sfîntul Ioan bătătorind pămîntul întinat de păcat, de dezordine nelimitată, dar acolo pe unde a trecut Sfîntul Ioan, acolo unde el a pus picioarele, pămîntul redevine paradis. Icoana vrea să spună : „Pămîntule, redevino curat, pentru că picioarele care te calcă sînt sfinte".

Pentru că chiar cel mai necunoscut sfînt — „îmbrăcat în spaţiu şi goliciune" — poartă pe umerii săi şubrezi greutatea lumii, noaptea păcatului ei şi o protejează faţă de dreptatea divină. Căci în timp ce lumea rîde, sfîntul suspină şi atrage milostivirea divină asupra oamenilor. Înainte de a muri, un astfel de eremit sau „nebun pentru Hristos" pronunţă această ultimă rugăciune a sa, ca un „amin" definitiv al întregii sale slujiri : „Că toţi să fie mîntuiţi, ca întregul pămînt să fie salvat . . .". Prin „comuniunea în păcat" (căci smerenia preconizează să te simţi „cel dintîi dintre păcătoşi", după cum spune rugăciunea de dinaintea dumnezeieştii împărtăşiri), prin iubirea lor faţă de păcătoşi, sfinţii duc pe păcătoşi spre „comuniunea cu Cel sfînt".

4. SFINŢENIA BISERICII

„Cred într-una, sfîntă, sobornicească şi apostolească Biserică", în acest fel precizează Sinodul Ecumenic de la Constantinopol, din 381, cele patru atribute sau „însuşiri" ale Bisericii. Prin urmare sfinţenia este una din aceste „însuşiri", adică unul din elementele constitutive a calităţii sale de a fi : *una, sfîntă.*

„Fiţi sfinţi, precum sînt sfînt Eu" constituie o grea exigenţă, căreia îi răspunde abundenţa sacramentală a Bisericii care nu încetează a implora harul de viaţă făcător să ude pămîntul arid şi pustiu al umanului : „Trimite-ne pe Preasfîntul Tău Duh, Care sfinţeşte sufletele noastre şi le luminează". „Prin Sfîntul Duh, toată zidirea este reînnoită în condiţia sa primară" [2]). „Hristos s-a dăruit pentru Biserică, pentru ca să o sfinţească şi pentru a o face să fie sfîntă şi fără prihană" (Efeseni 5, 25—27), pentru a face ca în ea să se manifeste „Cel ce este" şi Care este „Cel sfînt". Biserica nu este lipsită de păcătoşi, dar ea este fără de păcat. Tensiunea dinamică a Bisericii între „nu încă" şi „deja acum" este în funcţie de prezenţa Împărăţiei „în mysterio' care devansează şi anticipă împlinirea sa finală. Biserica este „sancta et semper purificanda".

Apocalipsa anticipează destinul uman : oamenii şi îngerii se prosternă în faţa Mielului şi cîntă Trisaghionul : „Sfînt, Sfînt, Sfînt", ceea ce constituie sfinţenia cîntată şi Biserica devenită liturghie îngerească şi comuniune veşnică a sfinţilor.

„Splendoarea Treimii străluceşte în chip progresiv", notează Sfîntul Grigorie de Nazianz [3]), căci fiecare Ipostas dumnezeiesc participă de fapt în felul Său la aceeaşi iconomie a mîntuirii. Astfel, dacă Hristos recapitulează şi integrează umanitatea în unitatea trupului Său, în nici un caz elementul personal nu trebuie să se afle dizolvat în elementul corporativ impersonal. Pentru că Sfîntul Duh se raportă la persoane şi faptele se desăvîrşesc în plenitudinea darurilor şi harismelor după un mod personal fiecăruia dintre ele. Istorisirea faptului petrecut la Cincizecime precizează limpede că harul s-a aşezat în chip personal deasupra fiecăruia dintre cei prezenţi : „limbile s-au împărţit ... şi s-au aşezat cîte una de-asupra fiecăruia dintre ei" (Fapte 2, 3). În sînul unităţii lui Hristos, Duhul diversifică : „noi sîntem ca întemeiaţi într-un singur trup, dar sîntem divizaţi în personalităţi", spune Sfîntul Chiril al Alexandriei [4]).

Ca urmare a căderii, acţiunea Duhului devenise exterioară naturii, şi abia în actul sfînt al Botezului de la Iordan El se aşază asupra umanităţii lui Hristos, iar în ziua Cincizecimii devine lucrător înăuntrul naturii, se aşază „în interiorul" sfinţeniei umane. Fecioara este plină de har, Sfîntul Ştefan, cel dintîi mucenic, este plin de Duhul ; iar pentru Sfîntul Ignatie al Antiohiei toţi credincioşii sînt „purtători de Dumnezeu" şi „plini de Dumnezeu".

Biserica este sfîntă prin sfinţenia lui Hristos (Efeseni cap. 5), fiind izvor al Tainelor şi al sfinţirii, ea înfăptuieşte comuniunea sfinţilor. În acelaşi timp, în lupta împotriva ereziei montanismului şi a donatismului, s-a precizat noţiunea exactă : Biserica nu este o societate formată numai din sfinţi desăvîrşiţi, de aleşi şi de curaţi ; ci misterul ei este de a fi în acelaşi timp „Biserica celor ce se pocăiesc şi a celor care pier" (Sfîntul Efrem Sirul) şi comuniune a păcătoşilor la „lucrurile sfinte". Ea slăveşte

[2]) Rugăciuni din slujba Înălţării şi din slujba utreniei de duminică, glas 1.
[3]) *Cuvîntarea* XXXI, 26—27.
[4]) *Comentar la Evanghelia după Ioan*, XI, P.G., LIX, 361.

sfinţenia lui Dumnezeu, venerează pe Fecioara Maria „cea cu totul sfîntă" şi pe toţi sfinţii cunoscuţi şi necunoscuţi, „brîul său de aur" ; şi ea mărturiseşte că orice „păcătos" care trăieşte viaţa Bisericii primeşte măsura sfinţeniei care-i este accesibilă lui.

Cînd numim „Biserica sfîntă", înainte de orice vorbim de sfinţenia pe care Biserica o conferă fiilor săi ; iar ceea ce ei au realizat în viaţa lor este acoperit de taină şi de tăcere, fiind ştiut doar de Dumnezeu şi de către cei cărora El le descoperă, în Biserică, în care caz canonizarea îi face cunoscuţi. Iar de aci înainte ei continuă în chip deschis slujirea lor faţă de oameni şi slujirea lumii.

5. ORIGINILE ŞI FORMAREA CULTULUI SFINŢILOR

În Biblie, cartea Iob insistă asupra mijlocirii drepţilor : „Iob, robul Meu, să se roage pentru voi şi numai pentru el singur nu Mă voi purta cu voi după nebunia voastră" (42, 8). Cartea Iob menţionează de asemenea recurgerea la îngeri pentru a obţine lumină (5, 1) şi ajutor (33, 23). În Evanghelie, Moise şi Ilie înconjoară pe Iisus în timpul Schimbării la faţă, iar Domnul vorbeşte despre prietenii săi : „Dacă cineva Mă slujeşte, Tatăl Meu îl va cinsti" (Ioan 12, 26).

Origen [5]) relevă învăţătura Apostolului Pavel despre unitatea sfinţilor cu Hristos : „Dacă un (membru) este cinstit, toate membrele se vor bucura împreună cu el" (I Corinteni 12, 26). „Mama noastră este Ierusalimul cel de sus" (Galateni 6, 26), însă Biserica se întinde şi pe pămînt şi în ceruri. „Cei ce au adormit în Hristos locuiesc alături de Domnul" (II Corinteni 5, 6—8). Origen subliniază că întreaga Epistolă către Evrei este inspirată de duhul comuniunii sfinţilor (1, 14 ; 2, 10—11 ; 13, 7). Aşteptînd ziua în care Dumnezeu „va fi slăvit între sfinţii Săi", aceştia continuă slujba lor de mijlocitori pentru cei vii. Apocalipsa vorbeşte de martirii care se roagă înaintea tronului lui Dumnezeu şi pe lîngă Mielul : „Fericiţi sînt de acum morţii care mor în Domnul (14, 13) — care sînt de acum chemaţi la nunta Mielului" (14, 13 ; 19, 9).

De asemenea tradiţia se formează pornind de la noţiunea biblică despre comuniunea sfinţilor. Unul din cele mai vechi documente de „scrieri creştine" este Martiriul Sfîntului Policarp, redactat spre anul 156 şi care menţionează cultul cu care el era cinstit cu scopul de a îndemna la imitarea Sfîntului. Cultul martirilor urcă pînă la aniversările funerare care sărbătoreau ca „dies natalis", data naşterii lor pentru viaţa veşnică.

„A treia zi după moartea sa, ne ducem la mormîntul lui pentru a rupe acolo pîinea", spune *Acta Ioannis* (cap. 72), de la mijlocul veacului al II-lea. O scurtă vreme, martirii scăpaţi de moarte se bucurau de demnitatea preoţească, fără a fi hirotoniţi, ca o aluzie la ministeriul de rugăciune inerent vocaţiei lor. Cei care au murit pentru Dumnezeu continuă să comunice în Hristos cu cei vii.

[5]) *Despre rugăciune*, II, 2.

În Africa, în timpul Sfîntului Ciprian [6]), Biserica recunoștea puterea de intervenire postumă a martirilor înaintea lui Dumnezeu. Inscripțiile de pe morminte și „sgrafitele" din catacombe vorbesc de același ministeriu în timpul persecuțiilor. Martirii sînt „avocații" credincioșilor [7]). Fericitul Ieronim [8]) scrie către mama Blesilei : „Ea se roagă pentru voi și obține pentru mine însumi iertarea de păcate" [9]).

După Origen, un martir este izvor de har pentru toți credincioșii, pe cînd, din contră, în timp de pace, Satan fură pe martiri și slăbește în acest fel Biserica. Plecînd de la liturghie, Origen aduce un argument fundamental : rugăciunea pămîntului și a clerului este una și identică, sufletele martirilor și îngerii participă împreună la adunările liturgice [10]). Cei care sînt în cer continuă lupta credincioșilor vii, pentru că iconomia mîntuirii este centrată pe un singur trup în care circulă una și aceeași viață. Noi sîntem în comuniune cu sfinții — „sanctorum socios" — și prin comuniunea cu ei noi ne aflăm în comuniune cu Sfînta Treime [11]). „Biserica sfinților susține pe cea de pe pămînt", spune Origen, căci „îndemnați de iubirea lor, sfinții devin doctorii și binefăcătorii noștri" [12]).

Idealul martirului, a acestei companii glorioase a „prietenilor răniți ai Mirelui", în care „Hristos luptă în persoană", face unică spiritualitatea primelor veacuri. În drum spre slăvita sa moarte, Sfîntul Ignatie al Antiohiei mărturisește : „acum eu încep a fi un adevărat discipol... nu mă împiedicați de a mă naște la viață" [13]). Pentru Sfîntul Policarp „lanțurile venerabile ale martirilor sînt diademele aleșilor lui Dumnezeu" [14]).

Martirul propovăduiește înfățișarea vie a lui Hristos cel răstignit, dîndu-se în „priveliște lumii", îngerilor și credincioșilor. „Trupurile voastre sînt străpunse de sabie, dar niciodată duhul vostru nu va putea fi despărțit de iubirea divină. Suferind pentru Hristos, voi sînteți consumați de cărbunii aprinși ai Duhului Sfînt", cîntă Biserica. După o veche tradiție, orice martir aude, în momentul morții sale, cuvîntul adresat tîlharului cel bun : astăzi va fi cu Mine în rai, și intră imediat în Împărăție pentru ca acolo să exercite — după cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — puterea sa de mijlocire.

Existența pașnică a Bisericii — protejată de un statut legal începînd din veacul al IV-lea — nu a adus nici o scădere „intensității" mesajului ei. Duhul Sfînt „a inventat" de îndată „martiriul prin echivalență". „Botezul sîngelui" al martirilor face loc „botezului ascezei" al călugărilor. Renumita *Viață a Sfîntului Antonie*, scrisă de Sfîntul Atanasie cel Mare, înfățișează pe Sfîntul Antonie ca cel dintîi care a dobîndit sfințenia fără

---

[6]) *Despre cei căzuți*, cap. 17.
[7]) Fer. Augustin, P.L., XXXVIII, 1209.
[8]) Epistola XXV.
[9]) P.L., XI, 636 ; XII, 638.
[10]) P.G., XI, 448, 553.
[11]) P.G., XII, 437.
[12]) P.G., XV, 909 ; XI, 448.
[13]) Rom. V, 3—6.
[14]) Filip. III.

să guste martiriul. Sfinţenia monastică formează tipul „foarte asemănătoarei" icoane a lui Dumnezeu cel viu.

Redutabila Tebaida, leagăn al atîtor giganţi ai duhului, pustiu arid, pîrjolit, se înalţă în întregime iluminată de lumina lor. Aceşti maeştri uluitori învăţau arta subtilă de a trăi Evanghelia. În tăcerea chiliilor şi a peşterilor, la şcoala acestor „teodidacţi", „instruiţi de Dumnezeu", se opera încet naşterea „creaturii celei noi", restaurarea naturii vindecate, apariţia fulgerătoare a sfinţilor, „în privelişte". Inimile curate văd pe Dumnezeu şi prin ei Dumnezeu se face văzut.

Se formează astfel tradiţia ministeriului sfinţilor. În veacul al III-lea se crede cu tărie în mijlocirea sfinţilor în favoarea Bisericii. Desigur, precizează Origen [15]), Mielul singur iartă păcatul, sfinţii nu fac decît să înalţe rugăciunea lor către El. Iar Tertulian [16]) subliniază că sfinţii nu sînt cîtuşi de puţin „zei", ci sînt simpli mijlocitori. Sfîntul Ciprian [17]) vorbeşte despre sfinţi cărora moartea nu le-a întrerupt rugăciunea pentru cei vii. Sfîntul Irineu [18]) numeşte pe Fecioara „advocata", cea care intervine pentru Eva, rol pe care Sfîntul Grigorie de Nisa [19]) îl atribuie tuturor sfinţilor. Sfîntul Grigorie de Nazianz [20]) vorbeşte de decedata sa mamă Nonna care răspundea la rugăciunile copiilor săi, totodată el îşi exprimă încrederea în mijlocirea tatălui său.

Învăţătura Sfinţilor Părinţi este foarte limpede şi fermă : cultul sfinţilor este un „cult de iubire şi de cinstire", opus oricărei tentative de a-i aşeza la nivel cu puterea dumnezeiască, singura care mîntuieşte. Sfinţii sînt doar martori şi slujitori ai lui Dumnezeu, al căror ministeriu, după moartea lor, se înrudeşte cu ministeriul îngerilor. Iar practica liturgică exprimă tradiţia şi precizează rugăciunea sfinţilor. Astfel Sfîntul Chiril al Ierusalimului [21]) se referă la liturghie, care comemorează pe patriarhi, pe profeţi, pe apostoli, pe martiri şi pe sfinţi „ca Dumnezeu să primească, prin rugăciunea şi mijlocirea lor, implorările noastre". Sfîntul Vasile cel Mare vorbeşte de rugăciunile Sfîntului Mamas ; Sfîntul Grigorie de Nazianz invocă pe martirul Ciprian ; Sfîntul Grigorie de Nisa se roagă : „Adu-Ţi aminte, Doamne, de lacrimile pe care eu le-am vărsat înaintea sfinţilor Tăi martiri" [22]).

Se vede limpede că rugăciunea sfinţilor se adresează în final lui Dumnezeu singur, întocmai cum icoana unui sfînt slăveşte lumina lui Dumnezeu reflectată pe chipul lui. Desigur, Dumnezeu nu are nevoie de rugăciunea sfinţilor, dar, pe de o parte, parabola evanghelică despre judecătorul nedrept şi despre văduvă insistă asupra rîvnei lucrătoare a credinţei, iar, pe de altă parte, rugăciunile sfinţilor exprimă comuniunea în

---

[15]) P.G., XII, 756.
[16]) P.L., II, 99.
[17]) *Epistola* LX, 5.
[18]) P.G., VII, 1180.
[19]) *Despre cei 40 de Mucenici.*
[20]) P.G., XXXVIII, 52.
[21]) P.G., XXXIII, 1166.
[22]) *„Sermo asetia".*

iubire reciprocă, ca manifestare a unității Trupului, ca punct de aplicare a harului, pentru că „rugăciunea celui drept, făcută cu ardoare are o mare putere", spune Sfîntul Apostol Iacob (5, 16). „Toate membrele constituie același Trup al lui Hristos în unitatea Duhului, și toți să împărtășească unii altora binefacerea harismelor divine", tîlcuiește Sfîntul Vasile cel Mare [23]). Iar Sfîntul Ioan Damaschinul sintetizează tradiția : „Noi venerăm pe sfinți din pricina lui Dumnezeu, căci ei sînt slujitorii Lui ... prieteni ai lui Hristos, temple ale Duhului. Această cinstire se retransmite asupra lui Dumnezeu, Care este cinstit în slujitorii Săi și, din pricina aceasta, El ne încarcă de binefaceri". Tot astfel el spune : „Noi venerăm pe sfinți ca loc al prezenței lui Dumnezeu" [24]).

De asemenea cultul sfinților are rădăcini în *Communio sanctorum* care transcende orice limită de spațiu și de timp. Intervenirea naturală a celor vii pentru cei vii află în Hristos cel înviat această absență a limitelor și devine mijlocire tot așa de naurală a sfinților, care constituie forma participării lor cerești la destinul Bisericii pămîntești. Sfinții ne înconjoară cu protecția lor rugătoare, care nu ne separă de Hristos, ci ne unește și mai intim cu El. Pentru că sfinții nu sînt „mijlocitori" care ar diminua mijlocirea unică a Domnului, ci sînt prietenii și însoțitorii noștri pe aceeași cale a mîntuirii.

Sfînt este cel în care „trăiește Hristos" (Galateni 2, 20), cel în care „Dumnezeu și-a făcut locaș" (Ioan 14, 23) și această stare de apropiere și de intimitate cu dumnezeiescul, în chip evident, nu se oprește o dată cu moartea lor. Domnul este atent la rugăciunile membrelor Trupului Său, la manifestarea iubirii lor și la caritatea cosmică devenite mai dinamice, mai lucrătoare prin eliberarea lor de condițiile pămîntești. Nu este vorba numai de „merite", ci și de gradul de însușire a darurilor și a harismelor Duhului Sfînt, pentru că „o stea se deosebește în strălucire de altă stea" (I Corinteni 15, 41).

Orice om stă înaintea lui Dumnezeu în chip personal, stabilește cu El un raport direct și nemijlocit ; dar această situație nu exclude ci presupune faptul de a sta împreună cu toți sfinții, rostind „Tatăl nostru". În acest fel conștiința noastră nefericită găsește o întărire în îndrăznirea celor care se află deja în lumina și în strălucirea iubirii lui Hristos. Rugînd pe sfinți, noi rugăm pe Hristos prin mijlocirea membrelor Trupului Său. După Apostolul Pavel, Biserica este „casa" și „familia" lui Dumnezeu și noi recunoaștem în sfinți pe frații noștri întîi-născuți în Hristos, frați care ne ajută pe noi în căutarea cetății cerești.

De la începutul veacului al V-lea, sărbătorile sfinților au rînduiala lor liturgică, despre care mărturisesc Mineiele și Tipicurile. Rînduielile adaptează antifoanele la sărbătorile sfinților. Se cunosc tropare compuse și dedicate sfinților de către Roman Melodul. Sfîntul Efrem Sirul († 373) dedică unsprezece rugăciuni Fecioarei, venerată pentru puterea ei de mijlocire. O sărbătoare comună a tuturor martirilor pune început sărbătorii

[23]) *Despre Sfîntul Duh*, P.G., XXXII, 130.
[24]) *Ibidem*.

Celui atotsfînt, instituită la Antiohia în veacul al V-lea şi la Roma la 608. Iconografia este îndeosebi bogată şi expresivă în privinţa cultului sfinţilor; astfel, de exemplu, mozaicurile de la Ravena care înfăţişează procesiunea glorioasă a fecioarelor şi a martirilor.

Indicaţiile Sfintelor Scripturi, experienţa Bisericii în rugăciunea adresată sfinţilor, iconografia lor, închinarea fiecărei biserici unuia dintre sfinţi, ales ca păzitor şi protector, difuzarea rapidă a *Vitae sanctorum* constituie diferitele elemente ale aceleiaşi tradiţii, pe care Biserica o cultivă şi o pune în rînduială prin acţiunea numită canonizarea sfinţilor.

6. CANONIZAREA SFINŢILOR

Canonizarea este un act oficial al Bisericii ca răspuns la judecata lui Dumnezeu asupra sfinţilor. Această judecată se exprimă prin diferite semne, iar actul bisericesc nu face decît să le constate şi să le consemneze, constituind astfel mărturisirea unei manifestări evidente.

Aceasta nu prejudiciază de loc hotărîrea lui Dumnezeu, pentru că actul de canonizare precizează semnele care manifestă hotărîrea dumnezeiască şi o face cunoscută Bisericii pămînteşti. Astfel în locul slujbelor obişnuite pentru cei morţi : „Odihneşte, Doamne, sufletul robului Tău . . .", Biserica cîntă Te-Deum în cinstea sfîntului şi îi cere să intervină pentru cei vii : „Părinte Sfinte, roagă pe Dumnezeu pentru noi". Distincţia esenţială o evidenţiază liturghia care aşază pe sfînt în corul îngerilor care acoperă lumea cu protecţia lor de rugăciune.

Patriarhul Necotarie al Ierusalimului (†1680) formulează aceste trei condiţii pe care le cere o canonizare : 1. Ortodoxia indiscutabilă a credinţei ; 2. Viaţa sfîntă şi mărturisirea credinţei, chiar cu riscul de a merge pînă la martiriu ; 3. Manifestările evidente — în timpul vieţii sau după moarte — ale harului divin : minuni, vindecări, ajutor duhovnicesc, adesea, dar nu întotdeauna, neputrezirea trupului.

Biserica Veche greacă fixa ziua comemorării şi înscria numele sfîntului recunoscut în dipticele liturgice şi în calendarul bisericesc. Astăzi, o slujbă solemnă confirmă actul de canonizare prin episcopul eparhiei, prin sinodul mitropolitan sau prin patriarh. (În Rusia sinodul emite o declaraţie oficială asupra canonizării). Există cazuri în care canonizarea rămîne o tradiţie locală, iar în alte cazuri ea devine venerare primită şi admisă de către toate Bisericile.

Cu toate acestea trebuie subliniat că nu există reguli precise, formale şi juridice care să determine procedeul canonizării şi că acesta scapă oricărei reglementări fixe. De exemplu, Sfîntul Vladimir este un simplu prinţ creştin, botezător al poporului rus şi, în această calitate, fără a săvîrşi vreo minune, este numit „întocmai cu Apostolii". Sinodul ortodox rus de la 1546—1547 a canonizat pe taumaturgii şi pe martirii ruşi, însă doar apostolatul auster al lui Leonţiu, episcopul Rostovului (†1077), îndreptăţeşte canonizarea lui.

Minunile sînt semne izbitoare şi spectaculare, dar nu preponderente. Într-o minune se manifestă limpede puterea lui Dumnezeu, Care a ascultat rugăciunea mijlocitoare a sfîntului şi, prin acest fapt, îl aşază printre „prietenii" pe care îi ascultă. Desigur că există o întreagă categorie de sfinţi cărora tradiţia nu le atribuie nici un fapt „supranatural", miraculos în sensul precis al cuvîntului. Însă viaţa lor demonstrează o mare intimitate cu Dumnezeu, o depăşire evidentă a condiţiilor omeneşti, o mare influenţă a spiritului lor asupra naturii. Astfel Fecioara Maria şi Ioan Botezătorul — cu toate că sînt „arhetipurile" femenin şi masculin (între sfinţi) — nu au săvîrşit în timpul vieţii lor pămînteşti nici o minune.

Minunile nu sînt niciodată căutate ; sfîntul rezistă la orice manifestare care riscă să-l ducă în ispita mîndriei, — primejdia sectară a „celor curaţi" şi a „celor aleşi". Orice extaz, orice viziune, orice fenomen supranatural sînt considerate de domeniul noviciatului. Pentru aceea viaţa unui sfînt este totdeauna ascunsă, misterioasă, pătrunsă de umilinţă şi de pudoare ; un mare număr de sfinţi au rămas necunoscuţi pentru lume, fiind cunoscuţi doar de Dumnezeu. Recunoaşterea, canonizarea unui sfînt se face totdeauna — aşa-zicînd — împotriva voinţei sfîntului însuşi. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît orice minune, chiar învierea unui mort, este „în chip supranatural naturală" pentru că însoţeşte întoarcerea omului spre adevărata sa natură. În viaţa unui sfînt totul este o perpetuă minune şi totul este „natural" aşa cum este realitatea tulburătoare a vieţii sale în Hristos, viaţă încă ascunsă faţă de ceilalţi.

Contemporanii unui sfînt sînt totdeauna izbiţi de clarviziunea lui profetică, de pătrunderea de către el a Providenţei lui Dumnezeu. Dar chiar această harismă, foarte obişnuită, nu este exercitată decît în caz de necesitate pentru a avertiza, pentru a face apel la libera hotărîre : „dacă tu vrei", „dacă tu faci aceasta", cum spune permanent Evanghelia.

Starea trupului unui sfînt după moarte ar fi rezultatul natural al schimbării naturii sale sub acţiunea energiilor îndumnezeitoare, însă în aceasta nu există de asemenea nimic automatic şi impus, nici o violentare nemăsurată asupra condiţiei umane care ar risca să închidă acest har în chip suveran liber în „limitele raţiunii", de care vorbeşte Kant, în limitele experienţei şi ale dovezilor cvasiştiinţifice. Glorificarea posibilă ce se extinde asupra trupului este un dar gratuit al lui Dumnezeu ; prezentă sau absentă această glorificare nu constituie niciodată faptul care determină canonizarea.

7. PARTICIPAREA SFINŢILOR LA VIAŢA PĂMÎNTEASCĂ

Sfinţii, chiar după trecerea lor, continuă în felul lor să fie membri activi ai Bisericii : ei ne înconjoară cu rugăciunea lor şi reprezintă o legătură vie între cer şi pămînt. În această situaţie ei nu sînt în nici un fel mijlocitori şi nu diminuează cu nimic misiunea unică a singurului Mijlocitor, care este Hristos, ci ei ne asistă ca prieteni şi fraţi întîi-născuţi, avînd experienţa tainelor lui Dumnezeu. Fiind confidenţi şi receptacole

ale harului, intervenirea lor posedă o putere mare în funcţie de intimitatea şi de „înrudirea" lor cu Sfîntul lui Dumnezeu. Ei au realizat chipul lui Dumnezeu şi au devenit „cei foarte asemănători" (nume dat sfinţilor călugări) urmînd vocaţiile şi darurile lor personale. Biserica cinsteşte diferite categorii de sfinţi : patriarhi, profeţi, apostoli, martiri, taumaturgi, teologi şi Părinţi ai Bisericii, călugări, asceţi, părnţi duhovniceşti, doctori fără de arginţi, prinţi şi laici cucernici. Sfinţenia este tot aşa de multiformă ca şi persoanele omeneşti şi fiecare poate să-şi afle propria sa formă personală de sfinţenie.

După credinţa şi după experienţa infailibilă a Bisericii, Dumnezeu a acordat sfinţilor Săi puterea de a aduce un ajutor activ oamenilor. Ei ne ajută să stăm toţi împreună înaintea Tatălui nostru. Omul atent nu se mai simte pierdut în singurătatea sa, pentru că el are o mare familie care-l înconjoară, îl susţine, îl duce către Dumnezeu.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune că orice om are două aripi care-l poartă către cer : harul şi libertatea. Sfinţenia marchează reuşita acestei sinergii care eliberează forţele iubirii active. Sfinţii sînt ca nişte „mîini omeneşti" ale lui Dumnezeu. Toţi sînt egali în raport cu căderea în păcat şi cu adîncul milostivirii dumnezeieşti ; diferenţa constă în modul de dobîndire, de asimilare şi de însuşire personală a mîntuirii. Distincţia între „oi şi capre" la judecata din urmă desemnează diferenţele calitative ale fiinţelor omeneşti, iar judecata se raportă la ceea ce depinde de ei, de libertatea lor creatoare de „creatură nouă", de sfinţenia lor.

Cînd rugăm pe sfinţi, noi rugăm pe Hristos Care este prezent în sfinţii Săi, noi ne adresăm acestei puteri de iubire a lui Hristos, care face din toţi Trupul Său. Această comuniune indestructibilă a tuturor şi în acelaşi timp unitatea organică a duhovnicescului cu trupescul explică cultul moaştelor. Biserica mărturiseşte şi afirmă că există o legătură specială între sufletul unui sfînt şi rămăşiţele sale (întregi-neputrezite, ori nu, aceasta nu are importanţă), legătură pe care moartea nu o distruge. Trupul Domnului în mormînt fusese părăsit de sufletul Său şi deci moartea era reală, dar trupul păstra legătura sa cu Duhul dumnezeiesc şi prin aceasta rămînea neputrezit. Acelaşi fenomen se produce şi în timpul morţii unui sfînt. Prin participarea lor la destinul celor vii, sfinţii primesc harul unei legături între sufletul şi trupul lor, şi ca atare cu rămăşiţele lor. Această formă de prezenţă este analogă celei despre care mărturiseşte icoana lor.

Calendarul liturgic consacră fiecare zi a anului pomenirii şi venerării unuia sau mai multor sfinţi. *Communio sanctorum* face să strălucească slava lui Dumnezeu în creatura Sa : „Dumnezeu ţine sfat divin, în mijlocul dumnezeilor. El judecă" (Psalm 81, 1). Pentru aceasta liturghia ortodoxă (a Sfîntului Ioan Gură de Aur, ori a Sfîntului Vasile cel Mare) rezervă un loc cu totul deosebit sfinţilor asimilaţi îngerilor şi formînd curtea cerească a Mielului.

În timpul „intrării mici" (vohodului mic), la începutul liturghiei catehumenilor, uşile altarului se deschid, cum se deschide Împărăţia lui Dum-

nezeu la venirea lui Iisus. Procesiunea se compune din preot şi din diacon, care ies — precedaţi de o luminare aprinsă — prin uşa din partea de miazănoapte a iconostasului, apoi se îndreaptă spre uşile împărăteşti, purtînd în chip solemn sfînta Evanghelie la înălţimea frunţii. Această procesiune constituie reprezentarea ritualizată a lui Hristos anunţînd cuvîntul Său, procedat de Sfîntul Ioan Botezătorul — „făclie aprinsă şi arzînd" (Ioan 5, 35). Astfel devine evident în ce fel liturghia pregăteşte pe credincioşi să asculte Evanghelia : sufletul lor devine adorare pură, asemenea pămîntului cel bun din Evanghelie, pămînt deschis şi receptiv pe care va veni să-l însămînţeze Domnul.

Liturghia atinge în acest loc unul din polii săi. Slujba face, cu o artă incomparabilă, să răsune un acord de o amploare uimitoare pentru ca venirea Cuvîntului să fie primită cu vrednicie. „Vă spun vouă că veţi vedea cerul deschizîndu-se şi pe îngerii lui Dumnezeu urcînd şi coborînd deasupra Fiului" (Ioan 1, 51). „De la Tron venea un glas care zicea : lăudaţi pe Dumnezeu voi toţi, slujitorii Lui". Momentul de adorare, act esenţial liturgic, reuneşte cerul şi pămîntul : îngerii, care săvîrşesc în cer „liturghia veşnică" vin să slujească împreună cu preotul şi cu credincioşii. Pentru aceea rugăciunea „intrării" cere : „Fă ca o dată cu intrarea noastră să aibă loc intrarea sfinţilor îngeri care împreună cu noi slujesc şi slăvesc iubirea Ta, pentru că Ţie se cuvine toată slava şi toată adorarea".

Faţă de revărsarea răsunătoare a cerescului, cuvîntul „adorare" capătă înţelesul de „participare la sfinţenia lui Dumnezeu" (Evrei 12, 10). „Binecuvîntată să fie intrarea sfinţilor Tăi", vesteşte preotul şi aceasta constituie lauda minunată a lui Dumnezeu de către toate puterile sfinţeniei Bisericii, prin însăşi fiinţa sa. Iar troparele — cîntări care comemorează pe sfinţii zilei şi pe sfinţii patroni ai bisericii — se adaugă în chip firesc la plenitudinea „norului de martori" (Evrei 12, 1), care înconjoară pe Hristos, se adaugă la strălucirea slavei lui Dumnezeu care străluceşte în adunarea sfinţilor. Toţi sfinţii, îngerii şi credincioşii formează cortegiul Împăratului.

„Veniţi să ne închinăm şi să cădem înaintea lui Hristos . . . Mîntuieşte-ne pe noi, Fiule al lui Dumnezeu, Cel ce eşti minunat între sfinţii Tăi". Dînd ascultare acestei cîntări, toţi, în adunare liturgică, se prosternă : Dumnezeu, Sfîntul ascuns în însuşi misterul strălucirii Sale ca într-un nor, înaintează, adorat de toate puterile propriei Sale sfinţenii „care străluceşte pe chipul sfinţilor". În însăşi inima transcendenţei Sale — sfinţenie, Dumnezeul cel iubitor de oameni lucrează imanenţa Sa uluitoare : venirea Sa între sfinţii Săi.

După binecuvîntarea intrării, diaconul ridică Evanghelia şi proclamă : „Înţelepciune !" Este un apel către credincioşi de a îndrepta actul lor de adorare spre Cuvîntul, a Cărui prezenţă este mărturisită de Evanghelia ridicată în văzul tuturor. Cuvîntul va răsuna în locul destinat în *Communio sanctorum* şi pentru aceasta actul preliminar citirii pericopei evanghelice mobilizează toate puterile sfinţeniei.

Liturghia „nu învaţă" sfinţenia, ea nu explică în nici un fel pe Sfîntul lui Dumnezeu, — ea nici nu este în stare de aceasta —, ci ea revelează,

îşi deschide uşa asupra venirii Sale şi face să reiasă cu putere prezenţa Sa. Acesta este de altfel însuşi esenţialul cultului : să traducă experienţa directă şi trăită a Acelui cu totul altul, Sfîntul lui Dumnezeu. Slava Sa umple în chip real biserica şi, ca marginea luminoasă a norului Său, ea vine şi se aşază deasupra adunării. Îngerii „se minunează" şi îşi acopăr faţa cu aripile lor, credinciosul se prosternă şi adoră.

Diaconul se închină şi se adresează preotului : „Binecuvintează vremea Trisaghionului". Sufletul care se pregăteşte să asculte cuvîntul Dumnezeului său regăseşte conformitatea vrednică de acest Mister, regăseşte propria sa esenţă liturgică de „om al Celui sfînt", de om care zice : „Cînta-voi Dumnezeului meu pînă ce voi fi (Psalm 104, 33). Sufletul, izbit de viziunea orbitoare, este ca şi depăşit de acest belşug şi se dăruieşte pe de-a întregul, devine ofrandă curată şi nu poate face altceva decît să izbucnească în imnul treimic : „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte". Preotul se prosternă de trei ori şi ridică mîinile rostind Trisaghionul, în timp ce corul cîntă această uvertură la Misterul treimic, din care Hristos, Slava Celui sfînt, înaintează şi se arată în faţa credincioşilor prosternaţi. Episcopul binecuvintează poporul încrucişînd făcliile — una din două lumînări unite şi alta din trei lumînări, prefigurări hristologice şi trinitare. Este un gest dens, o figurare iconografică care atinge punctul de joncţiune între sfinţenia dumnezeiască cea de negrăit şi icoana dogmatică a iubirii Sale. Din această înălţime coboară binecuvîntarea : „Pace tuturor !" Pacea — „şalom" — introduce deja prin anticipare, lumea în Împărăţia sfinţilor.

8. CULTUL ÎNGERILOR

Religiile păgîne cunosc simbolismul teofanic al naturii. Autorii cărţilor biblice ne transmit mesaje ce vin de la Dumnezeu, dar ei fac aceasta prin mijlocirea de figuri şi reprezentări împrumutate din mediul lor cultural. De aceea numai străbătînd acest folclor şi simbolism poate fi sesizat nucleul esenţial al mesajului.

La vechea întrebare a filozofiei antice : cum intră Absolutul în relaţie cu lumea, Biblia răspunde cu învăţătura sa despre îngeri. „Cerul" constituie sfera unei armate cereşti de îngeri. Iahve este înconjurat de o curte cerească ce îl adoră, îl laudă şi îl cîntă (cum se vede în Isaia (cap. 6) şi în Psalmi). Israel se asociază, în cultul pe care îl aduce lui Dumnezeu, slujirii liturgice a îngerilor. Domnul afirmă că îngerii pruncilor stau în faţa Tatălui (Matei 18, 11) ; Apostolul Pavel întreabă : „Nu ştiţi, oare, că noi vom fi judecaţi de îngeri ?" (I Corinteni 6, 3), iar acest „nu ştiţi, oare . . .", relevă cateheza primitivă în afară de orice speculaţie gnostică ; după textul din Epistola către Evrei (1, 1—14) îngerii sînt „pnevmata", „duhuri", iar textul din Epistola I către corinteni (11, 16) subliniază participarea lor la cultul liturgic.

Sfînta Scriptură nu spune nimic despre natura îngerilor, ci vorbeşte despre ei în termeni referitori la slujirea lor, la funcţia lor de mesageri,

de păzitori şi de liturghisitori, pe care le cunoaştem. După Sfinţii Părinţi (mai ales Clement Alexandrinul, Origen şi Pseudo-Dionisie Areopagitul), îngerii personifică acele exonsiai, puteri cereşti aşezate de Dumnezeu ca păzitori şi îndrumători ai naţiunilor ; ca înger păzitor, unic şi personal, pentru fiecare credincios, care aducînd gîndul lui Dumnezeu asupra credinciosului, chip al sfinţeniei proiectate, devine intim înrudit cu cel care i-a fost încredinţat spre păzire. Îngerii poartă — sub conducerea Arhanghelului Mihail — lupta împotriva demonilor, puteri ale întunericului şi „imitatoare" ale îngerilor şi apără ordinea cosmică. După moarte, „îngerul îngrijitor al sufletului" primeşte sufletul la ieşirea lui din trup. După Sfîntul Vasile cel Mare, îngerii judecători „cîntăresc" suflete. Ca asistenţi la orice acţiune dumnezeiască, îngerii sînt prezenţi îndeosebi la martiriu. Origen insistă cu tărie asupra funcţiei liturgice a îngerilor, care înconjoară Sfînta Treime săvîrşind împreună cu Hristos liturghia dumnezeiască.

Scara lui Iacob arată pe îngeri ca mesageri ai lui Dumnezeu. Ei apar ca şi „legaţi" de cuvîntul şi voinţa lui Dumnezeu, pe care le personifică : cînd Dumnezeu hotărăşte să vindece, voinţa Sa ia chipul îngerului Rafail [25]). De fiecare dată cînd apare un înger, el are de transmis şi de împlinit o voinţă a lui Dumnezeu. Dacă o fiinţă omenească este liberă şi creatoare, pentru că poate alege şi lucra, îngerul se identifică total cu funcţia sa.

Îngerii prezintă „cerul" pentru că ei există şi lucrează într-un sens care porneşte de la Dumnezeu spre credincioşi. Păstrînd pe de-a întregul puterea Sa de revelare directă, Dumnezeu se revelează cele mai adesea prin mijlocirea îngerilor care sînt purtători ai energiilor, ai luminii şi ai revelaţiei divine. În momentul cînd cei trei Îngeri se arată lui Abraam în cîmpia Mambre ei sînt consideraţi — îndeosebi în tradiţia iconografică — reprezentînd trei persoane divine, icoană a Sfintei Treimi. Îngerul constituie un loc teofanic, manifestare vie a lui Dumnezeu, numele lui Dumnezeu fiind aplicat acelui loc şi o dată cu numele lui Dumnezeu şi prezenţa lui Dumnezeu.

După Tradiţie, viaţa monastică este comparată cu viaţa îngerească. Astfel un sfînt monah a fost numit „înger pămîntesc şi om ceresc". Viaţa spirituală a camenilor se înrudeşte cu activitatea de rugăciune şi de contemplare a îngerilor, ca „lumini secundare".

Cultul îngerilor se învîrteşte în jurul funcţiei lor liturgice de mijlocire şi pentru aceasta Biserica adresează rugăciunile sale îngerilor. În renumita compoziţie iconografică „Deisis", îngerii sînt în chip organic asociaţi în rugăciune Bisericii rugătoare ; iar Heruvicul cîntat în timpul „intrării celei mari" (vohodul mare) cheamă pe credincioşi să devină chipuri de îngeri în atitudinea lor de adorare. După Sfîntul Vasile cel Mare, Duhul Sfînt este Duhul comuniunii, iar îngerii constituie în chip cu totul special pe slujitorii acestui Duh cînd conduc pe credincioşi spre comuniunea sfinţilor în iubirea lui Hristos.

---

[25]) Numele Rafail înseamnă : remediul lui Dumnezeu.

9. CULTUL NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

Pentru Sfinții Părinți funcția maternă a Bisericii constituie trecerea firească spre cultul Sfintei Fecioare. Dacă Cuvîntul, în înțelesul obiectiv, este desăvîrșit și nu are nevoie de protecție maternă, în schimb în noi există insuficiența care ne face să avem nevoie de protecția maternă, să simțim nevoia de a ne afla ca pruncii pe genunchii Bisericii pentru a citi Cuvîntul.

„Numele Theotokos, Născătoare de Dumnezeu, conține el însuși întregul mister al economiei mîntuirii", spune Sfîntul Ioan Damaschinul [26]). Analogia Eva, Maria și Biserica urcă pînă la Sfîntul Irineu [27]), iar după aceea, pentru Sfinții Părinți, Maria este : femeia „dușmana șarpelui", femeia îmbrăcată în Soare, locul înțelepciunii lui Dumnezeu în chiar principiul său : integritatea și castitatea ființei.

În acest înțeles, dacă Duhul Sfînt personalizează însăși calitatea sfințeniei dumnezeiești, Fecioara Maria personalizează sfințenia omenească. Fecioria — integritatea structurii înseși a ființei sale — triumfă deja împotriva răului și deține putere de nebiruit : simpla prezență a „celei preacurate" devine de nesuportat pentru forțele demoniace. Legată prin natura sa de Duhul Sfînt, Fecioara Maria apare astfel ca o consolare de viață făcătoare. Eva-Viața apără și protejează orice creatură și prefigurează astfel Biserica în protecția sa maternă. După Sfinții Părinți o astfel de analogie nu este cîtuși de puțin arbitrară. *Mater Ecclesia* și *Virgo mater* sînt amîndouă rugătoare și amîndouă sînt născătoare de „Viață nouă". Icoana Fecioarei ținînd pe Pruncul Iisus în brațe este icoană a întrupării, comuniune a dumnezeiescului și a omenescului, esența însăși a Bisericii ; iar „Fecioara rugătoare" de pe bolta altarului este icoana Bisericii.

„Înțelepciunea și-a zidit casă, a înălțat cele șapte coloane ale ei și a pregătit vinul său" (Prov. 9, 1—2) constituie textul sofianic și mariologic în același timp, care vorbește despre ministeriul liturgic și de rugăciune al Bisericii. Închinarea Fecioarei pentru viața la Templu, după Tradiție, și iubirea ei față de Dumnezeu ating în ea o astfel de adîncime și o astfel de intensitate încît zămislirea în pîntecele ei a Fiului lui Dumnezeu vine ca un răspuns dumnezeiesc la dăruirea ei.

„Cunună a dogmelor", Fecioara proiectează lumina asupra misterului Sfintei Treimi reflectat în umanul creat după chipul lui Dumnezeu : „Tu ai zămislit pe Fiul fără tată, acest Fiul care fusese născut din Tată fără mamă" [28]). Paternității Tatălui în ordinea divinului îi corespunde maternitatea Născătoarei de Dumnezeu în ordinea umanului, figură a fecioriei materne a Bisericii. Ceea ce face pe Sfîntul Ciprian să spună : „Nimeni nu poate avea pe Dumnezeu tată, dacă nu are Biserica mamă" [29]).

---

[26]) *Despre credința ortodoxă*, III. 12.
[27]) *Împotriva ereziilor*, I. III, c. 22, 4.
[28]) „Dogmatica" glasului al 3-lea.
[29]) *Despre unitatea Bisericii*, c. 6.

Participînd în chip organic la descendența lui Adam, împărtășind consecințele căderii, Fecioara a fost, în același timp, păzită de orice impuritate personală, de orice rău — devenit inoperant în ea — datorită purificărilor succesive ale strămoșilor ei, acțiunii speciale a Duhului Sfînt și liberei sale înfrînări. Acest lucru este scos în relief de Nicolae Cabasila, marele liturgist din veacul al XIV-lea : „Întruparea a fost nu numai opera Tatălui, a Puterii Sale și a Duhului Său, ci a fost de asemenea opera voinței și credinței Fecioarei. Fără consimțămîntul Celei preacurate, fără sprijinul credinței sale, planul întrupării ar fi devenit tot așa de nerealizabil ca și fără intervenția celor trei Persoane dumnezeiești înseși. Numai după ce a fost instruită și convinsă că Dumnezeu a ales-o ca mamă și că ea îi va transmite trupul ei, ea a vrut să consimtă. Așa cum El se întrupa prin libera Sa voie, tot așa a vrut ca Mama Sa să-L zămislească în chip liber și din proprie voință" [30]).

Mărturisind pururea-fecioria Mariei [31]), Ortodoxia nu acceptă noțiunea de „scutire" (pe păcat) pe care o pune dogma romano-catolică despre „Imaculata concepție", dogmă care așază pe Fecioara într-o categorie aparte, smulgînd-o destinului comun și creează posibilitatea de eliberare de păcatul originar înainte de Cruce, deci numai cu ajutorul harului. În acest caz, pentru ca Răscumpărarea să fi avut loc, trebuia ca ea să fi existat deja, ca Fecioara să se bucure de efectul ei înainte de termenul ei. O astfel de influențare a lui Dumnezeu, Care nu ar fi întemeiat justificarea lui Adam decît pe har, ar face pentru ortodocși însăși „căderea" de neînțeles. Justiția originară nu reprezintă pentru ortodocși un privilegiu gratuit, ci reprezintă „rădăcina însăși a existenței". Dumnezeu nu lucrează asupra omului, ci în el ; El nu lucrează asupra Fecioarei printr-un dar *super-additum*, ci El lucrează în însuși lăuntrul efortului comun și reciproc între Duh și sfințenia „strămoșilor drepți ai lui Dumnezeu".

Orice „bine" impus se preschimbă în „rău". Numai libera supunere a sfințeniei constituie condiția umană obiectivă a Întrupării, care permite Cuvîntului să vină „la el". Harul nu violează și nu forțează ordinea naturii, ci o desăvîrșește. Iisus poate lua trupul omenesc pentru că omenitatea i-o oferă în Maria ; toți spun, prin Fecioara : „Da, vino, Doamne". Pentru aceasta mărturisire a Smbolului de credință : „. . . Născut din Duhul Sfînt și din Fecioara Maria" desemnează de asemenea pentru Sfinții Părinți misterul celei de a doua nașteri a oricărui credincios născut *ex fide et Spiritu Sancto ;* credința oricărui credincios se întemeiază pe fapta de valoare universală a Fecioarei, pe al său *fiat*.

La *„fiat"* al Creatorului răspunde *„fiat"* al creaturii : „Iată-mă, eu sînt roaba Domnului, *fie* mie după cuvîntul tău". Arhanghelul Gabriel se înfățișează ca o întrebare pe care Dumnezeu o adresează libertății „copilului Său risipitor" : dorește el în chip real să cuprindă în pîntecele său pe Cel necuprins ? În răspunsul Fecioarei strălucește flacăra pură a celui ce se dăruiește, și prin aceasta arată că este gata să accepte.

[30]) *Omilia la Bunavestire.*

[31]) Iconografia reprezintă pe Fecioara acînd, pe cap și pe umeri, trei stele, care mărturisesc fecioria ei înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere.

Acţiunea Duhului Sfînt în decursul liniei „strămoşilor" şi puritatea receptacolului plin de har dezarmează, în punctul lor culminant, răul : păcatul rămîne efectiv însă devine inoperant. Credinciosul aduce la biserică darul său : pîinea şi vinul, iar Dumnezeu printr-un gest împărătesc, le preface în trup şi sînge. Umanitatea aduce ofranda cea mai curată — pe Fecioara, iar Dumnezeu face din ea locul naşterii Sale şi Mamă a tuturor celor vii. Eva desăvîrşită : „Ce-Ţi vom aduce Ţie, Hristoase ?" — cîntă Biserica în ajunul Crăciunului : „cerul îţi aduce pe îngeri, pămîntul îţi aduce darurile lui, iar noi, credincioşii, îţi aducem o Mamă-Fecioară". Adică Maria nu este „o femeie între femei", ci este arătarea „femeii restituite în fecioria maternă". În Fecioara umanitatea zămisleşte pe Dumnezeu, şi prin aceasta Maria devine noua Eva-Viaţă, iar protecţia maternă, care acoperea pe Pruncul Iisus acoperă universul şi pe orice om. Cuvîntul rostit pe Cruce : „Iisus a zis mamei Sale : Femeie, iată fiul tău ; apoi a zis ucenicului : Iată mama ta !", instituie pe Fecioara Maria în această demnitate de mijlocitoare universală.

Omenitatea, trupul Fecioarei devine trup al lui Hristos, iar Mama devine „cosangvină" şi „cotrupească" cu El, ea ajungînd să fie cea dintîi care realizează scopul final pentru care lumea a fost creată [32]), şi prin ea a fost „slăvită Sfînta Treime" [33]). Zămislind pe Hristos, în calitate de Eva, ea zămisleşte pentru toţi, şi deci zămisleşte de asemenea în orice suflet. Biserica este, de asemenea, prefigurată în funcţia ei de mamă mistică, de zămislitoare continuă, de Theotokos perpetuă.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul defineşte pe „mistic", ca pe „cel în care se manifestă mai bine naşterea Domnului" ; contemplarea, zice el, face „sufletul fecund fecioară şi mamă în acelaşi timp" [34]) ; iar Sfîntul Ambrozie zicea : „Fiecare suflet care creşte, zămisleşte şi naşte pe Cuvîntul lui Dumnezeu ; după credinţă, Hristos este rodul nostru al tuturor, noi sîntem mame ale lui Hristos" [35]). Aceste cuvinte proiectează o mare lumină asupra episodului evanghelic (Luca 8, 19—21) şi înlătură sensul peiorativ pe care i-l dă exegeza protestantă clasică. Accentul este pus nu pe Fecioara ci pe orice om : „Cine face voia lui Dumnezeu, acela este mama Mea", ceea ce înseamnă că oricărui credincios i s-a dat harul de a zămisli pe Hristos în sufletul său şi de a se identifica astfel cu Theotokos.

Hristos este „calea" şi „uşa" ; Dumnezeul-Omul este unicul ; Fecioara este cea dintîi, ea precede umanitatea şi toţi o urmează : ea este „direcţia cea bună", „cea care arată calea", „stîlpul de foc", ea conduce lumea spre noul Ierusalim. Ea trece cea dintîi prin moartea făcută neputincioasă de Fiul său, şi pentru aceasta canonul care se citeşte la moartea oricărui credincios apelează la protecţia ei : „... Întru adormire, Născătoare de Dumnezeu, lumea nu ai părăsit...". Biserica în Fecioara cîntă lumea aceasta devenită deja „creatură nouă". Iconografia aşază în viziune sinop-

[32]) Sf. Grigorie Palama, P.G., CLI, 472 B.
[33]) Sf. Chiril al Alexandriei, P.G., LXXVIII, 992.
[34]) P.G., XC, 889 C.
[35]) *Comentar la Evanghelia după Luca*, II, 26.

tică cele două icoane față în față : Înălțarea lui Hristos și Adormirea Fecioarei [36]) : Dumnezeu făcut om și omul făcut Dumnezeu, ceea ce ilustrează adagiul patristic atît de puternic : Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină dumnezeu. Adormirea închide porțile morții, pecetea Născătoarei de Dumnezeu este pusă asupra neantului, care este pecetluit sus de către Dumnezeu-Omul, iar jos de către prima creatură înviată.

Fecioara se află în fruntea sfințeniei Bisericii și fecioria ei exprimă esența Împărăției, sfințenia veșnică, epitalamul Celui sfînt. Citirea textului din Proverbe (8, 22—30) la praznicul zămislirii (Bunavestire) identifică pe Fecioara cu locul Înțelepciunii lui Dumnezeu și celebrează în ea scopul în sfîrșit atins al creației divine — *termino fisso d'eterno consiglio,* după Dante.

Ca „purificare a lumii", „rugul arzînd", „Rugătoarea", Fecioara prefigurează ministeriul rugăciunii, harisma mijlocirii. Ea zice, cu Duhul Sfînt : „Vino, Doamne". La judecată, Cuvîntul adevărului judecă și descoperă rănile, iar Duhul Sfînt, apărătorul și Mîngîietorul, face viu și vindecă. Această protecție maternă exercitată de Duhul Sfînt [37]) se exprimă în slujirea Fecioarei unită cu cea a Sfîntului Ioan Botezătorul. Icoana „Deisis" îi înfățișează înconjurînd pe Hristos Judecătorul și prezentîndu-i rugăciunea Bisericii, mijlocirea milostivirii pentru toți ; pentru aceea icoana aceasta semnifică cel mai adînc nunțile Mielului cu Biserica și cu orice suflet creștin.

Hristos poartă însemnele sacerdotale : el binecuvîntează ca pontif, ca jertfitor mare și unic ; iar în momentul judecății El este singurul episcop *in aeternum.* Ca judecător, El ține Evanghelia ca singurul și unicul interpret al propriilor Sale cuvinte. Iar Duhul Sfînt manifestă harisma Sa și se roagă pentru Biserică. Adevărul deplin și obiectiv al umanității lui Hristos exercită funcția judecății : „Tatăl I-a dat Lui puterea să facă judecata, pentru că este Fiul Omului" (Ioan 5, 27). Or, înaintea umanității imaculate a Cuvîntului stă sfințenia arhetipică : Născătoarea de Dumnezeu și Sfîntul Ioan Botezătorul. „Nu știți, oare, că sfinții vor judeca lumea ?" (I Corinteni 6, 2). Sfințenia manifestă „nebunia" iubirii și intervine pentru cei judecați. Cuvîntul judecă, însă Duhul-apărător confruntă dreptatea cu milostivirea, iar sfinții sînt slujitorii Săi.

Praznicul Acoperămîntului Maicii Domnului, praznicul protecției și al mijlocirii Maicii lui Dumnezeu exprimă limpede slujirea ei. Originea praznicului urcă pînă la vedenia pe care au avut-o Andrei — un „nebun pentru Hristos" — și ucenicul său Epifanie, la Constantinopol în biserica Sfintei Fecioare din Vlaherne. După povestirea acestor doi martori, Fecioara îngenunchiată plîngea pentru lume și ruga pe Fiul său să dea iertare lumii. La sfîrșitul rugăciunii, Fecioara a ridicat de pe capul său

[36]) Adormirea Maicii Domnului nu constituie, în Ortodoxie, o dogmă, pentru că ea nu are întemeiere scripturistică ; ea rămîne totuși un fapt al tradiției liturgice și al pietății.

[37]) În limbile semite, Duhul este de asemenea de genul femenin : în textul ebraic (Fac. I) Duhul „plutește" pe de-asupra abisului din care va răsări lumea.

voalul — „pokrov" — care strălucea de lumină şi l-a întins peste popor şi peste lumea întreagă în semn de protecţie. Voalul este ca cerul care acoperă pămîntul.

Pe o icoană din veacul al XV-lea se observă o uimitoare unitate între voal şi sfinţii pe care-i acoperă, încît s-ar spune că parcă voalul ar fi ţesut din sfinţenia care formează un zid de protecţie. Acest zid, scînteind de martori, înfăţişează mîini care imploră — Biserica se roagă pentru Biserică —, sînt mîinile Fecioarei-rugătoare care susţine universul întreg. Acest zid este reprezentat de catapeteasma bisericilor ortodoxe — Hristos alcătuit din sfinţii Săi în frunte cu Maica Sa. „Zid de nedărîmat", „Maica Vieţii, tu ai dăruit lumii bucuria şi veselia care seacă lacrimile păcatului", „Tu bucuri întreaga făptură". Fecioara este bucuria şi pacea pe care o caută orice suflet omenesc în singurătatea sa şi în întristările sale. Pseudo-Dionisie Areopagitul exprimă limpede, în rugăciunea pe care o adresează Născătoarei de Dumnezeu, slujirea ei : „Doresc ca icoana ta să se reflecteze fără încetare în oglinda sufletelor şi să le păstreze curate pînă la sfîrşitul veacurilor, ca ea să înalţe pe cei ce sînt îndoiţi spre pămînt şi să dea nădejde şi bucurie tuturor celor care venerează şi imită acest veşnic model al Frumuseţii . . .".

10. LA ŞCOALA SFINŢENIEI. ARTA PĂRINŢILOR DUHOVNICEŞTI

„Să nu daţi nimănui numele de tată, pentru că nu există decît un singur Tată — cel ceresc", zice Domnul. Cu toate acestea în Răsărit se întîlnesc, încă de la începutul creştinismului, numirile : „Părinţi duhovniceşti", „Părinte" — pe scurt ; gheron — „bătrîn", stareţ — „schimnic". Evoluţia cuvîntului semit „avva" este bogată în învăţăminte. Cuvîntul „avva" a trecut în toate limbile însă înseamnă altceva cu desăvîrşire nou în raport cu Vechiul Testament. Acest sens nou provine din revelaţia treimică : „Avva-Părinte" din rugăciunea lui Iisus (Marcu 14, 36) şi exprimă o nuanţă de intimitate de neconceput într-o rugăciune iudaică. Evanghelia revelează iubirea Tatălui faţă de Fiul Său, care face ca paternitatea Sa să se răspîndească asupra tuturor oamenilor, fiii Săi, iar Domnul ne învaţă să rostim „Tatăl nostru".

După *Epistola către Diognet* (10, 1), catehumenii erau, înainte de orice, iniţiaţi să cunoască, prin Fiul şi prin Duhul Sfînt, pe Tatăl lor ceresc, „Avva-Părintele". Sfîntul Chiril al Alexandriei arată, în lucrarea sa *Comoara* că, începînd cu Hristos, relaţia Stăpîn-rob face loc misterului Tată-fiu. În această lumină treimică trebuie înţeleasă interdicţia citată mai sus din Evanghelie : practica paternităţii spirituale constituie un omagiu adus unicei paternităţi divine, manifestării sale prin diferitele forme de participare umană. După *Vieţile* copte ale Sfîntului Pahomie, „după Dumnezeu, Pahomie era Părinte" pentru ucenicii săi. În acest sens Sfîntul Ioan zice „micii mei copii", iar Apostolul Pavel spune că trece prin durerile facerii. Fecunditatea spirituală este în relaţie cu Crucea şi avva Longin transmite adagiul celor duhovniceşti : „Dă sîngele Tău şi primeşte Duhul". Un

„părinte duhovnicesc" nu este un dascăl care învaţă, ci este cel care naşte după chipul Tatălui ceresc. Arta paternităţii nu se învaţă ca o ştiinţă în şcoală. Genealogia „părinţilor neptici" evocă această transmisiune harismatică cu ajutorul verbului „a naşte".

Trebuie aşezat aparte titlul de „Părinte al Bisericii" dat marilor dascăli şi teologi care sînt Părinţi ai Bisericii în ansamblul ei şi pe planul doctrinar şi dogmatic al Adevărului.

Pentru termenul „Părinte", înţeles ca relaţie personală, există două tradiţii : una urcă pînă la Sfîntul Ignatie al Antiohiei şi constituie „paternitatea funcţională" ; el numeşte pe orice episcop şi preot „părinte" în funcţie de sacerdoţiul său. Ei botează şi lucrează filiaţia divină cu ajutorul Tainelor şi exercită virtutea pastorală. A doua tradiţie urcă pînă la „Părinţii pustiei". Paternitatea lor nu relevă nici un fel de funcţie sacerdotală : Sfîntul Antonie cel Mare, fondatorul monahismului, era un simplu laic. El devine „Părinte" printr-o alegere dumnezeiască, printr-o harismă a Duhului Sfînt, prin faptul de a fi „teodidact" — învăţat direct de Dumnezeu, în care nici vîrsta, nici funcţia nu joacă nici un rol. Opera apoftegmata povesteşte : „Avva Moise a zis într-o zi fratelui Zaharia : spune-mi ce trebuie să fac ? La aceste cuvinte Zaharia s-a aruncat la picioarele bătrînului şi i-a zis : pe mine mă întrebi tu, Părinte ?" Bătrînul i-a zis : „Crede-mă, Zaharia, că am văzut pe Duhul Sfînt coborînd peste tine şi de atunci eu sînt nevoit să te întreb . . ."

După *Vieţile* lor, Părinţii duhovniceşti sînt în aşa fel „părinţi" sau „avva" încît colecţiile zicerilor şi faptelor lor „apoftegmata Pateron" au devenit pentru totdeauna : „Paterika" — „Pateric". Socotim simptomatic faptul că episcopii veneau să caute ajutor şi sfat la aceşti oameni simpli, călugări sau laici, care erau direct conduşi de Duhul Sfînt. Credincioşii îi recunoşteau ca infailibili, ca pe un ministeriu harismatic înăuntrul magisteriului obişnuit al Bisericii.

Condiţia esenţială pentru a deveni „părinte duhovnicesc" constă în a deveni în primul rînd tu însuţi „pnevmatikos" — duhovnicesc. Sfîntul Simeon Noul Teolog spune aceasta astfel : „Cel care încă nu a fost născut nu este în stare să nască fii duhovniceşti" şi adaugă : „Pentru a da Duhul Sfînt trebuie să-L ai". El se referă la cuvintele Mîntuitorului : „Căci nu voi veţi grăi, ci Duhul Tatălui vostru va grăi prin voi" (Matei 10, 20) ; un „Părinte duhovnicesc" este confident şi organ al Duhului Sfînt. Dar pentru a fi aceasta — „doctore vindecă-te pe tine însuţi" — trebuie să vindeci despărţirea dintre funcţia axiologică a inimii şi funcţia gnoseologică a inteligenţei. Isihasmul (tradiţia contemplativilor tăcuţi) restabileşte înainte de toate această integritate a fiinţei umane : „A face ca „nous", spirit sau inteligenţă, să coboare în inimă". Inima iluminată de inteligenţă şi inteligenţa orientată de setea după divin se deschid Duhului Sfînt şi arată că „paternitatea duhovnicească" nu este un ministeriu doctrinar ci este ministeriul vieţii şi al existenţei. Sfîntul Grigorie Palama insistă asupra acestui lucru : „Pietatea noastră constă în realităţi, nu în cuvinte".

Printre harismele unui „părinte", primatul revine iubirii a cărei cea mai sigură caracteristică o constituie martiriul vizibil sau invizibil. „Orice

asceză particulară a iubirii — spun „părinţii duhovniceşti" — orice asceză care nu este „sacrament al fratelui" nu apropie de Dumnezeu". Sfîntul Ignatie Sirul spunea ucenicului său : „Iată, fratele meu, porunca pe care ţi-o dau : ca milostivirea să precumpănească în balanţa ta, pînă în momentul cînd tu vei simţi în tine milostivirea pe care Dumnezeu o are faţă de lume". Sau încă : Sfîntul Paisie cel Mare se ruga pentru ucenicul său care renegase pe Hristos ; şi cînd el se ruga, Domnul i-a apărut şi i-a zis : „Paisie, pentru cine te rogi ? Nu ştii că el M-a renegat ?" Dar Sfîntul nu a încetat să aibă milă şi să se roage pentru ucenicul său, şi atunci Domnul i-a zis : „Paisie, tu te-ai făcut asemenea Mie prin iubirea ta !" Un „părinte duhovnicesc" — spune Sfîntul Grigorie de Nazianz — „este depozitar al iubirii de oameni a lui Dumnezeu". „Inima lui se înflăcărează de iubire pentru orice creatură, chiar pentru şerpi şi demoni" (Sfîntul Isaac Sirul), ceea ce constituie „afecţiunea ontologică", iubirea cosmică a sfinţilor. Un eremit, după 40 de ani de viaţă în pustie, zicea : „Soarele nu m-a văzut niciodată mîncînd", iar un altul l-a corectat îndată : „în ceea ce mă priveşte, pe mine soarele nu m-a văzut niciodată în mînie". Avva Pimen refuză să pedepsească şi manifestă aspectul matern al paternităţii sale : „Cînd văd că un frate aţipeşte în timpul slujbei, eu îi aşez capul pe genunchii mei şi îl las să se odihnească".

Darul „rugăciunii înflăcărate", în care se pierde simţămîntul propriei sale existenţe, ne face să ne gîndim la viaţa Sfîntului Antonie. Acesta s-a rugat timp de trei zile şi trei nopţi ; iar a treia zi demonii au alergat şi s-au aruncat în faţa lui Dumnezeu pentru a-L ruga să trezească pe sfînt din rugăciunea sa, pentru că flacăra Lui devenise de nesuportat pentru ei şi punea în primejdie aşezările demonice din această lume. Sfîntul Isaac şi atîţia alţii vedeau în timpul rugăciunii lor „flacăra lucrurilor" şi se transformau ei înşişi în stîlpi de lumină. „Dacă vrei să fii desăvîrşit, devino tu însuţi foc", zicea avva Iosif şi, ridicîndu-se, el întindea mîinile sale spre cer şi degetele sale deveneau ca zece lumînări aprinse.

Posedau de asemenea darul profeţiei — ca descifrarea planului lui Dumnezeu în cazuri precise —, şi „cardiognozia" care scrutează inimile şi gîndurile secrete — ca discernămînt al spiritelor şi de clarviziune. Părinţii citeau în suflet, cunoşteau conţinutul unui mesaj fără a-l deschide, deschideau mai ales inimile. Cu mult înainte de descoperirile psihologiei moderne a adîncurilor, „părinţii duhovniceşti" manifestau arta minunată de a pătrunde subconştientul : „Multe patimi sînt ascunse în sufletul nostru, care scapă cu totul atenţiei şi pe care tentaţia le revelează". Sau încă : „Cel care expune gîndurile sale este îndată vindecat ; cel care le ascunde devine bolnav". — „Discerne gîndurile tale, întreabă un părinte în stare de a le discerne . . ."

Atît de temutul amor propriu („filavtia") închide omul în sine însuşi ; pentru a-l combate ca şi pentru a birui pasionalul şi spiritul de suficienţă, orice novice trece prin ascultare. Părinţii învaţă aceasta prin exemplul propriei lor vieţi şi o susţin prin rugăciune neîncetată. Sfîntul Ioan Scă-

rarul formulează o sentință cu totul paradoxală : „A asculta înseamnă a exclude discernămîntul prin belșugul de discernămînt...", prin excesul de iubire și nu prin teamă. Căutarea unei autorități pentru supunerea formală constituie o tentație. „Paternitatea" nu are criteriu formal, ca și Adevărul. După avva Antonie, duhovnicesc este un părinte cînd el „judecă după Duhul Sfînt care este în el". Un frate a zis către avva Antonie : „Roagă-te pentru mine", iar Antonie i-a răspuns : „Nici eu nu aș avea milă de tine, dacă tu însuți nu te dăruiești în chip serios, special rugăciunii".

Ultimul cuvînt al „filavtia" este dincolo de supunere. Novicele trebuie să asculte și să se supună ca cel care face ascultare față de Hristos, ca să ajungă la asemănarea cu Hristos cel ascultător. Depășirea ascultării săvîrșește totala substituire a voinței divine voinței umane și atunci se atinge esențialul paternității duhovnicești, care nu are altă rațiune de a fi decît să conducă de la stadiul de rob la libertatea de fiu al lui Dumnezeu... Sfîntul Vasile cel Mare sfătuiește să se afle un „prieten al lui Dumnezeu" despre care să existe certitudinea că prin el vorbește Dumnezeu. Cu atît mai mare este autoritatea unui părinte și mult mai mare este modestia sa. Un ucenic formulează corect scopul ultim al cererii sale : „Părintele meu, încredințează-mi ce îți sugerează Duhul Sfînt pentru vindecarea sufletului meu". — Spune-mi o singură vorbă — „rima" — pentru ca sufletul meu să trăiască". Numai inima poate primi și poate cuprinde o astfel de vorbă de viață făcătoare. Sfîntul Serafim de Sarov precizează arta sa astfel : „Eu renunț cu totul la voința mea și la propria mea cunoaștere a sufletelor și ascult sugestiile Duhului Sfînt".

După avva Pimen, un părinte pune sufletul în raport cu Dumnezeu și sfătuiește : „să nu poruncești niciodată, ci să fii pentru toți un exemplu, niciodată un legiuitor". În aceasta se merge împreună după Dumnezeu, nu după reguli. Teama de a deforma integritatea persoanei ucenicului explică această jertfire totală de sine la un părinte. „Un tînăr a venit să afle un părinte pentru a fi instruit în calea desăvîrșirii, dar bătrînul nu-i spunea nici un cuvînt. Celălalt i-a cerut motivul tăcerii sale ; bătrînul i-a răspuns : „Sînt eu un superior ca să-ți poruncesc ? Eu nu spun nimic. Fă, dacă tu vrei, ceea ce mă vezi că fac eu". Din momentul acela, novicele a imitat întru totul pe părinte și a învățat înțelesul tăcerii și al ascultării libere.

Un Părinte duhovnicesc nu este niciodată un „duhovnic". El nu naște niciodată pe fiul său duhovnicesc, ci naște lui Dumnezeu un fiu liber și adult. Amîndoi în comun se înscriu la școala Adevărului : Ucenicul primește harisma atenției duhovnicești, iar părintele primește harisma de a fi organ al Duhului Sfînt. În acest caz orice ascultare este ascultare față de voința Tatălui ceresc, participînd la actele lui Hristos cel ascultător.

Teognost spune celor care s-au exersat în arta smereniei : „Cel care a realizat supunerea, ascultarea duhovnicească și supune trupul spiritului... căci el este supus Cuvîntului lui Dumnezeu și Legii Lui, ca un

adevărat ascultător". Ba mai mult : „Cel care vrea să locuiască în pustie nu trebuie să aibă nevoie să fie învăţat, ci trebuie să fie el însuşi dascăl, fără aceasta el va suferi . . .". Aceasta este însă situaţia pentru cei tari. Totuşi sfatul explică esenţialul : nici o ascultare faţă de elementele umane nici o idolatrie faţă de un părinte, chiar dacă el este un sfînt. Orice sfat al unui părinte conduce la starea de eliberat prosternat în faţa lui Dumnezeu. Adevărata ascultare răstigneşte orice voinţă proprie ca să învieze libertatea ultimă : duhul în ascultarea Duhului Sfînt.

Ultimele cuvinte ale Părinţilor pentru vremea noastră le constituie apelul la avîntul puternic al inimii omeneşti în păşunile inimii divine. Unicul lucru necesar constă în a afla libertatea adultă de fiu al lui Dumnezeu şi de a merge cu bucurie în întîmpinarea Împărăţiei. Sfîntul Simeon formulează astfel roadele paternităţii : „Pentru cei care au devenit fii ai luminii şi fii ai zilei ce va să vină, ziua Domnului nu va veni fără încetare îmbracă totul în rugăciunea sa, şi nu mai este obligat să laude pe Domnul de şapte ori pe zi . . .".

CONCLUZII : DESPRE SFINŢENIE ASTĂZI

În zilele noastre, de îndată ce se vorbeşte de sfinţenie, se produce un blocaj psihologic. Îndată gîndul se duce la giganţii de altdată, la eremiţi şi stîlpnici, unii îngropaţi în peşteri, alţii aşezaţi în vîrful stîlpului lor, încît aceşti „iluminaţi", „egali cu îngerii" nu mai par din lumea aceasta. Sfinţenia pare astfel perimată, ea ar aparţine unui trecut istoric străin, inadaptabil la formele discontinui, la ritmul sincopat al vieţii moderne. Astăzi un stîlpnic nu mai trezeşte nici măcar curiozitatea, ci provoacă întrebarea : la ce serveşte ? Un sfînt nu mai este considerat decît un fel de „yoga", sau — şi mai crud — ca un bolnav, un neadaptat, în orice caz o fiinţă inutilă.

Această atitudine goneşe sfinţenia în mănăstiri. Chiar în mediile conformiste ale religiei organizate, elementul religios provoacă, într-un suflet sincer, un reflex imediat de plictiseală. Plictiseală de ceremoniile şi slujbele de tip arhaic, cu cuvîntări ale căror formule goale se desfăşoară în cadrul unei inflaţii verbale universale, de cîntările copilăreşti a căror bucurie strigată răsună în gol, plictiseală de un întreg care dezorientează prin caracterul său ermetic şi a cărui cheie pare pierdută pentru totdeauna . . .

Istoria înfăţişează o oarecare transmitere a formelor mărturisirii. Altădată martirul şi-a găsit transmiterea mărturisirii în monahism. Acesta va păstra valoarea sa pînă la sfîrşitul lumii ; însă criza sa profundă trezeşte astăzi o sferă de o deosebită receptivitate spirituală în preoţia universală a laicilor. Mărturisirea credinţei creştine în cadrul lumii moderne postulează vocaţia universală a monahismului interiorizat, iar aceasta determină forme noi de sfinţenie.

După marii dascăli, monahii nu sînt altceva decît credincioşi care vor „să fie mîntuiţi", care „îşi duc viaţa după Evanghelie", „care caută unicul necesar" şi „se constrîng în toate". Este limpede că astfel de cuvinte definesc foarte exact starea oricărui credincios-laic. Amîndoi — monahul şi laicul — se pretind semn şi referinţă a acelui „cu totul altceva". Sfîntul Tihon de la Zadonsk scria în acest sens autorităţilor bisericeşti : „Nu vă preocupaţi de înmulţirea monahilor. Veşmintele negre nu mîntuiesc. Cel care nu poartă îmbrăcăminte neagră dar are duhul supunerii, al smereniei şi al purităţii, acela este un adevărat monah al *monahismului interiorizat*.

Monahismul centrat cu totul pe lucrurile ultime a schimbat altdată, prin maximalismul său eshatologic, faţa lumii. Astăzi el face apel la toţi, la laici şi la monahi, şi propune o vocaţie universală : ca fiecare — celibatar sau căsătorit — să-şi găsească un echivalent personal al voturilor monastice.

Această vocaţie nu este expresia unui romantism mistic, ci constituie ascultarea în sensul cel mai direct şi realist al Evangheliei. Nu este de loc vorba de mari sfinţi şi de aleşi special. Minunile sînt la îndemîna credinţei noastre şi chemarea lui Dumnezeu, a Cărui putere împlineşte slăbiciunea noastră, se adresează mie şi fiecăruia dintre noi. Kirkegaard însemna cu profunzime : „Biblia trebuie citită aşa cum un tînăr citeşte scrisoarea de la iubita sa : ea este scrisă pentru mine".

A deveni un sfînt, aceasta depinde de hotărîrea nemijlocită şi tare a spiritului nostru, de credinţa noastră care zice *da* în chip simplu, în chip umil şi urmează degrabă pe Hristos, şi atunci florile înfloresc în lume şi minunile se fac în chip simplu.

Parcurgînd tradiţia patristică, se pot schiţa marile linii ale unui oarecare „tip" de laic care răspunde propriei sale forme de sfinţenie. Acesta este înainte de orice un credincios, o fiinţă liturghică, un om al Celui sfînt, care îşi rezumă viaţa în cuvintele psalmistului : „Cînta-voi Dumnezeului meu pînă ce voi fi". Avva Antonie vorbeşte de un om de mare sfinţenie, care în lume exercită profesia de medic ; el dăruia săracilor tot ce-i prisosea şi în tot timpul zilei cînta Trisaghionul, unindu-se cu corul îngerilor. El exercita medicina ca pe o formă a preoţiei sale universale, ca „preot" laic.

În vremuri vitrege, Biserica a învăţat pe credincioşi înainte de orice cum să se roage, cum să participe la luptă printr-o mărturisire tăcută, cum „să asculte tăcerea Cuvîntului", ca să o facă mai puternică decît orice cuvînt de compromis. Ea a îndemnat pe credincioşi să vină la biserică, să facă din viaţa lor liturghie şi să se înfăţişeze în lume cu faţa liturgic surîzătoare. Sub climatul tăcerii şi al martiriului, o rugăciune fierbinte, o splendidă doxologie a circulat printre credincioşi şi a chemat la „a mîngîia pe Mîngîietorul" prin părăsirea noastră şi prin iubirea noastră ; „Iartă-ne pe noi toţi, binecuvintează-ne pe noi toţi, tîlhari şi samariteni, pe cei ce cad pe cale şi pe preoţii care trec fără să se oprească, pe toţi cei ce sînt aproapele nostru : pe călăi şi pe victime, pe cei ce blesteamă

şi pe cei ce sînt blestemaţi, pe cei ce se revoltă împotriva Ta şi pe cei ce se prosternă înaintea iubirii Tale. Pe toţi ia-ne în Tine, Părinte sfinte şi drepte . . .".

În timpul liturghiei, episcopul adună rugăciunea şi darurile credincioşilor şi duce această ofrandă Tatălui, rosteşte epicleza — cere pe Duhul Sfînt — din partea tuturor. Însă şi orice prezenţă a laicului în lume constituie această cerere perpetuă, care sfinţeşte orice latură a lumii acesteia şi contribuie la pacea de care vorbeşte Evanghelia.

Urmărind litaniile, rugăciunea sa se extinde la ziua care vine, la pămînt şi la roadele lui, la efortul oricărui credincios. În imensa catedrală care este universul lui Dumnezeu, credinciosul, preotul vieţii sale, face din tot ce este omenesc ofrandă, cîntare, doxologie.

În noaptea de Paşti, orice credincios este martor ocular al învierii lui Hristos. Pentru aceea laicul este de asemenea, în felul său, un „bărbat apostolic". După marii „părinţi duhovniceşti", laicul este cel care corespunde sfîrşitului Evangheliei după Marcu : el calcă cu picioarele peste şerpi, stăpîneşte orice boală, mută munţii şi înviază morţii, dacă aşa este voia lui Dumnezeu.

O atitudine de tăcere concentrată, de umilinţă, dar şi cu totul pătrunsă de o iubire aprinsă. Sfîntul Isaac Sirul, Sfîntul Ioan Scărarul spuneau că Dumnezeu trebuie iubit aşa cum cineva îşi iubeşte logodnica şi atunci acela va fi îndrăgostit de întreaga făptură a lui Dumnezeu pentru a putea descifra în toate lucrurile prezenţa lui Dumnezeu ; va vedea ceea ce nu se vede, va contempla înţelepciunea lui Dumnezeu în absurditatea aparentă a istoriei, va deveni lumină, revelaţie, profeţie.

Creştinismul este, în măreţia mărturisitorilor şi a martirilor săi, în demnitatea împărătească a oricărui credincios, mesianic. Ni s-a poruncit ca în împărăţia cezarului să căutăm şi să găsim ceea ce nu se găseşte aici : Împărăţia lui Dumnezeu. Această poruncă înseamnă în chip just că noi sîntem datori să transformăm forma lumii să schimbăm chipul care trece în icoană a Împărăţiei.

Chemarea centrală a Evangheliei invită la îndrăznirea, la inpetuozitatea creştină, singura prin care se cucereşte Împărăţia lui Dumnezeu. A fi adevărat laic înseamnă a fi cel care, prin toată viaţa sa, prin ceea ce este deja prezent în el, vesteşte pe Cel care vine ; înseamnă a fi cel care — după Sfîntul Grigorie de Nisa —, plin de „beţie sobră", strigă către orice trecător : „Vino şi bea" ; înseamnă a fi cel care zice împreună cu Sfîntul Ioan Scărarul acest cuvînt atît de înaripat : „Iubirea Ta a rănit sufletul meu şi inima mea nu poate îndura flăcările Tale ; eu înaintez cîntîndu-Te . . .".

*

* *

Unul din semnele sigure ale apropierii Împărăţiei o constituie unitatea lumii creştine. În această aşteptare a ultimelor împliniri, speranţa,

marea speranţă creştină capătă viaţă. Rugăciunea Bisericilor se înalţă pentru a formula şi pentru a rosti epicleza ecumenică, pentru a invoca pe Sfîntul Duh şi coborîrea Sa asupra minunii posibile a unităţii. Aceasta constituie dorinţa arzătoare, rugăciunea fierbinte a tuturor. Destinul unităţii creştine depinde de răspunsul Tatălui la această rugăciune; dar acest lucru depinde de sinceritatea noastră transparentă, de puritatea inimii noastre, de sfinţenia noastră. Sfîntul Petru o spune : „Cît de sfinţi va trebui să fiţi voi pentru a grăbi venirea zilei Domnului . . . ?"

Iisus Hristos, prin dăruirea Sa totală, a revelat preoţia desăvîrşită. Chip al tuturor perfecţiunilor, El este unicul Episcop suprem, El este de asemenea unicul Laic suprem, după cum El este unicul Sfînt. Pentru aceasta, rugăciunea Sa sacerdotală poartă dorinţa tuturor sfinţilor : a slăvi Sfînta Treime cu o singură inimă şi cu un singur suflet şi a reuni pe toţi credincioşii în jurul aceluiaşi singur şi unic potir.

Iubirea de oameni a Tatălui ne aşteaptă să împărtăşim această bucurie care nu este numai din lumea aceasta, ci inaugurează deja „Ospăţul Împărăţiei".

Traducere de *Ion V. Georgescu*

VIAŢA VEŞNICĂ ŞI BUNURILE MATERIALE

Duminica a XXII-a după Rusalii

Pericopa evanghelică ne prezintă contrastul izbitor dintre două vieţi, trăite în situaţii opuse şi din puncte de vedere contradictorii.

Bogatul îmbrăcat în ceea ce poate fi mai scump şi mai strălucitor în lume, încărcat de toate bogăţiile pămîntului îşi ducea viaţa în huzur. Evanghelia ne spune că era „luminat" adică încărcat de toate strălucirile pe care viaţa le poate oferi unui om. Era orbit de strălucirea bogăţiilor, puterii şi măririi ... era asemenea unui balon plutitor, ridicat undeva în văzduhul vineţiu şi ceţos al cerului, dus de curenţii beatitudinii haotice, plictisit şi saturat parcă de plăcerea în care se bălăcea ...

În contrast cu acest om se afla săracul Lazăr. Acest nenorocit al sorţii a ajuns atît de lipsit de bunurile vieţii, atît de sărac încît chinurile foamei deveniseră pentru el o adevărată povară şi s-ar fi bucurat să-şi astîmpere foamea chiar şi cu fărămiturile ce cădeau de la masa bogatului, dar nici de acestea nu avea parte. Era un cadavru viu, înmărmurit de suferinţă, atît de bolnav încît tot corpul lui era măcinat de cele mai cumplite chinuri. Suferinţa îl desfigurea atît de mult, încît viaţa lui sumbră îl aruncă undeva la periferia ei, trăind poate într-o deziluzie chinuitoare, sau în resemnarea unui învins fără drept de apel. Nu mai aştepta nimic de la viaţă ; ce ar fi şi putut aştepta, la urma urmei ... ? Era atît de singur şi părăsit de toţi încît doar cîinii se îndurau parcă să-i lingă rănile şi în felul acesta să-i mai domolească cît de cît suferinţa ... Cîinii, numai cîinii, căci de la oameni nu mai putea aştepta nici cel mai firav gest de compasiune ...

Dar să reflectăm asupra contrastului vieţii celor două personaje pe care ni le prezintă Mîntuitorul şi să ne gîndim puţin ce merite grozave ar fi putut avea bogatul, ce fapte minunate ar fi realizat el că viaţa i-a oferit tot cea avea mai bun, încît îşi petrecea zilele în obsesia unei plăceri ce parcă nu se sfîrşea nici odată ... Şi ce vină avea săracul Lazăr că în lupta vieţii, viaţa l-a învins ... La urma-urmei, era şi el un om ca toţi oamenii. Desigur cînd a fost copil şi mama lui vedea în odrasla ei firavă pe care o strîngea cu căldură la pieptul ei odihnitor, vedea şi îşi imagina că odată cu trecerea anilor ar fi putut avea şi el un rost în viaţă ... l-ar fi trecut ei prin minte oare că fiinţa ruptă din fiinţa ei în care şi-a pus

toate speranţele şi toate visurile ei de viitor, în care vedea un sprijin la bătrîneţe, să ajungă la maturizarea vieţii cu fiinţa-i destrămată, petrecîndu-şi zilele în părăsirea sinistră a tuturor, aşteptîndu-şi pieirea pe vîrful unui gunoi ?...

Dar nici viaţa epuizată în flăcările plăcerilor pe care o trăia bogatul şi nici viaţa despuiată de esenţa ei umană pe care o trăia sărmanul muribund, nu se opresc aici... Dacă s-ar opri aici în faţa mormîntului lor, ar însemna că destinul fatal şi nedrept ar fi totul... Mîntuitorul ne arată că nu se opresc aici şi că dreptatea lui Dumnezeu vine ca să restabilească cumpăna vieţii şi să răsplătească fiecăruia după faptele săvîrşite în această viaţă, arătîndu-ne cum să trăim această viaţă pentru a cîştiga viaţa veşnică. Dacă viaţa s-ar fi sfîrşit la mormînt, bogatului i-ar fi dat totul, iar lui Lazăr nu i-ar fi dat nimic, aproape nimic bun, decît suferinţă, dezamăgire, destrămare fiinţială, încît pentru el viaţa însăşi ar fi fost o murire, ca pentru dreptul Iov. În al doilea rînd, Mîntuitorul evidenţiază accentul major care cade pe felul în care viaţa veşnică depinde de viaţa pămîntească. Cu alte cuvinte, viaţa veşnică deşi aparţine altei lumi, ea se obţine în cursul vieţii pămînteşti, în felul în care îţi trăieşti viaţa de acum şi de aici. Cei vechi obişnuiau să spună că cea mai mare filozofie este să ştii să mori ; dar ca să ştii să mori, trebuie mai întîi să ştii să trăieşti, fiindcă după concepţia creştină moartea nu este un apus final, ci o adormire în vederea unei vieţi veşnice. În concret, bogatul nu a mers în osînda veşnică pentru că ar fi avut bunuri, ci pentru că a pierdut dreapta chibzuinţă a bunurilor. Pentru el bunurile vieţii pe care trebuia să le folosească pentru menţinerea vieţii, deveniseră un mijloc în care îşi bălăcea viaţa ca într-o mocirlă, un mijloc cu care îşi epuiza viaţa proprie, care îl înrobiseră în carapacea egoismului, încît nu-l mai interesa nimic şi nu dorea să privească la cei din jurul lui. Se considera prea sigur pe sine, prea saturat de bunuri şi de sine însuşi pentru ca cei din jur să mai poată însemna pentru el ceva, sau să aibe şi ei loc în sufletul lui. Poate simpla folosire a lor, ca a unor unelte care să-i producă bunuri, sau să-i satisfacă dorinţele proprii. Cum însă Lazăr chinuit de suferinţă nu putea îndeplini nici cel puţin serviciul unei simple unelte, fiind bolnav şi neputincios, desigur, el nu prezenta nici o importanţă. Mîntuitorul accentuiază tocmai că viaţa veşnică depinde de atitudinea pe care o avem faţă de semenii noştri, iar prin exemplul sărmanului muribund aruncat la periferia vieţii, înseamnă că viaţa veşnică depinde şi de felul în care ştim să ne apropiem tocmai de aceia care nu s-ar mai putea ajuta prin ei înşişi, spre a nu trece indiferent pe lîngă suferinţa sau neputinţa lor, ci a-i ajuta să se ridice şi să devină şi ei factori responsabili în viaţă, întrucît şi ei poartă chipul lui Dumnezeu şi întrucît şi ei au o menire în această viaţă. Cum ne vom dovedi noi împreună „lucrători cu Dumnezeu" (I Corinteni 3, 9) dacă nu ne vom apropia încă din această viaţă de iubirea lui Dumnezeu îndreptată spre creatura Sa, să facem activă iubirea lui Dumnezeu pentru a da sensul adevărat vieţii de pe pămînt, a vieţii acelora care poartă chipul lui Dumnezeu, chiar dacă el este desfigurat în tăcerea lui

sumbră. Iisus însuși se identifică cu unii ca aceștia, după însăși cuvintele Sale : „făcînd unuia din aceștia mai mici, mie mi-ați făcut" (Matei 25, 40). Sfîntul Ioan Gură de Aur arată cum Iisus se identifică cu cel lipsit, punînd în gura Domnului următoarele cuvinte : Desigur, m-aș putea hrăni și singur... dar prefer să fiu hrănit de tine. Procedez astfel din dragoste pentru tine. Țin la masa ta cum țin la prietenii tăi, mă slăvesc că sînt admis la această masă, eu te laud în fața lumii și te arăt ca pe hrănitorul meu". Aici nu este vorba de o eternizare a sărăciei și nici a „cerșetoriei" ci o identificare cu cel ce are lipsă de ajutorul nostru, de noi, pentru a se ridica la echilibrul vieții, pentru ca și pentru el viața să primească un sens pozitiv, afirmativ. Într-un avînt oratoric fără egal, același Sfînt Părinte exclama : „... Aveți un obol ? Cumpărați cerul ! Nu că cerul ar fi ieftin, ci pentru că Domnul este bun cu credincioșii. Nu aveți obol ? Dați un pahar cu apă... Cerul se cumpără, cerul se obține. Și noi ne dezinteresăm... Dați puțin și primiți mult. Dați bunuri pieritoare și primiți bunuri nepieritoare..."

De aici reiese că viața veșnică este în funcție, depinde și de felul în care noi știm să folosim bunurile vieții. Bogatul din Evanghelie a risipit atîtea bunuri prisositoare fără a se gîndi o clipă că omul nenorocit de lîngă el nu avea nici pe cele necesare. De altfel, risipirea bunurilor constituie și un păcat pentru că ele ne-au fost date de Dumnezeu și cîștigate prin muncă. Risipa lor înseamnă nesocotirea darului lui Dumnezeu, ca și disprețuirea muncii proprii, ca și cum ar fi dobîndite pe căi necinstite... Dacă bogatul ar fi muncit și ar fi agonisit bunurile prin muncă, el le-ar fi știut prețui în limita necesarului și ar fi ajutat și pe altul să trăiască prin aceeași muncă cinstită... El însă s-a văzut „scăldat în bunuri" și și-a trasat sensul vieții în folosirea lor fără măsură... Și tocmai această pierdere a măsurii l-a făcut insensibil față de ceea ce era în jurul lui, fiindcă devenise înrobit de beneficiul lor, fără a-și da seama că este muritor, că odată le va părăsi, că ele nu-l vor putea conduce dincolo de mormînt... Acolo va rămîne însă veșnică atitudinea pe care a adoptat-o în această viață față de ele (bunuri)... Pierderea măsurii în atitudinea noastră față de bunurile vieții este tocmai dezechilibrul care se crează între agonisirea pe cale cinstită a bunurilor necesare vieții și obsesia bunurilor, goana nebună după surplusuri, după bunuri prisositoare, fuga oarbă după adunarea bunurilor indiferent prin ce mijloace... Această lăcomie are două consecințe negative : în primul rînd naște setea de a-ți acumula cît mai multe bunuri și ori cîte ai avea ești tot nemulțumit. În al doilea rînd, risipa bunurilor, nefolosirea lor chibzuită, cu măsură. Dacă ai prisosințe nenecesare îți poți permite risipe inutile fără sens și fără judecată, degenerînd în tot felul de destrăbălări și prietenii rele, dînd un sens negativ vieții, generînd totatîtea păcate și patimi care te înrobesc și care de multe ori își cer „dreptul la viață" și în lipsa bunurilor prisositoare, atentează la strictul necesar personal, sau chiar al familiei, ducînd la atîtea necazuri !... Pe de altă parte, Sfîntul Apostol Pavel ne învață că „nedrepții

nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu. Nu vă înşelaţi : nici desfrînaţii, nici furii, nici lacomii, nici beţivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu" (I Corinteni 6, 9—11).

Pe de altă parte, viaţa veşnică înseamnă o comuniune de iubire cu Dumnezeu, este situaţia cînd „Dumnezeu va fi totul în toate" (I Corinteni 15, 28). „Dumnezeu este iubire şi cel ce rămîne în iubire rămîne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămîne în el" (I Ioan 4, 16). Această „rămînere" în iubirea lui Dumnezeu se realizează însă în această viaţă şi se caracterizează prin iubirea arătată semenului : „Dacă zice cineva : iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte este mincinos, pentru că cel ce nu iubeşte pe fratele său pe care îl vede, nu poate să iubească pe Dumnezeu pe care nu-L vede. Şi această poruncă avem de la el : cine iubeşte pe Dumnezeu iubeşte şi pe fratele său" (I Ioan 4, 20—21). Trăirea în lumina lui Dumnezeu în veşnicie nu va fi posibilă dacă această lumină nu curăţeşte sufletul credinciosului de întunericul răului în această viaţă. Dovada acestei lumini sufleteşti este dragostea arătată semenului, oricărui credincios, în care să vezi un frate iubit : „Cine zice că este în lumină şi pe fratele său urăşte, acela este în întunerec" (I Ioan 2, 9). Dar iubirea nu are un caracter declarativ, ea înseamnă fapte, acţiune pozitivă arătată semenului, fiindcă : „împărăţia lui Dumnezeu nu stă în vorbe ci în fapte" (I Corinteni 4, 20). Iubirea se adresează oricărei vieţi, înseamnă stabilirea comuniunii cu orice om, ea nu caută la faţa omului, nu face deosebire între oameni. Sfîntul Iacob dă un exemplu concret : „de va intra în adunarea voastră un credincios avînd inel de aur şi haină strălucită şi va intra şi altul cu haină murdară, şi veţi căuta la cel ce poartă haină strălucită şi veţi zice : tu şezi aici bine, şi celuilalt îi veţi zice : tu şezi aici, sub aşternutul picioarelor mele, n-aţi făcut deosebire între voi şi nu v-aţi făcut judecători cu gînduri rele ? (Iacob 2, 2—5). Sfîntul Iacob ne îndeamnă în continuare : „Dacă împliniţi legea împărătească după Scriptură : să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi bine faceţi, iar de căutaţi la faţă, păcat faceţi şi sînteţi mustraţi de lege" (Iacob 2, 8—10). Sfîntul Ioan Gură de Aur evidenţiază necesitatea iubirii şi a preţuirii pe care trebuie să o acordăm acelora care o merită după fapte, nu după înfăţişarea de moment, fiindcă clipa trece iar faptele bune, munca cinstită trebuie să se bucure de cinstire totdeauna.

„Să nu zici (cu dispreţ) de cineva că este cismar, nici că este vopsitor, sau arămar .. .Noi sîntem ucenici ai pescarilor, ai vameşilor, ai făcătorilor de corturi, ai Aceluia care s-a hrănit în casa Teslarului ... Deci, cînd vezi pe tăietorul de lemne, pe acela care bate cu ciocanul, pe cel înegrit de cărbune, pentru aceasta să nu-l dispreţuieşti, ci mai mult să-l admiri".

Dacă bogatul din pericopă a primit osînda veşnică pentru că în afară de cercul lui de prieteni cu care îşi petrecea viaţa în desfătări, ceilalţi şi în special Lazăr nu însemnau pentru el nimic, credincioşii doritori să

moşteneaşcă viaţa veşnică, trebuie să urmeze îndemnului Sfîntului Apostol Pavel : „Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioşi şi nu nouă înşine să plăcem, ci fiecare din noi să placă aproapelui pentru zidire" (Romani 15, 1—3) şi „să slujiţi unul altuia prin dragoste" (Galateni 5, 13).

Pr. prof. *Sorin Cosma*

SENSUL ADÎNC AL IUBIRII FAŢĂ DE APROAPELE

Duminica a XXV-a după Rusalii

Două sînt parabolele mai cunoscute şi mai bogate în sens şi semnificaţie, prin care Sfîntul Evanghelist Luca îmbogăţeşte repertoriul pildelor Mîntuitorului, consemnate în Sfintele Evanghelii : parabola fiului risipitor (Luca 15, 11—32) şi parabola samarineanului milostiv (Luca 10, 25—37). Cea dintîi se citeşte la Sfînta Liturghie în Duminica Fiului Risipitor (a 34-a după Rusalii), iar cea de a doua, pe care aţi auzit-o astăzi, în Duminica a 25-a după Rusalii. Între aceste parabole există o strînsă legătură, căci pe lîngă multe învăţături specifice fiecăreia, în amîndouă porabolele ni se înfăţişează, într-o progresie semnificativă, aceeaşi virtute a iubirii creştine faţă de aproapele, arătată de Mîntuitorul drept cea mai mare poruncă din lege, fiind pe acelaşi plan şi de aceeaşi valoare cu porunca iubirii faţă de Dumnezeu (Matei 22, 39), şi cerută pentru ultima oară Apostolilor Săi, în cuvîntarea de despărţire de la Cina cea de Taină : „Poruncă nouă vă dau vouă : Să vă iubiţi unul pe altul, precum eu v-am iubit pe voi . . ." (Ioan 13, 34).

Dar în timp ce în parabola fiului risipitor ni se arată iubirea răbdătoare şi iertătoare a unui tată îndurerat de purtarea nechibzuită şi scandaloasă a fiului său, pe care-l primeşte cu nespusă bucurie la sînul părintesc, cînd acesta, recunoscîndu-şi greşelile sale, se reîntoarce acasă pocăit, în parabola samarineanului nu e dragostea unui tată faţă de propriul său fiu, nici a unui om faţă de prietenul său, sau faţă de unul din neamul său, ci este iubirea unui străin faţă de alt străin, ba am putea spune, a unuia care se află în duşmănie şi ură de neam cu celălalt : este iubirea unui samarinean faţă de un iudeu necunoscut, căzut în nenorocire.

Şi într-adevăr, aceasta din urmă este adevărata şi desăvîrşita iubire creştină faţă de aproapele : să iubeşti nu numai pe cel apropiat ţie prin înrudire de sînge, ori prin relaţii naţionale sau sociale, ci să iubeşti pe cel mai îndepărtat semen al tău pe care nu-l cunoşti, să iubeşti pe cel străin şi mai ales să iubeşti chiar pe duşmanul tău.

Despre sensul adînc al acestei iubiri voi vorbi în cuvîntul meu de astăzi.

S-a contestat adeseori creştinismului paternitatea sau originalitatea unora dintre ideile lui morale fundamentale, susţinîndu-se că acestea s-ar găsi şi în alte concepţii religioase ori filozofice ale antichităţii Răsăritului îndepărtat, sau a celei greco-romane. Aşa a fost, bunăoară, ideea originii comune a tuturor oamenilor, a egalităţii tuturor oamenilor la bunurile naturale şi altele. Dar nimeni n-a putut şi nu poate contesta creştinismului paternitatea şi originalitatea ideii *iubirii faţă de aproapele cu caracterul ei universal şi necesar*. O recunosc aceasta numeroşi gînditori din zilele noastre, dintre care unul afirmă că îi revine creştinismului meritul de a fi aşezat iubirea faţă de semeni pe cele mai înalte culmi, total necunoscute concepţiilor dinaintea sa şi de a fi făcut din iubire una dintre cele mai puternice forţe de transformare interioară a omului.

Ce e drept, iubirea ca tendinţă de apropiere, de comuniune între oameni, n-a fost cu totul necunoscută lumii antice, de vreme ce există în om o tendinţă firească de a se apropia de semenii săi, de a conviețui împreună cu alţi oameni, omul prin natura lui fiind o fiinţă socială. Antichitatea păgînă din cele mai vechi timpuri cunoaşte aşa-numita „regulă de aur", care normează comportarea omului faţă de semenii săi. În formularea ei primordială, ea sună astfel : „Nu face semenului tău ceea ce nu vreai ca el să-ţi facă ţie", fiind o poruncă a legii morale naturale. În această formulare negativă, ea nu cere să faci bine aproapelui, dar cel puţin opreşte săvîrşirea răului, plecînd de la considerentul utilitar că trebuie să te comporţi astfel faţă de semenul tău, adică să nu-i faci rău, fiindcă dacă şi tu te-ai afla într-o situaţie asemănătoare cu a lui, nici tu n-ai voi ca el să-ţi facă rău. Astfel, în prima sa formulare, „regula de aur" chiar dacă nu impune săvîrşirea binelui faţă de aproapele, ea opreşte cel puţin săvîrşirea răului, situînd omul într-un punct neutral dintre bine şi rău.

Un progres evident în comportarea faţă de semeni îl cere aceeaşi regulă, însă într-o formulare pozitivă : „Fă semenului tău ceea ce ai vrea să-ţi facă el ţie", în care formulare se apropie de porunca iubirii creştine, fără însă a se putea substitui acesteia. Avînd ascultători nu numai iudei, ci şi păgîni, Mîntuitorul Hristos în Predica de pe Munte, mai înainte de a formula porunca cea mare a iubirii, a recomandat ascultătorilor săi să se comporte după regula de aur în formularea ei pozitivă : „Toate cîte voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea . . ." (Matei 7, 12). A te comporta faţă de semeni după această normă înseamnă un progres moral, deoarece ea nu opreşte numai săvîrşirea răului faţă de aproapele, ci impune săvîrşirea binelui faţă de el, aşa cum ai vrea şi tu ca el să se poarte faţă de tine, să-ţi facă un bine : să te ajute, să te înveţe, să te ierte dacă i-ai greşit etc.

Dar comportarea de cea mai înaltă ţinută morală faţă de aproapele, o exprimă abia porunca cea mare a iubirii (Matei 22, 37—39), al cărei sens adînc şi a cărei extensiune Mîntuitorul le-a arătat mai întîi în Predica de pe Munte, cînd, referindu-se la porunca iubirii faţă de aproapele, cunoscută evreilor din Legea lui Moise (Levitic 19, 18), le-a spus ascultă-

torilor : „Ați auzit că s-a zis : Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Eu însă vă zic vouă : Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și vă rugați pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc...", și a încheiat : „Fiți dar desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este", (Matei 5, 48), subliniind prin aceasta că singura cale care duce la desăvîrșire este calea iubirii.

Ceva mai tîrziu, cînd a fost întrebat care este cea mai mare poruncă din lege de către un învățător, Mîntuitorul i-a răspuns acestuia : „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău. Aceasta este cea dinîi și cea mai mare poruncă din lege. Iar a doua, asemenea acesteia : Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două se cuprind toată legea și profeții" (Matei 22, 37—40). Prin aceasta, Mîntuitorul Hristos ridică porunca iubirii față de aproapele la același rang cu porunca iubirii față de Dumnezeu.

Același răspuns, dar de astă dată sub o altă formă, Mîntuitorul l-a dat și învățătorului de lege din pericopa Evangheliei de astăzi, care l-a întrebat ce să facă, spre a moșteni viața de veci. Dîndu-i răspuns printr-o altă întrebare : ce e scris în legea lui Moisi în această privință, acesta i-a reprodus Mîntuitorului cele două porunci privitoare la iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele (Deuteronom 6, 5 și Levitic 19, 18). Confirmîndu-i justețea răspunsului, Mîntuitorul i-a zis : „Fă acestea și vei fi viu". Legiuitorul, adică învățătorul de lege, vrînd să se îndrepteze, i-a pus Mîntuitorului o altă întrebare : „Și cine este aproapele meu ?"

La această întrebare, Mîntuitorul i-a răspuns cu minunata parabolă a omului căzut între tîlhari, pe lîngă care trecînd preotul și levitul legii vechi, nu i-au dat o mînă de ajutor și abia samarineanul s-a milostivit de el, legîndu-i rănile și ducîndu-l să fie îngrijit la o casă de sănătate. La sfîrșitul parabolei, Mîntuitorul i-a pus învățătorului de lege întrebarea: Care dintre aceștia trei ți se pare că a fost aproapele celui căzut între tîlhari ? Acesta i-a răspuns : Cel ce a făcut milă cu el. La aceasta, Iisus Hristos i-a răspuns : Mergi și fă și tu asemenea.

*

* *

Răspunsul Mîntuitorului : „Mergi și fă și tu asemenea" n-a avut un caracter particular, fiind valabil numai pentru învățătorul de legi respectiv, în cazuri similare, ci are valabilitate și valoare universală : El este și el trebuie să fie pentru fiecare creștin norma de acțiune, de comportare față de aproapele nostru. În primul rînd, el ne arată că aproapele nostru este orice om, indiferent de originea, rasa, clasa ori starea socială, indiferent de apropierea sau de depărtarea în care ne aflăm în raport cu el, pentru că în orice om este întipărit chipul lui Dumnezeu și orice om este chemat la asemănarea cu El și la aceeași mîntuire în Iisus Hristos. Așadar,

chiar şi în duşmanul nostru, noi trebuie să vedem pe aproapele nostru, pe fratele nostru, faţă de care trebuie să avem iubire, căci aceasta este una din caracteristicile dominante ale adevăratei iubiri : universalitatea, ceea ce înseamnă că ea se extinde asupra tuturor celor ce poartă în sine chipul lui Dumnezeu. A iubi numai pe cei apropiaţi nouă : pe cei din familia noastră, pe cei de un neam cu noi, pe prietenii noştri, pe cei ce ne iubesc pe noi nu înseamnă a avea adevărata iubire creştină, căci Mîntuitorul ne spune : De iubiţi pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veţi avea ? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult ? Sau nu fac şi păgînii acelaşi lucru ? Numai iubirea extinsă asupra tuturor oamenilor, numai iubirea care cuprinde pînă şi pe vrăjmaşii noştri este în stare să dărîme zidurile şi să acopere prăpastiile dintre oameni, înlăturînd răutatea şi vrăjmăşia, precum ne spune Sf. Apostol Pavel : „Dacă vrăjmaşul tău flămînzeşte, dă-i să mănînce ; dacă îi este sete, dă-i să bea, căci făcînd aceasta, grămădeşti cărbuni de foc pe capul lui" (Romani 12, 20).

În al doilea rînd, răspunsul : „Mergi şi fă şi tu asemenea", ne arată nouă creştinilor datoria de a iubi pe aproapele nostru nu numai cu vorba, ci cu fapta şi cu adevărul, cum ne îndeamnă şi Sf. Apostol Ioan : „Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta şi cu adevărul" (I Ioan 3, 18). Aceasta înseamnă că iubirea noastră trebuie să fie activă, concretă, adică să se manifeste în fapte de iubire, fapte creştineşti care să izvorască din iubire. Importanţa acestor fapte, prin care noi împlinim nevoile trupeşti şi sufleteşti ale aproapelui nostru ne-a arătat-o însuşi Mîntuitorul, încredinţîndu-ne că, la judecata obştească, sentinţa de fericire sau de osîndă o vom primi în măsura în care am împlinit sau n-am împlinit aceste fapte de iubire faţă de aproapele nostru. Ce vom răspunde atunci ? Cum ne-am purtat faţă de cel în suferinţă şi în lipsă ? Am avut oare o credinţă vie, sau numai o credinţă moartă ? Am avut o iubire vie şi lucrătoare în fapte, sau numai un sentimentalism vag, o euforie personală, fără manifestări externe ?

Iată de ce, iubiţi credincioşi, pentru noi creştinii de astăzi, cuvintele Mîntuitorului : „Mergi şi fă şi tu asemenea" constituie un imperativ moral necondiţionat, care trebuie să îndrumeze întreaga noastră activitate, pentru că numai printr-o astfel de iubire, asemenea celei a samarineanului, noi putem sluji pe semenii noştri, societatea în care trăim, Patria noastră şi chiar omenirea întreagă.

Strigătul după ajutor al celui căzut între tîlhari, astăzi se converteşte în apelurile milioanelor de fraţi ai noştri din numeroase ţări şi continente, aflaţi sub povara suferinţelor şi nevoilor de veacuri de întunecată istorie : nevoile de libertate, egalitate, dreptate socială, pace. Aceste nevoi la scară mondială nu pot fi împlinite fără iubirea dintre oameni. De aceea, un gînditor din zilele noastre spune : Ar fi suficient să recunoşti altuia că are aceleaşi drepturi ca şi tine, pentru a-l iubi cu adevărat. Acest adevăr în concepţia creştină se exprimă astfel : E suficient să vezi în fiecare semen al tău, oricare ar fi acesta, un purtător al chipului lui Dumnezeu, aşa cum eşti şi tu, un om care e chemat la aceeaşi asemănare cu Dumne-

zeu, ca şi tine, unul chemat la aceeaşi mîntuire în Hristos, ca şi tine, pentru ca să-l iubeşti cu fapta şi cu adevărul, ajutîndu-l sau împlinindu-i nevoile lui. De aceea, cuvintele Mîntuitorului, adresate învăţătorului de lege : „Mergi şi fă şi tu asemenea" e necesar să le transpunem, zi de zi, în fapte de iubire faţă de aproapele, în fapte de slujire a aproapelui. Numai astfel vom putea auzi, la obştească judecată, cuvintele Sale : „Adevărat zic vouă, întrucît aţi făcut acestea unuia dintre aceşti fraţi ai mei mai mici, mie mi-aţi făcut" (Matei 25, 40). Amin.

Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean

MAICA DOMNULUI, MODEL AL FEMEII CREŞTINE

Praznicul Intrării în biserică

În vremea postului Crăciunului, în care sîntem cu gîndul la întruparea Mîntuitorului, străluceşte în zilele aşteptării ei o sărbătoare a Maicii Domnului : Intrarea în biserică, amintind de aducerea la templu din Ierusalim a celei care avea să nască pe Hristos Domnul. Intrarea în templu şi rămînerea sfintei copile acolo, avea înţelesul unei închinări făcută lui Dumnezeu, unei afierosiri, unei încredinţări Lui, unui prinos, unei jertfiri chiar.

Sfinţii părinţi ai Maicii Domnului o dobîndiseră cu multe rugăciuni fierbinţi, cu sfinte nădejdi, cu tărie de credinţă, cu aşteptare fericită. Bunul Dumnezeu a primit şi a împlinit rugăciunile, nădejdea şi aşteptarea lor. Le-a dăruit lor şi nouă tuturor pe Preasfînta şi Preacurata Născătoare de Dumnezeu. Maica Domnului era nu numai fiica dreptilor Ioachim şi Ana, ci era şi fiica lui Dumnezeu, pentru că de El le era dăruită, pentru că Lui îi era încredinţată la templu şi pentru că ea avea să nască ca om pe Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos.

Fericită zi în viaţa ei, fericită zi în viaţa părinţilor ei, fericită în trupul şi rostul Bisericii creştine, fericită în viaţa noastră a creştinilor, această zi a intrării în templu.

Au fost şi sînt multe femei însemnate, lăudate, cinstite şi respectate. Maica Domnului le întrece pe toate. Au fost femei alese, cu suflet mare, cu minte ageră, cu virtuţi deosebite, cu talente, cu nume bun, sfinte, credincioase, bune soţii şi mame, săvîrşitoare de fapte mari. Au fost şi vor fi femei cu faimă, cu înţelepciune, cu tărie sufletească. Au fost şi sînt femei lăudate pentru frumuseţea lor, pentru viaţa şi casa lor, pentru însuşirile lor trupeşti şi sufleteşti. Au fost la păgîni zeiţe respectate, cărora li se ridicau temple faimoase. Dar nici o femeie de cînd este lumea şi cît va mai fi n-a fost sfîntă, cinstită, respectată, lăudată şi de folos ca Sfînta Fecioara Maria. Dar nici o femeie nu a preţuit înaintea lui Dumnezeu şi

a toată lumea credincioasă cît prunca de trei ani care intră azi în templul de la Ierusalim, dăruită lui Dumnezeu, templului şi nouă creştinilor.

Fecioara era dusă la templu şi încredinţată îngrijitorilor templului pentru a vieţui în cunoştinţă de Dumnezeu, în evlavie, în rugăciune, în curăţie şi în aşteptarea sfintei chemări, de care nu avea încă nici o cunoştinţă. Ce putea şti şi înţelege un copil de trei ani, fie el cît de ager la minte, cît de înţelept şi de vioi ? Vor fi plîns părinţii ei la plecare, va fi plîns şi ea între oameni necunoscuţi, o va fi prins dorul de casa părintească rămasă departe, iar bunii ei părinţi au închis ochii fără s-o mai vadă nici ei pe ea, nici ea pe ei. Dar hotărîrea fusese luată şi împlinită. Copila a fost dăruită lui Dumnezeu şi primită de Dumnezeu, înfiată de El şi ascultătoare de El, pregătită Lui şi pregătită de El pentru sfînta şi dumnezeiasca ei slujire Domnului şi neamului omenesc.

La templu slujeau arhierei şi preoţi, vieţuiau evlavioşi credincioşi din poporul iudeu, în aşteptarea zilei cînd avea să vină Mesia, adică să se împlinească nădejdea cea mare, aşteptată mii de ani. Cine ştia atunci că El se va naşte din prunca dăruită templului şi crescută la templu ?

A venit la vremea sa, după ieşirea din templu, ziua bunei-vestiri în Nazaretul Galileii, cînd arhanghelul i-a zis : „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine ; binecuvîntată eşti tu între femei. Nu te teme Maria, căci ai aflat har la Dumnezeu. Şi iată vei lua în pîntece şi vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare şi Fiul celui Preaînalt se va chema şi-i va da Lui Domnul Dumnezeu tronul lui David, tatăl Său. Şi va împărăţi peste casa lui Iacob în veci şi împărăţia Lui nu va avea sfîrşit" (Luca 1, 28, 30. 33). A întîmpinat-o apoi cu bucurie mare Elisaveta, ruda ei, maica Sfîntului Ioan Botezătorul, zicînd : „Binecuvîntată eşti tu între femei şi binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Şi de unde mie aceasta, ca să vină la mine maica Domnului meu. Şi fericită este ceea ce a crezut că se vor împlini cele spuse ei de la Domnul" (v. 42, 43. 45).

Maica Domnului însăşi a înălţat atunci smerită cîntare lui Dumnezeu pentru cinstea cea mare ce-i hărăzise (v. 47—50). Din cîntarea ei întreagă aflată la Sfîntul Evanghelist Luca (1. 47—55 (reţinem că Sfînta Fecioară Maria cunoaşte bine Scriptura Vechiului Testament vorbind în cuvinte de la Cartea Facerii, de la proroci, din psalmi, din alte cărţi. Aceasta arată lămurit că Sfînta Fecioară a luat cunoştinţă, a înţeles şi a cinstit planul Dumnezeirii ce se săvîrşea prin ea : naşterea Mîntuitorului.

Iudeii citeau demult cuvintele proorocilor şi nădejdii mesianice. Le citeau îndeosebi arhiereii, preoţii şi rabinii şi cărturarii. Le citeau la templu, în sinagogi, în case. Le citeau în răbdarea şi aşteptarea venirii lui Mesia. Dar lucru ciudat : în loc să le înţeleagă tot mai bine, ajunseseră să le răstălmăcească, să aştepte un rege în loc de Mîntuitor.

Şi cînd Mîntuitorul a venit, tocmai cei care trebuiau să înţeleagă mai bine L-au înţeles mai puţin. L-au bîrfit, L-au învinovăţit, L-au umilit, L-au ispitit, căutau să-L prindă, să-L ucidă şi în cele din urmă au făcut aceasta. Au rătăcit şi s-au osîndit, osîndind pe Cel care venise să-i mîntuiască.

Sfînta Fecioară Maria, foarte tînără dar credincioasă şi înţelegătoare a harului primit şi a dumnezeieştii ei însărcinări înaintea oamenilor, a adîncit înţelesul cuvintelor Scripturii şi al faptului ce se săvîrşea prin mijlocirea ei. Cuvintele Scripturii aveau în sufletul ei un răsunet mare, de adeverire a nădejdii, de bucurie a împlinirii ei, de trăirea celui mai mare fapt ce se săvîrşea, ce se împlinea în lume.

Din multe guri se înălţau cuvintele Scripturii, dar cea mai caldă, mai dulce şi mai mîngîietoare simţire şi rostire era cea a Fecioarei de la Nazaret, cea plină de har şi umbrită de Duhul Sfînt.

Templul unde petrecuse fusese o mare şi bună şcoală ,o învăţătură şi o pregătire sfîntă pentru o chemare dumnezeiască. Smerindu-se Fiul lui Dumnezeu prin naştere omenească, luînd chipul nostru omenesc, trăind între noi aşa ca oamenii şi avînd a pătimi, atît rău cît bine făcuse, a adeverit, a săvîrşit, a trăit slujirea Sa mîntuitoare şi a împlinit-o pătimind răstignire şi moarte pe cruce.

Erau la cruce cu cîteva femei şi un singur apostol, Sfînta Maica Preacurata, suferind durerea Lui, pătimind cu El patimile Lui, rănită adînc de moartea Lui, în batjocura celor care se bucurau de moartea Lui. Dar să uităm durerea pentru bucurie. Aşteptăm naşterea Domnului. Este ziua dintîi între toate a mîntuirii noastre, apoi întruparea Lui.

Să ne pregătim sufleteşte ca să-l primim. Să gîndim smeriţi la minunea cea mare a naşterii ce vine. Să-L întîmpinăm cu inimi curate şi să-L preamărim cu îngerii care cîntau : „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace, între oameni bună voire".

Profesor Teodor M. Popescu

MATERIAL PENTRU PREDICI ŞI CATEHEZE

de : Prot. dr. PETRU DEHELEANU

I. PREACINSTIREA MAICII DOMNULUI

Biserica noastră cinsteşte în chip deosebit pe Maica Domnului, închinîndu-i, în fiecare an, mai multe zile de sărbătoare. Astfel, îi sărbătoreşte : *ziua naşterii* (în 8 septembrie), *a întrării în biserică* (21 noiembrie), *a bunei vestiri* (25 martie), *a adormirii* (15 august, — toate acestea, în zile speciale, de sărbătoare. Mai sărbătoreşte şi alte întîmplări din viaţa ei, în zile de rînd şi o preamăreşte în rugăciuni şi cîntări la fiecare slujbă. O socoteşte ca *cea dintîi între Sfinţi*. Motivele sînt cele ce urmează :

1. *Însuşi Dumnezeu a învrednicit-o de cinste deosebită.* Căci El a vestit prin profeţii Săi, cu multe sute şi mii de ani mai înainte, naşterea ei şi rolul ei de mijlocitoare a intrării în lume a Mîntuitorului (Facerea 3, 15 ; Isaia 7, 14 ; Ieremia 31, 21-23). Nici o altă femeie nu s-a învrednicit de atîta cinste.

2. *Îngerul bunei vestiri i s-a închinat,* numind-o „plină de dar" şi „binecuvîntată între femei" (Luca 1, 28-29).

3. *Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul, a cinstit-o în chip deosebit,* căci a numit-o şi ea „binecuvîntată între femei" şi „Maica Domnului meu" (Luca 1, 40-43).

4. *Au fericit-o oamenii din mulţime,* în faţa Fiului ei. Căci o femeie din mulţime a grăit Mîntuitorului cu glas mare : „Fericit este pîntecele care te-a purtat şi sînii pe care i-ai supt", la care Mîntuitorul a răspuns : „Aşa este" (Luca 11, 27-28).

5. *A cinstit-o Fiul ei Isus Hristos,* căci îi era supus (Luca 2, 51) şi o asculta cînd îi cerea ceva (Ioan 2, 3-10) ; iar cînd a fost pe Cruce, S-a îngrijit de ea, încredinţînd-o Apostolului Ioan (Ioan 19, 26—27).

6. *Ea însăşi, sub insuflare de la Duhul Sfînt, a spus că Dumnezeu i-a făcut mărire :* „De acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mărire Cel puternic" (Luca 1, 48-49).

7. *Maica Domnului a născut pe Fiul ei ca Fecioară.* Aşa s-a vestit prin profetul Isaia (7, 14), cu opt veacuri mai înainte : „Iată, fecioara va zămisli şi va naşte fiu şi-i va pune numele Emanuil (Cu noi Dumnezeu)". Şi aşa

s-a și întîmplat. Acea „fecioară" a fost Maria, din Nazaretul Galileii ; ea a zămislit de la Duhul Sfînt și a născut pe Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, care să fie cu noi și să ne mîntuiască (Luca 1, 34-35).

8. *Maica Domnului și după ce a născut, a rămas Fecioară.* Așa a vestit-o profetul Ezechiil, cu multe sute de ani înainte, că ea va fi „poarta închisă", prin care numai Dumnezeu va trece și care va rămîne tot închisă (Iezechiel 44, 1-3). Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu avea să treacă prin pîntecele Fecioarei Maria și totuși, să nu strice pecețile, — așa cum razele Soarelui străbat prin sticlă, sau peștii prin apă, sau păsările prin aeier și nu lasă urmă. Sfinții Părinți și bărbații luminați ai Bisericii, inspirați din Sfintele Scripturi, au multe astfel de asemănări, păstrate toate în comoara Sfintei Tradiții.

La moartea Maicii Domnului, Biblia era deja încheiată. Dar ne spune Sfînta Tradiție, că Apostolul Toma deschizîndu-i ,după trei zile, sicriul, l-a găsit gol. Domnul îi luase trupul. Poate de aceea, ziua adormirii Maicii Domnului este numită „Sîntămărie mare", pe cînd cea a nașterii ei, „Sîntămărie mică", aceasta din urmă fiind ceva obișnuit și natural.

9. *În practica de totdeauna a existat preacinstirea Maicii Domnului,* din motivele arătate mai sus. *) Cărțile bisericești de slujbe, alcătuite în primele timpuri ale creștinismului, reprezentînd pentru noi o Tradiție Sfîntă, îi închină cîntări de preamărire, numind-o : „mai cinstită decît Heruvimii și Serafimii, biserică sfințită și rai cuvîntător, lauda fecioarei", „ușă cerească" ș.a. Îi închină deasemenea, *Acatist* și *Paraclis,* ca slujbe speciale. Nu putem da la o parte atîta nor de mărturii și de dovezi pentru cinstirea deosebită a Maicii Domnului.

II. „FRAȚII DOMNULUI"

În Sfînta Scriptură, Mîntuitorul este numit *„unul născut"* (Matei 1, 25), în înțelesul de *întîiul născut.* De aici însă nu urmează că Maica Domnului ar mai fi născut apoi și alți fii : al doilea, al treilea. . . și că Iisus Mîntuitorul ar mai fi avut și alți frați naturali. După felul de vorbire de atunci, *„unul născut"* însemnează primul născut, numit și „cel ce deschide întîi pîntecele" (Ieșire 13, 2, 34, 19-29), indiferent dacă va mai avea frați, sau nu. Iisus Mîntuitorul este *„unul născut"* în înțelesul de *unicul născut,* adică primul și ultimul. Iar aceasta este în perfect acord cu cele ce le-am spus despre Sfînta Fecioară Maria.

Dacă despre Dreptul Iosif ni se spune că *n-a cunoscut-o pe logodnica sa Maria, pînă ce a născut ea pe Iisus* (Matei 1, 25), nu putem înțelege că apoi ar fi cunoscut-o și că ar fi putut avea cu ea alți copii, „frați ai

*) Sfinților li s-a închinat numai cîte o zi pe an, de sărbătoare, sau numai de pomenire. Maicii Domnului i s-au închinat mai multe. De asemenea, și Sfîntului Ioan Botezătorul, căruia îi serbăm *nașterea* (24 iunie), *tăierea capului* (29 august), *soborul* (7 ianuarie) și alte întîmplări din viața lui, mai puțin însemnate. Venirea lui, ca și cea a Maicii Domnului, a fost vestită de profeți. Pe Ioan Botezătorul, Mîntuitorul îl numește „cel mai mare între profeți", deși în împărăția lui Dumnezeu este cel mai mic, ca unul care n-a apucat s-o ajungă (Luca 7, 26—28).

Domnului". Căci vorba „pînă ce...", sau „pînă cînd...", însemnează *niciodată*. Aşa ni se spune despre corbul lui Noe, că nu s-a mai întors pînă ce nu a secat apa (Facere 8, 7); ori, ştim că nu s-a mai întors niciodată.

Totuşi, Sfînta Scriptură pomeneşte de *„fraţi"* ai Domnului şi de „surori" ale Lui. „Fraţii" sînt patru la număr : Iacob, Iosie, Simon şi Iuda, iar „surorile" sînt cel puţin două, dar nu sînt pomenite cu numele. (Vezi Matei 13, 55 ; 12, 47-50 ; Marcu 6, 3 ; 3, 31 ; Luca 8, 19 ş.a.). Aceşti „fraţi" şi aceste „surori" n-au putut fi fraţi naturali şi surori naturale ale Domnului, din următoarele motive :

1. *Maica Domnului a rămas pururea Fecioară*, cum am văzut mai sus şi n-a mai avut alţi fii.

2. *Maica aşa numiţilor „fraţi" ai Domnului era o altă persoană decît Maica Domnului.* Era dintre Femeile care au luat parte la întîmplările Patimilor şi Învierii Domnului. Se numea tot Maria şi anume : *„Maria, mama lui Iacob şi a lui Iosie*, doi mai cunoscuţi din cei patru „fraţi" ai Domnului (Matei 27, 55-56 ; Marcu 15,40), sau *„Maria, mama lui Iacob"* (Marcu 16,1), sau *„Maria, mama lui Iosie"* (Marcu 15, 47), sau *„Cealaltă Marie"* (Matei 28, 1) sau *„Maria lui Iacob"* (Luca 24, 10), sau „Sora mamei lui, Maria lui Cleopa" (Ioan 19,25). Este vorba de una şi aceeaşi femeie, care este mama „fraţilor" Domnului, numită cu unul sau doi din ei. Deci, „fraţii Domnului" aveau altă mamă decît Iisus şi astfel, ei nu pot fi fraţi naturali ai Săi, în înţelesul obişnuit.

3. *Dacă Domnul ar mai fi avut fraţi şi surori, le-ar fi încredinţat-o lor pe Maica Sa* şi nu Apostolului Ioan.

4. *Aşa zişii „fraţi ai Domnului" nu pot fi nici fraţi vitregi ai Lui*, ca fii ai lui Iosif dintr-o altă căsătorie anterioară, deoarece, în acest caz, mama lor nu mai putea fi mereu împreună cu Maica Domnului, din motive uşor de înţeles.

5. *Mama „fraţilor Domnului" se numea tot Maria şi e numită „sora" Maicii Domnului.* (Vezi pct. 2). Dar este cu neputinţă ca două surori să poarte acelaşi nume. Ea va fi fost cel mult *verişoară* a Maicii Domnului, iar fiii ei, „fraţii Domnului", cel mult *verişori de al doilea grad*, ai lui Iisus.

6. *Pe vremea cînd s-a scris Noul Testament, la popoarele din Răsărit era un vechi obicei*, de a numi „fraţi" şi pe cumnaţi, pe verişori, nepoţi, sau alte rudenii şi chiar pe prietenii mai buni. Astfel, Avram numeşte pe Lot „frate", deşi îi era nepot de frate (Facere 11, 27). Creştinii s-au numit şi se numesc pînă azi, de multe ori „fraţi". Iar în vorbirea de toate zilele, numim adeseori „frate" pe cîte unul care ne este apropiat sufleteşte. Deci, numai în acest înţeles se poate vorbi de „fraţii" şi „surorile" Domnului. Iar prin aceasta, preacinstirea Maicii Domnului nu este nici scăzută, nici umbrită.

7. *O laudă adusă unei mame, îl bucură pe fiul ei, — şi invers*, o jignire a ei aduce supărare şi durere fiului. Cu Maica Domnului şi Fiul ei să fie oare altfel ? Căci dacă afirmăm că Maica Domnului a fost o femeie de rînd,

cu mulți copii și fără bărbat, ci doar cu un logodnic bătrîn, o înjosim cu totul și Îl jignim și pe Fiul ei, care, în acest caz, ar fi și El un fiu oarecare, un fiu de rînd.

III. CINSTIREA SFINȚILOR

Sfinți, în înțeles larg, sînt numiți în Sfînta Scriptură toți creștinii dreptcredincioși (1 Corinteni 1, 1 etc)., pentru că au în ei pe Duhul Sfînt, de la Botez. Dar în înțeles mai strîns, sfinți sînt numiți aceia, pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu daruri deosebite, încît s-au distins între credincioși și s-au bucurat înaintea acestora de o cinstire deosebită. Și nu ei s-au declarat Sfinți, ci Biserica, după multă cercetare. Cinstirea se îndreaptă în primul rînd către Dumnezeu, care a dat aceste daruri, dar și către cei, în care strălucesc ele, ca în niște „vase de cinste" (2 Timotei 2, 21).

1. *Sfinții sînt „prieteni ai lui Dumnezeu"*, cum i-a numit Mîntuitorul pe Apostoli (Ioan 15, 14) și cum a fost numit și părintele Avram (Ioan 2, 23). Ei sînt „împreună cetățeni ai sfinților și casnici ai lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 19), care „vor judeca lumea" (1 Corinteni 6, 2).

2. *Încă fiind în viață, Sfinții au de la Dumnezeu daruri minunate.* Printr-un astfel de dar, Apostolul Petru *a vindecat* pe Eneea și *a înviat* pe Tavita (F. A. 9, 32-42), Apostolul Pavel *a înviat* pe Eutihie, *a vindecat* pe bolnavii din insula Cipru și *a suportat* fără pericol mușcătura unei vipere (F. A. 20, 9—11 ; 28, 3—9).

3. *Dar și după moarte, trupurile unor sfinți sînt făcătoare de minuni,* cum se va vedea mai jos, la cinstirea Sf. Moaște.

4. *Sfinții se roagă pentru noi.* Așa, de exemplu, s-a rugat Apostolul Pavel pentru cei cărora le propovăduia, pomenindu-i neîncetat în rugăciunile sale (Filipeni 1, 3-4 ; 1 Tesaloniceni 1,2-3 ; 2 Tesaloniceni 1, 11 ; Efeseni 1, 15-17 ; 2 Corinteni 13, 9 ; 2 Timotei 1, 3 etc.). Iar rugăciunile lor sînt ascultate, căci Dumnezeu îi iubește.

5. *Avem și cazuri biblice de cinstire a Sfinților.* Astfel, temnicerul din Filipi a cinstit pe Pavel și pe Sila, „căzînd înaintea lor" (F. A. 16, 29). Iosua a cinstit pe îngerul care i s-a arătat, căci „căzînd cu fața la pămînt, i s-a închinat" (Iosua 5, 14-15 ; Judecători 13, 20). Lui Elisei încă i s-a dat cinstire deosebită, „închinîndu-i-se pînă la pămînt" (2/4 Regi 2, 15 ; 4, 37).

6. *Cînd Biserica a rînduit pe cineva ca Sfînt, a avut în vedere darurile minunate ce le-a avut acela.* Iar Dumnezeu a împărțit aceste daruri foarte diferit. De aceea, Sfinții sînt și dintre *bărbați*, dar și dintre *femei* și sînt din toate *neamurile, stările sociale, profesiunile, vîrstele, veacurile etc.* Iar fiindcă toți creștinii avem pe Sfîntul Duh în noi, încă de la Botez, toți ne putem ridica, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sîrguința noastră, la înălțimea lor. Liturgica ortodoxă și cărțile bisericești îi rînduiesc pe fiecare la locul cuvenit, pomenindu-i, de obicei, la data morții lor. Iar Calendarul nostru bisericesc îi arată cu roșu pe cei ce sînt pomeniți cu prăznuire.

7. *Sf. Apostol Pavel spune că Iisus Hristos este singurul mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.* (1 Timotei 2, 5). Dar de aici nu rezultă că Sfinţii nu pot fi mijlocitori între Dumnezeu şi noi. Căci acelaşi Apostol, în aceeaşi epistolă şi către acelaşi Timotei, spune tot atunci, *să facem rugăciuni şi mijlociri pentru toţi oamenii* (1 Timotei 2, 1). Să fie o contrazicere? Desigur, nu. Înţelesul este, că Iisus Hristos este singurul care a putut mijloci împăcarea lui Dumnezeu cu lumea („cu oamenii"). Această mîntuire este însă numai în afară de noi (obiectivă). Ea încă nu ne-a mîntuit, ci numai ne-a dat posibilitatea să ne mîntuim. Ne-a deschis din nou cerul, sau uşile raiului. Urmează ca noi să ne-o facem folositoare nouă, fiecăreia, adică s-o facem subiectivă. Iar aceasta o putem şi noi mijloci pentru altul, prin rugăciuni, — şi chiar sîntem datori s-o facem. Cu atît mai mult o fac Sfinţii.

8. *Sfinţii nu resping cinstirea deosebită ce li se aduce.* Căci : Elisei, Ilie, îngerul de la Iosua, îngerul vestitor al naşterii lui Samson etc. au primit închinarea ce li s-a adus. (Vezi : 2/4 Regi 2, 15 ; 4, 37 ; 1/3 Regi 18, 7 ; Iosua 5, 14-15 ; Judecători 13, 20). Numai atunci este respinsă închinarea, cînd este făcută ca unor zei, cum a fost cea adusă lui Pavel şi Sila în Listra (F. A. 14, 13-18), sau cea adusă de Apostolul Ioan îngerului din Apocalipsă, cînd însuşi Dumnezeu era de faţă (Apocalipsa 19, 15 ; 22, 8-9). Sfinţii nu sînt zei, ci oameni, dar oameni mai deosebiţi. Lor li se cuvine numai *cinstire* deosebită (venerare). Iar lui Dumnezeu I se cuvine *adorare*, ceea ce este mult mai mult.

Toţi oamenii cu daruri speciale deosebite (în poezie, muzică, oratorie, conducere, ştiinţă, tehnică etc.) se bucură de o oarecare preţuire şi chiar admiraţie în faţa oamenilor, pe măsura mărimii darului ce-l au. Cu atît mai mult Sfinţii, în faţa dreptcredincioşilor.

IV. CINSTIREA SFINTELOR MOAŞTE

Sf. Moaşte sînt rămăşiţele pămînteşti ale unor Sfinţi, după moartea acestora. Trupurile şi osemintele lor, deşi în condiţii cu totul neprielnice, au rămas neputrezite. Iar aceasta constituie o minune. Multe din ele însă, sînt făcătoare de minuni şi în afară. Dumnezeu arată prin ele puterea harului Său. Sf. Moaşte se dovedesc a fi „biserici", adică locaşuri ale Sfîntului Duh (1 Corinteni 3, 16-17 şi 6, 19-20) şi „vase de cinstire, sfinţite" (2 Timotei 2, 21).

Trupul Mîntuitorului avea puterea de a vindeca, chiar şi numai prin atingerea de el, cum a fost în cazul cu femeia bolnavă de hemoragie (Luca 8, 43-44 ; Matei 14,36).

Trupurile Apostolilor încă aveau putere minunată, căci vindecau pe unii bolnavi doar prin atingerea de hainele lor (F. A. 19, 11-12), sau prin atingerea chiar numai de umbra lor (F. A. 5, 15-16).

Trupul lui Elisei, cînd nici nu mai era în viaţă, a avut darul de a învia pe un mort, prin atingerea de el (2/4 Regi 13, 20-21). Despre acest trup ni se spune că „şi în viaţa sa a făcut semne, şi la moarte minunate au fost lucrurile lui" (Iisus Sirah 48, 14-15).

Atît de mult au fost prețuite Sf. Moaște, încît pe mormînturile Sfinților Martiri se zideau biserici. Nici măcar ereticii din primele 15 veacuri n-au respins această practică a Bisericii.

Azi, cînd bisericile sînt mult mai numeroase, în altarul fiecăreia din ele trebuie să se găsească sfinte Moaște.

La racla cu Moaștele Sf. Dimitrie Basarabov din București, precum și la cea a Cuvioasei Paraschiva din Iași, în ziua sărbătoririi acestora, credincioșii noștri vin cu smerenie și le sărută, primind mîngîiere și binecuvîntări cu folos sufletesc și trupesc.

V. CINSTIREA SFINTELOR ICOANE

Sfintele Icoane reprezintă pe ele, zugrăvit, chipul lui Dumnezeu, al Domnului Iisus Hristos, al Sfîntului Duh, al Sfinților celor bine plăcuți lui Dumnezeu, sau întîmplări sfinte din Vechiul și mai ales din Noul Testament, în deosebi în legătură cu Mîntuitorul, sau cu mîntuirea. Aceste icoane sînt sfințite, pentru a fi scoase de sub orice eventuală pîngărire și pentru a fi folosite în scopuri sfinte.

Cînd cinstim sf. Icoane, nu cinstim materialul ales, sau zugrăveala frumoasă și scumpă de pe ele, ci pe cel zugrăvit, întocmai ca la o fotografie, unde prețuim numai pe cel fotografiat, dacă-l iubim.

1. *În Testamentul Vechi existau la templu diferite chipuri sau icoane*, făcute chiar din porunca lui Dumnezeu. Astfel, erau *doi heruvimi de aur*, deasupra Sf. Chivot (Ieșire 25, 18-22 ; 26, 31 ; 36, 8 ; Evrei 9, 5). Iar în țesătura perdelei care despărțea încăperea numită „Sfînta", de cealaltă încăpere a templului, numită „Sfînta Sfintelor", erau cusute *„chipuri de heruvimi alese cu iscusință"* (V. textele citate mai sus). În același timp, închinarea la „chipuri cioplite" și la idoli era strict oprită de Dumnezeu (Ieșire 20, 3-5 ; Deuteronom 4, 15-20), de unde rezultă că aceste chipuri de heruvimi, sau icoane, nu erau idoli. Idolii sînt socotiți ca zei, sau dumnezei, iar icoanele numai arată chipul lui Dumnezeu, sau al vreunui Sfînt. Aceasta este o mare deosebire.

2. *Aceste chipuri din Testamentul Vechi, poruncite de Dumnezeu, erau ținute — firește — în mare cinste.* Astfel, în fața lor se închinau cu fața la pămînt, ca Iosua (Iosua 7, 6) ; aduceau jertfe, ca Solomon (1/3 Regi 3, 15) ; cîntau imnuri sfinte, ca Psalmistul (Psalmi 137, 1) ; tămîiau și aprindeau candele (Ieșire 30, 1-8 și 27, 20-21).

3. *Mîntuitorul a cinstit templul, cu tot ce era în el, socotindu-l drept casa lui Dumnezeu.* La fel și *Apostolii*, care erau foarte hotărîți împotriva idolilor (F. A. 17, 29 ; 19, 26 ; Efeseni 5, 5 ; 1 Corinteni 6, 9-10 ; Galateni 5, 21 etc.), dar care au cinstit cu toată cuviința chipurile de la templu (Marcu 11, 17 ; F. A. 24, 11).

4. *În Testamentul Nou mai sînt și altfel de Icoane sfinte.* Aici, Sfînta Descoperire este mai largă, mai cuprinzătoare, iar creștinii sînt lipsiți de ispita de a cădea în idolatrie prin Icoane, deci nu sînt cum erau cei din Testamentul Vechi cu șarpele de aramă (Numeri 21, 8-9) și cu vițelul de aur (2/4 Regi 18, 4).

5. *Istoria bisericească ne atestă cinstirea sf. Icoane în Biserică, încă din adîncă vechime.* Ea ne arată că în biserici se aflau chipul Mîntuitorului şi alte chipuri zugrăvite, mai ales al sfintei Cruci, cinstitire cu închinăciuni şi sărutare.

6. *Pentru noi, creştinii, cinstirea sf. Icoane este ceva firesc.* Pe cei ce îi stimăm şi îi iubim mai mult, dorim să-i şi vedem mai des şi să ne arătăm iubirea şi stima faţă de ei. Vederea cel puţin a chipului lor ne face plăcere. Aşa este şi cu sf. Icoane. Iar cînd vedem în Icoane chipurile Sfinţilor, ne aducem aminte de virtuţile lor, de faptele mari şi de darurile ce le-au avut. Din ele luăm pildă şi îndem (Evrei 11, 1).

7. *Sf. Icoane au avut un rol important în tot trecutul creştinismului.* Ele au fost Biblia neştiutorilor de carte, destul de mulţi în trecut, — şi a copiilor. Dar şi ştiutorii de carte, oricît de didacţi ar fi, pot citi mai uşor, mai bine şi mai repede dintr-un iconostas, sau dintr-o biserică pictată, decît din Biblie. Rămîi adînc mişcat în faţa unei Icoane sfinte din biserică, mai ales dacă este pictată de o mînă iscusită. Cine ar putea preţui folosul sufletesc adus de bisericile şi mai ales de mănăstirile noastre, prin icoanele lor sfinte, pictate cu rivnă sfîntă şi talent ! Dar valoarea lor artistică, adăugată la strălucita valoare arhitectonică a unora din ele !

8. *Există şi Icoane sfinte, făcătoare de minuni.* Asemenea Icoane s-au dovedit a fi şi la noi cîteva, prin mănăstiri. Aceasta este o dovadă că, cinstindu-le cu închinare şi sărutare, sîntem pe calea cea bună a credinţei drepte. Vindecarea prin atingerea de ele, de sigur, depinde şi de credinţa bolnavului.

9. *Cuvintele Apostolului, că Dumnezeu „nu este asemenea aurului şi argintului, sau marmurei cioplite"* (F. A. 17, 29) *nu sînt împotriva sf. Icoane.* Aici înţelegem că Dumnezeu nu este idol, oricît de preţios ar fi materialul din care este făcut, pentru că El nu este materie şi formă. Despre Icoane, la fel noi nu zicem că sînt zei, idoli etc., ci că ele numai reprezintă chipul unei persoane sfinte. Apostolul mai adaugă la cuvintele de mai sus, că noi *„sîntem neam al lui Dumnezeu"*, ceea ce însemnează că avem în noi suflet nematerial, care este „chipul lui Dumnezeu" în noi şi că, deci, şi Dumnezeu este nematerial, adică nu ca aurul, argintul, sau marmura statuilor (idolilor) păgîne. Cuvintele acestea sînt spuse păgînilor, în aeropagul din Atena şi numai la ei se referă, nu şi la sf. Icoane.

10. *Poruncile întîia şi a doua nu se referă la sf. Icoane, ci la idoli, care sînt chipuri cioplite* (Ieşire 20, 2-5). Ori, sf. Icoane nu sînt chipuri cioplite, nici „alţi dumnezei". Ele numai arată chipul Dumnezeului celui Viu şi pe al Sfinţilor bine plăcuţi lui. Astfel, prin cinstirea lor nu înjosim, nici nu scădem, ci întărim cinstirea faţă de Dumnezeu.

11. *„Pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut niciodată"* (Ioan 1, 18). *Cum este posibil să-l zugrăvim chipul în Icoane ?* De unde ştim cum este ? Căci „nimeni nu poate să-l vadă" (Ieşire 33, 20 ; 1 Timotei 6, 16). Într-adevăr, pe Dumnezeu nimeni nu-l poate vedea *aşa cum este El :* Duh nevăzut, necuprins, plin de slavă dumnezeiască nesuportabilă de ochiul omenesc. Nu poate ceva mărginit să cuprindă nemărginirea. Dar, cu toate acestea, Dumnezeu S-a arătat de multeori şi mulţi L-au văzut, dar nu aşa cum este

El, ci cum a binevoit El să Se arate, ca ochiul omenesc să-L poată vedea. Părintele *Avram* L-a văzut în chip de trei călători (Facere 18, 1-3), *Iacob* L-a văzut în chip de om (Facere 32, 30), la fel și *Moise* (Ieșire 33, 11), apoi în rugul care ardea și nu se mistuia (Ieșire 3, 2-4). *Daniil* L-a văzut în chip de om bătrîn (Daniil 7, 9-10) ș.a. S-a mai arătat apoi ca glas de tunet, nor, pară de foc etc. Dacă S-a arătat în chip de om bătrîn, omul L-a zugrăvit așa, dar El nu este așa. Omul Îi zugrăvește chipul în care El a binevoit a Se arăta oamenilor, ceea ce nu poate fi o greșeală, sau un păcat. Duhul Sfînt nu este nici porumbel, nici limbi de foc, dar fiindcă în aceste chipuri S-a arătat, așa este și zugrăvit în Icoane.

Prin veacurile 8 și 9 s-au ivit printre creștini, dușmani ai sf. Icoane. Dar Biserica întreagă a luat hotărîrea ca sf. Icoane să fie mai departe cinstite de credincioși. Amintirea acestui fapt o facem în fiecare an, la „Duminica Ortodoxiei", — prima din Postul Paștilor.

VI. CINSTIREA SFINTEI CRUCI

Biserica noastră prăznuiește în fiecare an, la 14 septembrie, *„Înălțarea Sfintei Cruci"*. Data aceasta poartă și numele de *„Ziua Crucii"*. În ea prăznuim așezarea în biserica din Ierusalim, a Crucii Domnului de pe Golgota, găsită de Sfînta Elena, mama împăratului Constantin cel Mare. Aici a fost înălțată pe un loc înalt, ca să fie văzută de toți credincioșii. Evenimentul a fost foarte însemnat. Pe măsura lui este și sărbătoarea Crucii, încît aruncă lumină și asupra duminicilor dinainte și de după ea, cînd, deasemenea, se pomenește cu smerită și cuvioasă cinstire, sfînta Cruce.

Avem multe motive și îndemnuri de a cinsti sf. Cruce. Citeva din ele sînt cele ce urmează.

1. *Încă în Testamentul Vechi, prin diferite asemănări, crucea a fost indicată ca unealtă sau mijloc de mîntuire* pentru vremurile mesianice. Astfel, *șarpele de aramă* al lui Moise, care scăpa de la moarte pe cei ce priveau la el (Numeri 21, 9), închipuia Crucea mîntuitoare a Domnului, precum însuși Domnul ne-o spune (Ioan 3, 14-15). *Mîinile lui Moise* așezate întins, astfel ca, prin poziția lor cu trupul, să alcătuiască o cruce, erau aducătoare de biruință (Ieșire 17, 11-12). Tot așa Crucea aduce biruință, în războiul nostru nevăzut, cu răul. Vechiul Testament vestește pentru vremurile Noului Testament „un steag peste neamuri" (Isaia 62, 10). Acest „steag", emblemă de biruință, sau stemă, în creștinism nu s-a înfăptuit în altceva, decît în sf. Cruce, care este „semnul" de biruință a Domnului asupra morții și „semnul" creștinismului. La venirea a doua a Domnului, se va înălța pe cer mai întîi *„semnul Fiului Omului"*, care nu poate fi altul, decît sfînta Cruce, prin care este cunoscut și recunoscut Iisus Mîntuitorul (Matei 24, 30). Ea este, prin sine, o predică a creștinismului.

2. *Sfînta Cruce este un altar, pentru că pe ea s-a adus Jertfa Domnului de pe Golgota.* Iar dacă este altar, trebuie să fie de mare cinste (Evrei 9, 28 ; Ieșire 29, 37). Însuși Mîntuitorul a prețuit sfințenia altarului (Matei 23, 19). Sfînta Cruce este *arma* mîntuirii noastre și *pecetea* lui Dumnezeu, mai dinainte arătată în litera T de pe fruntea celor meniți a fi scăpați de

pierzare (Iezechiel 9, 4-6 ; Apocalipsa 7, 2-3 ; 9-4). Nici o altă însemnare nu poate avea *o pecete* pe frunte, mîntuitoare, decît sfînta Cruce, semnul mîntuirii şi al Mîntuitorului (Matei 24, 30) ; şi prin nici un alt semn nu poate fi cunoscută şi recunoscută mărturisirea credinţei creştine, decît prin sf. Cruce, oriunde, la orice popor şi chiar în locuri nelocuite şi pustii. Unde vezi o Cruce, vezi tot creştinismul şi pe Hristos Domnul.

3. *Înşişi Apostolii cinsteau sfînta Cruce şi se lăudau cu ea.* Sf. Apostol Pavel scria creştinilor din Corint : „Cuvîntul crucii pentru cei ce pier e nebunie, pentru noi însă, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu" (1 Corinteni 1, 18). „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, decît în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume" (Galateni 6, 14). „Cuvîntul crucii" şi „cruce", aici însemnează nu crucea propriu zisă, ci învăţătura creştină despre moartea pe cruce a Domnului pentru mîntuirea noastră. Dar înţelesul acesta, duhovnicesc, tot de la cel propriu (material) derivă, încît, dacă în acela, crucea este sfîntă, la fel este şi în acesta.

5. *În creştinism, crucea a fost cinstită totdeauna şi pretutindeni.* Ea a fost aşezată în biserici şi pe turlele bisericilor ; la căpătîiul morţilor, la răscruci de drumuri, la luarea jurămîntului ş.a., încă din adîncă vechime creştină, anume, de cînd există biserici şi locuri de închinare creştină în comun. Acest lucru ni-l dovedeşte istoria bisericească. Creştinii cei din vechime cunoşteau mai bine decît noi, cei de azi, adevărata credinţă şi practică religioasă. Pentru noi, ei constituiesc un îndreptar. Iar Crucea este mereu un semn deosebitor al creştinilor de necreştini.

6. *Sfînta Cruce niciodată n-a fost socotită o simplă spînzurătoare.* Ea a fost cinstită ca un altar de jertfă, aducîndu-ne aminte de Patimile Domnului pe ea, dar şi de mîntuirea adusă nouă de El prin Cruce. Dacă cinstim pe Hristos şi Patimile Lui, cinstim şi Crucea Lui, ca armă mîntuitoare împotriva diavolului şi a tot păcatul.

7. *Crucea de pe Golgota a fost sfîntă, dar şi toate crucile sfinţite sînt la fel.* Căci acestea nu sînt altceva, decît reproduceri ale aceleia. Întocmai ca şi Biblia : nu numai cea originală, de la-nceput, este sfîntă, ci şi toate Bibliile copiate (reproduse) de pe cea originală, din toate timpurile, sînt sfinte, cuprinzînd aceeaşi învăţătură sfîntă.

8. *Cinstirea sfintei Cruci nu este o rămăşiţă de datini păgîne în creştinism.* Căci n-are nimic păgînesc în ea, ci totul este creştinism curat. Despre păgîni, profetul Ieremia ne spune că aveau datina de a tăia lemn din pădure, de a-l prinde cu cuie şi de a-l împodobi cu aur, socotindu-l apoi zeu al lor (Ieremia 10, 3-4). Dar noi nu facem aşa cu sf. Cruce. Căci oricît de împodobită ar fi, n-o considerăm ca idol, zeu, sau Dumnezeu. Noi n-o cinstim în locul lui Dumnezeu şi nici ca pe un Dumnezeu, ci numai ca pe un obiect, prin care cinstim pe Dumnezeu şi pe Mîntuitorul Iisus Hristos.

VII. SEMNUL SFINTEI CRUCI, FĂCUT CU MÎNA

La-nceputul şi la sfîrşitul fiecărei rugăciuni, precum şi de multe alte ori, facem semnul sf. Cruci cu mîna dreaptă : împreunăm trei degete şi

le ducem la frunte, la piept, la umărul drept și la cel stîng, rostind cuvintele : „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh" (la-nceputul rugăciunii), sau : „Mărire (slavă) Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh (la sfîrșitul rugăciunii). Acest semn, cu mîna, îl facem uneori în locul rugăciunii, fiind el însuși o rugăciune. Căci cele trei degete împreunate însemnează Sfînta Treime : Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Prin ducerea lor la frunte, noi mărturisim și preamărim pe Dumnezeu Tatăl din ceruri ; prin coborîrea lor la piept, mărturisim și preamărim pe Dumnezeu-Fiul, care S-a pogorît din cer pe pămînt, pentru a ne mîntui ; iar prin ducerea lor la umărul drept și apoi la cel stîng, mărturisim și preamărim pe Dumnezeu-Duhul Sfînt, care desăvîrșește lucrarea de mîntuire a lui Hristos. Cuvîntul „Amin", rostit la lăsarea mîinilor în jos, însemnează, ca încheiere, „așa să fie". Foarte important este faptul că, la facerea cu mîna a semnului sf. Cruci în orice împrejurare, sîntem deplin conștienți că facem prie el o rugăciune.

În Sfînta Scriptură niciodată nu ni se vorbește de semnul cu mîna al sf. Cruci. El ne-a rămas din adîncă Tradiție creștină și n-are în el nimic contrar Bibliei. Dimpotrivă, este în spiritul ei. Căci trebuie să ținem seamă de cele de mai jos.

1. *La rugăciune trebuie să ia parte și trupul.* Capul, genunchii, ochii, mîinile . . . se roagă și ele, împreună cu sufletul. Trupul este o parte integrantă a ființei noastre. Cîtă vreme sîntem în viață și trupul este împreună cu sufletul, nimic nu facem fără suflet și nimic fără cap. Există un strîns paralelism între faptele unuia și ale celuilalt. Mîntuitorul a binecuvîntat *cu mîinile* pe copii și pe Apostoli (Marcu 10, 16 ; Luca 24, 50) și *a suflat* peste Apostoli, cînd le-a dat Duh Sfînt (Ioan 20, 22-23). Apostolii au așezat diaconi, preoți și episcopi, cu rugăciuni și *cu punerea mîinilor* (F.A. 6, 6 ; 14, 23 ; 1 Timotei 4, 14). Și tot *prin punerea mîinilor* împărtășeau darul Duhului Sfînt (F. A. 19, 5-6 ; 8, 14-17). Apostolul Pavel ne îndeamnă să preamărim pe Dumnezeu *și în trupul nostru, și în duhul nostru,* ca unele care sînt ale lui Dumnezeu (1 Corinteni 6, 20), iar la rugăciune, *să ridicăm mîini curate* (1 Timotei 2, 6). La rugăciune *plecăm capul, trupul, genunchii, ochii* se închid în afară, dar se deschid în lăuntru, iar *urechile,* la fel, iau parte la rugăciune. *Mîinile se împreună* și ele, în ținută de cucernicie și smerenie, iar prin facerea semnului sf. Cruci, iau parte și mai mult la rugăciune.

2. *Rugăciunea noastră trebuie să fie în duh.* Așa ne învață Mîntuitorul (Ioan 4, 23-24). Ea trebuie să fie interioară și nu exterioară. Dar aici vrea să spună că ea nu trebuie să fie exclusiv exterioară, cum era pe atunci la cei din Vechiul Testament. Aceasta nu exclude semnul cu mîna al sf. Cruci. Căci dacă rugăciunea nu trebuie să fie numai în trup, ea nu trebuie să fie nici numai în duh, ci *și în trup, și în duh* (1 Corinteni 6, 20). Să nu fie legată numai de cele din afară : de un locaș, de o localitate, de o națiune, de o rînduială etc., cum era la iudeii și samaritenii de atunci. Trupul trebuie să ia și el parte la rugăciune, mai cu seamă mîinile.

PRETUTINDENI NUMELE ȚĂRII

O străveche și plină de înțeles cugetare în limba ginții din care coboritor este și neamul nostru românesc, arată că „nomen est omen". Într-adevăr numele însuși are un rost osebit, nu numai acela de a distinge între ele ființele și lucrurile, ci și de a statornici dintru început caracteristicile esențiale ale acestora în parte, determinante desigur pentru întregul lor destin. În acest sens se poate spune că și numele unei țări cuprinde în sine ca într-un sîmbure întreaga sa istorie și implicit dezvoltarea-i spre zările viitorului.

Dacă am căuta să facem în contextul proverbului citat o considerație pe marginea a ceea ce înseamnă numele unei țări, am putea lesne găsi parcă aievea o aplicare foarte potrivită la patria în care trăim prin legătura tuturor fibrelor ființei noastre.

Unul din vlăstarele țării aplecat spre tainele limbii românești și rădăcinile ei, făcea o apropiere ilustrativă cu referire la un neam, între cuvintele „menire" și „omenire", dînd adică într-o tălmăcire mai apropiată înțelegerii noastre concluzia că fiecare țară și popor are partea sa de contribuție la destinele lumii, (Vasile Bogrea, „Sacra Via", București, 1973, p. 135). „Nomen est omen". Or, țara noastră întotdeauna a avut menirea de-a păstra cu sfințenie conștiința virtuții celei mai prețuite de care are nevoie omenirea, însăși cea a omeniei și care amintește fiecărui om de fapt, supremația înaltelor principii umanitare. Nu ar părea neîndreptățită o atare mîndrie, căci ea este cu adevărat purificată de sentimentul patriotic pe care orice om îl are, iar ca român cu atît mai mult.

Dacă am lua doar în mod simplu în considerare aspectul mai mult lingvistic de la care am purces și care se bucură de o valoare aparte se poate spune că anume cuvîntul „omenie" apare numai în limba română, nu și în celelalte. Omenia este legea noastră românească și strămoșească, exprimînd însăși condiția umană și îndeplinind astfel funcțiunea unei adevărate „chei de boltă" în toate relațiile sociale. Ea a rodit din chiar istoria noastră și prin ea contribuim neîncetat la întărirea înțelegerii și păcii între popoare (cf. Nicolae Mărgineanu, Sub semnul omeniei, particularitate și universalitate în cultura românească, București, 1969, pp. 125-129).

Dacă am stărui într-o analiză asupra acestei virtuți fundamentale, am găsi parcă o rezonanță sugestivă în chiar numele țării. Căci într-adevăr a spune România înseamnă în același timp a exalta omenia la întreaga-i valență a trăirii și făuririi poporului nostru prin talentele sale, a zestrei strămoșești sporite prin muncă jertfelnică. Azi înaltele principii după care se călăuzește țara și poporul nostru, izvorîte din același spirit al omeniei găsesc puternic răsunet în toată lumea. Numele țării devine renume, fixîndu-i locul de prestigiu binemeritat în rîndul celorlalte țări ale globului pămîntesc și omenesc. Este firesc să fie așa, căci născută pe meleagurile românești, omenia nu e numai o lege românească, ci și una generală. Particulară prin naștere, e universală prin finalitatea urmărită. Desprindem din această realitate însăși vocația internațională a României. Președinția pe care în trecut a deținut-o în două rînduri la Liga Națiunilor, iar în contemporaneitate la Adunarea Generală a Națiunilor Unite, înaltele solii ale conducătorului iubit, Domnul Nicolae Ceaușescu în diferite laturi ale lumii, legăturile prietenești statornicite, contribuția la Conferința general-europeană au asigurat țării prețuirea unanimă și pretutindenea. Și toată această realitate exprimă aceeași încredere de totdeauna a neamului nostru în libertate, dreptate și omenie, pentru toți oamenii și toate popoarele lumii. Asociat cu supranumele de republică socialistă, numele țării își găsește o mai deplină tîlcuire în sensul că lucrul obștei românești întregi se desfășoară sub semnul omeniei și care-i proiectează strălucirea pe firmamentul promițător al umanității. În acest fel la cea de-a douăzeci și noua aniversare a Republicii, toți fii țării sînt acoperiți de un falnic nume, chezășie a unui viitor glorios. Pentru că numele țării are un conținut profund, reprezentînd o realitate vie a cărei formă obișnuită și în același timp supremă de manifestare este tocmai omenia. Oriunde se pronunță numele țării, implicit este evocată omenia, aceeași care de-a lungul veacurilor s-a manifestat în viața poporului nostru prin însușirile sale deosebite de bunătate și prietenie, ospitalitate și într-ajutorare, respect pentru etică și echitate ,dragoste de glie și libertate, spirit de suveranitate și activitate creatoare spre propășirea continuă. Sumă a virtuților ce caracterizează maturitatea deplină a unui om adevărat, cetățean devotat și patriot luminat, omenia personifică țara într-o ambianță generală de realizări ce-i atestă prestigiul cuvenit.

Din șirul tuturor acestora desprindem faptul că de ziua Republicii, care încununează de fiecare dată sfîrșitul unui an, istoria României consemnează încheierea cu succes a planului de stat. Aceasta înseamnă că toate sectoarele de muncă ale țării la un loc, ca de altfel și fiecare în parte, au înregistrat nu numai împlinirea celor prevăzute, ci încă mai mult, depășiri dintre cele mai remarcabile. Așa după cum preciza expunerea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, în cadrul lucrărilor sesiunii din decembrie 1975 a Marii Adunări Naționale, „perioada actualului cincinal s-a caracterizat printr-o dezvoltare impetuoasă a bazei tehnico-materiale a societății ,prin perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, prin dezvoltarea armonioasă a tuturor

ramurilor economiei naţionale, îmbunătăţirea repartizării teritoriale a întregului nostru popor". Între altele s-a arătat de pildă că „pe baza ridicarea pe această bază a nivelului de viaţă material şi spiritual al înregului nostru popor". Între altele s-a arătat de pildă că „pe baza relizării unui vast program de investiţii care a însumat circa 543 miliarde lei, în această perioadă au fost construite şi date în funcţiune peste 2 200 de unităţi industriale şi agrozootehnice, au fost dezvoltate şi reutilate un mare număr de întreprinderi existente" (România Liberă nr. 9 690 din 19 decembrie 1975, p. 1). Se pot înşirui alte multe strălucite înfăptuiri ca şi însufleţitoarele perspective odată cu trecerea ţării la o nouă etapă a dezvoltării sale multilaterale. Trebuie menţionată însă aparte contribuţia ţării la destinderea, pacea şi colaborarea internaţională, la făurirea unei noi ordini economice în lume, la creşterea rolului O.N.U. în viaţa omenirii.

În felul acesta România în numele omeniei, amintind înaltele idealuri ale umanităţii, a participat activ la soluţionarea constructivă a marilor probleme ale lumii contemporane. În numele aceleaşi omenii ţara noastră se prezintă pretutindenea cu faţa ce o da unitatea întregului popor strîns în jurul conducerii sale. Iar această unitate cuprinde şi pe slujitorii şi închinătorii altarelor strămoşeşti. Împreună lucrarea sinceră a acestora cu membrii cultelor religioase din ţară, toţi ca fii ai aceleaşi patrii, denotă tocmai spiritul omeniei exaltate pe chiar paginile Scripturii Sfinte. Şi cu toţii sînt hotărîţi a cultiva mereu floarea sfîntă a omeniei.

Din aceasta rezultă că oriunde se deschide cale omeniei, numele ţării dragi însuşi are intrare şi pretutindenea unde se gîndeşte, simte şi se lucrează după legile omeniei, străbate numele României. Într-adevăr se aşează numele ţării pe piedestalul virtuţilor mari ale umanităţii. România şi omenia, o menire în omenire, deci numele ţării pretutindeni pe faţa pămîntului ca o contribuţie însemnată la călăuzirea destinului însuşi al lumii, adică pentru tot ce înseamnează realizarea mai binelui a propăşirii generale, a păcii universale, a înfrăţirii popoarelor.

DIMITRIE ȚICHINDEAL
(1775—1818)

de: Prot. ION B. MUREȘIANU

Se împlinesc în acest an două secole de la nașterea lui Dimitrie Țichindeal, preotul, dascălul și cărturarul care s-a dăruit marilor cauze ale poporului. Purtător de steag înainte mergător în această luptă grea și îndelungată dusă cu multă jertfelnicie de multe generații, și-a pus sufletul la temelia viitorului în care a crezut cu toată convingerea.

De asemenea, energicele sale acțiuni pentru înfăptuirea autonomiei bisericești din Banat și Crișana gîndită de el în perspectiva istoriei, îl așează între cei care și-au dat din plin contribuția la unitatea Bisericii Ortodoxe Române.

Pilduitoarei moșteniri lăsată posterității socotim că i se cuvine modestul omagiu, între bucuriile vieții de azi, o parte fiind și obolul său.

ÎMPREJURĂRI ISTORICE

Dimitrie Țichindeal activează la începutul unui veac ce se anunța plin de frămîntări, vestitoare de adînci prefaceri sociale și într-un moment de răscruce pentru românii bănățeni.

După înfrîngerea turcilor și instaurarea aici, la 1716 a imperiului austriac, acesta depune eforturi deosebit de stăruitoare în întregul secol al XVIII-lea pentru ameliorarea situației economice greu afectată de nesfîrșitele războaie, pentru supunerea și folosirea tuturor factorilor ce pot contribui la realizarea unui program atît de vast. Astfel, între mijloacele considerate utile e punerea de acord a ideologiei iluministe cu interesele politice, promovarea elementelor active și crearea de condiții capabile să răspundă cerinței noilor relații economice. Principiile stabilite sînt aplicate apoi mult mai larg în Banat, care aparținînd Casei de Habsburg, nu întîmpină opoziția latifundiarilor și oferea prin bogățiile naturale, o exploatare deosebit de rentabilă.

Românii sînt supuși la început unui regim de sclavaj, urmat în 1767 de un memoriu ce înfățișează silniciile admnistrației și revolta poporului. În anul următor, Iosif al II-lea nemulțumit de rezultatele obținute și de starea de spirit ce s-a creat, vine în Banat [1]), studiază situația, se convinge

---

1) G. Popovici, *Memorii cu privire la integritatea Banatului*, Caransebeș, 1929, p. 39.

de autenticitatea celor relatate în memoriu şi dispune energic aplicarea unor reforme. Pentru înfăptuirea lor, s-a înţeles că e necesară colaborarea culturii şi se trece la organizarea sistematică de către stat a şcolilor săteşti în care se preda în limba maternă [2]). Ca urmare, economic se înregistrează progrese, se conturează o anumită destindere, iar în rîndurile ţăranilor români ieşiţi de sub ocupaţia turcească fără stări sociale pronunţat diferenţiate, apare o uşoară stratificare socială. În acest context evoluează procesul social, cultural şi naţional al românilor din Banat, în care, ca şi în celelalte provincii, iluminismului îi revine un rol pozitiv.

Ideologie a burgheziei în ascensiune cu întinsă răspîndire în Occident, anunţînd o altă orientare în istorie, iluminismul apusean e un amestec de lege naturală şi raţionalism, caracterizat prin spirit critic, prin hotărîrea de a înlocui vechiul cu stări noi, prin dorinţa de a transforma omul, cum şi prin încrederea nelimitată în raţiune. Ca atare, considera raţiunea factor esenţial al progresului omenirii iar răspîndirea culturii în masele largi ale popoarelor, drept un imperativ. [3]) Iosif al II-lea adaptează ideile iluministe la interesele politice ale imperiului şi iniţiind reforme avansate pentru acel timp, le pune în serviciul programului economic şi a consolidării imperiului bazat numai pe elementul german şi catolic, cu o guvernare concentrată în mîinile sale, fără stări feudale, cu o biserică redusă la necesităţile de stat. Imperiul austriac era format însă din prea multe popoare care iau cunoştinţă de ele însele iar cînd, spre sfîrşitul vieţii reneagă reformele, era prea tîrziu.

AFIRMĂRI ROMÂNEŞTI ÎN SECOLUL XVIII

Împrejurările favorabile sînt folosite de români cu tot ce pot oferi ele. Şcolile în care se învată în limba maternă, susţinute tot de obştea satelor, duc mai departe flacăra culturii aprinsă la sfîrşitul secolului XVI în Banatul răsăritean, o întreţin în duh de unitate românească prin cărţile tipărite în Muntenia, Moldova şi Transilvania care ajung aci într-un număr impresionant de mare, prin permanentele şi multiplele legături. Cu multă semnificaţie, popa Costandin tipograful din Rîmnic cere în 1767 permisiunea de a înfiinţa o tipografie la Timişoara. [4]) Nu e surprinzător deci că Banatul avea în 1795 un număr de 331 şcoli săteşti iar în 1802, 406, frecventatea de 12 911 elevi. [5])

Manifestările culturale majore, sînt tot mai evidente. Petru Şuţu (1704-1801) protopopul Vărădiei, adună folclor, Mihail Roşu (1750-1822)

---

2) V. Popeangă, *Un secol de activitate şcolară română în părţile Aradului*, Arad, 1974, p. 217.

3) V. Georgescu, *Ideile politice şi iluministe în Principatele Române (1750-1831)*, Bucureşti, 1972, p. 150; K. Hitchins, *Cultură şi naţionalitate în Transilvania*, Cluj, 1972, p. 7.

4) Ion B. Mureşianu, *Aspecte din trecutul Bisericii bănăţene*, în „Mitropolia Banatului", nr. 7-9, Timişoara, 1969.

5) V. Ţîrcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţămîntului românesc din Banat (1780-1918)*, Bucureşti, 1965, p. 55.

DIMITRIE ŢICHINDEAL
1775—1818.

predă românește la cursurile pentru pregătirea învățătorilor și preoților organizate în Timișoara în ultimele trei decade ale secolului XVIII și primii ani ai celui următor, traduce și lasă în manuscris mai multe lucrări. Gheorghe Petrovici, protopopul Belințului gîndea la înființarea unei școli pentru instruirea viitorilor preoți la sediul protopopiatului. Un alt preot, Mihai Popovici din Sînmihai scrie în 1770 despre cele văzute în călătoria sa făcută în Rusia și la Ierusalim. Protopopul Timișoarei Constantin Șuboni tipărește în 1784 și 1785 două cărți pentru apărarea credinței ortodoxe iar fratele său Ioan, protopopul Jebelului, dăruie casa sa pentru a servi ca școală „pe vecie".

Treptat, conținutul preocupărilor se îmbogățește și se pune în slujba emancipării poporului. Astfel, Paul Iorgovici (1764-1808) își publică în 1799 judicioasele *Observații de limbă românească*, editează în 1794 un ziar și un calendar, protopopul Mehadiei, Nicolae Stoica (1750-1823) organizează școlile din granița militară, traduce lucrări pedagogice și scriitor înzestrat, evocă vremi de răstriște, cu oameni și fapte, așa cum au fost, iar Constantin Diaconovici Loga (1770-1850), desfășoară o prodigioasă activitate didactică și publicistică. În grijile protopopului Ioan Tomici al Caransebeșului (1772-1839) prevalează probleme școlare, educative și economice pentru care tipărește trei cărți, dar nu lipsește nici interesul față de literatură ca la preotul din maierele Timișoarei, Petru Teodorovici, traducătorul din 1818 al mult prețuitei lecturi de atunci, Robinson Crusoe.

E o afirmare culturală de amploare pentru acel timp, dar sensul ei real e cel al luptei pentru ridicarea poporului prin el, pentru egalitatea cu popoarele din imperiu. Pentru realizarea lor, cărturarii au înțeles că e necesară însuflețirea și mobilizarea și scriu cu rîvnă în acest scop, pe înțelesul mulțimii. Ideea romanității, a comunității de neam, limbă și credință sînt larg difuzate și valorificate, întăresc conștiința unității, dau un ideal și devin noțiuni politice.

Dacă pentru iluminismul occidental cosmopolitismul era o notă caracteristică iar pentru cel iosefinist un mijloc de dominare, la noi se convertește în dominantă națională. Trecutul, detestat de iluminism, e pentru români nu numai descoperirea egalității cu celelalte popoare, ci superioritatea care obligă la neîntîrziate acțiuni Și ideile pătrund adînc în conștiința obștească, marcînd direcțiile de dezvoltare socială, culturală și politică. [6])

Cărturarii români folosesc așadar iluminismul pentru a-și justifica și argumenta vrerile și realist, nesocotesc teoretizările, îl aplică propriilor trebunțe și particularităților fiecărei provincii. În programul lor concretizat în prefețele cărților, uimitor de clar în *Înștiințarea Societății filosoficească a Neamului Românesc în Mare Principatul Ardealului din 1795* [7]), predomină ideea unității culturale și de aspirații, caracterul mobilizator și militant, servirea unei cauze comune, care este a întregului neam.

---

6) A. Belceanu-Iancu, *Geneza culturologiei românești*, Iași, 1974, pp. 75, 76.

7) Al. Papiu Ilarian, *Viața, operele și ideile lui Gheorghe Șincai*, discurs de recepție, editura Societății Academice Române, București 1869, pp. 83-86.

În tot ce se face e o însufleţire fără margini, generală. Nici o mişcare culturală nu are astfel de dimensiuni şi nu poate egala în amploare şi generalizare. Sfidează frontierele politice şi timpul, se revarsă ca apele peste tot pămîntul românesc, se manifestă într-o admirabilă unitate, antrenează toată intelectualitatea naţiunii într-un efort care nu putea să nu dea o întreagă pleiadă de continuatori [8]). Pentru ei, sacrificiul e cea mai mare onoare. E elementul eroic cerut de imperativul istoriei, afirmarea drepturilor poporului ce nu cunoaşte piedici.

CARACTERUL MIŞCĂRII CULTURAL-SOCIALE ROMÂNEŞTI ÎN BANAT

Cărturarii bănăţeni angajaţi acum în luptă, sînt slujitori ai Bisericii ortodoxe care a fost un pilon al conştiinţei de neam şi a îndeplinit în împrejurările specifice istoriei noastre, funcţia de „lege românească". Ea serveşte interesele maselor, fiind multă vreme singura instituţie în care le era îngăduit românilor aflaţi sub dominaţie străină să ocupe un serviciu public, singura formă de organizaţie naţională, un succedaneu de stat românesc [9]). Ca atare, problemele religioase nu reprezintă numai un scop în sine, ci se asociază la lupta pentru a face respectate drepturile poporului şi pentru a crea condiţii favorabile cauzei româneşti [10]). Aceşti cărturari ce se ridică din rîndurile celor de jos urmăresc acelaşi ţel pe care l-a promovat cu atîta ardoare Şcoala ardeleană contemporană lor, dar izvoarele de care se folosesc, modul de a gîndi şi exprimarea diferă, aşa cum deosebite sînt şi împrejurările istorice în care au evoluat. Sînt însă foarte apropiate de ale primei mişcări ortodoxe transilvane organizate, cuprinzînd pe toţi românii, încă nevalorificată, care preciza în vastul său program editorial că autorii lucrărilor ce urmau să apară, sînt în totalitatea lor ortodocşi [11]).

Paul Iorgovici, de pildă, studiază la Viena şi Roma ca şi corifeerii Şcolii Ardelene cu care e contemporan, dar şi la Paris şi Londra. Din bogatele cunoştinţe face o sinteză românească cu aplicări practice, cu vederi larg cuprinzătoare, echilibrate şi moderne. E raţional şi în 1799 „ajunge în mod independent la formarea unui crez latinist asemănător aceluia elaborat de scriitorii de la Blaj". Atitudinea lui „e cu mult mai degajată de cum eram deprinşi să vedem la reprezentanţii Renaşterii ardelene". Educaţia cărturarilor din Banat nu e dobîndită în atmosfera benedictină, pasiunea pusă în luptă nu depăşeşte anumite limite, e mai liberală în cugetare şi porneşte de la realităţi imediate. Sînt constatările de la care „trebuie să plecăm,

---

8) G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969, p. 5, 289; A. Nicolescu, *Şcoala ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971, p. 14.

9) D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Bucureşti, 1967, pp. 76, 81; L. Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1966, pp. 91, 92; G. M. Marica, ş.a., *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968, p. 29; K. Hitchins, *op. cit.*, p. 5.

10) V. Georgescu, *op. cit.*, p. 150.

11) A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, pp. 83-86.

dacă voim să înţelegem de ce cartea lui nu bate atîtea mătănii în faţa fetişilor latinişti" [12]).

Activitatea lui Dimitrie Ţichindeal, aşa cum o înfăţişează faptele, corespondenţa purtată cu Moise Nicoară, Samuil Vulcan, Uroş Nestorovici cum şi ideile difuzate în cărţile pe care le-a tipărit, se integrează în această definire a mişcări din Banat. El nu călătoreşte în Apus pentru studii. E prea sărac. Luase contact cu el ca preot militar în luptele duse împotriva lui Napoleon şi nu îi era străin. Cunoştea însă literatura germană care abundă în biblioteca sa dar din care nu traduce nici cînd e solicitat, considerînd-o necorespunzătoare scopului urmărit, ci se opreşte la lucrările lui Dositei Obradovici, patriot şi părinte al culturi moderne sîrbe, pentru că răspundeau întru totul dezideratelor românilor bănăţeni şi propriilor convingeri. Nu se pierde în abstract, porneşte de la realităţi, vorbeşte convingător pe înţelesul poporului despre necesitatea imperioasă a înlăturării aceloraşi rele, ce acopereau drumul spre dezrobire. Şi le adaugă un plus cu multă greutate : însuşirile pilduitoare ale luptătorului încredinţat că singura chezăşie a victoriei, e jertfa.

DATE BIOGRAFICE

Viaţa lui Dimitrie Ţichindeal este puţin cunoscută, informaţiile transmise limitîndu-se la cîteva date strecurate în cărţile sale, la altele culese după şapte decenii de la moarte din amintirile unor consăteni şi intelectuali şi din corespondenţă.

Din tot ce s-a publicat în acest sens, rezultă că s-a născut în Becicherecul Mic în anul 1775, a învăţat în satul natal şi la Timişoara unde a urmat cursurile pregătitoare pentru învăţători, iar în 1801, cele pentru preoţi. Învăţător în 1794 la Belinţ de unde trece la Beregsău apoi în 1802 la Becicherecul Mic, se hirotoneşte întru preot, participă în această calitate la campania din 1805 a Austriei împotriva lui Napoleon. În toamna aceluiaşi an semnează ca preot în registrele matricole ale parohiei din satul natal. Cînd se înfiinţează, în 1812 şcoala pedagogică din Arad e numit profesor şi directorul ei, iar cînd e alungat din cauza energicelor acţiuni organizate de el pentru dobîndirea de drepturi pe seama românilor din Banat şi Crişana, în 1815, se retrage tot ca preot în Becicherecul Mic unde e înmormîntat la 22 ianuarie 1818. [13])

Recent, s-a afirmat că Dimitrie Ţichindeal a venit în Banat din localitatea Ţichindeal aflată în jurul Sibiului şi că e descendentul unei familii refugiată cîndva din Banat în Transilvania.[14]) O conscripţie datînd din 1767 descoperită de curînd, atestă însă că tatăl său despre care se

12) D. Popovici, *Studii literare*, I. Cluj, 1972, pp. 266, 270, 271.

13) V. Vintilescu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965, p. 46; Tr. Topliceanu, *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1933, pp. 6, 7 şi urm.

14) M. Racoviţă, *Contribuţii la biografia lui Dimitrie Ţichindeal*, în „Transilvania", nr. 10, Sibiu, 1975, pp. 30, 31.

stabilise că se numea Zaharia, [15]) e în acest an unul din cei patru preoţi ai Becichereculuí Mic, şi că se născuse aici. [16])

Portretul care s-a păstrat îl înfăţişează ca preot, impunător, cu fruntea înaltă, cu privirea pătrunzătoare, inteligentă, cu trăsăturile feţei energice, caracteristice omului hotărît, de acţiune. A fost lucrat de renumitul portretist bănăţean Sava Petrovici, în ulei pe pînză, în 1815 şi donat Academiei Române de avocatul şi ziaristul timişorean George Ardelean în 1892, care l-a primit de la o rudenie a soţiei lui Ţichindeal. [17])

Despre activitatea sa, Heliade Rădulescu se exprima în 1838 în prefaţa Fabulelor sale pe care le-a reeditat : „şi-a format o nouă şcoală mai întinsă, a vorbi şi a învăţa naţiunii întregi, la şapte milioane de rumâni a-l asculta şi a se folosi viitorimea. . . că pentru dînsul putem zice că a trăit mult în puţine zile, pentru că a trăit folosind".

Îndeobşte, Ţichindeal e cunoscut ca fabulist, ca traducător dar şi ca autor al mai multor lucrări apreciate în mod diferit sau ca dascăl, receptiv faţă de cerinţele vremii, cu anumite rosturi în renaşterea noastră culturală şi naţională. Analizarea lor atentă în strînsă legătură cu complexul de împrejurări în care şi-a desfăşurat activitatea intensă şi multilaterală, ar aduce un binemeritat aport la adevărata sa cunoaştere şi aşezare în cuvenitul loc.

CONVINGERI, ÎNDEMNURI ŞI ACŢIUNI

Cultura nu e pentru el leacul bun la toate, ci mijlocul cu cele mai sigure posibilităţi de a da o conştiinţă maselor, de a le solidariza şi mobiliza, de a le întări încrederea în propriile forţe, iar cartea care o răspîndeşte e tezistă şi militantă, scrisă pentru cei mulţi, deci factor al progresului şi auxiliar de nădejde al istoriei. În gîndirea lui Ţichindeal aceste idei devin noţiuni politice, îndemnuri pentru cîştigarea drepturilor şi pentru înnoiri sociale, obligaţii şi obiective concrete ce reclamă acţionări.

Încă din anul 1802, arătîndu-şi recunoştinţa faţă de cei care au sprijinit tipărirea primei sale cărţi, tînărul de 27 de ani mărturiseşte de fapt că singura călăuză a vieţii sale e „dragostea cea negrăită şi rîvna cea fără de

---

15) Iosif Vulcan, *Dimitrie Ţichindeal. Date noue despre viaţa şi activitatea lui. Discurs de recepţiune*. Extras din „Analele Academiei Române", seria II, tom. XIV, Memoriile secţiunii literare, Bucureşti, 1893, p. 11.

16). *Prothocollum totius parochialis graeci ritus orientalis ecclesiae, Temesvariensis et Lipoviensis dioceseos cleri factae conscriptionis anno 1767*. Originalul în arhiva din Sremski Karlovci fondul mitropolitan-patriarhal, cota 45/1767. O reproducere xerox după original, în posesia Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului.

17) G. Ardelean, *Despre portretul lui Dimitrie Cichindeal*, în „Gazeta Poporului" nr. 33, Timişoara, 1892, pp. 1. 2. Autorul articolului scrie că portretul prezintă unele deteriorări, că are dimensiunile de aproximativ 70×50 cm. cu semnătura pictorului şi indicarea anului pe dosul pînzei şi că l-a trimis Academiei prin avocatul I. P. Valerian din Bucureşti, care a petrecut în toamna anului 1892 la Timişoara. Publică de asemenea scrisoarea de mulţumire a Academiei nr. 5841 din 20 noiembrie acelaşi an. Facem această referire deoarece articolul n-a fost folosit pînă acum de cercetători, datele cuprinse prezentînd elemente noi în legătură cu Ţichindeal.

asemănare către folosul şi luminarea neamului, nu numai acestuia de acum ci şi acelui fiitor daco-romanesc" [18]). Un alt cuvînt de mulţumire şi îndemn exteriorizează propria hotărîre de la care nu s-a abătut niciodată : „îndeamnă-te la toată osteneala şi prinde toate mijlocirile bune a satisface nădejdei Naţiei, aprinde cu exemplul tău şi inimile altora ca mînă de ajutor ţie să împreuneze şi adu cîndva şi unirea capetelor luminate, ca, cu puteri comune să se aducă poporul acesta neglect (neglijat) în calea culturii mai departe, să fie de o latură celorlalte naţiuni, care lui încă sînt datoare mulţumiri pentru luminarea cu care lucesc, şi aşa vei repurta mulţumirea tuturor românilor" [19]).

Reconfirmîndu-şi crezul, îl sintetizează în cuvintele : „Mintea ! Mărită Naţie daco-românească din Banat, Ţara Românească din Moldova, Transilvania, Ţara ungurească, mintea ! Cînd te vei lumina cu învăţătura şi cu luminatele fapte bune te vei uni, mai aleasă naţie nu va fi pe pămînt înaintea ta" [20]).

Viziunea lui Ţichindeal, depăşind dimensiunile şi sensul care se desprind din aceste texte e înălţătoare şi a entuziasmat multe generaţii încredinţîndu-le o misiune, fortificîndu-le încrederea în viitorul măreţ al poporului român.

Dar, dacă vrerile trebuie să izvorască „din nespusa dragoste şi aprinsul foc al rîvnei, către luminarea neamului nostru", luminare a conştiinţei ca popor, ele nu se pot opri la simple dorinţi pasive. Nu se pot „stîmpăra poftele inimii, pînă ce nu se pun în împlinire", căci se rosteşte apoi : „Eu nu cunosc mai mare cerere... de cît a fi în cîmpul acela unde (se) poate neîmpedecat lucra pentru folosul omenirei, patriei şi naţiei sale ... pentru binele comun, pentru dilecta naţia sa românească" [21]).

Bun cunoscător a realităţilor sociale şi istoriei, urmăreşte înfăptuiri imediate care să grăbească emanciparea, acţionează cu toată energia şi pasiunea luptătorului. În 1807, împreună cu alte trei feţe bisericeşti din Banat semnează un memoriu înaintat împăratului Austriei cu ocazia trecerii sale prin Timişoara, în care se cere stăruitor numirea unui român în postul de director al şcolilor româneşti. E o nedreptate strigătoare la cer, accentua memoriul, ca acest popopr ce formează cel puţin două treimi din totalul populaţiei provinciei, care e cel mai vechi între toate naţiunile vecine fiind aşezat aici de împăratul Traian în anul 105, cu merite deosebite pentru apărarea pămîntului, să fie condus de ierarhi şi directori şcolari străini şi potrivnici intereselor românilor. Şi încheie : „Dacă copiii

---

18) *Slaturile a înţelejerii cei sănătoase prin bine înţeleptul Dosithei Obradovici întocmite. Iară acuma întîia dată întoarse de pre limba serbiască şi întru acest chip în limba daco-românească aşezate.* Buda, 1802, în „Patronii".

19) *Adunare de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie prin Dosithei Obradovici întocmită. Iară acum în limba daco-românească traduse prin Părintele Dimitrie Ţichindeal parohul Becichereculuí Mic.* Partea I. Buda, 1808, în dedicaţie.

20) *Filosoliceşti şi politiceşti prin Fabule moralnice învăţături. Acum întîia oară culese şi întru acest chip pre limba românească întocmite de Dimitrie Ţichindeal, parohul Becicherecului şi shoalelor preparande româneşti din Aradul Vechi catehet,* Buda, 1814, p. 274.

21) *Adunare de lucruri moraliceşti...* în dedicaţie şi „Către cetitor".

noştri s-ar împărtăşi de cuvenita purtare de grije, ar dovedi în curînd lumii întregi care ne cunoaşte rău, că sîntem adevăraţi urmaşi ai romanilor" [22]).

ACŢIUNI PENTRU AUTONOMIA BISERICEASCĂ

Acest document în care se cer prin cuvinte puţine şi concis drepturi sprijinite pe majoritatea numerică şi prioritatea istorică, reprezenta încrederea în posibilitatea de a dovedi „în curînd lumii întregi care ne cunoaşte rău, că sîntem cu adevărat urmaşi ai romanilor". Ele sînt scrise la şaisprezece ani după Supplex Libellus Valachorum şi cu şapte ani înainte de apariţia Istoriei lui Petru Maior şi cuprind de fapt un program. În temeiul lui, cînd scaunul vlădicesc de la Arad era în preajma vacantării, Ţichindeal mobilizează abil pe conducătorii spirituali ai românilor din Crişana şi Banat şi în numele lor, cu sprijinul episcopului Samuil Vulcan de la Oradea şi la început cu al unor colegi de la preparandie, în conlucrare cu Moise Nicoară, acţionează hotărît pentru pregătirea numirii unui ierarh român. Reacţia conducerii bisericeşti e imediată. Acuzat că a înaintat un memoriu în acest sens la Viena, e chemat împreună cu Constantin Diaconvici Loga la centrul eparhial din Arad pentru anchetare, dar răspund că dacă pricinile sînt de natură canonică să li se comunice în scris întrebările, iar dacă sînt „de cele politiceşti", ştiu „unde şi înaintea cui avem a răspunde". Consistoriul se conformează rînduielilor şi Ţichindeal îşi precizează atitudinea în răspunsul la principala întrebare : „a revendica orice bun public sau îndreptarea unei greşeli nu însemnează instigare şi dacă este solicitată părerea cuiva, aceasta nu aduce numaidecît la ruinarea ţării ; a-ţi ajuta semenul este un act de mizericordie, iar suspiciunile sînt împotriva poruncilor divine. Dacă acest memoriu ar ieşi la iveală şi dacă ar fi scris în numele poporului român şi i-ar fi supus şi lui, care serveşte biserica, şi dînsul împreună cu alţii l-ar semna, convins că face o faptă bună, căci legea nu interzice nimănui ca să apere binele public" [22*]).

Acţiunea se intensifică după moartea episcopului Pavel Avacumovici. Ţichindeal foloseşte legăturile cu Samuil Vulcan, întinsele relaţii pe care le avea cu preoţimea şi oficialitatea de stat. Îl informează pe Moise Nicoară, trimisul românilor din Crişana la Viena în sensul de a convinge Curtea imperială să numească un episcop român în scaunul vacant al Aradului, despre potrivniciile mitropolitului din Sremski Karlovci şi a episcopului din Timişoara ce vorbeau în numele unor privilegii acordate de Habsburgi, îi relatează fapte istorice pentru documentare, despre desfăşurarea evenimentelor în general şi îl îndeamnă să nu precupeţească nici o osteneală : „acum dacă eşti jertfă pentru neamul tău, lucră cît poţi". În vara anului

22) Şt. Pop, *Primii gramatici bănăţeni*, în „Foaia Diecezană", nr. 4, Caransebeş, 1923, p. 2 ; I. Vulcan, *op .cit.*, pp. 66-68.

22*) R. Flora, *Dositej şi Ţichindeal*, în „Lumina" nr. din martie-aprilie, Pancevo, 1957, p. 14.

1815, în drum spre aceeași amăgitoare Vienă a Habsburgilor se oprește la Buda, la Petru Maior. Mergea să ceară dreptate și îl caută pe Nicoară pentru „cauza românească". După un an, pentru înviorarea acțiunii pleacă din Becicherecul Mic unde l-au readus cumplitele persecuții și disprețuind greutățile unui drum lung, „cu pierderea slujbei, sănătății și vieții mele am venit la Arad, Chișineu, Șiclău și acum iată-mă la Giula și de aici... la Oradea Mare apoi înapoi prin așa frig, zăpadă, tină și ploaie". Dar îndelungata ședere de doi ani a lui Moise Nicoară la Viena fără nici un rezultat și unele rezerve ce îi dovedise acesta, îl determină pe Țichindeal să-i scrie în 14 august 1816 că dacă scopul pe care îl urmărește diferă de al său, „înceată între noi corespondența". O altă scrisoare, din 28 octombrie 1817 trimisă protopopului din Chișineu, deci cu puțin timp înainte de a se sfîrși, pare a confirma acest fapt. [23])

În mișcarea pentru instaurarea conducerii românești în biserică și școala din Banat și Crișana, apare prudent dar cu aceleași dorințe protopopul cărturar Ioan Tomici al Caransebeșului și Grigorie Obradovici fostul director al școlilor din districtul Timișoara și confiniul militar banatic, dar nu ne este cunoscută activitatea protopopului Ștefan Atanasievici al Lugojului la care românii gîndeau să-l aleagă episcop la Arad, așa cum au gîndit și la Ioan Tomici.

Țichindeal inițiază și duce lupta deschis cu un adversar mult mai puternic și va spune : „deși el oțel eu voi fi cremene", și „ce n-aș îndrăzni eu pentru binele neamului meu" [24]). Iar despre mărinimoasele oferte ce i s-au făcut de către străini, scrie cu indignare că îl vreau „vreun pîndar la vie numai pînă se coc strugurii", ca să rămînă apai ei „lupi la oile fără ciini"[25]). N-a cerut însă nimic pentru sine. A înfruntat prigoana, măsurile aspre nu i-au clintit crezul și a continuat lupta pînă la capătul vieții.

IDEI SOCIALE ȘI ASPIRAȚII ROMÂNEȘTI

Preot iar în satul natal din 15 aprilie 1815, după alungarea de la preparandia arădeană, înmînă la Viena arhiducelui Reiner recursul său adresat împăratului, dovedind o atitudine de impresionantă frumusețe morală și demnitate : „Dreptul sfînt al apărării și dreptul de a nu fi condamnat neascultat, nu se refuză nici celui mai mare făcător de rele ; acest drept îl cer eu... nu pentru ca să fiu repus în funcția mea... ci ca să mă pot apăra în contra învinuirilor fără de nici un temei a acuzatorilor mei și, astfel, să pot părăsi cu cinste oficiul (de profesor și director) pe care trei ani de zile l-am purtat. Aceasta o pretinde onoare și poziția mea de preot, precum și instituirea unui exemplu pentru cei care vor îndeplini în viitor această chemare". [26])

---

23) C. Bodea, *Moise Nicoară*, Arad, 1943, Corespondența lui Țichindeal cu Moise Nicoară, pp. 160, 190, 194, 217, 242.
24) I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 78, 90.
25) C. Bodea, *op. cit.*, p. 243.
26) I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 38, 96-98.

Conştient că dezideratele unui popor se pot realiza numai prin angajarea totală o propriilor forţe, repetă de mai multe ori apelul la solidarizarea şi unitatea în acţiuni, spunîndu-le cititorilor cu mult înţeles în 1813 că „soţia (societatea) cu sloagă şi la olaltă toate le poate face". [27]) Iar drepturile se cuceresc, nu se dăruie, bineştiindu-se din dureroasa experienţă că „nedreptate românilor cu mila împăratului s-a făcut" [28]) şi că boierii, străini şi ei, asupresc greu „necăutînd la folosul neamului ; lor le e bine că ei sînt învăţaţi şi prin prostirea săracilor, mult ciştigă".

Întreaga orînduire e vinovată pentru că „soarta noastră e ticăloasă, aşa cit încă nu cutezăm să spunem tot năcazul nostru la lume ; las să mărturisească lacrimile şi suspinurile starea noastră — şi aceea încă nu ar fi atit de lipsă, căci înţelepţii bine văd şi ştiu ce voi să zic eu aici". [29]) Ce nu pot să mărturisească lacrimile şi suspinurile, exprimă cu revoltă în anul următor în cartea cu cea mai largă difuzare şi audienţă în mase, referindu-se la relaţiile dintre ele şi boierii a căror viaţă de huzur „nu poate fără risipituri să se facă ; şi de unde s-ar risipi, de nu s-ar stoarce şi suge măduha din oasele bieţilor supuşi şi lucrători de pămînt, săteni", care le sînt întru totul asemenea. Aceeaşi revoltă o manifestă faţă de acapararea satelor româneşti pe seama boierilor şi apără ţărănimea română de acuzele lor josnice : „trebuie să fie leneş fiind obosit de atita lucru care la domnul pămîntesc a lucrat, şi aşa pe seama lui puţin lucrînd, trebuie să fie sărac". Şi continuă : „Preaînalte Dumnezeule ! cunoaşte-vor vreodată şi boierii cei mari Dreptatea, Omenia, Facerile de bine ? Cînd te vor simţi pe tine domnii şi boerii cei mari ? Cînd vor privi ei spre pruncii cei goi şi flămînzi ai iubitorului şi ostenitorului lucrător de pămînt, cu această de bun neam simţire ? Acestora, e trupul ca şi al meu ! Au suflet cuvîntător asemenea ca şi ei, simţesc binele şi răul care li se face ! De bun neam născut ?! Poate fi cineva de bun neam născut (dacă e) fără simţire de bun neam şi omenirii vrednic şi întocmai". [30])

Ideile sociale, spuse prima oară atit de îndrăzneţ, îmbogăţite şi mai expresive faţă de original, rodesc şi deschid calea dreaptă spre Cimpia libertăţii lugojene din 1848, dar atrag îndată înverşunarea stăpînirii bisericeşti şi politice. În 29 noiembrie 1814 asesorul Toma Ioanovici Vidak raportează mitropolitului din Sremski Karlovici că ideile difuzate de Ţichindeal sînt „împotriva puterii pămînteşti şi politice", vizează „unirea" politică şi religioasă a românilor, urmăresc ieşirea de sub jurisdicţia ierarhiei sîrbe şi răsturnarea ei [31]), pentru a o înlocui cu o ierarhie românească. Congregaţia comitatului Torontal sublinia că aceste idei pot răzvrăti spiritele iar Luka Kengelaţ, directorul districtului şcolar al Timişoarei aprecia în adresa din 6 ianuarie 1815 înaintată Consiliului locotenenţial din Buda, că Ţichindeal „trebuie îndepărtat din slujba de

27) *Arătare despre starea acestor noue introduse şcolasticeşti Instituturi ale Naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti*, Buda, 1813, p. 29.
28) C. Bodea, *op. cit.*, p. 202.
29) *Arătare...*, p. 29.
30) *Fabule*, ediţia 1814, p. 429.
31) R. Flora, *Dositej şi Ţichindeal*, *rev. cit.*, p. 93.

АДУНАРЕ
ДЕ
ЛУКРУРЬ
МОРАЛИЧЕШЬ
ДЕ ФОЛОС
ШИ
СФЬРШИТЕ ДЕСКАЛЕ
ПРИН
ИОСИФЬ ОРЭДЭНЕАНУ
АТОНИМЬТ

ИЕРЪ
Луат дин манаскрипт Дачо-Романеск традус прин
Пэрынтеле ДИМИТРИЕ ЦИКИНДЕЛА Парохул
Бисерикий мик.

ПАРТЕА АТЫА

БУДА
Ын Крълеска Типографиа а Университэцией Ун-
гуреск. 1808.

Pagina de titlu a *Adunării de lucruri moralicești* (1808).

ЕПИТОМЬ
САУ
СКУРТЭ
АРЪТЪРИ
ПЭНТРЭ
Сынта Бисэрикэ, пентрэ весмынтаре ей, ши
пентрэ Доминикаска Литургие, кяре се
сэвыршеск дэ трей. Апошиерэ ши
пентрэ Причтэ ши сложитория
лэй Домнезэ.
Прин скуртэ дэтрекэрь ши тълкуиторь.
ДЭ
Фолос ши дэ требуинцэ сэвыторилор де чел
ефинць, Протофилер ши Дяконилер, ши
тутурор челор ке гындеск а фаче дрепт-
торий пре синяле лор.
Прин Пэрынтеле
ДИМИТРИЕ ЦИКИНДЕЛА.
Парохул Бисерикий мик традус.

БУДА
Ын Крълеска Типографиа а Университэцией Ун-
гуреск. 1808.

Pagina de titlu a *Epitomului* (1808).

profesor din cauza spiritului său răzvrătit" cu idei „pline de provocări răzvrătitoare şi periculoase pentru educarea tineretului". [32])

Într-o bogată corespondenţă purtată cu Uroş Nestorovici, inspectorul şcolar suprem, Ţichindeal îşi manifestă revolta faţă de persecuţiile care îl lovesc necruţător : „Nu s-a lăsat nimic neîncercat care să poată fi îndreptat spre chinuirea persoanei mele".[33]) Dar de neînfrînt, continuă mişcarea ce luase noi dimensiuni. Uroş Nestorovici raportează în 1816 că în rîndurile învăţătorilor români din Banat au apărut convulsiuni şi referindu-se la învăţătorii Gheorghe Velia din Ticvaniul Mare — unchiul istoricului Nicolae Tincu Velia — şi la Matei Cherciu din Comorişte, precizează că la instigarea lui Dimitrie Ţichindeal au adunat la Ticvani 30 învăţători şi au întocmit planuri de organizarea directoratului şcolar, de afirmare a limbii române, iar Luka Kengelaţ întregeşte că cei doi învăţători au celebrat pe Horia şi Cloşca şi sînt dornici să imite faptele curajoase ale celor „doi crai". [34])

Într-adevăr, în 14 august 1816 Tichindeal îl roagă pe Moise Nicoară aflat la Viena, să se intereseze de „procesul sau pîra şi inchiziţia vicespanului Jakabffi contra directorului Kengelaţ şi de doi dascăli cu numele Gheorghe din Ticvaniul Mare şi Matei Cherciu din Comorişte în sus la împărăţie trimise ; în ce stă lucrul şi dă îndreptare ce are de a se mai face şi de ce se zăboveşte sentinţa, că procesul e trimis încă din martie acest an". [35])

PREPARANDIA, ŞCOALA ÎNCREDERII ÎN VIITOR

În gîndirea politică a Habsburgilor, şcoala era un instrument ce trebuia să servească interesele imperiului. Ca atare, acordă importanţă învăţămîntului în limba maternă, iar pentru pregătirea corespunzătoare a cadrelor, încuviinţează în 1811 înfiinţarea unei şcoli pedagogice româneşti la Arad şi dispune ca inaugurarea stabilită pentru ziua de 3/15 noiembrie 1812, să se facă într-un cadru solemn.

Contrar dorinţei crăieşti, se inaugurează însă o nouă etapă pe drumul emancipării poporului. Atunci cînd românii nu aveau decît o singură instituţie publică, Biserica, înfiinţarea şcolilor şi a unui institut care îi va da o înaltă misiune prin cei care o slujesc, oferă poporului încă o instituţie : şcoala. [36]) Căci Preparandia din Arad în împrejurări vitrege, face din dascăli adevăraţi apostoli pregătiţi în spiritul de receptivitate pentru aspiraţiile poporului, cum se exprima Ţichindeal despre prima

32) V. Popeangă, *Un secol de activitate şcolară română în părţile Aradului*, Arad, 1974, p. 217.

33) R. Flora, *Manuscrisul inedit şi corespondenţa lui Dimitrie Ţichindeal*, în volumul *Documente literare*, I, îngrijite de conf. dr. V. Vintilescu, Timişoara, 1971. Corespondenţa, pp. 37-46.

34) V. Popeangă, *op. cit.*, p. 243.

35) C. Bodea, *op. cit.*, p. 243.

36) V. Popeangă, *op. cit.*, p. 198.

serie care părăsește băncile școlii, în duhul dragostei față de popor, cu hotărîrea de a acționa pentru binele lui, pentru ridicarea culturală. Și atît de însuflețiți, că dau o treime din salariul de mizerie pentru ridicarea unui internat. [37])

Ideologic, ce propune Țichindeal de la catedră era orientare realistă, în spirit progresist, socială și națională, [38]) o deschidere europeană a preocupările educative și culturale în care domina dragostea curată pentru popor.

Cei dintîi profesori, bănățenii Dimitrie Țichindeal care e și directorul școlii, Constantin Diaconovici Loga, doctorul în filozofie Iosif Iorgovici, nepotul lui Paul Iorgovici și Ioan Mihuț din Șiclău, județul Arad, toți cu pregătire temeinică și dascăli cu experiență, pornesc avîntat în această muncă înfruntînd greutățile începutului și lipsa de sprijin a ierarhiei bisericești, străină, ce-și arătase dezacordul în privința înființării institutului. Însuși inspectorul suprem școlar raporta că mitropolitul din Sremski Karlovci se împotrivește înființării, acuzîndu-l că lucrează în taină în acest sens „vrînd să țină poporul în întuneric și neștiință". [39]) Puțin mai tîrziu, același mitropolit afirmă că preparandiile sînt în realtate instituții pentru propagarea unirii. [40])

Țichindeal, despre care Nestorovici refera celor mai înalte foruri că e înzestrat cu un caracter cinstit depășind prin posibilități pe ceilalți solicitanți și propunîndu-l pentru funcțiile de profesor și director, [41]) depune o activitate febrilă pentru organizarea școlii. Se interesează de manuale pentru profesori și elevi din care o mare parte le avea pregătite, cum afirmă în prefața Epitomului tipărit în 1808, raportează încă din primele zile ale funcționării școli că sălile pentru clase primejduiesc sănătatea preparanzilor, cere ca serviciul religios să se facă în limba română. Corespondența oficială ce urmează vădește grija sa permanetă față de bunul mers al institutului, orientarea accentuat progresistă și națională a educației, dar și nemulțumirea că e suspectat în privința cuprinsului materiilor ce predă și de zvonurile lățite de unii episcopi, din care rezultă că școala nu e de durată, semănînd neîncredere și dăunînd adunării de fonduri pentru întreținerea ei. [42]) Din fondul școlar comun româno-sîrb la care poporul român a contribuit foarte mult, datorită unei conduceri nechibzuite, preparandia primește o parte infimă, elevii hrănindu-se tot „cu bietul mălai". Apoi „ne-au băgat aici cu atîta om (212 elevi) în niște cocioabe... Vitregi și pace", scria în 19 decembrie 1813, iar în 3 ianuarie 1814, prezintă comportarea directorului școlar local Sava Arsici : „negustor cu riful, cu

37) I. Vulcan, *op. cit.*, p. 91.
38) V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Țîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, București, 1964, p. 23.
39) R. Flora, *Dositej și Țichindeal*, rev. *cit.*, nr. 1, 1967, p. 23.
40) V. Popeangă, *Un secol de activitate școlară românească*... pp. 215-216.
41) T. Botiș, *Istoria școalei normale (preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 17.
42) R .Flora, *Manuscrisul inedit și corespondența lui D. Țichindeal*, în volumul Documente literare..., pp. 39, 42, 43.

vin şi răchie speculant", care în loc să ajute, „a început a fierbe mierea în şcoală şi aceea va fi spre marea vătămare a sănătăţii noastre, care acum le simţesc şi profesorii şi toţi preparanzii". [43])

Împrejurările în care funcţionează şcoala, adversităţile, intrigile urzite, zvonurile tendenţioase, toate creînd nesiguranţă, frînarea procesului de învăţămînt şi primejduind existenţa şcolii în care vedea marile posibilităţi de ridicare a maselor, îl obligă pe Ţichindeal să scrie în mare grabă o broşură de 62 pagini intitulată inofensiv : *Arătare despre starea acestor noue introduse şcolasticeşti instituturi ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti,* pe care o tipăreşte la scurt timp după deschiderea cursurilor, în primăvara anului 1813, ascunzîndu-şi numele în versurile primei poezii.

În realitate, lucrarea e luarea unei atitudini de frondă, un răscolitor apel la sprijinirea cu toate posibilităţile a şcolii, entuziastă propagandă cultural-naţională, mobilizatoare, plină de dinamism, acuză şi apărare, în care se reflectă starea de spirit şi aspiraţiile românilor din acei ani.

Preparandia e prezentată ca o necesitate imperioasă pentru că pregătirea din trecut a învăţătorilor, necorespunzătoare ca şi grija faţă de şcoală şi slujitorii ei îndeosebi, i-a înjosit întru atît „cît pe unele locuri nu mai mult fără numai ca pe crîsnicul sau sfătul bisericii îl socotesc... iar tinerimea noastră nu prea mult spor face şi starea cea bună a poporului prin aceasta pătimeşte". Cauzele sînt a se atribui „vremilor celor trecute, circumstanţiilor (stărilor împrejur) şi a altor piedici" iar nu poporului, căci „laudă lui Dumnezeu, că mulţi dintre preparanzi se află la minte ageri (aceea înnăscută este românilor) şi au mare aplecăciune şi voie ca să înveţe, însă fiind săraci, unii din aceştia să nu se lase din această pricină de învăţătură" şi cu sprijin obştesc să înfiinţeze un internat unde „cei săraci în zadar (gratuit) de mîncare vor căpăta".

Preparandia, e „norocirea de comun a toatei Naţii româneşti" şi pentru a o realiza nu e permis nimănui să-şi precupeţească obolul din care va prospera şcoala, se vor plăti salariile şi pensiile învăţătorilor, se vor acorda burse aci şi pentru studii universitare, celor ce voiesc să înveţe meserii, cum şi ajutoare şi împrumuturi doritorilor de a-şi deschide ateliere meşteşugăreşti.

Un program măreţ de organizare, cu intelectuali care să pătrundă în serviciile publice, cu meseriaşi şi comercianţi care să intre în viaţa economică, program ce nu uită nimic, pus în întregime prin contribuţia poporului, în serviciul propăşiri lui armonioase şi neîntîrziate.

Cu neîncredere în ocîrmuitorii străini şi cu experienţa trecutului, cere să se folosească optim prezentul în care vede asigurarea viitorului : „acum dară, pînă e vreme, pînă avem toţi lumină... şi să nu cruţăm nicicît din averea noastră pentru moştenirea cea bogată de fericire a fiilor noştri". Sensibilitatea poporului român faţă de progres şi cultură, răspunde chemării, că „laudă lui Dumnezeu, căci mulţi din norod... încă din cei mai săraci mai mult au dat din averea sa pe altarul fericirii norodului de comun", cîtă vreme „mulţi dintre boieri necăutînd la folosul neamului" au rămas „împietriţi şi numai pentru ale sale înfierbîntaţi". Acest fapt îi

însufleţeşte condeiul într-un nou, frumos şi înălţător apel : „Urmează dară că numai voi românilor mlădiţe nobile ale vechilor romani, din Banat, Ţara ungurească şi oriunde vă aflaţi şi în orice diregătorie, boieri, stăpîni, magiştri, săteni, păstori şi servi sau slugi, care locuiţi în case domneşti şi mai proaste care sînt cu trestie, cu fîn şi cu paie acoperite, în cîmp sub cer, iată stă înaintea voastră norocirea de comun a toatei Naţii româneşti, a voastră, cea văzută ! Cu buzele uscate de atîta amărăciune a neştiinţei, cu ochii în sus la cer de atîta asupreală a credinţei deşarte ridicaţi, la toţi strigă : înmulţiţi, puneţi, grămădiţi toţi de toate laturile la această visterie sfîntă şi veşnică... Şi veţi şti că nu alţii care se bucură de întunericul în care şedem noi, de care au avut ei dobîndă, şi chiar fiii voştri vor gusta din mila voastră...".

Şi în dorinţa de a fi mai convingător, într-un apreciabil efort literar, li se adresează în 224 versuri adunate în două grupe :

„Toţi împreună să lucreze
Pentru binele neamului nimeni să nu precupeţească...
Ca binele de comun să crească
Adică preoţilor stăpîn mai mare
La care se închină poporul tare
Din a lor neam şi viţă...
Nu străin să-i tălmăcească
Ci românește cu el să vorbească
Să înţeleagă doctorul
Ce i-a spus bolnavul,
Să-i ştie da tămăduire,
Să nu-l lase la perire".

Vorbind conştiinţei, supune unei judecăţi aspre pe cei care, străini sau înstrăinaţi

„Numai de ale sale se grijesc
Ba şi înadins moduri au întrebuinţat
Lumina a vedea ne-au împiedicat.
Aşa fu soarta românului...", [44])

şi soarta lui Ţichindeal. Referindu-se la prigoana dezlănţuită împotriva lui care, după cum îi scrie lui Nestorovici, încalcă pînă şi cele mai elementare principii umanitare, respinge cu indignare acuza cea mai dureroasă care i se putea aduce, că e spre „stricarea tineretului" şi pretinde să i se comunice în ce constă această stricare. [45])

Deşi ştie de la Nestorovici că episcopul Timişoarei trimite informaţii mitropolitului din Sremski Karlovici despre toate acţiunile sale şi cu toate

43) I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 79, 91.
44) *Arătare despre starea acestor noue introduse şcolasticeşti instituturi...*, pp. 6, 19, 22-25, 29, 30, 36, 47-60.
45) R. Flora, *op. cit.*, pp. 45, 51, 52.

că acelaşi Nestorovici l-a avertizat verbal spunîndu-i : „acestea îţi pricinuiesc mutarea din această diregătorie catehetică", priveşte situaţia personală sub acest raport, ca un moment firesc al luptei. Mărturiseşte că a gîndit din mai multe motive să se retragă de la Preparandie, dar în împrejurările date, „ca să nu dau povaţă (prilej) la mulţi, rău despre mine să socotească, am încetat". Nici în memoriul din 1815 înaintat împăratului, nu cere să fie repus în postul de profesor şi director al şcolii ci insistă cu energie să i se acorde dreptul de apărare împotriva mincinoaselor învinuiri, ca astfel să plece cu cinste şi să rămînă pentru posteritate pildă a corectitudinii, demnităţii şi abnegaţiei. Şi ridicîndu-se deasupra acestor frămîntări pe care le poate înfrînge numai dăruirea totală pentru o cauză, trăieşte bucuria pe care i-o oferă momentul socotit începutul victoriei : „60 de preparanzi, acum la lume învăţători din institutul nostru cu duh românesc — în numele Domnului i-am slobozit, şi peste trei luni iar alţii se vor slobozi... Scurt, binele neamului meu mă interesează...". [46])

Iată de ce, în 4/16 aprilie 1816 cînd protopopii, preoţii şi „binecredincioşii eparhiei Aradului" fac cunoscute durerile poporului, între ele stă şi aceasta : „Nu-i destul şi jalnic lucru că fostul catehet Dimitrie Ţichindeal după mari şi multe ale sale pentru neamul nostru puse trude, cu mare ştirbire a şcolii preparande pe ruşine, nedîndu-i-se nici pricini despre apărarea sa, de aici s-a ridicat". [47]) E sentimentul de recunoştinţă al contemporanilor.

ATITUDINI ŞI PRECIZĂRI

În cugetarea politică şi transpunerile ei în acţiuni, bine definite în documentele vremii, Dimitrie Ţichindeal urmărea două obiective principale : consolidarea celor două instituţii pe care le aveau românii din Banat şi Crişana prin o conducere românească, şi aservirea lor cauzei emancipării poporului. Prima, de străveche tradiţie, datorită privilegiilor acordate de Habsburgi a fost trecută sub jurisdicţia Bisericii sîrbe, fapt amintit şi de Ţichindeal în fabula 154, şi a constituit un puternic front al apărării Ortodoxei pînă în momentul afirmării individualităţii naţionale, devenită una din coordonatele politice ale epocii. În numele acestei afirmări se declanşează o luptă îndelungată în care se angajează toate forţele.

Al doilea obiectiv, şcoala, putea servi numai în măsura în care directorii districtelor şcolare sînt români şi devotaţi aspiraţiei poporului, şi dacă educaţia învăţătorilor se face în acest spirit, şcoala fiind sub controlul şi directa îndrumare a statului.

Dimitrie Ţichindeal înţelege realitatea şi acţionează încă din 1807, pentru numirea de directori şcalori români şi pentru aşezarea unui episcop „de neam şi simţire românească". Dar nu izolat, ci mobilizînd, mereu prezent şi dinamic. Persecuţiile şi încercarea de a-l izola nu-i

---

46) I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 89, 90, 91.
47) C. Bodea, *op. cit.*, pp. 205-206.

împuținează nici activitatea, nici convingerea. Cere sprijinul episcopului greco-catolic Samuil Vulcan, îl amenință pe Moise Nicoară că rupe cu el relațiile dacă nu servește cauzei scumpă lui, scrie că a băgat „în cap la toți (preparanzii) vlădică de român să ceară". Pentru obținerea informațiilor necesare unei acționări eficiente, plătește din al său.

Corespondența purtată de Țichindeal cu Samuil Vulcan, Uroș Nestorovici, cu Moise Nicoară privind această luptă, cuprinde pagini de un dramatism zguduitor în care dascălul de dascăli de la Arad e jertfă de temelie ce asigură izbînda. Pentru el, ierarhul român și învățătorul sînt chemați să tămăduiască suferința poporului, să nu-l lase la peire, precizîndu-le astfel misiunea și marea responsabilitate în fața istoriei.

Relațiile pe care le-a avut Dimitrie Țichindeal cu Samuil Vulcan, au prilejuit ierarhiei străine din acel timp un motiv mai mult împotriva sa, motiv care a fost exploatat fără reticențe și a creat nedumeriri în rîndurile cercetătorilor. Ca atare, se impune o clarificare în lumina documentelor.

E incontestabil că Samuil Vulcan a promovat răspîndirea greco-catolicismului. Cabinetul imperial îi acordă o deosebită încredere în această privință. Însuși împăratul Francisc I, consecvent ca toți Habsburgii politicii de catolicizare și a dezbinării între popoare, se interesează personal pînă și de cele mai neînsemnate cazuri, cerîndu-i adesea opinia.[48]) Cînd în 1815, la ademenirea unui funcționar străin incorect și dornic de reabilitate patru preoți din jurul Oraviței declară că trec la unire, același împărat îi cere relatări precise. Vulcan vine în 1816 în Banat, stă cîteva zile la Oravița însă raportează că intervenind episcopul din Vîrșeț, preoții respectivi au renunțat la unire și folosind prilejul, îl roagă pe împărat să scutească preparandia din Arad de persecuțiile clerului superior și a inspectorului școlar a căror victimă e Dimitrie Țichindeal, Fabulele lui necesitînd să fie cenzurate în mod dezinteresat, iar el judecat după dreptate. Puțin mai tîrziu, reînnoiește intervenția printr-un act separat justificînd-o cu afirmația că Fabulele fac serviciu unirii.[49]) În acest timp, Țichindeal era iar modestul preot al Becicherecului Mic.

Se pare că Vulcan, cunoscător al realităților din Banat unde nu ființează nici o parohie unită organizată pînă spre mijlocul secolului XIX, cum și a aversiunii pe care o aveau românii față de unire, n-a intenționat să dea curs politicii Habsburgice, aceasta însemnînd învrăjbirea între ei, deci slăbirea rezistenței și acțiunîlor românești. Iar faptele confirmă că Vulcan a fost capabil de sentimente românești ce au depășit confesionalismul.

De fapt, în cele 13 scrisori adresate de Vulcan lui Țichindeal și 7 scrisori trimise de Țichindeal lui Vulcan ce ne sînt cunoscute, nu se fac referiri la unirea cu Roma. Nu e cerută, dar nici oferită. Țichindeal îl încunoștințează că atît clerul superior sîrb cît și inspectorul școlar Uroș

---

48) Tr. Topliceanu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1933, p. 19; I. B. Mureșianu, în „Mitropolia Banatului", nr. 7-9, Timișoara, 1968, p. 653; Gh. Ciuhandu, *Doi Ioanovici pe tronul episcopiei ort. de la Arad*, Arad, 1929, p. 21.

49) Șt. Lupșa, *Contribuții la istoria bisericească a românilor bănățeni în secolul XIX*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 11-12, București, 1938, pp. 806, 807.

Nestorovici îl acuză de înclinare spre unire, dar din motive tactice, nici nu o confirmă nici nu o neagă. Îi preţuia sentimentele româneşti. În scrisoarea din 12 decembrie 1812, Vulcan îi trimite manuale trebuincioase pentru predarea lecţiilor, îşi exprimă bucuria prilejuită de înfiinţarea preparandiei, dorinţa de a fi folositor celorlalţi profesori şi îl sfătuieşte să nu se îndepărteze de învăţătura ortodoxă : „şi să nu socoteşti, că de vei grăi numai în şcoală, nu vor şti şi episcopii învăţătura ta, căci ale tale învăţături s-or nevoi episcopii a le avea, ca dintr-însele să poată arăta că îţi este învăţătura străină". În 17/29 ianuarie 1814, referindu-se la episcopia Aradului, îl înştiinţează că doreşte să obţină pentru eparhie privilegiul pe care îl au ei uniţii şi privilegiul dat ortodocşilor cu ocazia alegerii lui Moga, de a alege clerul prin voturi trei feţe bisericeşti, dintre care împăratul va numi de episcop persoana considerată corespunzătoare şi îl îndrumă să trimită Curţii din Viena un memoriu în acest sens. Intervenţia a rămas fără rezultat, vacantarea scaunului vlădicesc al Aradului prelungindu-se pînă în anul 1829 din „raţiuni politice" greşit înţelese. Habsburgii nu mai puteau gîndi cu vremea. Deveniseră anacronici. În o altă corespondenţă, din 21 noiembrie 1816, Vulcan îşi arată dezacordul în privinţa preotului din Giroc care în urma unor abateri de la disciplina bisericească, pentru a evita consecinţele se declară unit, şi accentuează „că n-a trebuit să se silească, ca credinţa să o mărturisească în biserică la auzul tuturor şi de obşte, că aceea nu se poftește".

Ţichindeal, în 10 ianuarie 1814 îşi afirmă temerea că străinii vor zădărnici alegerea de episcop român „punînd înainte că prin român se vor face uniţi ; fantastul acesta va afla mijlociri de tulburare, de a împiedica", iar în 19 decembrie 1813, îi scrie lui Vulcan : „Unii din protopopi voiesc a avea parola Prea Sfinţiei Tale, nu cumva pentru dragostea protopopului Orăzii Mari vei face pe egumenul, fratele lui, episcop la Arad... Şi aceasta cer ca să arăţi pe cine ai avea voie a fi episcop la Arad", întrebări atribuite altora, dar care îi aparţin şi sînt edificatoare. Apoi în 14 noiembrie 1814, îl solicită : „să mijloceşti cenzor neunit român la crăiasca tipografie din Buda, că altmintrelea cărţile româneşti şi literatura rabdă mare scădere".

Samuil Vulcan corespondează cu profesorii de la Preparandie, cu Moise Nicoară, e vizitat de ei la Oradea, dar nici unul n-a trecut la uniţi. Ţichindeal a revenit în modesta lui parohie pe care a servit-o ca preot ortodox pînă la sfîrşitul vieţii. Din scrisul şi faptele închinate Bisericii rezultă că i-a dorit ierarhi români smulşi de sub jurisdicţia străină, care să lupte pentru cauza poporului, cum mărturiseşte în versurile menţionate, iar nu aserviţi unui împărat din a cărui milă suferă poporul şi nici unei clase suprapuse, pe care a stigmatizat-o. Cu înaintaşi fugiţi din Transilvania pentru că nu s-au lăsat convinşi de urgia catanelor imperiale şi de tunurile lui Buccov să primească unirea ; cunoscător al istoriei ; care atunci cînd e alungat de la catedră, e îndurerat numai pentru ca „cinstea mea întru acest chip să nu se înegrească", [50]) el nu putea să trădeze credinţa căreia i s-a devotat.

[50]) I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 76, 78, 86, 90, 92, 93, 103.

SLUJITORUL ALTARULUI

În concepţia sa, Biserica trebuie să fie înnoită şi înoitoare, cu slujitori culţi, activi şi jertfelnici pentru mai binele poporului, răspunzători în faţa lui Dumnezeu şi a istoriei pentru tot ce săvîrşesc. Sub forma îndemnului convingător dar şi ca obligaţie, le împărtăşeşte preoţilor în cartea sa : *Epitomul sau scurte arătări pentru Sfînta Biserică pentru veşmintele ei, şi pentru Dumnezeiasca Liturghie, care se săvîrşeşte într-însa. Aşijderea şi pentru preotul şi slujitorul lui Dumnezeu. Prin scurte întrebări şi răspunsuri. De folos şi de trebuinţă slujitorilor de cele sfinte, preoţilor şi diaconilor, şi tuturor celor ce gîndesc aceaste deregătorii pe sine a lua. Prin părintele Dimitrie Ţichindeal, parohul Becicherecului Mic traduse. În Buda. La Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti. 1808.*

Cartea, e numai în parte traducerea după lucrarea cu acelaşi titlu a episcopului din Buda, Dionisie Novakovici, apărută în trei ediţii, în anii 1767, 1783 şi 1805, cu o scurtă prefaţă semnată numai cu iniţialele D.N.

Faţă de original, traducerea are în plus dedicaţia (4 pagini nenumerotate), partea a III-a, *Pentru preot* (pp. 68-80) care îi aparţine în întregime lui Ţichindeal, iar *Înainte cuvîntare*, e şi ea în mare măsură originală. De asemenea, în partea a doua e suprimată întrebarea nr. 52 cu răspunsul, avînd 73 iar nu 74 întrebări şi răspunsuri.[51]) E destinată preoţilor, are 14 pagini nenumerotate şi 80 numerotate cu următorul cuprins : paginile nenumerotate III-VIII dedicaţia, IX-XVI, *Înainte cuvîntare ;* paginile numerotate 1-20 *Pentru dumnezeiasca biserică şi sfintele vase* cu 42 întrebări şi răspunsuri ; 21-67 *Pentru dumnezeiasca liturghie*, cu 73 întrebări şi răspunsuri şi 68-80, *Pentru preot*, cu 10 întrebări şi răspunsuri.

Paginile închinate episcopului Avacumovici căruia îi dedică această carte, sînt lipsite de avîntul ce-i caracterizează scrisul şi reţinute în elogii justificîndu-se că dacă nu-i înşiră meritele, cauza e că sînt „aşa de cunoscute, cît laudele mele nu trebuiesc".

Înainte cuvîntarea expune „starea de orbire şi neştiinţă" a clerului şi credincioşilor despre biserică, credinţă, liturghie şi preoţie, pentru că în afară de Catehism, nu s-a tipărit altceva „în limba maicii noastre". Situaţia existentă se datoreşte împrejurărilor despre care nu e cu putinţă „de astă dată pe rînd a număra cele multe pricini a nenumăratelor împedecări de luminare... însă iarăşi pot zice atîta, că neamul nu e pricina că doar nu va să se înveţe ci e mărturie vie, cînd eram eu la anul 1801 în şcoala clericală la teologie în Timişoara de bună voie adunaţi". Şi continuă însufleţitor : „Nu las eu a nu aduce aminte acelui mare la număr iubitului neamului meu şi mai vîrtos preoţilor, că e vremea odată, pentru Dumnezeu

51) R. Flora, *Epitomul lui Dimitrie Ţichindeal (1808) şi prototipurile lui sîrbeşti*, în volumul *Actele simpozionului dedicat relaţiilor sîrbo (iugoslave)-române*, Pancevo, 1971, pp. 97-107 ; Gh. Mihailovici, *Srpska Bibliografija XVIII-veka*, Belgrad, 1964, pp. 83, 161

Аръ тарѣ
двоперѣ старѣ
дѣчестор нолѡ
дтродѣсѣ сходастичещій
Інститѹтѹрій
лаѵ
нацїей рѡмънещій,
ѡжрѣвщій шй грѣчещій.

Bibliotec I. B. MURESIANU

ла Бѹда
Къ тѹпарѣ Крайщей Типографіи а Оуниверситатій Оунгѹріщй дин Пещ. 1813.

Pagina de titlu a *Arătării despre starea acestor nou introduse scolasticești instituturi* (1813).

Філософичещій
шй
политичещій
штиѵ
Фавѹлѣ
морлнічѣ
дѣѵцътѹрй

Ачѣстѣ дѵаѡ ѹрѣ кѣрцї, шй дтрѣ ачѣѕ
кнѣ прѣ лнѣлѣ Рѡмънѣскѣ дтоарнѣ де
Дѣмитрїе Цїкїндѣлѣ.
Парохѣ Бечкерїкѣлѣ мнѣ, шй ла Охѡ-
лѣлѣ Прѣпарандїе Рѡмънещій дин Вѣдѣ
нѣ 1814.

Ла Бѹда
Къ тѹпарѣ Крайщей Типографіи а Оуниверситатій Оунгѹріщй дин Пещ. 1814.

Pagina de titlu a cărții *Filosoficești și politicești prin Fabule moralnice învățături* (1814).

să deschidem și noi ochii minții și ai inimii noastre și să dezbrăcăm credința deșartă, zavistiiile și goanele, că acestea sînt izvoarele răutăților și nenorocirile a tuturor noroadelor. La vremile și circumstanțele acestui veac să căutăm și mai ales preoții Dumnezeului celui viu, păstorii turmei lui Hristos cu scump sîngele lui răscumpărată...". Dar pentru a-și putea îndeplini misiunea și pentru a fi vrednici de numele pe care îl poartă, e neîngăduit să se limiteze numai la catehism ci să cunoască Dogmatica, Teologia pastorală, Istoria Bisericii de mărturisire a Răsăritului, Tîlcul Faptelor Apostolilor, Filozofia, Istoria firească, Omiletica și Canoanele soboarelor a toată lumea, pe care „numai de se vor arăta așa număr de preoți care ar voi a le avea în limba daco-românească, ca să se poată da la tipar, le pot avea".

Încredințat că numai argumentele convingătoare pot risipi răul și prejudiciile, angajează cititorul într-un dialog util, îl silește să gîndească despre lucruri neluate în seamă : „Va zice cineva : cum au putut preoții a fi fără de cărți pînă acum, pot și de acum și e destul dacă știu citi și scrie... Că a citi și scrie se cuvine la tot omul, dar preotului mai mult ; că de-ar ști preotul numai ca un om creștin e popă de jos, dar de nu face ca un popă e mai jos decît omul... Poate fi preot... Însă nu spre acel sfîrșit spre care sînt chemați. Și oare tocmai aceia care zic, dare-ar ei oile sale cele necuvîntătoare să le păzească un păstor care numai traistă mare are, mănîncă, bea și se odihnește bine, dar nici le păzește, nici știe unde este pășune bună... și să spună drept, dare-ar el simbrie la un păstor ca acesta ?... Și oare lăsa-s-ar cineva a se vindeca de un doctor care nu pricepe medicină și nu știe vindeca ? Ba aceluia nici calul său nu ar da ca să-l vindece, necum trupul, dar sufletul ! Și da-și-ar cineva hainele sale să i le coase unul care are ac și foarfeci și cot, dar nu știe nici croi nici coase ? Ba i-ar da cu cotul pe spate".

Preotul pentru a fi deci un factor social, trebuie să-și dovedească superioritatea prin învățătură și prin viața de fiecare zi. Ca slujitor al altarului are însă o chemare sfîntă, o misiune căreia e obligat să-i răspundă cu sufletul și cu dragostea, cu credința vie, ziditoare, cu pilda trăirii, iar nu mărginindu-se la îndepliniri de năimit, la forme exterioare : „că a ne arăta lumii numai cu veșmintele și cu numele că sîntem preoți, nu e mai mult decît (fac) oamenii proști...". Deosebirea stăruie în „învățătura cu rîvnă către legea lui Dumnezeu, sau cu vrednicie către învățătura norodului, că chemarea nu înfrumusețează pe om ci omul înfrumusețează chemarea. Și a săvîrși dumnezeiasca liturghie numai prin îmbrăcare și dezbrăcare, prin zicerea evangheliilor, deschiderea și închiderea dverilor, ieșirea la oameni, arătarea și intrarea în altar și prin alte ceremonii, neștiind ce însemnează și pentru ce se fac așa și nu altmintrelea ; și ce e mai mult și de jale vrednic, a lăsa sfînta liturghie fără predicație sau învățătură la norod, a nu semăna și sălășlui cuvîntul lui Dumnezeu în inimile oamenilor. Atunci sfînta săvîrșita liturghie cu toate ceremoniile ei, este ca o bucată frumos gătită, însă nici cît sărată. Liturghia fără învățătură, este ca mîncarea fără sare".

Întrebările şi răspunsurile privind biserica, ornatele şi sfînta liturghie prezintă şi azi interes prin claritatea expunerii. Atenţia, osebit se opreşte asupra părţii ultime, Pentru preot, din care reproducem textul în legătură cu îndatoririle „celui ce se apropie de preoţie" şi „ce este dator să facă" neasemuit de frumos spuse şi de o permanentă actualitate :

„I se cuvine să-şi ispitească inima sa, oare simte ce a zis Hristos : *iubeşte-mă, paşte oile mele* şi răspunde-i inima lui spre această întrebare împreună cu Sf. Petru fără de nici o făţărnicie : Doamne Tu ştii că Te iubesc (Ioan 21, 15). Şi iar pentru folosul oilor, intră în sălaşul oilor ca să aibă ele viaţă, sau numai pentru dobînda sa, să fure şi să ucigă şi să piardă (Ioan 10, 10). Dacă intră cu socotinţa ce zisei întîi atunci e păstor, iar de intră cu cea de pe urmă, atunci e lotru, lup şi pierzător. Că a şedea la ospeţe, la praznice şi pomeni în capătul mesei, a începe mîncarea, a închina şi scură pînă într-o picătură paharele şi numai cu hainele lungi netezindu-şi barba şi împlinind numai nişte ceremonii din afară, cu acestea se arată a fi unul din numărul celor făţarnici, pe care cumplit îi defaimă Domnul Hristos în Sfînta Evanghelie, iar nu se arată a fi acel păstor bun, care-şi pune sufletul său pentru oile sale".

Preot fiind, îi revine cu grea răspundere datoria de a vesti credincioşilor învăţătura Bisericii, şi :

„Ca un păstor, e dator să pască turma care e lui încredinţată, să adune cele risipite, să vindece cele bolnave, să afle cele pierdute. Iar a paşte altmintrea nu poate, fără numai cu învăţătura (Ieremia 3, 15). *Şi voi da păstor după inimile voastre şi vor paşte pe voi cu înţelepciunea şi cu învăţătura.* Aşijderea a vindeca şi a afla altmintrea nu poate fără numai cu cuvîntul lui Dumnezeu, care este armă (II Corinteni 10, 4).

„Ca o strajă a oamenilor să pîndească în toate părţile neadormit, să vestească păcătoşilor dincotro vine asupra lor sabia mîniei Domnului (Ezechil 34, 7).

„Ca un părinte să-i pască pe oamenii lui Dumnezeu cu bunăvestirea şi lucrarea Sfintelor Taine (I Corinteni 4, 15), să aibă către dînşii şi inimă ca o maică, pînă ce se va preface într-înşii Hristos" (Galateni 4, 19).

„Ca o slugă a împăratului trimis să cheme pe oaspeţi la nunta fiului său (Matei 23, 3). E dator să caute cele ce sînt ale lui Hristos iar nu ale sale, să cheme, să strige, să roage, să îndemne, ca să umple casa de goşti (II Timotei 4) ; pe sărac şi pe cel învăţat şi pe cel neînvăţat, pe slugă şi pe stăpîn, pe bărbat şi pe muiere.

„Ca sarea, trebuie să fie cu pildă bună înaintea poporenilor săi, că precum sarea direge bucata şi-i dă gust şi o face plăcută, şi ori pe ce o presară o păzeşte de stricăciune, aşa şi pilda bună dă gust bucatelor celor sufleteşti. Pe acelea le face plăcute şi le păzeşte de pierzare ; de vreme ce bucata cea sufletească este firii omului cei stricate amară, pilda cea bună care o vedem întru aceia care ne povăţuiesc, o face cu gust, dragă plăcută, pentru că mai uşoară cade ucenicului osteneala dacă vede pe dascălul său ostenindu-se. Şi ostaşului mai uşoară îi cade oştirea, dacă vede pe căpitanul său oştindu-se.

„Ca lumina. Să lumineze mintea poporenilor săi întru cunoaşterea adevărului ceresc pentru ca să vadă calea cea dreaptă care duce pe om la Dumnezeu.

„Ca un învăţător sfintei legi (sub numele învăţătura legii, înţelege învăţătura legii faptelor bune).

„Ca un grădinar. E dator toate mărăcinile năravurilor celor rele şi a credinţei deşarte afund în inimile oamenilor înrădăcinate şi crescute, cu toată virtutea să le dezrădăcineze şi în locul lor, dragostea, pacea, iubirea de fraţi şi tot ce se poate sub numele de fapte bune înţelege, într-însele să sădească, să înrădăcineze, aşa cît să aducă aceasta din destul, dulci şi înveci neputrede roduri.

„Ca om, este dator el întîi darurile sale cele firești şi puterile duhului său spre acel sfîrşit a le întrebuinţa, spre care acelea de la Făcătorul şi Dumnezeu îi sînt lui date, adică dator este el să-şi lumineze înţelegerea sa şi să se ostenească pe sine nu numai cu graiul, ci şi cu faptele de către dobitoacele cele necuvîntătoare.

„Ca o încheietură a obştei sau mădular Bisericii lui Hristos, adică creştin, şi atunci dator este el osebit pentru mîntuirea sufletului său să se grijească.

„Ca un cetăţean, în care întîmplare i se cade lui pentru cea vremelnică şi pentru buna stare a toatei lumi să se îngrijească".

„Ca un bărbat sau soţ, i se cade să-şi iubească muierea lui şi după înţelegere cu dînsa să trăiască.

„Ca un tată e legătuit ca pruncii lui să-i crească în dojană şi învăţătura Domnului, ca să fie cu bună nădejde pruncii lui.

„Ca un stăpîn de casă, şi ca acelaşi, i se cade lui să-şi îndrepteze el întocmirea casei şi grije pentru slujitorii lui să poarte.

„Şi ca un duhovnic este preotul de suflet grijitor şi acesta nu numai singur de sine ci pentru toţi oamenii care sînt lui încredinţaţi. Şi pentru vecinica fericire şi mîntuire a duhului celui fără de moarte, cu osîrdia să se grijească". [52])

Epitomul, prin cuprinsul prefeţii, prin îndatoririle atît de frumos exprimate adresate sufletului şi conştiinţei preoţilor şi prin explicaţiile pe care le dă în primele două părţi, a rămas multă vreme singura lucrare în limba română care a contribuit la ridicarea preoţilor, la slujirea activă, în duh şi adevăr a credinţei ortodoxe şi a credincioşilor.

OSTENITOR PENTRU CULTURĂ ŞI PROGRES

Dimitrie Ţichindeal tipăreşte cinci cărţi, toate apărute cu cirilică, în Tipografia Universităţii din capitala Ungariei, unde politic se dorea concentrarea manifestărilor culturale româneşti din vestul Carpaţilor, sub un control vigilent. De fapt, se urmărea subordonarea şi ataşarea lor la interesele clasei dominante, izolarea de fraţii de peste munţi şi de ţările

52) *Epitomul sau scurte arătări...*, pp. 74-75 şi 69-73.

ortodoxe, sens în care se interzice intrarea în imperiu a cărţilor tipărite dincolo de hotarele lui. Prin abnegaţia şi abilitatea cărturarilor, rezultatele au fost potrivnice aşteptărilor. Aci apar în 1799 *Observaţiile* lui Paul Iorgovici ; Calendarul de Buda din 1806 şi 1809 publică pentru prima oară pagini din *Istoria românilor* a lui Samuel Micu şi din *Hronica românilor* scrisă de Gheorghe Şincai, iar în 1812 Petru Maior tipăreşte vestita *Istorie pentru începutul românilor în Dachia* cu puternică rezonanţă în sufletul şi conştiinţa maselor. Şi tot de sub teascurile ei, văd lumina alte lucrări pentru folosul neamului.

LUCRĂRI TIPĂRITE

Prima carte tipărită de Ţichindeal apare la începutul veacului XIX, înscriindu-se între puţinele lucrări în limba maternă destinate maselor şi care abordează neobişnuit anumite probleme : *Sfaturile a înţelejerii cei sănătoase, prin bineînţeleptul Dositei Obradovici întocmite. Iară acum întîia dată întoarse de pe limba sîrbească, şi întru acest chip în limba daco-românească aşezate. În Buda. S-a tipărit în Crăiasca Tipografie orientalicească a Universităţii Peştii 1802*, de 168 pagini, format octav. E tradusă după lucrarea lui Dositei Obradovici, *Sveati zdravage razuma* tipărită la Leipzig în anul 1784. Ţichindeal nu-şi lasă numele pe pagina de titlu dar la finea dedicaţiei semnează „Prefăcătorul", iar Înainte cuvîntarea : „al tău de binevoitor Dimitrie Ţichindeal, învăţător naţionalnic. În Becicherecul cel Mic, în 2 iunie 1802".

După citatul şi versurile de îndemn spre cultivare care respectă originalul, urmează o simţită dedicaţie (pp. III-IX nenumerotate), închinate celor „ce din dragostea cea nemărginită şi din rîvna cea fără de asemănare către folosul şi luminarea neamului nu numai acestuia de acum, ci şi a celui fiitor daco-românesc, au îndemnat şi au jertfit cătră tipărirea cărticichei acesteia folositoare" : Gheorghe Petrovici, protopopul Hasiaşului (Belinţului), care dă „tot ce poate fi pruncilor spre învăţătură' şi pregăteşte înfiinţarea unei şcoli teologice în protopopiat ; Vasile Georgevici preotul din Cerneteaz, mai tîrziu protopop al Timişoarei, decorat cu marea medalie de aur imperială, osteneşte fără odihnă pentru bunul mers al şcolii ; Petru Murgulovici, preotul Beregsăului, „din destul pruncilor celor ce erau în şcoală cu toate ce era lor de lipsă. . . s-a arătat", iar negustorul Rista Luca din Grabaţ, e „ostenitor şi ales iubitor de folosul naţiei noastre". Toţi vor rămîne pururea trăitori în conştiinţa românilor, pentru că tipărirea cărţilor spre ridicarea poporului, e fapta ce nu se poate uita, constituind o operă naţională.

Înainte cuvîntarea (pp. XI-XV, de asemenea nenumerotate), justifică necesitatea cărţii şi afirmă că la baza propăşirii unui popor stau relaţiile de împreună lucrare între componenţii societăţii, relaţii ce trebuie să se desfăşoare după o „regulă sau îndreptare întru fapte", cea dintîi fiind însuşi fapta bună pornită din cele mai curate sentimente sădite de Dumnezeu în suflet : dragostea pentru aproapele, dreptatea ce „înalţă

și înfrumusețează". Procesul evolutiv se desfășoară însă „după legea firii sau după regula care o dă nouă mintea noastră a vieții".

Scriitorului și traducătorului îi revine îndatorirea plină de răspundere de a-și închina fără preget osteneala „spre folosul cel de obște, ca să poată inimile oamenilor celor pline de nebunii și credință deșartă curăți și iubirea de oameni, dragostea și adevărul într-însa a le turna și înrădăcina". Munca aceasta e istovitoare căci „cu greu e frumos și cu bună înțelegere a scrie și preface cărți. Numai aceia știu, care au încercat". Acestora, care au fost confruntați cu multele dificultăți în găsirea formei și conținutului care să exprime limpede idei și noțiuni noi într-o limbă încă la începuturile adaptări ei la noile cerințe, numai „acelora dară se cuvine să prejudece cartea, iară nu fiește căruia care poartă pălărie și căciulă, căci zavistia nu știe cinsti cele de folos". E o formă pe cît de originală, pe atît de convingătoare despre îndreptățirea la critică, totdeauna valabilă.

Rîvna spre această muncă, continuă Țichindeal, i-au întărit-o dascălii săi de la cursul de teologie din Timișoara : arhimandritul Pavel Kengelaț și mai ales Mihai Roșu Martinovici „tîlcuitorul teologiei în reședința episcopească a Timișorii... iubitor de folosul nației noastre" ce traduce în 1776 Normalul din sîrbește „în limba daco-românească", două din tălmăcirile sale publicîndu-se în 1784 și 1785 cu cheltuiala protopopului Constantin Șuboni al Timișoarei. Nu mai puțin, a găsit îndemn în activitatea lui Grigorie Obradovici, directorul școlilor militărești din Banat, nepotul lui Dositei Obradovici, el însuși autor al mai multor cărți scrise în românește, tipărite sau rămase în manuscris.

Se simte apoi dator să-și facă cunoscute principiile care l-au călăuzit în privința limbii ce folosește pentru atingerea scopului : „Cît se atinge de limbă, învățatul Paul Iorgovici în Observațiile sale despre limba daco-românească, dintr-o negrăită dragoste către folosul de obște a nației sale foarte înțelept a descoperit cuvintele limbii noastre cei daco-românești, arătînd cum am putea a aduce limba noastră la originalul ei cel adevărat. Fiind dară că materiile care se cuprind în cărticica aceasta sînt pentru tot omul care pofțește să-și înfrumusețeze năravurile sale, pentru aceea eu am rămas la cuvintele acelea tuturor cunoscute, pentru ca să poată desăvîrșit înțelege aceia care nu sînt desăvîrșit pricopsiți între adevăruri". Lucrarea lui Iorgovici, apărută în 1799 deci numai cu trei ani anterioară tipăririi *Sfaturilor*, oferea principii raționale, ponderate, în spiritul limbii române cu cuvinte care să exprime noțiuni noi, în pas cu progresul cultural, deosebite de ale Școlii ardelene, principii urmate consecvent de cărturarii bănățeni pînă spre mijlocul secolului XIX. Gîndește de asemenea practic la împuținarea slovelor pentru a înlesni citirea și elimină cîteva semne din complicatul alfabet cirilic, pe lîngă care „mai sînt unele care s-ar putea lepăda din limba noastră, însă acelea numai pentru cărțile bisericești le mai putem încă o vreme întrebuința în limba daco-românească".

Referindu-se la starea socială a românilor din Banatul Timișoarei, îndeamnă cărturarii să folosească împrejurările favorabile ce s-au ivit, pentru înaintarea sub toate aspectele a poporului.

În ce formează volumul propriu zis ca şi în celelalte trei traduceri, Ţichindeal nu se mărgineşte la rolul simplu de tălmăcitor. Din originalul ce cuprinde nouă sfaturi, consideră ca utile pentru români numai şase, din care una e despărţită sub două titluri. Nu traduce nici una din cele două prefaţe ale lui Obradovici considerîndu-le necorespunzătoare scopului, ci le înlocuieşte cu dedicaţia intitulată *Patronii* şi cu *Înainte cuvîntarea*, rezumate mai sus. În tălmărice intervin prelucrări, localizări şi intercalări adaptate la trebuinţele cititorului român,[53]) fapt pe care îl subliniază : „Lucrătorul cărţii acesteia, Dositei Obradovici aduce aici nişte obiceiuri ale sîrbilor, însă eu nu voi să pun acele ci tocmai ale noastre, care stăpînesc pînă acum între noi. . .".

Aceste obiceiuri, moştenite de la romani, sînt puse alături. Deosebit de interesante pentru cercetători, sînt folosite în text ca argumente ce confirmă originea poporului român. Totuşi, ele au generat superstiţii dăunătoare şi sînt contrare învăţăturii creştine, frînează progresul şi trebuiesc înlăturate „căci a sosit acum vremea ca, cu ochiul cu care am văzut paiul din ochiul altora, tocmai cu acela să vedem bîrna din ochiul nostru". [54])

Ca în toate traducerile, tîlcuind ideile iluministe însuşite de Dositei Obradovici în Apus, Ţichindeal relevă îndrăzneţ racilele sociale ale veacului şi vorbind despre valoarea dragostei, faptelor bune şi a adevărului cu primejdioasele urmări ce le au pentru aceia care le trăiesc, arată răul adus popoarelor asuprite de polemicile şi vrajba religioasă şi atenuează sau înlătură faţă de original, criticile aduse aspectelor negative din activitatea conducerii bisericeşti şi a preoţilor. Mai stăruitor combate superstiţiile şi face deosebire între obiceiurile ce au însemnătate documentară şi între obiceiurile care se cer delăturate, ca să nu se stăvilească progresul. [55])

În anul 1808, Dimitrie Ţichindeal tipăreşte două cărţi. *Epitomul*, deja prezent şi *Adunare de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie prin Dositei Obradovici întocmită iară acum în limba Daco-Românească traduse prin Părintele Dimitrie Ţichindeal Parohul Becichereculuí Mic. Partea întîia. În Buda. La Crăiasca Tipografie a Universităţii ungureşti. 1808*, format octav, de XXIV+104 pagini. Din totalul de 24 capitole ale originalului apărut la Viena în 1793 sub titlul : *Sobranie raznih nravoucitelnih veşei vă polzu i uveselenie*, traducerea cuprinde numai 7 capitole, alese cu grije pentru a servi dezideratelor românilor.

Cartea se deschide cu un text dedicat directorului şcolar Grigorie Obradovici (pp. V-XI), nepotul lui Dositei Obradovici, scrisă avîntat, în realitate, repetăm, o expunere a principiilor care i-au îndrumat activitatea :

---

53) M. Jivcovici, *Dositej Obradovici u kontekstu srpskorumunskih odnosa*, Bucureşti, 1972, p. 206 şi urm.; aceeaşi lucrare în limba română, *Dositej Obradovici în contextul relaţiilor româno-sîrbe. Rezumatul tezei de doctorat*. Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1971, pp. 33 şi urm.; R. Flora, *Dositej şi Ţichindeal*, în „Lumina", nr. 1, Pancevo, 1967, p. 9.

54) *Staturile a înţelejerii cei sănătoase . . .*, pp. 34 şi urm.

55) Al. Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, Bucureşti, 1968, pp. 315, 316.

„Eu nu cunosc mai mare cerere a unui om bun, decît a fi în cîmpul acela unde poate neîmpiedicat lucra pentru folosul omenirei, patriei şi naţiei sale... Cu durere caută Naţia românească în timpurile trecute şi suspină aducîndu-şi aminte de vitregii, cărora a fost încredinţată informaţia pruncilor ei. Cu aşteptare astăzi rădică inimile sale către un om, căruia s-a împlinit pofta lui cea mai fierbinte, (de) a se mai adaoge cîmpul activităţii către dilecta Naţia sa românească", adresîndu-i în continuare puternicele îndemnuri pentru sprijinirea culturii poporului român. În numele acestor dorinţe îi închină cartea „care e fructul unchiului tău" şi pe care o traduce, în limba „daco-românească", ca dovadă a cinstirii ce îi păstrează acestuia.

Înainte cuvîntarea (pp. XII-XXI) traduce prefaţa lui Dositei Obradovici la care adaugă idei personale, cu îndemnuri spre ştiinţe, meserii şi alte îndeletniciri practice care asigură buna stare personală şi a societăţii, dacă au ca temelie stăruinţa în muncă, seriozitatea şi corectitudinea. Setea de cunoaştere şi înaintare sădită în finţa umană se cere stîmpărată, însă pentru aceasta e obligatorie lichidarea moştenirilor străvechi rămase în superstiţii şi citirea cărţilor, care dezvoltă judecata corectă şi înnobilează.

Către cetitori (pp .XXII-XXIV), începe cu un frumos elogiu adus lui Dositei Obradovici în care „Prefăcătorul", cum semnează Ţichindeal, îşi vădeşte bucuria că ştie limba sîrbă mai ales pentru că îi poate înţelege cărţile. Le traduce ca să folosească la „educaţia sau creşterea tinerilor" şi a tuturora, atrăgînd atenţia cititorului „că în voia ta stă ; de te vei sîrgui şi vei vărsa pe florile acestea apa ostenelilor, de le vei ţinea în fundamentul dragostei şi iubirii de oameni, îţi va aduce desfătare sufletului şi mirosul şi dulceaţa raiului în tine, că împărăţia cerului în voi este". Continuă apoi cu îndatorirea cititorului de a judeca cu simţ critic lectura : „procitеşte-o cu atenţie, judecată, nu te îndestula numai cu aceea ce ţi se spune... ci cearcă, citeşte-o cu bună luare de seamă de vezi este aşa... că nu-s toate de folos...".

Cu mihnire scrie că a împărţit cartea în două volume neavînd posibilitatea să o tipărească altfel şi că însăşi apariţia acesteia e meritul negustorului Hristofor Duca din Grabaţ care „din nespusa dragoste şi din aprinsul foc al rîvnei către luminarea neamului nostru", a plătit din al său cheltuielile de tipar. Mulţumindu-i în numele celor de atunci şi din viitor, continuă : „iară mie îmi va fi destul dacă voi fi încredinţat că te-ai folosit cu osteneala mea... şi mă voi bucura şi către mai mare osteneală pentru folosul tău mă voi deprinde". Şi încheie : „Primeşte dară iubite cititorule ! această carte care nu e cu mîna ci cu înţelepciune lucrată, cu aşa bucurie cu care ţi-o dau eu, sîrguieşte în înţelepciune şi în fapte bune spre lauda neamului, spre binele patriei, spre gloria Făcătorului celui ce te-a zidit".

Partea a doua a lucrării n-a mai găsit sprijinitori generoşi, aportul lor fiind de o mare importanţă în răspîndirea culturii.

Adunare de lucruri moraliceşti e o caldă pledoarie pentru cartea care trebuie să pătrundă în casa plugarului şi în coliba păcurarului, nu să se oprească la o anumită clasă. Pe aceştia îi învaţă cum să citească. Menirea

ei e de a forma oameni noi, luminați, morali, raționali, utili societății prin virtuțile lor, iar nu gata oricînd să se supună orbește unei stăpîniri care asuprește poporul. [56])

Ca traducere, e superioară *Sfaturilor* atît în privința folosirii originalului, cît și a cursivității expunerii. E dorința de a se face cît mai înțeles de cititor și în acest sens adesea reia idei sau cuvinte din original parafrazîndu-le sau explicîndu-le. [57]) Din punct de vedere al limbii, respectă mai puțin principiul urmat în *Sfaturi*. Folosește un număr mai mare de neologisme pe care le explică, așa cum procedează cu arhaismele și provincialismele, fără însă a împovăra lectura.

Cronologic, a patra lucrare tipărită de Țichindeal e *Arătarea despre starea acestor noue introduse școlasticești instituturi ale nației românești, sîrbești și grecești* imprimată în 1813 tot la Buda, nesemnată, dar cu numele destăinuit prin inițialele așezate în primele trei strofe ale celei dintîi poezii. În întregime originală, e chemarea cu verb de foc a poporului la cultură, la viață proprie și la făurirea viitorului, uneori cu accente patetice impuse de adversitățile unei clase conducătoare, despre care s-au făcut referiri în contextul activității desfășurată ca profesor și director al Preparandiei din Arad.

Cartea care i-a făcut însă numele cunoscut în toate provinciile românești, poartă titlul *Filosoficești și politicești prin Fabule moralnice învățături. Acum întîia oară culese și întru acest chip pre limba românească întocmite de Dimitrie Țichindeal, parohul Becicherecului Mic și al shoalelor preparande românești din Aradul Vechi catechet. În Buda, cu tiparul Crăiești Universități ungurești din Pesta, 1814.*

Condeie din secolul trecut începînd cu Paris Mumuleanu în 1825 și continuînd cu Heliade Rădulescu, Al. Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Iosif Vulcan, V. A. Urechia și Mihai Eminescu, îl elogiază prețuind ideile pe care le-a difuzat, valoarea și eficiența ce au avut ele în masele largi ale tuturor românilor.

Heliade Rădulescu reeditîndu-i Fabulele în 1838, îl așează pe Țichindeal alături de Petru Maior a cărui Istorie a fost „un fel de toiag al lui Moise" prin care a despicat o mare de întuneric, iar Fabulele, tablele legii aduse de Moise în pustie. Afirmației, îi urmează însă justificarea, nesocotită de cercetători : „Nu că doară eu îndrăznesc a compara pe autorii noștri cu acest mare legiuitor, ci scrierile lor pot fi românilor asemenea cu organele cu care s-au slujit văzătorul de Dumnezeu spre a aduce pe Israil în pămîntul făgăduinții... Epoca în care a scris autorul nostru cît și alți bărbați, a fost cînd literatura română abea începea a se închipui...". Și dincolo de aprecierea acestui aport, e un merit de altă valoare : prin îndemnurile îndrăznețe, nerostite pînă la el, a servi întregului neam.

Se rostea nu numai un contemporan care cumpănește faptele în funcționalitatea pe care au avut-o în acel moment, ci și unul din cei mai de seamă temeluitori ai literaturii noastre moderne.

---

[56]) Al. Duțu, *op. cit.*, p. 316.
[57]) M. Jivcovici, *op. cit.*, pp. 218 și urm.

Fobulele ajung în Moldova, circulă în manuscrise, părţi din ele sînt copiate în obişnuitele sbornice din veacul trecut, [58]) se găsesc şi azi în casele ţăranilor, iar în manualul tipărit de Zaharia Carcalechi în 1826 şi atribuit lui Gheorghe Lazăr, sînt reproduse şapte fabule. [59])

În 1885, tot un preot bănăţean tipăreşte o nouă traducere a fabulelor lui Dositei Obradovici, acuzîndu-l pe Ţichindeal că n-a indicat autorul din dorinţa de a-şi atribui paternitatea lor. [60]) În realitate, la 1867, probabil Vicenţiu Babeş, referindu-se la dorinţa sîrbilor de a-i ridica un monument lui Obradovici în orăşelul natal Ciacova din Banat, face precizări duse pînă la amănunte în legătură cu traducerea lui Ţichindeal. [61]) Iosif Vulcan, în discursul său de recepţie la Academia Română citit în 1892, încearcă neconcludent să dea o explicaţie în această problemă ce prilejuise dispute, care nu mai dovedeau înţelegerea lucrurilor.

Esopia lui Dositei Obradovici apăruse la Leipzig, dincolo de vigilenţa cenzurii imperiale, iar în Austria Habsburgilor pentru conţinutul ei protestatar, era proscrisă. Biserica sîrbă din care a făcut parte şi Obradovici ca modest călugăr în anii tinereţii, a considerat-o potrivnică dogmelor ortodoxe, ordinei sociale şi ca un rechizitoriu necruţător făcut conducerii bisericeşti, ordonînd nu o dată arderea ei pe rug. [62]) Era deci firesc ca numele autorului să fie tăinuit, menţionarea lui făcînd imposibilă apariţia, cum s-a dovedit atunci cînd s-a stabilit adevărul. Astfel ordinul Consiliului locotenenţial din Buda cu data de 17 ianuarie 1815 privind confiscarea Fabulelor, remarca faptul că autorul ei e Dositei Obradovici menţionînd şi anul apariţiei, şi că opul împricinat e traducerea pe care a făcut-o Ţichindeal. [63]) Iar despre marea ei popularitate între sîrbi, traducătorul era conştient. Obradovici murise dar era în viaţă nepotul său, Grigorie Obradovici. S-a ignorat iarăşi că Ţichindeal îl menţionează pe fila de titlu a celorlalte două traduceri şi îl elogiază în cuvîntul *Către cetitor* din *Adunarea de lucruri morilniceşti*. Iar pe pagina de titlu a *Sfaturilor* tipărită în anul 1802 Ţichindeal nu-şi trece numele, ci apare numai „prin bine înţeleptul Dositei Obradovici întocmite".

În discuţiile deschise se angajează publicaţiile „Lumina" din Arad în 1873, „Luminătorul" în 1886 şi „Dreptatea" în anii 1894 şi 1895, ultimele două din Timişoara, prin condeiele preoţilor G. Moraru, I. Damşa, E. Micu şi V. Russu. Articolele publicate au un pronunţat caracter polemic şi scot la suprafaţă alte aspecte. Se afirmă că traducerea aparţine cărturarului Mihai Roşu (1750-1822), dascălul lui Ţichindeal, care în autobiografie aminteşte de un manuscris al său *Fabulele lui Esop*, început însă în 1790,

---

58) Al. Duţu, *op. cit.*, p. 318.

59) O. Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, Bucureşti, 1976, pp. 97, 98.

60) I. Russu, *Fabulele lui Demetriu Cichindealu,în traducere nouă din originalul serbescu alu lui Dositei Obradovici*, Arad, 1885.

61) *Dositei Obradovici* în ziarul „Albina", nr. 81, Viena, 1867, p. 3.

62) R. Flora, *Jedan dosada nepoznati rucopisni rumunski prevod Dositejevog Zivota i prikljucenija sa pocitka prosloga veka*, în „Letopis Matice Srpske", nr. 1, Novi Sad, 1965, p. 74.

63) R. Flora, *Dositej şi Ţichindeal*, în „Lumina", nr. 2, Panciova, 1967, pp. 93, 94.

reamintit în 1794. De fapt, Dositei Obradovici scrie în 1793 lui Iacov Ciocherlian despre tipărirea traducerii *Esopiei* sale în limba română, fără a menționa numele traducătorului. Mihai Roșu, se stinge din viață însă după opt ani de la tipărirea Fabulelor și la patru ani după moartea lui Țichindeal, fără să lase vreo însemnare din care să rezulte că își revendică dreptul de traducător. Ar fi de prisos să adăugăm deosebirea esențială de stil ce apare în scrisul acestor doi cărturari.

De asemenea, *Fabulele* traduse de Țichindeal cuprind un aport personal prea caracteristic, care îl identifică fără dubiu. Astfel, în prima parte elimină sau atenuează criticile cu caracter social sau aduse ierarhiei bisericești dar în partea a doua, lucrată după agravarea conflictului cu aceeași ierarhie și cu administrația de stat, e adoptată o atitudine fermă, fără reticențe, indicînd momente din viață.

O analiză comparativă a originalului cu traducerea, conchide că din 160 de fabule, Țichindeal traduce 94, localizează 60 și omite 6, că intervențiile lui nu sînt simple înlocuiri de nume ci o contribuție originală reală și că pentru a da mai multă claritate și expresivitate ideilor și frazelor, introduce explicații și expresii ce-i aparțin. [64])

Alte studii comparative se pronunță că traducerile lui sînt cît se poate de liberale, adaptînd textul trebuințelor cititorului român și dovedindu-se un traducător excelent pentru stadiul evolutiv al limbii literare române din anii 1802-1814. [65])

Pentru stabilirea adevărului, considerăm de trebuință să zăbovim asupra unui alt aspect legat de *Fabule :* apartenența inițiativei confiscării lor, discutată și ea.

Acționînd în spiritul vremii, a măsurilor extreme luate față de lucrările lui Dositei Obradovici dar în special împotriva Esopiei și găsind un nou motiv pentru a-l izola pe Țichindeal, Fabulele ajung în centrul preocupărilor.

Cînd asesorul Toma Ioanovici Vidak primește pachetul cu cărți trimise de Țichindeal spre vînzare în Macedonia, sat în județul Timiș, raportează în noiembrie 1814 mitropolitului la Sremski Karlovci că Fabulele ce se aflau în pachet constituie prin conținutul lor o propagandă fățișă și „foarte periculoasă cu principii de conduită unite ; potrivnice puterii pămîntești și politice" cu „ideea unirii românilor" (politice), instigînd la despărțirea de sîrbi și la răsturnarea ierarhiei bisericești și cere apărarea de atacul unor „români rău intenționați". Totodată, trimite exemplare din Fabule mitropolitului, episcopului din Timișoara și subprefectului I. Manffi. Ca urmare, cancelaria episcopiei timișorene dispune imediat parohiilor prin ordin circular „ca aceste cărți ori unde s-ar găsi, să fie confiscate". [66])

---

64) M. Jivcovici, *op. cit.*, pp. 226 și urm.

65) R. Flora, în *Actele simpozionului dedicat relațiilor sîrbo (iugoslave)-române*, Pancevo, 1971, p. 105 ; Același în „Lumina" nr. 24, Pancevo, 1967, p. 102.

66) R. Flora, *op. cit.*, p. 93. Documentul în arhiva mitropolitană-patriarhală din Sremski Karlovci, cota 213/1814 ; I. D. Suciu, *Iluministul Dimitrie Țichindeal*, „Revista de istorie" nr. 8, București, 1975, p. 1 257.

Uroş Nestorovici, inspectorul şcolar suprem, raporta şi el Vienei că Fabulele „sînt împotriva constituţiei împărăţiei". [67])

Sesizată, congregaţia judeţului Timiş ordonă în 15 decembrie 1814 scoaterea lor din circulaţie şi punerea sub lacăt pînă la noi dispoziţii, ordin despre care Ţichindeal era informat, menţionînd în memoriul adresat împăratului că acest ordin a fost extins asupra comitatelor Torontal şi Arad. Consiliul locotenenţial, la raportul mitropolitului, al inspectorului şcolar suprem şi al congregaţiei comitatense respective, ordonă în 17 ianuarie 1815 confiscarea Fabulelor oriunde s-ar afla, incriminate fiind fabulele 4, 107, 144. [68])

Măsurile luate împotriva lui Ţichindeal sînt cunoscute ca ultimul act al dramei ce a trăit dar Fabulele, cu toate asprimile poruncilor, şi cu ele ideile, îndemnurile, au pătruns în toate provinciile româneşti, în conştiinţa poporului, îndeplinindu-şi misiunea.

LUCRĂRI ÎN MANUSCRIS

Activitatea sa cărturărească nu se opreşte la tipăriturile cunoscute ci se manifestă neaşteptat de bogat pentru omul de acţiune. Rămasă în manuscris s-a pierdut împreună cu biblioteca, din care o parte a ajuns în posesia preotului Iosif Secoşan din Toracul Mare, dispărută şi aceasta. Un volum în limba germană cu semnătura autografă, a fost trimis în 1892. Academiei Române. [69])

1. În 1802, Ţichindeal aminteşte că a tradus cartea lui Iovan Muşcatirovici, [70]) apărută la Viena în 1786 sub titlul „Kratkoe razmişlenie o prazdniţi", [71]) *Despre sărbători*, pe care o va tipări dacă va găsi sprijinitori, dar precizează mai tîrziu : „însă de vreme ce nu se află care ar plăti să se tipărească, rămîne trup gol, fără aripi zburătoare". [72])

După şase ani, în 1808, menţionează următoarele manuscrise „care numai de se vor arăta aşa număr de preoţi care ar voi a le avea în limba daco-românească, ca să se poată da la tipar" [73]) :

2. *Dogmaticeasca teologie sau cuvîntare de Dumnezeu a pravoslavnicei mărturisiri a Răsăritului.*

3. *Pastoreasca teologie sau învăţături pentru datoriile preoţeşti.*

4. *Istoria bisericească, sau poveşti a Bisericii de mărturisirea Răsăritului.*

---

67) I. Vulcan, *op. cit.*, p. 103.

68) I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 1 254 şi urm. ; R. Flora, *op. cit.*, pp. 93, 94 ; I. Vulcan, *op. cit.*, pp. 96, 103 ; *Dimitrie Ţichindeal, Fabule*, ediţie îngrijită de V. Vintilescu, Timişoara 1975, pp. 35, 127, 194 ; ediţia 1814, pp. 11, 256, 427.

69) G. Ardelean, *Despre portretul lui Dimitrie Ţichindeal*, „Gazeta Poporului", nr. 33, Timişoara, 1892.

70) *Sfaturile înţelepciunii cei sănătoase...* p. 760.

71) G. Mihailovici, *Srpska Bibliografija XVIII-veka*, Belgrad, 1964, p. 176.

72) *Fabule*, ed. 1814, p. 337 ; *Fabule*, ed. 1975, p. 160.

73) *Epitomul...*, în Înainte cuvîntare.

5. Heliade Rădulescu afirmă că în afara manuscriselor pomenite în Epitom, „se ştie de obşte cu încredinţare că autorul a avut culese şi o mulţime de *Predici* originale ale sale ce le-a cuvîntat în multe şi diferite împrejurări, cum şi un alt manuscris :

6. *Hristianismul cum este şi cum ar putea să fie după glasul Evangheliei*, care a fost cea mai excelentă operă a multor şi preţioaselor sale osteneli". [74])

7. *Catechismul*, despre care aminteşte în memoriul înaintat împăratului în 1815. [75])

8. *Întîmplările vieţii înţeleptului Dositei Obradovici*, o lucrare cu idei progresiste, de revanşă faţă de prigonitorii săi.

În corespondenţa trimisă de Ţichindeal lui Uroş Nestorovici în 1813, scrie că revizuirea manuscrisului ce cuprinde traducerea unei cărţi despre viaţa lui Iisus care i-a fost încredinţată în acest scop, dar care a necesitat parţial o nouă traducere, e în faza finală. [76])

Cu excepţia *Întîmplărilor vieţii lui Dositei Obradovici* şi *Despre sărbători*, manuscrisele aveau menirea de a servi la ridicarea culturală a preoţilor şi la slujirea în duh şi adevăr a credinţei şi credincioşilor. Iar încredinţarea revizuirii traducerii, al cărei autor ne-a rămas necunoscut, e atestarea aprecierii lui ca traducător cu alese însuşiri.

*

* *

Dimitrie Ţichindeal „a rezumat în sine, a reprezentat prin viaţa şi lucrările sale în chipul cel mai puternic starea de spirit care mijea în conştiinţa naţională a românilor din Banat". Iniţiativă, dinamism şi acţiuni mobilizatoare de mari dimensiuni, activitatea sa e larg cuprinzătoare şi se desfăşoară sub tensiunea începutului luptei pentru emanciparea poporului. Devotat, alături de puţinii cărturari, foloseşte toate mijloacele ce pot servi cauzei, cu un impresionant spirit de jertfelnicie.

Dascălul „naţionalnic "din 1802 cere împăratului în virtutea dreptului istoric şi a superiorităţii numerice, conducători „de limbă şi simţire românească" în Biserică şi şcoală, trimite în lumea satelor „învăţători din institutul nostru cu duh românesc" aşezat de el, ce viază mai bine de un secol, împărtăşindu-l împreună cu luminarea în o latură de ţară. Înfruntă prigoana cu demnitate pe care o apără fără şovăire şi continuă acţiunile energice, cu entuziasmul şi abnegaţia luptătorului dăruit unui ideal.

A-l judeca altfel şi în afara vremii lui înseamnă ignorarea unei realităţi precis definite, singurele în care faptele dovedesc cît a dat conştiinţei contemporanilor şi ce a pus trainic la temelia viitorului.

---

74) *Filosofice şi politice prin fabule învăţături...*, ed. 1838, în Înainte cuvîntare.
75) I. Vulcan, *op. cit.*, p. 97.
76) R. Flora, *Documente literare...*, pp. 74-132, 43.
77) N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1901, p. 421.

Cărturarul Dimitrie Țichindeal își aduce obolul și pe tărîm cultural ca dascăl, preot și prin scrisul său, nu lipsit de importanță. Cărțile tipărite sînt militante, se încadrează în lupta de opinii. Destinate maselor și nu unei clase, difuzează idei noi în forma cea mai accesibilă, urmăresc să frîngă inerția și promovează o conștiință națională activă, mobilizatoare, capabilă să contribuie și la așezarea unei culturi naționale. Vorbesc neobișnuit de cutezător și limpede despre dreptate socială și destre un viitor măreț care nu se primește ca danie, ci se cucerește. El și toți cărturarii acestui veac agitat trăiesc prezentul și fac totul pentru împlinirea poruncilor lui.

Exigențele unei critici care nesocotește împrejurările și treapta pe care era literatura română între anii 1802-1814, cînd și-a tipărit Țichindeal cele cinci cărți, au ajuns la anumite păreri. S-a uitat că lupta pentru existență ca popor și pentru emancipare, grea și plină de sacrificii, solicita toate energiile. Nu lăsa răgaz pentru desfătări estetice și truda originalității. Și cui le-ar fi folosit ? Cultura, cartea, sînt în primul rînd mijloace, sînt arme.

Cere introducerea oficială a literei în locul buchiilor, aprobarea pentru tipărirea unui ziar românesc, gîndește la o editură și la înființarea unei academii, cu scopuri precise.

Și totuși, prin preocupările lui cărturărești, Țichindeal e mai apropiat de literatură. [78]) Heliade Rădulescu remarca în 1838 cu autoritatea literatului și a cunoscătorului epocii, pe care a trăit-o, că pentru acel timp cînd „literatura română abia începuse a se închipui", Țichindeal scrie într-o limbă „cît se poate pe acele vremi mai corectă și mai românească generală". Împrejurările erau vitrege și „fiecare își făcea educația în alte limbi și învăța să se gîndească despre dînsele nu în limba română. De aci izvorîră în limba noastră latinismuri, grecismuri, germanismuri... Nu e carte în vremurile acelea și pînă astăzi să nu fie plină de asemenea barbarismuri". [79])

Confruntarea comparativă competentă a traducerilor lui cu originalele, conclude că a tradus „într-un mod cît se poate de liberal în sensul adaptării textelor pentru trebuințele cititorilor români... iar fapul că dînsul nu a devenit un scriitor de talent, trebuie atribuit atît stării lui de cleric, cît mai ales vicisitudinilor și momentelor biografice, cu totul nefavorabile. [80])

Un alt studiu, subliniază că „Țichindeal e singurul scriitor bănățean care a ocolit cu prudență și sistematic regionalismul și a preferat o limbă românească pe care s-o cunoască toți". [81])

În stăruitoarea grije pentru exprimare, se rostește Țichindeal : „Cu greu e frumos și cu bună înțelegere a scrie și a preface cărți, și îi acordă

---

78) D. Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975, p. 9.
79) *Filosofice și politice prin Fabule învățături...*, în Înainte cuvîntare.
80) R. Flora, *Epitomul lui D. Țichindeal...*, *op. cit.*, p. 106.
81) V. Vintilescu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965, p. 113. Autorul face referiri cu competență la limba lui Țichindeal (pp. 111-116) și o amplă analiză a Fabulelor (pp. 69-111).

deosebită atenție, ca toți cărturarii de atunci. Vrea o limbă îmbogățită, în stare să facă înțelese idei și noțiuni noi, nu însă încercînd o întoarcere la un prototip de limbă stăpînită de nostalgia originii, ci dovedind multă sensibilitate pentru spiritul ei. Textele pe care le-am citat și penru a căror înțelegere mai lesnicoasă am folosit ortografia actuală, oferă îndeajuns posibilitatea de a-i aprecia osteneala scriitoricească.

Dar nu valoarea și originalitatea lucrărilor l-au impus în conștiința posterității, ci faptul că ideile difuzate vorbeau așteptării poporului, îi întăreau încrederea în propriile forțe. Căci ce putea fi ascultat oare cu mai multă înfrigurare, ca vestitor de zile mai bune alături de aducerea aminte a originii, decît cuvintele spuse peste îngăduință despre puterea neamului împreunat : „Cine știe cît ar putea face un așa număr mare, de omenie popor din Transilvania, Țara ungurească, Bucovina și în Banat, putînd fi una, ba și cel din Moldova și Țara Românească".

Acestea i-au creat „popularitatea pe care a avut-o multă vreme, popularitate care presupune, firește, o înrîurire asupra sufletului celor din generația bătrînă". [82])

82) O. Densușianu, *Literatura română modernă*, I, ed. 3, București 1929, pp. 95. 97 ; D. Popovici, *Studii literare*, I, Cluj, 1972, pp. 461, 462, 463. Textu reprodus din Țichindeal aparține Observației din fabula 107 ; Al. Duțu, *op. cit.*, pp. 317-320.

NICOLAE FIRU

de: MARIN MĂLINAŞ

La 12 noiembrie 1975, s-au împlinit 10 ani de la moartea învăţătorului Nicolae Firu, personalitate marcantă în viaţa culturală şi bisericească a Bihorului.

S-a născut la 26 noiembrie 1873, în satul Chişoda lîngă Timişoara. A învăţat carte la şcoala confesională din satul natal, la şcoala primară germană din Timişoara şi apoi 4 ani la Institutul Pedagogic din Arad (Preparandia). Aici a avut o seamă de dascăli distinşi, între care îl amintim pe Roman Ciorogariu, episcopul de mai tîrziu al Oradiei, Vasile Mangra, Augustin Hamzea etc. În 1893 a obţinut diploma de învăţător. A fost un elev eminent, la terminarea şcolii posedînd la perfecţie limbile germană şi maghiară, fapt care l-a ajutat în cercetarea materialului arhivistic al Comitatului Bihor precum şi al celui de la Consistoriul Ortodox, ordonat de Ioan Slavici.

După terminarea şcolii pedagogice, a activat cîţiva ani ca învăţător confesional în satele Utvin şi Şiria, iar din 1899 la Şcoala Confesională din Oradea. Numirea în Oradea s-a făcut prin concurs, ţinut la 18 august 1899, dintre cei 11 candidaţi, Nicolae Firu a întrunit cele mai multe voturi (40 din 50 de alegători).

Odată cu transferarea la Oradea, pentru Nicolae Firu a început o nouă etapă în viaţa sa. Aici avea să se realizeze, să-şi pună în aplicare principiile pedagogice moderne învăţate în şcoală şi să adune un imens material documentar pe care îl va folosi în lucrările cu caracter istoric.

Fiind mulţi ani dirijor al corului Reuniunii *Hilaria* (care era şi corul catedralei), a desfăşurat o activitate remarcabilă pe tărîmul muzicii bisericeşti şi laice, contribuind la întărirea conştiinţei naţionale, în vremurile cele mai critice prin care a trecut Biserica şi Şcoala din Bihor, în perioada 1900-1918. [1])

Nicolae Firu s-a lovit de multe neajunsuri, datorită faptului că situaţia materială a Consistoriului din Oradea era precară şi trebuia să acorde

---

[1]) Ştiri însemnate în legătură cu activitatea didactică a lui Nicolae Firu se găsesc în arhiva catedralei ortodoxe din Oradea (Biserica-cu-Lună): *Protocolul şedinţelor Comitetului parohial greco-oriental român din Oradea Mare, 1885-1909*: Şedinţele din 2 iulie, 18 august, 17 decembrie 1899; în legătură cu studiile preparandiale, vezi Dr. Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Istitutului Teologic Ortodox Român din Arad*, Arad, 1922, p. 478.

subvenţii pentru toate şcolile confesionale din Bihor, ferindu-le de statificare. În felul acesta, se menţinea limba română la cursuri, învăţătorii nefiind obligaţi să predea decît vreo cîteva discipline în limba maghiară.

Sprijinit de patrioţi luminaţi, ca Nicolae Zigre, Toma Păcală, Dr. Atanasie M. Marinescu, negustorul Ioan Manuilovici şi Banca „Albina" din Oradea, Nicolae Firu a reuşit, în parte, să asigure cadrul general pentru buna desfăşurare a cursurilor.

De pildă, negustorul Ioan Manuilovici a ajutat ani în şir şcoala, „provăzînd" cu îmbrăcămnte pe elevii lipsiţi de mijloace materiale. Pentru că în marea lor majoritate erau săraci, Ioan Manuilovici le făcea daruri de Crăciun şi Paşti, ca să se bucure şi aceşti elevi, alături de copiii din familiile înstărite din oraş ,de măreţia praznicelor noastre strămoşeşti. [2])

Şcoala Confesională din Oradea era adăpostită într-o sală din imobilul din curtea catedralei ortodoxe .S-a deschis în 1743, pe baza învoielii încheiate încă din 1713, între reprezentanţii celor patru naţiuni din oraş : români, greci, sîrbi, maghiari. [3]) Ortodocşii din Oradea au susţinut cu multă greutate această şcoală, deoarece episcopii catolici o considerau un mijloc de rezistenţă împotriva uniaţiei şi, în nenumărate rînduri, au început să o desfiinţeze. O astfel de încercare a făcut în primii ani de funcţionare arhiereul unit Meletie Covaci, care scria episcopului catolic din Oradea : „Ortodocşii fără ştirea, cunoştinţa şi autorizaţia comitatului şi senatului, pe strada oraşului numită Peţa, nu demult au introdus şcoala lor schismatică, iar în casa destinată spre acest scop, se şcolarizează copii. Ceea ce lor le era totdeauna oprit şi dacă Dumnezeu, prin Excelenţa voastră, nu va pune frîu neunităilor şi şcoala lor de aici nu se va opri, depopula şi împrăştia, vor nimici unirea cu insultele lor". [4])

În ciuda tuturor vicisitudinilor, şcoala confesională din Oradea nu a încetat să fiinţeze, ultimul ei învăţător şi director fiind Nicolae Firu, pînă în 1920, cînd a fost statificată.

Ajutat de Vasile Popovici, parohul catedralei din Oradea, Nicolae Firu s-a străduit să adune toţi copiii ortodocşi români din Oradea, la Şcoala Confesională. Pentru acest scop, avea nevoie de două-trei săli de clasă. Bugetul parohiei nu putea suporta un astfel de efort. De pildă, cu ocazia şedinţei Comitetului parohial din 1913, Vasile Popovici a rostit o frumoasă cuvîntare din care se poate constata că la acea dată existau în Oradea 201 elevi români ortodocşi.

Dintre aceştia, numai 43 frecventau şcoala confesională, restul de 158 fiind înscrişi „la şcolile străine, unde nu numai că nu aud o vorbă românească, dar se dedau a-şi urî neamul, limba, Biserica şi obiceiurile noastre frumoase din bătrîni". [5])

---

2) Familia Manuilovici — Mănuilă — era originară din Arad. Din această familie s-a ridicat Mihai-Maxim-Manoilovici, vicar la Consistoriul Ortodox din Oradea (1805-1829), care în 1830 a ajuns episcop la Virşeţ. În această calitate a avut ocazia să-l formeze duhovniceşte pe tînărul Andrei Saguna, viitorul mitropolit al Ardealului (vezi N. Firu, *Monografia bisericii Sf. Adormiri. . .*, p. 78).

3) N. Firu, *Şcoale vechi în Oradea*, în „Gazeta de Vest", nr. 24, mai, 1934, p. 4.

4) *Ibidem.*

5) *Ibidem, protocolul şedinţelor sinodului parohial*, din 27 ian., 1913.

Această stare de lucruri o confirma şi marele istoric Nicolae Iorga, care în 1904 a vizitat „Partiumul". Ajungînd la Oradea, a vizitat şi şcoala confesională, despre care relatează următoarele : „Noi avem două şcoluţe rivale (unită şi ortodoxă) şi m-am mirat cînd am descoperit într-unul din învăţători, domnul Firu, ce e drept bănăţean de origine, un tînăr inimos şi cu multe cunoştinţe de literatură românească, în stare chiar de-a scrie româneşte istoria Bisericii sale. În bisericile acestea mari, abia dacă vin cîţiva zileri săraci dintr-o poporaţie românească de cîteva sute de suflete numai, ruptă şi aceea în două confesiuni. Copiii acestor oameni nici un ştiu româneşte şi învăţătorul trebuie să li predea limba lor ca o limbă străină". [6])

Nicolae Firu a căutat să cultive în sufletul acestor elevi dragostea de neam şi de Biserică, prin lecţii, programe muzicale şi pe alte căi. Îi învăţa diferite jocuri şi obiceiuri româneşti, cum ar fi teatrul popular, Vicleimul şi Irozii, obişnuindu-i să colinde la Crăciun pe la casele credincioşilor din Oradea. [7])

În şedinţa din 5 septembrie 1908, a propus, împreună cu Nicolae Zigre, să fie „iertaţi" elevii care nu şi-au putut plăti taxa pentru înscriere la şcoala confesională, precum şi taxa pentru manualele şcolare. Totuşi, această taxă era achitată din donaţia de 40 coroane de la Banca „Albina", precum şi de la alţi binefăcători ai şcolii. [8]) Pentru procurarea rechizitelor, Consistoriul ortodox acorda, din cînd în cînd, după posibilităţi, anumite subvenţii [9]). Erau cazuri cînd nu putea obţine bani pentru lemne de foc, fiind nevoit să suspende cursurile, cum a făcut în 1902 şi 1905.

Comitetul parohial, în şedinţa din 3 septembrie 1911, a propus ca elevii să fie învăţaţi să cînte la strană şi să cunoască tipicul, lucru care nu era cu putinţă, deoarece în timpul iernii era foarte frig în biserică, iar elevii nu puteau veni din lipsă de îmbrăcăminte, şi cei care aveau posibilitatea să vină, „abea sînt deajuns ca să se îmbrace ca ministranţi".

Din cauza muncii susţinute şi a condiţiilor de lucru nefavorabile, învăţătorul Nicolae Firu s-a îmbolnăvit şi în şedinţa din 5 iunie 1912, a cerut Comitetului parohial un concediu de un an de zile, pentru refacerea sănătăţii. A fost înlocuit de învăţătorul Gheorghe Molin. A stat la Caransebeş, unde a funcţionat ca arhivar al Episcopiei de acolo, pînă la 18 august 1913, fiind aproape de staţiunea Herculane. [10]) În acest timp, şi-a definitivat lucrarea în manuscris : *Biserica ortodoxă română din Bihor în luptă cu unirea, 1700-1750,* pe care a publicat-o în acelaşi an, în Tipografia *Diecezana,* din Caransebeş.

Din cauza războiului, la 27 martie 1915, Nicolae Firu a fost concentrat. În lipsa lui, cursurile au fost ţinute de diferiţi învăţători suplinitori sau

---

6) N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara ungurească,* vol. II, ed. *Minerva,* Bucureşti, 1906, p. 616.

7) *Ibidem, Protocolul şedinţei...* din 3 sept., 1911.

8) *Ibidem...* din 15 dec., 1908.

9) *Ibidem.*

10) *Protocolul* din 8 dec. 1902 ; vezi şi Viorel Faur, *Contribuţii la cunoaşterea Istoriei Bihorului,* vol. I, Oradea, 1970, p. 68.

studenţi teologi, pînă în 27 noiembrie 1916, cînd s-au refugiat la Oradea Institutul Teologic şi Consistoriul ortodox din Sibiu. În răstimpul 1916-1917, sala de clasă a lui Nicolae Firu a fost folosită ca sală de cursuri pentru studenţii teologi.

După 1920, şcoala confesională a fost transformată în şcoală de stat.

Nicolae Firu s-a transferat la Şcoala nr. 2 din Oradea, în calitate de director, iar în 1936 a intrat în bine-meritata stare de pensie.

Episcopul Roman Ciorogariu, pentru calităţile lui muzicale, l-a hirotonit diacon ceremonial pe seama catedralei ortodoxe, din Oradea, la 17 decembrie 1922. [11]) Dealtfel, Firu a primit un sprijin deosebit din partea episcopului Roman, fostul său profesor, care îl aprecia foarte mult. De pildă, în 1934, cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la zidirea catedralei ortodoxe (1784-1934), episcopul Roman i-a dat sarcina de a organiza serbările jubiliare.

Reînfiinţarea Episcopiei ortodoxe din Oradea, în 1920, a constituit pentru Nicolae Firu o bucurie deosebită, dovadă fiind discursul pe care l-a rostit în Camera Deputaţilor, la 13 august 1920, în legătură cu vechimea scaunului vlădicesc din Oradea. [12] Nicolae Firu a fost ales deputat în primul parlament al României întregite şi în această calitate, împreună cu dr. Aurel Lazăr, Octavian Goga, vicarul Roman Ciorogariu şi alţi intelectuali din Bihor şi Transilvania, au mijlocit pentru reînfiinţarea Episcopiei ortodoxe din Oradea după o sedis-vacanţă de 225 de ani.

De la venirea în Oradea, Nicolae Firu a avut de luptat cu intoleranţa unor funcţionari din aparatul de stat burghezo-moşieresc. De pildă, în 1921, a înaintat un memoriu ministrului Instrucţiunii publice, privind abuzurile făcute de Gheorghe Pteancu, directorul regional al învăţământului secundar din Oradea. Acest director a mutat pe toţi profesorii ortodocşi de la liceele de stat din Oradea la Carei, Satu-Mare şi Baia-Mare, aducînd în locul lor profesori cursişti, greco-catolici. [13]) Nicolae Firu a protestat împotriva acestor măsuri, luate de Gh. Pteancu, în înţelegere cu Florian Stan, vicarul general capitular al Episcopiei unite din Oradea.

Criza de după război l-a determinat pe N. Firu să apeleze în continuare la dărnicia binefăcătorilor şcolii din Oradea. Astfel, în 1921, în şedinţa lunară a corpului didactic de la şcoala nr. 2 din Oradea, unde era director a prezentat dosarul cu donaţia de 250 lei, făcută de Dr. Vasile Blegea, pentru cumpărarea Abecedarelor. [14])

Numele învăţătorului Nicolae Firu, se leagă şi de *Reuniunea de Cîntări, HILARIA*, înfiinţată de un grup de intelectuali „pe ruinele" *Societăţii de lectură a junimei române studioase de la academia de drepturi şi archi-*

---

11) *Condica preoţilor hirotoniţi la Episcopia ortodoxă română din Oradea*, anul 1922, poziţia nr. 7, din 17 dec. 1922; vezi şi „Legea Românească", nr. 52, Oradea 1922, p. 12.

12) *Astele sinoadelor eparhiale ale Eparhiei ortodoxe române a Orăzii-Mari*, din anii 1920, 1921, 1922, Oradea, p. 159.

13) Arhiva Episcopiei ortodoxe Oradea, fond: *Vicariatul ortodox*, problema *N. Firu*, document nr. 5.

14) *Ibidem*, doc. nr. 1.

gimnaziul din Oradea-Mare (1852—1873) [15]). În anul 1975 s-a sărbătorit cu mare fast centenarul acestei reuniuni.

Din 1900, corul Reuniunii a fost condus de Nicolae Firu. Cu această ocazie, a făcut mai multe ieşiri în satele din Bihor, susţinînd felurite concerte.

Concertele date de această reuniune, au constituit un adevărat eveniment cultural-naţional. „Doina românească cîntată de Hilaria, ne-a pregătit şi încurajat pentru zilele mari ce le trăim azi", scria Nicolae Firu. [16])

Împlinindu-se 40 de ani de la apariţia revistei *Familia*, în 1904, corul a luat parte activă la acest jubileu.

Între reuniunea *Hilaria* şi societatea *Carmen* din Bucureşti s-a stabilit o legătură strînsă, mai ales după participarea, în 1906, la marele festival coral de la Bucureşti, organizat în *Arenele Române* şi *Teatrul Naţional*. Cu această ocazie, dirijorului şi corului *Hilaria* i s-a conferit „Diploma de onoare cu medalia de aur".

Documentele de arhivă ale coralei „Carmen", studiate recent de prof. univ. Dan Smântînescu, dovedesc legături strînse între această corală şi reuniunea *Hilaria*. [17])

Marele dirijor, compozitor şi folclorist bănăţean Ioan Vidu (1863-1930), în drum spre festivalul din Bucureşti, în 1906, a compus şi dedicat corului Reuniunii următoarele versuri :

Din vale, din cîmpii, din munţi
Cu brazde de dureri pe frunţi,
Venim cu doina voastră fraţi,
Să vi-o cîntăm ,să n-o uitaţi.

Spectacolele date în Bucureşti, au constituit pentru corul Hilaria, consacrarea definitivă.

Activitatea de vîrf a Reuniunii a fost cuprinsă în perioada 1900-1914. În 1910, corul a dat, în Oradea, reprezentaţia „La şezătoare", prezentînd o imagine a vieţii de la ţară. În 1915, cînd dirijorul corului şi mai mulţi membrii erau concentraţi, activitatea Reuniunii a încetat, fiind reluată imediat după evenimentul epocal de la 1 decembrie 1918.

După unirea Transilvaniei, Reuniunea şi-a continuat activitatea. Nicolae Firu, împreună cu alţi intelectuali bihoreni, a mijlocit o colaborare

---

15) N. Firu, *Urme vechi de cultură românească în Bihor...* p. 55; Aurel Tripon, *Monografia — Almanah al Crişanei, jud. Bihor*, Oradea, 1936, p. 297; Ioan Bradu, *Dascăli din Bihor*, în *„Crişana"*, Oradea, 18 mai 1969; *Reuniunea de cîntări Hilaria*, Oradea, 1971, editată de Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al jud. Bihor, pas ? ?.

16) N. Firu, *op .cit.*

17) *Reuniunea de cîntări Hilaria...* p. 88 şi *Contribuţii la cunoaşterea istoriei Bihorului...* În aceste lucrări, Viorel Faur a publicat o parte din corespondeţa inedită a lui Nicolae Firu, cu cîţiva muzicieni români : Sabin V. Drăgoi, T. Brediceanu, Ioan Vidu, G. Muzicescu, (p. 80-98).

strînsă cu societatea *Cele Trei Crişuri*, contribuind la culturalizarea maselor româneşti din Bihor.

În 18 şi 19 octombrie 1920, Reuniunea a participat în mod activ la festivităţile prilejuite de Adunarea Generală Astra, ţinută în Oradea. La aceste festivităţi a participat şi Nicolae Iorga.

Reuniunea de cîntări Hilaria nu poate fi substituită corului Hilaria. Reuniunea milita pentru afirmarea naţională în toate domeniile — cultural, artistic, social, bisericesc etc. De aceea, repertoriul corului cuprindea lucrări româneşti, căutînd să meargă direct la inima auditorilor, mai ales în anii grei în care „un chef cu lăutari cîntînd românește, într-o cafenea din Oradea — după cum aflăm de la Gheorghe Tulbure — părea un act de conştiinţă şi de eroism naţional. [18])

Nicolae Firu a desfăşurat şi o bogată activitate publicistică. Debutul şi l-a făcut în ziarul *Tribuna* de la Arad, unde a publicat, nesemnat, cronici din viaţa şcolii româneşti din Oradea, precum şi în legătură cu congresele învăţătorilor sau cu diferite manifestări culturale. [19])

În preocupările sale intra şi grija pentru întocmirea de manuale şcolare. Amintim, între acestea, *„Geografia comitatului Bihor pentru clasa III-a a şcoalelor poporale"*, Oradea, 1904, 19 p.

În legătură cu corul Hilaria a reeditat :

— *Statutele de cînt Hilaria din Oradea-Mare 1875*. Oradea tip. *Patria*, 1905, 19 p.

În domeniul muzicii a mai tipărit :

— *Muzica vocală ca mijloc pentru propagarea culturii*, în rev. *Familia*, Oradea 1901, pp. 496-498 ; 510-511.

— *Prohodul Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru cor mixt, în colaborare cu Sabin V. Drăgoi, Oradea, 1931.

— *Cîntări bisericeşti, răspunsuri, irmoase, pricesne, cele 8 glasuri*, Timişoara, 1943, 235 p.

Ajungînd director al şcolii primare de stat, a tipărit, *„Anuarul şcolii normale urbane de stat nr. 2 din Oradea"*, pe anii 1922, 1923, 1924.

N-au fost neglijate nici frumuseţile naturale ale ţării Bihorului. Dovadă este articolul : *O excursie prin munţii Bihorului* în rev. *Tribuna*, Oradea, 1925, nr. 23 şi 24.

Nicolae Firu are contribuţii deosebit de preţioase la cunoaşterea istoriei Bihorului şi Oradiei. Amintim între studiile privind Istoria Oradiei :

— *Din trecutul oraşului Oradea-Mare*, în „Legea Românească", nr 3-4, 1923, p. 5-6 ; nr. 6, p. 5-6.

— *Mitropolitul Andrei Saguna şi relaţiile lui cu Oradea-Mare*, în „Legea Românească", an. IV, 1923, nr. 26, p. 8-10.

---

18) *Reuniunea de cîntări Hilaria...*, p. 62.

19) La întocmirea listei bibliografice, un preţios ajutor mi-a dat părintele Andrei Lupşa, preot la Catedrala Ort. din Oradea, din 1928. În această calitate a avut ocazia să cunoască multe amănunte din activitatea lui Nicolae Firu şi să deţină o mare parte din publicaţiile lui. Mai mult, în perioada 1940-1945, din cauza împrejurărilor istorice Nicolae Firu era refugiat la Timişoara şi Andrei Lupşa a dirijat corul Reuniunii *Hilaria*.

— *O alegere de primar la Oradea*, „Gazeta de Vest", 1932, mart. 10, p. 2.

— *Pagini din trecutul Bihorului*, în „Legea Românească", an XIV, 1934, p. 180-183.

— *Evlia Celebi, călător turc, Despre ocuparea cetății Oradea de către turci, în anul 1660*, traducere tip. *Sonnenfeld*, 1937, 32 p. Amintim aici și ghidul turistic *Oradea-Mare*, apărut la București în 1924, 110 p. (recenzată de Gh. I. Ivanov, rev. *Dacia*, 1924, 27 iunuarie.

— *Episcopul „Efrem Benyanin"*, în „Gazeta de Vest", 1 mai 1937, p. 313.

— *Comercianți români din Oradea, în sec. XVIII*, în *„Buletinul Camerei de Industrie și Comerț"*, București, 1940, nr. 1-2 .

— *Elementul românesc în conducerea orașului Oradea*, 1700-1850, Oradea, 1940, Tip. Diecezană, 30 p.

— *Episcopii și vicarii de la Oradea în sec. XVIII*, în *„Legea Românească"*, nr. 17, 18, 19, 21, 22, 1946, și nr. 1, 2, 1947.

— *Genealogia familiei Gojdu*, în „Gazeta de Vest", an III, 1938, nr. 626, iunie 18 ,p. 2 și nr. 627, iunie 19, p. 2 și nr. 628, iunie 28, p. 2, și în „Telegraful Român", 1938, nr. 21, p. 1-4.

Legăturile Bihorului cu Moldova și Țara Românească au fost reliefate în articolul : *„Cetatea Șunteu (Șinteu) și nobilimea română din ținutul Borod,"* în „Gazeta de Vest", 1938, noiembrie, nr. 3, p. 2. Această cetate a fost cumpărată în 1658, cu 30 mii taleri de către voevodul mazilit Constantin Șerban Basarab zis Cîrnul. El a zidit în 1659 biserica din Tinăud (Aleșd), cea mai veche biserică ortodoxă, cunoscută, construită din piatră în județul Bihor.

Nicolae Firu a fost și un aprig apărător al Ortodoxiei în Bihor. Prin lucrările sale, căuta să dovedească inexactitatea afirmațiilor făcute de Ștefan Tășiedan, Augustin Bunea și Iacob Radu, cu privire la felul în care s-a făcut unitația în Bihor. Amintim între acestea :

— *Biserica Ortodoxă Română din Bihor în luptă cu unirea, 1700-1750*, Caransebeș, 1913, 74 p.

— *Luptele românilor din Bihor pentru Ortodoxie*, în *„Legea Românească"*, an. III, 1923, nr. 32, 35.

— *La biserica veche din Varviz*, în „Legea Românească", an. III, 1923, nr. 29, p. 3.

— *Cu privire la episcopul Klein (28 oct. 1757)*, în „Revista Istorică", an. X, 1927, p. 293-294.

— *Două circulare din anul 1849*, în „Gazeta de Vest", 1940, ian. 28, p. 2.

— *Adunarea eparhială de la Chișinău-Criș, în an. 1849*, în „Biserica Bănățeană", 1934, nr. 33, 34, 35, 36.

— *Protestantismul și românii din Bihor, în „Biserica Bănățeană"*, 1942.

Exemplul dascălilor care s-au jertfit pentru apărarea școlii confesionale din Bihor au constituit un stimulent pentru N. Firu în fața tuturor

greutăților prin care a trecut, pînă în 1918. Dovadă sînt lucrările care privesc învățămîntul bihorean în trecut :

— *Date și documente cu privire la istoricul școlilor române din Bihor*, Arad, 1910, Tip. Diecezană, 146 p. Lucrarea aceasta s-a bucurat de mult succes și în ședința din 31 dec. 1910 a Comitetului parohial din Oradea, autorul pentru „zelul pus întru desvăluirea trecutului școalei noastre, îi votează laudă protocolară" (N. Zigre).

— *Încercări pentru deschiderea unei școale de fete în Oradea*, în „Gazeta de Vest", an. V, 1940, nr. 1112, 3 mart., p. 5.

— Școale vechi din Oradea, în „Gazeta de Vest", 1934, nr. 1214, 24 mai, p. 4.

Împlinindu-se 150 de ani de la zidirea catedralei ortodoxe, în 1934, Nicolae Firu a organizat serbările jubiliare. Cu această ocazie a tipărit :

— *Monografia bisericii Sfintei Adormiri (biserica-cu-Lună) din Oradea, scrisă cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la întemeierea ei. 1784-1934*, Oradea, 1934, tip. Diecezană, 174 p. Episcopul Roman Ciorogariu îl aprecia foarte mult, lucru care poate fi constatat și din prefața pe care i-a făcut-o la această lucrare, premiată de Academia Română. [21])

Autorul face, la început, o prezentare a organizării militare a românilor bihoreni din sec. XVI, de cînd datează *drapelul miliției române*, păstrat cu multă scumpătate în biserica ortodoxă din Velența, pînă în 1940.

Biserica din Velența se află în partea de răsărit a cetății Oradiei. Lîngă această biserică se afla vechea reședință a episcopilor ortodocși din Oradea, pînă în sec. XVIII. Biserica mai păstrează cîteva mărturii ale vechii episcopii, între care amintim o ladă din lemn, din 1670, în care erau transportate veșmintele arhierești, cu ocazia vizitelor canonice prin satele din Bihor. Această biserică a fost vechea catedrală a episcopiei, pînă în 1784, cînd s-a construit biserica-cu-lună.

Aceste două biserici au fost martorele tuturor suferințelor prin care au trecut românii din Bihor, în lupta lor pentru păstrarea credinței ortodoxe și a ființei naționale.

Nicolae Firu a prezentat istoricul bisericii-cu-lună din Oradea pînă la mărețul eveniment al Unirii Transilvaniei cu România, precum și al celui prilejuit de Reînființarea Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, în 1920, și instalarea noului episcop Roman Ciorogariu. Biserica aceasta avea sub oblăduirea ei școala confesională.

Intelectuali luminați ca : Mihai Püspöki, Mihail Kristoff, Nicolae Zigre, Mihai Stupa, Vasile Popovici, Toma Păcală, Dr. Aurel Lazăr, nu

---

21) „Autorul acestei monografii nu e titrat. Eu am numai „școala noastră", îmi spunea sfios mai deunăzi. Dar „școala noastră" e Preparandia lui Țichindeal, la care ei îi eram catihet, la anul 1888 în cursul pregătitor. Un pui de Țichindeal". Recenzii 1934, 2 sept.; „Universul", 1934, 21 oct.; „Cele trei Crișuri", 1934, nr. 11-12; „Szabadsag", 1934, 28 oct.; Profesorul Nicolae M. Popescu, de la Facultatea de Teologie din București, în legătură cu această lucrare a scris următoarele : „Domnul Nicolae la această lucrare s-au făcut în „Vestul", 1934, 22 sept., nr. 1 191; „Gazeta de Vest". Firu, cunoscut și prin alte bune studii despre Biserica și Școala din Bihor, a studiat izvoarele acestei biserici, dîndu-ne un folositor studiu" (*Analele Academiei Române*, 1934-1935, Tom. IV, p. 167-168).

numai că au sprijinit biserica ortodoxă din Oradea, dar au concentrat în jurul ei aproape întreaga viață românească din oraș. În această acțiune erau sprijiniți și de învățătorii confesionali ai biserici, între care ultimul a fost Nicolae Firu.

Un an mai tirziu, Nicolae Firu a publicat : *Date noi privitoare la istoricul bisericii sf. Adormiri din Oradea*, Oradea, 1935, Tip. Diecezană, 29 p. În această lucrare autorul a publicat un tabel cuprinzînd donațiile în bani și în produse, care s-au făcut în 1784, pentru construirea bisericii. Tabelul cuprinde cele mai multe nume de familii de origine română, spulberînd prin aceasta afirmațiile negustorilor greci (macedo-români), sîrbilor și a uniților că biserica-cu-lună, românii ortodocși ar fi moștenit-o de-a gata de la acești colonişti, fără să fi contribuit decît în mică măsură la construirea ei.

Nicolae Firu a acordat o atenție deosebită manuscriselor liturgice în limba română din Bihor. În peregrinările sale, cu o pasiune rar întîlnită, le-a colecționat, unele dintre ele donîndu-le Academiei Române, altele folosindu-le în lucrările sale, contribuind la identificarea diferiților copiști, cum este cazul lui Popa Urs din Cotiglet-Bihor.

— *Urme vechi de cultură românească în Bihor*, Oradea, 1922, 61 p. (Recenzată în *„Convorbiri Literare"*, 1923, p. 103-104 de P. P. Panaitescu, „Adevărul literar și artistic", 1922, nov., 12, nr. 103 și „Plugarul Român", 1922, nr. 30).

Menționăm că Nicolae Firu a fost al doilea, după Vasile Mangra, care a cercetat manuscrisele liturgice în limba română din Bihor. În calitate de bibliotecar al parohiei (din 1907), le-a colecționat, iar pe cele mai valoroase le-a predat Academiei Române.

Alături de Vasile Mangra, Nicolae Iorga, Ioan Bianu, Gheorghe Ciuhandu, Ștefan Lupșa și Atanasie Popa, Nicolae Firu a adus o contribuție însemnată la cunoașterea puternicei vieți românești, care pulsa în satele bihorene.

Cercetînd satele din Bihor, Nicolae Firu a cules și folclor (rev. „Familia", an. XXXVIII, pp. 175, 199, 225).

De o mare importanță sînt lucrările privitoare la răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan :

— *Revoluția lui Horia* 1784-1785, ediția I-a, Oradea, 1925, 40 p. (un articol rezumat al acestei lucrări a publicat în „Tribuna", Oradea, 1925, nr. 49, 6 dec., p. 4). În arhiva Comitatului Bihor, a găsit un raport în manuscris, în legătură cu răscoala lui Horia, pe care l-a dat Academiei Române. A fost publicat în Colecția de Documente *Hurmuzachi*, vol. 15, partea II-a, p. 1 746.

— *Cum era Horia și Cloșca. Două scrisori inedite de importanță istorică*, în „Tribuna", Oradea, 1921, an. I, nr. 8, p. 1-2 ; nr. 9, p. 1-2.

— *Date noi referitoare la revoluția lui Horia*, 1784—1785, culese din arhiva județului Bihor, ed. II, Oradea, 1937.

Prin aceste lucrări a scos în evidență faptul că Horia nu era țăran de rînd, ci un om cult și cu vedere largi : „Ca o noutate în revoluția lui Horea,

prezintă aici unele date necunoscute pînă acum, luate de la Schiller, asupra personalității lui Horia, care, în timp ce alții ni-l înfățișează drept un om simplu, neștiutor de carte, acesta ni-l arată de om știutor de carte, bun cunoscător al limbei germane și de mare meșter al vorbei. Și, incontestabil, cel din urmă trebuie să aibă dreptate, căci numai cunoscînd și alte limbi, în primul rînd cea germană, putea face de atîtea ori drumul pînă la Viena, trecînd peste țara ungurească" (prefață la ediția I-a).

Evenimentele privind Unirea Transilvaniei, din 1918, precum și cele legate de intrarea trupelor românești în Oradea sînt fixate în articolele :

— *Din trecut*, în „Gazeta de Vest", an. IV, 1939, nr. 1 002, oct. 13, p. 2.

— *Intrarea armatei române în Oradea*, în „Gazeta de Vest", 1933, aprilie 20, p. 2.

— *Amintiri din anul 1919*, în „Gazeta de Vest", nr. 1 151, 1940, 20 aprilie, p. 1.

De la Nicolae Firu au rămas și cîteva lucrări în manuscris :

— *Protestantismul și Biserica Bihoreană ;*

— *Istoria Bisericii Românești din Bihor în sec. XVIII-lea ;*

— *Tipiconul Bisericii Ortodoxe Orientale, pentru rînduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc.* (Curs ținut la Școala de Cîntăreți Bisericești din Oradea și Timișoara).

Pentru bogata lui activitate în diferite domenii : didactic, cultural, muzical, precum și în dezvăluirea trecutului istoric al Bisericii Ortodoxe din Bihor, Nicolae Iorga îl aprecia foarte mult, întreținînd cu el o bogată corespondență. În 1918, Nicolae Firu fiind concentrat, din cauza evenimentelor, soția lui a ars corespondența cu Nicolae Iorga, iar cea purtată pînă la 1940 a fost arsă, tot de soția lui, după uciderea marelui istoric...

Tragicul eveniment de la 30 august 1940 a determinat pe Nicolae Firu să se refugieze la Timișoara, unde s-a stabilit definitiv. Bucurîndu-se de longevitate, a reușit să trăiască mărețele înfăptuiri din patria noastră, de după 23 August 1944. În semn de recunoștință față de activitatea didactică și culturală desfășurată peste șase decenii, Conducerea noastră de Stat i-a conferit, în 1963 titlul de învățător emerit.

La Timișoara, a deținut un timp, funcția de director al Școlii de cîntăreți bisericești a Arhiepiscopiei.

Avînd conștiința împăcată că și-au făcut, din plin datoria față de patrie și Biserică, Nicolae Firu și-a dat obștescul sfîrșit, la 12 noiembrie 1965, fiind înmormîntat în satul său natal, Chișoda, județul Timiș.

La înmormîntare, în 14 noiembrie a participat însuși Înalt Prea Sfințitul Mitropolit dr. Nicolae Corneanu al Banatului, care, în panegiricul rostit, a reliefat activitatea acestui dascăl, muzician și istoric.

La 12 noiembrie 1975, s-au împlinit 10 ani de la moartea sa. Din îndemnul Prea Sfințitului Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei, s-a săvîrșit un parastas în catedrala ortodoxă din Oradea, unde a dirijat ani în șir corul, a condus elevii de la școala sa și a slujit ca diacon. Comemorarea din noiembrie 1975 a fost un binemeritat prinos de cinstire al atîtor generații

de români din ţara Bihorului care au fost educaţi de înflăcăratul dascăl Nicolae Firu. Tot un parastas s-a săvîrşit şi în biserica parohiei Chişoda.

În 1975 s-a prăznuit jubileul *Centenarului Reuniunii de Cîntări Hilaria* al cărei cor, din 1900, pînă în 1940 a fost condus de diaconul Nicolae Firu. Prin contribuţia adusă la menţinerea limbii româneşti, promovarea valorilor culturale şi folclorice din Bihor, în formele lor autentice şi în menţinerea spiritului unităţii naţionale, *Hilaria* alături de *Astra* şi alte asociaţii culturale din Transilvania, au contribuit la pregătirea Unirii de la 1 decembrie 1918.

Bun mînuitor al condeiului, dascăl priceput şi cu dragoste faţă de elevi, pasionat de problemele de muzică, Nicolae Firu, prin lucrările sale de istorie, a dovedit drepturile românilor bihoreni asupra acestor plaiuri.

ANTONIU SEQUENS
1865-1938

de: Prof. VASILE VĂRĂDEAN

Tradiția muzicală bănățeană străveche a favorizat, începînd cu a doua jumătate a secolului trecut, apariția nu numai a numeroaselor coruri orășenești și sătești, bisericești și laice din Banat, ci și a unor compozitori de seamă, care au îmbogățit tezaurul culturii muzicale al neamului nostru cu lucrări de toate genurile, de o deosebită valoare artistică. Ion Vidu, Tiberiu Brediceanu și mai tîrziu Filaret Barbu la Lugoj, Sabin Drăgoi, Nicolae Ursu, Liviu Tempea, Nicolae Firu, Vasile Ijac, Eugen Cuteanu, Vadim Șumschi, Aurel Mezin și Mircea Popa la Timișoara, Iosif Velceanu la Reșița, Ioachim Perianu la Bocșa — mai tîrziu, ambii la Timișoara — Nicolae Lighezan la Oravița, Nicolae Popovici și Antoniu Sequens la Caransebeș, numeroși culegători de folclor și dirijori de cor — unii chiar autori ai unor compoziții de muzică bisericească și lumească, — sînt reprezentanții cei mai de seamă ai artei sonore bănățene, a căror activitate s-a desfășurat atît în Banat cît și în alte părți ale țării noastre.

* * *

Antoniu Sequens s-a născut la 1 decembrie 1865, în orașul Chotebor din Cehoslovacia, patria lui Bedrich Smetana și Antoniu Dvorac. Părinții săi, Rudolf și Thereza, brutari de meserie, observînd precocitatea muzicală a copilului lor, l-au dat să învețe vioara, la vîrsta de abia 8 ani, și pianul la 10 ani, cu dirijorul corului din localitate, sperînd, probabil, să ajungă și el, într-o zi, „Regens Chori" în orașul lor, sau în alt oraș.

După ce Antoniu a terminat 5 clase primare și trei clase gimnaziale în orașul natal, l-au trimis, în anul 1880, la Conservatorul din Praga, — „Schola Cantorum", cum i se zicea, al cărui director a fost, pe atunci, Franc Zdenek Skuhersky. Studios și diligent, Antoniu obține, după patru ani, diploma de organist, iar după al cincilea an, diploma de „Regens Chori" al prestigiosului conservator de la Praga, îndeplinind astfel visurile părinților săi, la vîrsta de numai 20 de ani. Clasele pe care le-a absolvit la acest conservator au fost foarte variate, — așa după cum arată profesorul, muzicologul și folcloristul bănățean, Tiberiu Alexandru, într-un

preţios articol al său despre Antoniu Sequens — şi anume : Teorie, Armonie, Contrapunct, Imitaţie — Fugă, Chora, Cîntarea la orgă a basului cifrat, Preludii şi modulaţii „es abrupto", Citirea partiturilor, Cîntarea bisericească, Explicarea textului liturgic şi cîntarea rituală, Forme şi analize şi Istoria muzicii. Toate acestea, cu profesorii iluştri, printre care Iosef Förster, Blazek Frantisek, Prucha şi Frantisek Novak. [1])

După terminarea conservatorului, clasîndu-se printre cei mai buni absolvenţi, în august 1885 a fost numit organist şi dirijor de cor al catedralei din Cattaro (astăzi, Kotor), pitoresc oraş din Dalmaţia, aşezat pe litoralul mării Adriatice, nu departe de oraşul Ragusa, astăzi Dubrovnikul Iugoslaviei. Astfel, tînărul absolvent al conservatorului din Praga pleacă în anul 1885 la Cattaro, unde rămîne doi ani, adică pînă în anul 1887. În acest an, ivindu-i-se ocazia unui post mai bun, în care tînărul şi ambiţiosul muzician de abia 22 de ani putea să-şi valorifice talentul şi cunoştinţele muzicale printr-o activitate mai variată decît la catedrala din Cattaro, Antoniu Sequens candidează şi obţine prin concurs postul de dirijor al Societăţii filarmonice din oraşul Macarsca, situat nu departe de Cattaro. Oricît de frumoase perspective dirijorale însă îi oferea bagheta unei filarmonici, Antoniu Sequens n-a rămas totuşi nici în acest oraş decît doar cîteva luni. În acelaşi an, 1887, întîmplarea a făcut să se scoată la concurs postul de profesor de muzică vocală şi instrumentală de la Institutul teologic şi pedagogic din Caransebeş. În luna decembrie a anului 1887 deci, Antoniu Sequens se prezintă la concursul de la Caransebeş — ţinut sub preşedinţia episcopului de pe atunci al Caransebeşului Ioan Popasu — reuşind cu deosebit succes. [2])

La cîteva luni după obţinerea concursului, anume în luna februarie a anului 1888, Antoniu Sequens şi-a ocupat postul, pe care avea să-l cinstească timp de 42 de ani. Astfel, tînărul profesor venit din Cehoslovacia şi de pe însoritul litoral al Adriaticei, unde a activat timp de doi ani, ajunge coleg, — la vîrsta nobilelor aspiraţii dăscăleşti de abia 23 de ani — cu cîţiva dintre cei mai iluştri pedagogi ai şcolii româneşti din Banat ; Ştefan Velovan, „dascălul descălilor români" — cum îl numeşte un fost elev al său, profesorul şi compozitorul de mai tîrziu, Iosif Velceanu, [3]) Patriciu Dragalina, învăţat bănăţean, care a făcut înalte studii de filosofie la Viena şi la Gotha, autor al monumentalei opere în trei volume, „Din istoria Banatului Severin" şi al altor lucrări de valoare ; Enea Hodoş, pasionatul folclorist şi profesor de limba şi istoria literaturii române ; dr. Ioan Pinciu ; medicul Mureşianu, profesor de igienă, cel cu barbă căruntă de arhiereu, respectat şi admirat de elevii Institutului, care, după orele de curs, îl petreceau acasă în grup, [4]) şi George Petrescu, unul din cei mai

---

1) Tiberiu Alexandru : *Antoniu Sequens*, articol publicat în rev. „Muzică şi poezie", an. II, nr. 5, martie 1973, p. 15.

2) După informaţii obţinute de la prof. Gheorghe Dobrian din Caransebeş, însuşi episcopul Ioan Popasu ar fi solicitat Conservatorului din Praga un absolvent pentru postul de la Institutul din Caransebeş.

3) Iosif Velceanu, *„Autobiografie"*, Timişoara, Institutul de arte grafice „Tipografia Românească", 1936, p. 27.

4) Idem, *ibidem*.

vestiți și competenți cunoscători ai cîntării bisericești bănățene, despre care profesorul Iosif Velceanu, fost elev al său, scrie în a sa „Autobiografie" : „Înzestrat cu o voce sonoră, un timbru de tenor liric, versat în cele mai complicate ceremonii bisericești, artistul cîntăreț Petrescu a fost pentru Banat o celebritate în cîntecul bisericesc, pe care l-a cultivat și păstrat în forma lui neaoșă bănățeană, popularizîndu-l prin elevii săi pe întreg întinsul meleagurilor bănățene. (...) ...nu folosea nici un fel de intrument muzical ci-și făcea lecțiile cîntînd din gură ore întregi toate cîntecului bisericesc colectiv, cîntat de vechea gardă a învățaților bănățeni „A fost aceasta o muncă uriașă, pe care însă duhovnicul Petrescu a desfășurat-o cu voie și elan, timp de mai multe decenii, punînd astfel baza cîntecului bisericesc colectiv, cîntat de vechea gardă a învățaților bănățeni pretutindeni în una și aceeași podoabă". [5])

Printre acești pedagogi de adevărată vocație, nu numai de profesie, care făceau din catedra lor o sfîntă și arzătoare chemare, și-a găsit Antoniu Sequens locul predestinat pe care l-a sfințit zi de zi, printr-o dăruire totală pînă la sfîrșitul vieții.

În aceeași „Autobiografie" a sa, profesorul Iosif Velceanu care i-a fost elev scrie cu venerație și entuziasm despre activitatea didactică a profesorului său, la catedra de muzică vocală și instrumentală : „Profesorul Sequens, înzestrat cu o vastă cultură muzicală și cu un ales simț artistic, transformă catedra sa într-un adevărat apostolat, dînd Banatului vestiți conducători de coruri, iar muzicii românești prețioase opere, ce-l ridică în șirul celor mai valoroși compozitori.

„Îmi reamintesc cu multă admirație și recunoștință străduaniile stăruitoare și munca gigantică ce a depus acest mare înfăptuitor pe terenul muzicii corale și intrumentale, abia înfiripată în viața artistică a institutului. În afară de științele teoretice, merituosul profesor Sequens a format din elevii institutului un cor de brbați și o orchestră școlară, în cadrele cărora elevii de talent, cu voce sonoră și abilitate la instrumentele muzicale au avut prilejul fericit de a se perfecționa în arta muzicală". [6])

Într-o astfel de familie didactică strîns unită, animată de un sentiment de sinceră colegialitate și colaborare frățească și într-o astfel de ambianță de muncă pasionată și ambiție competitivă, era firesc ca Antoniu Sequens să prindă rădăcini adînci în solul bănățean al tradițiilor cărturărești caransebeșene și să se identifice total cu aspirațiile și idealurile românești ale intelectualității bănățene de pe atunci, învățînd perfect românește în mai puțin de un an de zile. Era firesc, ca cehul venit din patria tradițiilor ei muzicale de faimă mondială, să se împămîntenească în a doua a sa patrie, în care a găsit același climat muzical și aceeași pasiune pentru arta sunetelor. Cucerit definitiv de acest climat muzical bănățean și îndrăgostit de melosul popular atît de original și de specific al bănățenilor, Antoniu Sequens va rămîne deci toată viața în Banat, dăruindu-i toată puterea lui de muncă, toată priceperea sa profesională adusă de la conservatorul din

5) Idem, *ibidem*.
6) Iosif Velceanu, o. c., p. 28.

Praga, toată pasiunea sa pentru frumusețea muzicii românești, bisericești și lumești, tot sufletul său generos și avîntat.

Ceea ce a determinat deci această totală identificare spirituală a lui Antoniu Sequens cu sufletul cald al Banatului, a fost aceeași irezistibilă atracție, care l-a determinat și pe Ion Vidu, în același an 1888, să se stabilească definitiv la Lugoj și, mai tîrziu, pe Sabin Drăgoi să se stabilească la Timișoara. Astfel, chiar dacă Antoniu Sequens a venit din altă țară, iar Ion Vidu și Sabin Drăgoi din alte ținuturi românești, de dincolo de limitele geografice ale Banatului, — de altfel vecine cu Banatul — prin temperament și prin vocație muzicală, prin sensibilitate și prin intuiție artistică, — aș zice, printr-o prea fericită osmoză sufletească între omul potrivit și locul potrivit, între instinctul muzical al bănățenilor și predispozițiile creatoare ale acestor compozitori — ei aparțin Banatului, în a cărui atmosferă muzicală au trăit și au creat cele mai reprezentative opere ale lor. Într-adevăr, Lugojana, Răsunetul Timișului, Negruța, Bănățeana, Ca la noi și alte capodopere nemuritoare ale lor, în ritmul cărora bate însăși inima Banatului, nu puteau fi create decît în Banatul „care palpită la orice atingere ca o minunată harfă", cum îi elogia virtuțile muzicale Octavian Goga.

*

* *

Odată stabilit în Caransebeș, de unde nu mai avea să plece pînă la sfîrșitul vieții, Antoniu Sequens își închină întreaga viață neamului românesc, catedrei sale, elevilor săi și vieții culturale și artistice din Caransebeș, desfășurînd o intensă și susținută activitate didactică de pedagog și educator, de dirijor de cor și orchestră, de folclorist și de compozitor de muzică bisericească și lumească, impunîndu-se ca unul dintre cei mai de seamă inițiatori și promotori ai mișcării culturale bănățene în general și al celei muzicale în special.

Eminent pedagog, el nu s-a mulțumit să transmită doar atîtor generații de elevi temeinice cunoștințe de teorie muzicală, să le suscite interesul și să le cultive dragostea pentru muzică, ci a urmărit să le formeze și deprinderi tehnice instrumentale, prin introducerea obligatorie a studiului viorii, pentru a le ușura munca de eventuali dirijori, în localitățile în care aveau să se ducă după absolvire. Pe lîngă aceasta, conștient fiind și de rosturile formative ale învățămîntului, el nu s-a mulțumit să formeze numai muzicieni, ci și oameni de caracter și de omenie, reușind prin autoritatea sa didactică și ascendența sa morală asupra elevilor, prin tact pedagogic și inimă bună, să se apropie de elevii săi și să și-i apropie, imprimîndu-le stilul său de muncă conștiincioasă și perseverentă, intransigența și sobrietatea caracterului său, rigurozitatea ținutei sale morale și consecvența principilor sale de viață.

Acesta fiind profesorul și pedagogul Antoniu Sequens, Institutul teologic și pedagogic din Caransebeș și elevii săi — pe care nu i-a părăsit nici atunci cînd i s-au oferit posturi mai bine salarizate — au devenit pentru el însăși rațiunea și bucuria vieții sale. Patruzeci și două de generații de elevi s-au bucurat deci de darurile sale binecuvîntate de profesor

și educator, învățînd să iubească muzica și să fie oameni în orice împrejurare a vieții lor. Mulți dintre ei au devenit, la rîndul lor, compozitori, folcloriști, organizatori și dirijori de coruri și orchestre, îmbogățind repertoriul nostru de muzică bisericească și lumească cu creații proprii de certă valoare .Printre ei amintim pe cunoscuții compozitori și dirijori de coruri : preotul Timotei Popovici, fost profesor de muzică la Seminarul Andreian din Sibiu ; profesorul Iosif Velceanu, fost președinte al Asociației corurilor și fanfarelor române din Banat ; profesorul Vasile Ijac, fecundul compozitor bănățean, autor a numeroase lucrări simfonice de toate genurile ; profesorul și dirijorul Dimitrie Cusma, cel care a notat numeroase cîntări bisericești ; dirijorul Sava Golumba și mulți alții.

Activitatea de profesor și dirijor a lui Antoniu Sequens însă nu s-a desfășurat numai în cadrul celor două secții de la Institutul diecezan, adică în cadrul corului și al orchestrei de elevi, ci și în cadrul mult mai larg al „Reuniunii de cîntări și muzică" din Caransebeș, pe care Antoniu Sequens a dirijat-o ani de zile, începînd din primii ani ai stabilirii lui în Caransebeș. Sub competenta lui baghetă, corul caransebeșan — care a fost și cor bisericesc, ca aproape toate corurile bănățene — a atins un înalt nivel de artă corală și măiestrie interpretativă, abordînd un vast repertoriu bisericesc și lumesc de o deosebită exigență tehnică. Printre acestea, numeroase concerte bisericești, numeroase coruri și chiar scene din unele opere, precum și scena lirică într-un act, „La șezătoare", de Tiberiu Brediceanu (în 1913) și „Crai Nou", opereta lui Ciprian Porumbescu (1914), obținînd răsunătoare succese.

De asemenea, în anul 1926, cînd s-a reorganizat „Asociația corurilor și fanfarelor române din Banat", Antoniu Sequens a fost ales membru în „Comisiunea artistică" a Asociației, alături de Sabin Drăgoi, Ioachim Periam, Nicolae Lighezan, Nicolae Păsulă și Ioan Cucu-Bănățeanul.

* * *

Pe lîngă activitatea sa didactică, pedagogică și dirijorală, Antoniu Sequens a avut și o prodigioasă activitate creatoare de compozitor, lăsînd în urma sa numeroase lucrări muzicale religioase și laice, originale și prelucrări de folclor, pentru cor, pentru pian și pentru vioară și pian.

Se pare însă, că dintre toate genurile de muzică, Antoniu Sequens a îndrăgit în mod deosebit muzica noastră bisericească. Dovadă, cele șapte liturghii pe care le-a scris, menționate de Tiberiu Alexandru și de Zeno Vancea.

Dintre acestea, cinci au fost tipărite și anume :

1. Liturghia pe vechi melodii bisericești din Banat, pentru cor de bărbați. (Editura Societății Române de cîntări din Caransebeș).

2. Liturghia în Si bemol major, op. 3, tot pentru cor de bărbați, pe melodii compuse de autor.

3. Liturghia în Sol major, op. 9, pentru cor mixt de 6 voci în care mijloacele armonice şi contrapunctice sînt întrebuinţate mai larg decît în liturghia precedentă. (Editura autorului, Caransebeş). [7])

4. Liturghia în Fa major, op. 11, care — după părerea profesorului Tiberiu Alexandru — este „una din cele mai de seamă ale autorului". (Editura autorului, Caransebeş).

5. Liturghia în Sol major, op. 12, pentru cor de bărbaţi, la care autorul ţinea mai mult. (Editura autorului, Caransebeş).

Alte două liturghii au rămas în manuscris şi anume :

6. Liturghia în Fa major, pentru cor mixt, şi

7. Liturghia în Fa major, pentru trei voci egale.

Profesorul Tiberiu Alexandru, după care am menţionat cele şapte liturghii ale lui Antoniu Sequens, subliniază că aceste lucrări „deşi la început influenţate puţin de muzica corală bisericească rusă cum şi de muzica Bisericii catolice, începînd de la Liturghia în Sol major, op. 9, opera lui Antoniu Sequens se aşează cu cinste între cele mai bune opere din repertoriul nostru bisericesc". [8])

Pe lîngă aceste şapte liturghii, Antoniu Sequens mai are şi alte lucrări de muzică bisericească ,unele tipărite, altele rămase în manuscris, pe care le înşirăm aci, tot după profesorul Tiberiu Alexandru :

1-2. „Cristos a înviat" şi priceasna „Cu trupul lui Cristos", după melodiile tradiţionale bănăţene, armonizate pentru şase voci mixte. (Editura autorului, Caransebeş, 1887).

Aceste două melodii deci, au fost compuse în anul cînd Antoniu Sequens şi-a început activitatea la Caransebeş.

3. „Ingerul a strigat", op. 10, tot pentru şase voci mixte. (Editura autorului, Caransebeş).

4. „Cîntări funebre pentru cor de bărbaţi", (Sibiu, 1929).

„Pe lîngă acestea — adăuga prof. Tiberiu Alexandru — autorul mai are în manuscris încă o seamă de compoziţii corale bisericeşti". [9])

De asemenea, preotul Ioan Teodorovici, în articolul citat menţionează şi alte lucrări de muzică bisericească compuse de Antoniu Sequens şi anume :

5. „Învierea", pentru cor de bărbaţi ;

6. „Acestea zice Domnul", pentru cor de bărbaţi ;

7. „Cristos a înviat", pentru cor de bărbaţi, şi

8. diferite pricesne şi alte cîntări bisericeşti. [10])

Compozitorul şi muzicologul Zeno Vancea, în lucrarea sa „Muzica bisericească corală la români" aminteşte tot de şapte liturghii, fără a le

---

[7]) Tot după informaţii obţinute de la profesorul Gh. Dobrianu şi profesorul Ð. Cusma, această liturghie s-a cîntat şi la biserica Domniţa Balaşa din Bucureşti, sub bagheta maestrului I .D. Chirescu şi la alte biserici din Bucureşti. Ba chiar, maestrul I. D. Chirescu a inclus unele părţi din această liturghie şi într-un concert dat la Ateneul Român din Bucureşti.

[8]) Tiberiu Alexandru, *art. cit.*, p. 16.

[9]) Tiberiu Alexandru, *art. cit.*, p. 16.

[10]) Ion Teodorovici, *Antoniu Sequens*, articol publ. în rev. „Mitropolia Banatului", an. IX, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1959, p. 54.

specifica anume, încadrînd pe Antoniu Sequens printre compozitorii de muzică bisericească de la noi, care au făcut parte din şcoala germană — Andrei şi Eduard Wachmann, Alexandru Flechtenmacher, Iacob Mureşianu, Ciprian Porumbescu, Eusebiu şi Gheorghe Mandicewsky, Isidor Vorodchievici, Gheorghe Dima, Augustin Bena şi alţii — adică „compozitori români ale căror lucrări ca stil şi tehnică prezintă influenţele predominante ale muzicii germane". [11])

Analizînd liturghiile lui Antoniu Sequens, Zeno Vancea spune, că cele şapte liturghii ale sale se caracterizează printr-o „solidă construcţie tehnică şi excelentă factură corală (în special liturghia pentru 6 voci) în stil contrapunctic armonic, fără a fi prea originale ca invenţie melodică şi armonică. Prima liturghie este lucrată de-a-ntregul pe vechile melodii bisericeşti din Banat, aceste melodii fiind armonizate în stil omofon după reţeta compozitorilor români din generaţia trecută, care vedeau în cîntările de strană melodii, mai mult sau mai puţin pretabile la o armonizare în sensul muzicii apusene, atribuind structura lor specială, cu totul refractară unei asemenea tratări, unui privitivism şi imperfecţiunii.

„În restul lucrărilor dispar melodiile de strană din preocupările autorului, fără a fi lăsat cea mai mică urmă asupra invenţiei sale melodice. Ca la toţi contemporanii săi — invenţia armonică este superioară celei melodice — lucru care se manifestă în special în acele părţi ale liturghiei care au extindere mai mare şi care prin structura lor reclamă mai multă substanţă melodică". [12])

Reputatul compozitor şi muzicolog bănăţean arată deci, că Antoniu Sequens, muzician de solidă pregătire profesională, a reuşit într-una din liturghiile sale să îmbine elementul melodic al vechilor noastre cîntări de strană de structură lineară într-un stil contrapunctic armonios omofon. În felul acesta, profesorul de la Caransebeş, printr-o fericită intuiţie a anticipat — chiar dacă şi numai într-un mod vag — evoluţia firească a muzicii noastre bisericeşti în sensul gîndirii polifon-lineare a tradiţiei şi a spiritului nostru ortodox. În acest sens a gîndit evoluţia culturii noastre muzicale bisericeşti şi Dumitru Kiriac, şi Sabin Drăgoi, şi Paul Constantinescu şi — într-o măsură mai mică — Cornel Givulescu şi Vasile Pătraşcu. Păcat însă că în celelalte liturghii ale sale, Antoniu Sequens a abandonat stilul primei sale liturghii, întorcîndu-se la sistemul armonic funcţional major-minor, impropriu caracterului pur melodic al concepţiei noastre muzicale lineare.

Am citat părerile a doi dintre cei mai competenţi muzicologi ai noştri, Zeno Vancea şi Tiberiu Alexandru, despre compoziţiile de muzică bisericească ale lui Antoniu Sequens, pentru a sublinia valoarea deosebită a acestor compoziţii în muzica noastră corală bisericească.

Antoniu Sequens ne-a lăsat însă şi o serie de compoziţii lumeşti, unele de invenţie proprie în stil popular, altele, prelucrări de folclor, inspirate

11) Zeno Vancea. *Muzica bisericească corală la români*, Editura Mentor, Timişoara, 1944. p. 39.
12) Zeno Vancea, *op. cit.*, pp. 51-52.

din inepuizabilul tezaur al melosului nostru popular, care l-a entuziasmat şi pe Antoniu Sequens, ca şi pe toţi străinii care au luat contact cu folclorul nostru muzical.

Deşi aceste compoziţii şi prelucrări de folclor au fost scrise cu aceeaşi ştiinţă şi artă a compoziţiei, ca şi compoziţiile sale bisericeşti, totuşi ele nu sau bucurat de popularitatea compoziţiilor lui Ion Vidu de exemplu, dintre care multe se cîntă şi astăzi şi se vor cînta întotdeauna.

Amintim dintre compoziţiile lumeşti ale lui Antoniu Sequens următoarele, tot după profesorul Tiberiu Alexandru : „Codrule codruţule", pe versuri de M. Eminescu, cor bărbătesc ; „Frumoasă copiliţă", pe versuri de V. Alecsandri, cor bărbătesc, ambele în editura Societăţii române de cîntări din Caransebeş ; „Cînd răsare luna-n prag", cor mixt, editat la Timişoara de „Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat".

Profesorul Iosif Velceanu în a sa „Autobiografie" aminteşte şi de un alt cor pentru bărbaţi, „Suspinuri crude", [13]) iar Ion Crişan, în Monografia sa despre activitatea corală din Caransebeş, aminteşte despre un cor mixt, „Mîndruţa". [14])

S-ar putea să mai fi rămas şi alte compoziţii corale, în manuscris, încă necunoscute.

Pe lîngă aceste piese corale, Antoniu Sequens a scris şi piese instrumentale şi anume :

1. „Trois idylles du printemps" şi valsul „Sylvia", ambele în editura Albert Gutman din Viena.

2. „Iedera", „o culegere de cîteva jocuri bătrîneşti din jurul Caransebeşului (Iedera, Poşovaica, Tropa, Cîrligu, Ursu etc.). Lucrarea e deosebit de importantă din punct de vedere istoric, fiind cea dintîi de acest fel din regiune". (Editura I. Linţa, Caransebeş). [15])

3. „Rapsodia română", „o operă — spune Tiberiu Alexandru — ce istoriceşte trebuie aşezată alături de multe lucrări similare din preajma anului 1900, dar care se deosebeşte de multe rapsodii şi potpuriuri cu teme mai mult sau mai puţin populare, prin felul superior cum sînt tratate temele. Însemnăm începutul în Allegro, o frumoasă şi inspirată pagină de prelucrări în stil pianistic a unei teme de doină. Partea ce-i urmează tot un Allegro, e tratarea jumătate armonică, jumătate contrapunctică în şase optimi a unei hore boiereşti de o valoare folclorică îndoielnică. Acestei părţi îi urmează un Adagio ma non tropo, apoi revenirea la Tempo I a fragmentelor de doină în care autorul utilizează ca temă un joc, o ardeleană, cu caracter specific bănăţean". (Editura Diecezană, Caransebeş). [16])

4. Cinci valsuri, op. 6, dintre care Tiberiu Alexandru subliniază pe cele cu nr. 1, în la minor şi nr. 3, în La bemol major, „pentru deosebita lor gingăşie". (Editura autorului, Caransebeş). [17])

---

13) Iosif Velceanu, *op cit.*, p. 29.

14) Ion Crişan, *Un veac de cîntec* — Din istoricul activităţii corale la Caransebeş, 1867-1967. Editată de Sfatul popular al regiunii Banat, Casa regională a creaţiei populare, Timişoara, 1968, p. 59.

15) Tiberiu Alexandru, *art. cit.*, p. 17.

16) Idem, *ibidem.*

17) Idem, *ibidem.*

Afară de aceste compoziţii, pentru pian, tipărite, au mai rămas şi altele, în manuscris, tot pentru pian : Cinci cîntece fără cuvinte, Patru hore, Scherzo şi Marş funebru. [18])

Antoniu Sequens a mai scris însă şi o „Polonaise", pentru vioară şi pian, tipărită la editura Albert Gutman din Viena şi un „Scherzo simfonic" şi un „Marş funebru" pentru orchestră. [19])

În sfîrşit, Antoniu Sequens a scris şi o lucrare metodică de caracter didactic, bazată pe cunoştinţele sale muzicale şi pe experienţa sa pedagogică : Elemente din teoria muzicei pentru institute pedagogice şi şcoale medii (90 pagini). Lucrarea, editată la Caransebeş, în anul 1896, cînd astfel de manuale sistematice de teorie a muzicii erau atît de rare, a fost deosebit de preţioasă pentru învăţămîntul muzical din institutele pedagogice şi şcolile medii, servind elevilor atît în timpul şcolarităţii, cît şi după absolvire, în activitatea lor de instructori şi dirijori de coruri bisericeşti şi laice.

Antoniu Sequens a conceput lucrarea, — întocmită, de altfel, după toate cerinţele unui manual metodic — nu numai ca pe un ansamblu de cunoştinţe de teorie muzicală, ci — aşa cum spune el în prefaţă — şi ca pe o carte care să contribuie la „nobilitarea inimei", aşa cum proceda şi la lecţiile sale de la institut.

Iată, pe scurt, opera lui Antoniu Sequens, care se păstrează în arhive şi în biblioteci. Dincolo de această operă însă, este opera lui care s-a păstrat şi se păstrează în inimile celor 42 de generaţii de elevi ai săi — a celor cîţi vor mai fi — melodia ei răsunînd în aducerea lor aminte ca o veche cîntare de strană ,care limpezeşte cugetele şi înalţă sufletele. Mulţi dintre aceşti elevi, preoţi, profesori şi învăţători au devenit dirijori de coruri şi fanfare, contribuind astfel la perpetuarea tradiţiei muzicale din Banat.

Respectul şi admiraţia acestor mii de elevi ai săi pentru fostul lor dascăl nu s-a stins nicodată, concretizîndu-se în volumele omagiale care i-au fost închinate : unul intitulat „Omagiu lui Antoniu Sequens", apărut la Caransebeş în anul 1925 [20]), iar altul intitulat „Omagiu profesorului Antoniu Sequens", editat la Lugoj, în anul 1938, de către „Asociaţia învăţătorilor din judeţul Severin".

De asemenea, Biserica noastră ortodoxă, apreciind activitatea ilustrului profesor, închinată ei cu atît devotament, l-a decorat cu „Răsplata muncii pentru Biserică, clasa I".

De altfel, — aşa cum arată tot profesorul Tiberiu Alexandru, care a stat de vorbă cu Antoniu Sequens cu foarte puţin timp înainte de decesul acestuia — Antoniu Sequens, „mişcat de frumuseţea mistică a cîntărilor bisericeşti ortodoxe, . . .părăseşte catolicismul pentru a îmbrăţişa ortodoxismul. Legăturile lui sufleteşti cu românii sînt pecetluite şi prin căsătoria lui cu o româncă . . ." [21]).

După patruzeci şi doi de ani de apostolat dăscălesc, de lecţii închinate muzicii, de bucurii şi de dezamăgiri, inerente unei vieţi dinamizate de

---

18) Tiberiu Alexandru, *art. cit.*, p. 17.
19) Idem, *ibidem.*
20) Ca număr special al revistei „Şcoala Bănăţeană", anul IV, nr. 23-24 (1925).
21) Tiberiu Alexandru, *art. cit.*, p. 15.

permanente năzuinţi spre mai bine, profesorul Antoniu Sequens se pensionează în anul 1930, regretat de toţi colegii şi elevii săi. Obişnuit însă cu disciplina muncii trudnice de fiecare zi, gîndurile i se întorc mereu spre Biserica şi şcoala pe care le-a slujit toată viaţa şi spre foştii săi elevi, după cum i se îndreaptă şi spre viitor, la anii cînd el nu va mai fi. Testează deci întreaga sa avere Bisericii şi şcolii româneşti : casa proprie „Asociaţiei femeilor pentru înfrumuseţarea cimitirului din Caransebeş", iar „Reuniunii de cîntări şi muzică din Caransebeş", pianul bucuriilor şi emoţiilor sale muzicale de compozitor. „Asociaţiei învăţătorilor" — celor care au fost copiii lui — cum spune el — îi donează, în anul 1935, suma de 150.000 lei pentru o casă de odihnă, care s-a cumpărat în „Teiuş", cartierul de vile al Caransebeşului, donaţie care poartă numele de „Fundaţia Antoniu şi Ecaterina Sequens", soţia sa, născută Popescu.

„Pentru a dovedi în mod de la sine grăitor — spunea Antoniu Sequens cu ocazia donaţiei — dragostea mea de dascăl faţă de foştii mei elevi din „Şcoala normală din Caransebeş", care s-au perindat în decursul celor 42 de ani ai activităţii mele ca profesor de muzică, m-am hotărît să venim în ajutorul Asociaţiei... cu dorinţa ca să se găsească şi alţi iubitori de neam, care cu obolul lor vor grăbi îndeplinirea cît mai grabnică a scopului salutar".

Prin aceste donaţii, profesorul Antoniu Sequens şi-a înscris numele în galeria de binefăcători a „iubitorilor de neam", cum spune el, care au înţeles să nu-şi adune pieritoare comori pe pămînt, ci să dăruiască, din ceea ce au adunat, şi altora, pentru ca binele să sporească printre oameni.

După 58 de ani petrecuţi la Caransebeş, ani de muncă trudnică, pasionată şi cinstită, dăruită Bisericii ortodoxe şi neamului românesc, şcolii şi muzicii româneşti, Antoniu Sequens a decedat întru Domnul la 2 iunie 1938, la vîrsta de 73 ani, fiind înmormîntat în cimitirul bisericii din Caransebeş.

Un articol redacţional al Foii diecezane din 5 iunie 1938, făcînd elogiul celui plecat dintre noi, subliniază printre altele : „Integrîndu-se deplin nu numai ritmului nostru de viaţă românească ci şi sufletului nostru zbuciumat, el cîntă cu noi în hore şi se jeluieşte în doine. Sufletul deschis şi sincer al artistului îl făcură o apă şi un pămînt cu noi. Şi primii de asemenea darurile frumoase ale sufletului bănăţean, pe care l-a iubit cu duioşie de frate". [22])

Muzician multilateral, compozitor, folclorist, dirijor şi autor didactic, profesorul Antoniu Sequens va rămîne în istoria muzicii româneşti în general şi a celei bănăţene în special o personalitate muzicală dintre cele mai de seamă, care a adus o contribuţie deosebit de valoroasă la promovarea şi înflorirea muzici noastre româneşti, bisericeşti şi lumeşti.

---

22) Citat de I. Teodorovici din „Foaia Diecezană", an. LIII (1938), nr. 23 din 5 iunie 1938, pal. în articolul său despre Antoniu Sequens, publicat în revista „Mitropolia Banatului", an. IX, nr. 1—2, ianuarie-februarie, 1959, p. 53.

SĂRBĂTORIREA ZILEI REPUBLICII

Întregul popor român cu emoţia profundă şi mîndria legitimă, cu care celebrează toate marile sale aniversări, a omagiat Republica în entuziasmul împlinirii a 28 de ani de la proclamarea ei. Instaurarea Republicii la 30 Decembrie 1947, consolidarea ei rapidă au pus în evidenţă cu putere justeţea şi eficacitatea politicii statului nostru, dinamismul şi forţa sa novatoare. Pagina pe care a deschis-o în analele naţionale în viaţa şi activitatea obştei româneşti ne apare în toată măreţia sa.

În ziua de 30 decembrie ce vine şi întru întîmpinarea unui nou an reprezentanţii întregului tineret al patriei, într-un pitoresc alai s-au înfăţişat la sediul conducerii statului spre a adresa Preşedintelui ţării, Domnului Nicolae Ceauşescu, tradiţionale urări de sănătate şi mulţi ani spre binele poporului. Aceasta în virtutea simţămintelor de profundă recunoştiinţă pentru grija părintească pe care conducerea ţării o poartă prezentului şi viitorului lor şi al poporului.

Tuturor Domnul Nicolae Ceauşescu le-a răspuns printr-un cuvînt primit cu nesfîrşite ropote de aplauze în care între altele a spus :

„În urările voastre v-aţi referit la trecutul glorios de luptă al poporului nostru. Într-adevăr, ne-am născut şi sîntem aici de mii de ani. Vorbind la figurat — referindu-mă la forţa poporului nostru — noi am crescut pe aceste pămînturi de peste 2 000 de ani. Şi sîntem hotărîţi ca alte mii de ani să asigurăm aici, pe pămîntul României, poporului nostru o viaţă comunistă, liberă, în marea familie a popoarelor libere de pe planeta noastră".

„Urez părinţilor voştri, deci întregului nostru popor, vă urez vouă, întregului tineret, pionierilor şi tuturor copiilor patriei noastre un an de bunăstare şi fericire".

În aceiaşi zi, Preşedintele Republicii Socialiste România a primit pe şefii misiunilor diplomatice, pe reprezentanţi ai statelor prietene, precum şi ai unor organizaţii internaţionale acreditaţi în ţara noastră, care au prezentat felicitări cu prilejul Anului Nou şi a celei de-a 28-a aniversări a proclamării Republcii.

În cadrul acesteia a luat cuvîntul decanul corpului diplomatic, ambasadorul Miroslav Sulek.

Reprezentanţii diplomatici prezenţi la această întîlnire au transmis Preşedintelui Nicolae Ceauşescu felicitări cu prilejul Anului Nou din partea şefilor statelor şi guvernelor lor, urări de noi succese în activitatea

rodnică ce o desfășoară în fruntea statului nostru, pentru fericirea și prosperitatea poporului român, pentru prietenie, pace și colaborare între popoare.

Mulțumind pentru felicitările și bunele urări adresate, a luat cuvîntul Domnul Nicolae Ceaușescu, între altele spunînd următoarele :

„Vă rog să fiți siguri și să asigurați guvernele și pe șefii de stat ai țărilor dumneavoastră că România va acționa cu toată hotărîrea, și în anul viitor, pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, pornind de la necesitatea că în lumea de astăzi trebuie să găsim căile de conviețuire și conlucrare activă între toate statele, fără deosebire de orînduire socială".

La încheierea primirii, Domnul Nicolae Ceaușescu a urat încă o dată șefilor misiunilor diplomatice multă fericire, sănătate, succese în activitatea lor, precum și tradiționalul „La mulți ani".

Manifestări consacrate zilei Republicii s-au înregistrat în întreaga țară și de asemenea peste hotare.

În special în orașele patriei, la toate așezămintele culturale s-au desfășurat montaje literar-muzicale, susținute de formații corale, echipe de dansuri populare, soliști vocali și instrumentiști, artiști. Totodată au fost organizate expuneri, spectacole cu program cultural-artistic. Apoi în capitale ca Bonn, Cairo, Ciudad de Mexico, Londra, Rabat, prin asociațiile de prietenie au fost organizate conferințe, prezentări de filme documentare, totul reflectînd respectul de care pretutindeni se bucură țara noastră.

DIALOGUL PRIETENIEI

Lunile trimestrului din urmă al anului au înscris în cronica țării noi momente în care dialogul la cel mai înalt nivel s-a afirmat ca o cale sigură a contribuției de prim ordin la extinderea continuă a ariei cunoașterii, înțelegerii și cooperării dintre poporul nostru și alte popoare, întărirea sentimentelor de prietenie, stimă și respect ce le leagă permanent.

Astfel între 28 — 31 octombrie a.c. Președintele Republicii Socialiste România Domnul Nicolae Ceaușescu, împreună cu doamna Elena Ceaușescu, au făcut o vizită oficială de prietenie în Portugalia, la invitația președintelui Republicii Portugheze, general Francisco da Costa Gomes și a doamnei Maria Estela da Costa Gomes.

Prima vizită pe care un șef de stat român o face în Portugalia, constituie un eveniment de maximă însemnătate cu profunde semnificații pentru evoluția relațiilor de prietenie și colaborare dintre popoarele român și portughez legate prin originea comună și afinități de limbă și cultură.

Între 27 noiembrie și 1 decembrie a.c. Domnul Nicolae Ceaușescu și doamna Ceaușescu au făcut o vizită oficială de prietenie în Iran, la invitația Maiestății Sale Imperiale Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr,

Şahinşahul Iranului şi a Maiestăţii Sale Imperiale Farah Pahlavi Şahbann a Iranului.

Această cea de a patra vizită a înalţilor soli români, a fost primită cu un interes deosebit ca un factor de importanţă primordială în stimularea relaţiilor reciproce româno-iraniene, relaţii cu rădăcini adînci în istoria celor două popoare.

Atît în Portugalia cît şi în Iran înalţilor oaspeţi li s-a rezervat pretutindeni o primire deosebit de călduroasă şi ospitalieră, expresie a relaţiilor de prietenie şi simţămintelor de stimă reciprocă.

Au fost vizitate obiective economice şi social-culturale din diferite centre, au avut loc conferinţe de presă.

În cadrul convorbirilor oficiale care s-au desfăşurat într-o atmosferă de prietenie şi înţelegere reciprocă a fost analizat stadiul actual al relaţiilor bilaterale, perspectivele de dezvoltare a acestora, şefii de stat făcînd de fiecare dată un amplu schimb de priviri la problemele internaţionale de interes comun.

În timpul vizitelor s-a procedat la semnarea unor importante documente în scopul diversificării şi consolidării relaţiilor de prietenie şi colaborare între părţi.

În perioada la care ne-am referit la început ţara noastră a primit de asemenea vizitele unor înalţi oaspeţi. Între acestea de subliniat cea a preşedintelui Partidului Poporului din Pakistan, primul ministru al Republicii Islamice Pakistan, Zulfikar Ali Bhutto împreună cu doamna Nusrat Bhutto, între 22 şi 25 octombrie a.c., a delegaţiei Partidului celor ce muncesc din Vietnam şi a Guvernului Republicii Democrate Vietnam condusă de Domnul Le Duan. între 13 şi 18 noiembrie 1975 ; vizita şefului statului Cambodgia, preşedintele Frontului Unit Naţional al Cambodgiei, prinţul Norodom Sianuk, împreună cu prinţesa Monique Sianuk, între 11 şi 13 decembrie a.c., apoi cea a secretarului general al Mişcării de eliberare din Sao Tomé şi Principe, Manuel Pinto da Costa şi doamna Amelia da Costa între 16 şi 20 decembrie 1975.

Toate aceste momente, dialogul direct, la cel mai înalt nivel, examinarea periodică a stadiului atins şi exploatarea a noi posibilităţi de extindere a legăturilor reciproce se dovedesc a fi calea cea mai bună pentru creşterea continuă şi fructificarea în beneficiu reciproc a schimbului de valori materiale şi spirituale, a adîncirii permanente, a cooperării şi colaborării. Vibrantele manifestări de prietenie prilejuite prin întreaga desfăşurare a vizitelor au dat o nouă şi înaltă expresie solidarităţii militante dintre popoare şi au pus în evidenţă hotărîrea comună de a conlucra pentru libertate, pace şi progres în lume.

SESIUNEA MARII ADUNĂRI NAŢIONALE

În ziua de 20 noiembrie 1975 în prezenţa Domnului Nicolae Ceauşescu au început lucrările celei de-a doua sesiuni din cadrul celei de-a şaptea legislaturi a Marii Adunări Naţionale a Republicii Socialiste România.

Din cele înscrise pe ordinea de zi, Marea Adunare Națională, după ce a discutat pe articole proiectul prezentat a adoptat în unanimitate prin vot deschis Legea privind sistematizarea, proiectarea și realizarea arterelor de circulație în localitățile urbane și rurale.

În încheierea primei părți a sesiunii, Domnul Nicolae Giosan Președintele Marii Adunări Naționale a anunțat că proiectele de legi înscrise la celelalte puncte de pe ordinea de zi, dintre care unele se află în dezbatere publică, ca și alte proiecte de legi ce se vor primi la Biroul Marii Adunări Naționale urmează să fie examinate de către comisiile permanente de resort și apoi vor fi supuse Marii Adunări Naționale.

În ziua de 18 decembrie 1975, au fost reluate în plen lucrările celei de-a doua sesiuni a celei de-a șaptea legislaturi a Marii Adunări Naționale.

Cu puternice ovații a fost întîmpinat de către deputații și invitații prezenți, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, însoțit de alți conducători ai statului. La lucrări au fost prezenți numeroși invitați membri ai C.C. al P.C.R., miniștri, conducători de instituții centrale și organizații obștești, reprezentanți ai oamenilor muncii, personalități ale vieții noastre științifice și artistice, ziariști români și corespondenți ai presei străine.

Erau de față șefi ai misiunilor diplomatice acreditați la București.

La propunerea Biroului Marii Adunării Naționale, deputații au aprobat completarea ordinii de zi a sesiunii și desfășurarea lucrărilor în următoarea succesiune :

1. Expunerea Domnului Nicolae Ceaușescu cu privire la mărețele realizări ale poporului român în cincinalul 1971 — 1975 și la politica externă a României pusă în slujba păcii și colaborării internaționale ;
2. Proiectul de Lege pentru adoptarea planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1976.
3. Proiectul de Lege pentru adoptarea Bugetului de Stat pe anul 1976.
4. Proiectul Legii retribuirii muncii în unitățile agricole, cooperatiste.
5. Proiectul Legii privind creșterea și ameliorarea animalelor.
6. Proiectul Legii privind regimul tăierii animalelor.
7. Proiectul Legii cu privire la producția bunurilor alimentare.
8. Proiectul Legii pentru stabilirea normelor privind proiectarea, construirea și modernizarea drumurilor.
9. Proiectele de legi pentru aprobarea decretelor cu putere de lege emise de Consiliul de Stat.

Deputații Marii Adunări Naționale au exprimat prin puternice aplauze adeziunea întregului popor la principiile călăuzitoare ale politicii internaționale a statului nostru cuprinse în strălucita expunere prezentată de Domnul Nicolae Ceaușescu, demonstrație a fermității, consecvenței, dinamismului și clarviziunii cu care România socialistă, președintele țării acționează pentru instaurarea în lume a unui climat de cooperare, înțelegere și pace. Într-o atmosferă de puternic entuziasm, Marea Adunare Națională a adoptat în unanimitate hotărîrea cu privire la politica externă a Republicii Socialiste România și Apelul adresat parlamentelor, țărilor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa.

Forul suprem legislativ al țării a trecut, după aceea, la examinarea proiectelor de lege înscrise pe ordinea de zi. Discutate în parte pe articole, legile respective au fost adoptate în unanimitate.

În ziua de 20 decembrie a.c. în încheierea ultimei ședințe a sesiunii, președintele Marii Adunări Naționale, Domnul Nicolae Giosan a adresat deputaților, cu prilejul aniversării proclamării Republicii și cu prilejul Anului nou, urări de noi și măreațe realizări în îndeplinirea importantelor sarcini care le revin pe plan politic, economic și social-cultural, în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, de ridicare a scumpei noastre patrii pe noi culmi ale civilizației.

La hotarul dintre două cincinale, Marele Sfat al Țării a făcut bilanțul realizărilor, marcînd odată mai mult calea unor noi și grandioase împliniri.

PENTRU CONTINUA PROPĂȘIRE A ȚĂRII

Neobosita activitate a conducătorului statului, așa cum este îndeobște cunoscută consacră partea necesară analizei la fața locului a problemelor a căror justă soluționare este o contribuție la propășirea generală. Vizitele de lucru în diferitele părți ale țării ilustrează în mod elocvent chipul în care această realitate a intrat de mult în conștiința națiunii ca o practică de înaltă democrație socialistă.

Așa se înregistrează în trimestrul din urmă al anului de care ne ocupăm vizita de lucru a Domnului Nicolae Ceaușescu în județul Prahova, la 8 octombrie. Între obiectivele cercetate se numără Intreprinderea agricolă de stat Dealul Mare, Institutul de cercetări pentru viticultură și vinificație de la Valea Călugărească, Intreprinderea de utilaj chimic și Uzinele „1 Mai" din Ploiești.

În centrul preocupărilor vizitei de lucru s-au aflat problemele creșterii producției agricole și industriale, în condițiile unei eficiențe economice tot mai ridicate, ale introducerii și generalizării progresului tehnic. Aprecierile făcute de șeful statului român constituie pentru cei ce au primit înalta vizită, încă un îndemn de a acționa cu toată fermitatea pentru îmbunătățirea continuă a activității în toate domeniile. Zeci de mii de ploiești prezenți la sosirea Președintelui țării în orașul lor, i-au făcut o primire plină de entuziasm, exprimîndu-și hotărîrea de a îndeplini exemplar înțeleptele directive ale conducerii statului.

În ziua de 15 octombrie a.c. Domnul Nicolae Ceaușescu a făcut o vizită de lucru în marile magazine și piețe din capitală ca : magazinul universal „București", halele și piețele Unirii, Traian, Obor, Ilie Pintilie, Amzei, magazinul alimentar 128 și centrul de carne din apropierea acestuia, marile magazine Polar și Unic. Astfel a fost examinat la fața locului modul în care decurge aprovizionarea cu produse alimentare și industriale și s-au indicat măsurile ce se impun în vederea îndeplinirii în bune condiții a sarcinilor stabilite pe linia îmbunătățirii activității în acest domeniu al desfacerii mărfurilor.

După încheierea vizitei, conducătorul statului a avut o întîlnire cu factori de conducere ai municipalității și conducerile unor ministre, pe baza constatărilor și concluziilor trase cu acest prilej stabilind o serie de măsuri concrete, menite a asigura buna deservire a populației, creșterea continuă a nivelului de trai al poporului nostru.

Ca toate celelalte întîlniri cu făuritorii de bunuri materiale și spirituale care au prilejuit un rodnic dialog privind modul cum se înfăptuiesc hotărîrile forurilor de conducere ale statului, cum se acționează pentru eliminarea neajunsurilor, în scopul progresului mai rapid al țării, și de data aceasta ele au pus în lumină dinamismul, înalta responsabilitate și dăruire, cu care Domnul Nicolae Ceaușescu se preocupă zi de zi, de prezentul și viitorul României.

SĂRBĂTOAREA BELȘUGULUI

Ca în fiecare an, Ziua recoltei a constituit un moment de elogiu, dar și unul de analiză exigentă a prezentului și perspectivelor agriculturii noastre. Problemele actuale ale dezvoltării și modernizării acestui important sector al economiei naționale au fost examinate în cadrul vizitei cu un pronunțat caracter de lucru pe care în ziua de 26 octombrie, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România a făcut-o în cîteva din unitățile reprezentative ale agriculturii teleormănene. Această vizită a fost urmată de marea adunare populară consacrată „Zilei recoltei", care a avut loc în orașul Alexandria.

În cadrul acesteia a luat cuvîntul Domnul Nicolae Ceaușescu subliniind între altele că : „Trebuie să facem totul ca cincinalul 1976 — 1980 să fie nu numai cincinalul revoluției tehnico-științifice, dar și cincinalul care să ducă la o transformare radicală a agriculturii noastre, la modernizarea ei, la situarea României în rîndul țărilor cu agricultura cea mai înaintată. Avem toate condițiunile pentru a realiza aceasta ; avem cadre corespunzătoare și mai presus de toate avem o țărănime harnică care a dat dovadă întotdeauna că știe să-și îndeplinească în mod exemplar sarcinile puse de partid, îndatoririle față de patrie, față de România socialistă".

Cuvîntarea conducătorului statului a fost urmărită cu deosebit interes de toți cei prezenți și subliniată în repetate rînduri cu puternice urale și ovații prin care participanții la adunarea populară și-au exprimat atașamentul neclintit la întreaga politică a țării, hotărîrea de a-și spori contribuția la înfăptuirea măreților ei obiective.

Pretutindeni Ziua recoltei s-a sărbătorit cu entuziasme încununate cu succese. În întîmpinarea acestei zile, prin decret prezidențial s-a conferit titlul de „Erou al Muncii Socialiste" și medalia de aur „Secera și Ciocanul" cooperativei agricole de producție Salcia, din comuna Salcia, județul Mehedinți, care a realizat pe suprafața de 800 ha terenuri neirigate zona I-II de fertilitate, o producție medie de 5 313 kg. grîu la hectar. De asemenea s-a conferit medalia de aur „Secera și Ciocanul" cooperativei

agricole de producție Scorniceşti, din comuna Scorniceşti, județul Olt, distinsă anterior cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste" şi medalia de aur „Secera şi Ciocanul" care în anul 1975 a realizat pe suprafața de 673 ha teren neirigat zona III-IV de fertilitate, o producție medie de 5 416 kg. grîu la hectar.

ÎN SLUJBA PROGRESULUI ŞI COLABORĂRII

Sub genericul „Tehnoexpo '75" între 12 şi 31 octombrie a.c. Complexul expozițional de la Piața Scînteii din Bucureşti a găzduit o nouă competiție internațională a progresului tehnic, o largă confruntare deschisă unora dintre cele mai moderne creații contemporane, dintr-o serie de ramuri de larg interes ale construcției de mașini.

La 11 octombrie 1970 — îşi deschidea porțile tot pe aceleaşi locuri, prima ediție a Tîrgului internațional Bucureşti, întîia manifestare de acest gen organizată de țara noastră. În răstimpul scurt ce s-a scurs de atunci, Capitala României a devenit — prin manifestările similare găzduite în continuare — un loc apreciat de cercurile de specialitate de peste hotare pentru climatul favorabil creat tratativelor şi schimburilor comerciale. În acest context, „Tehnoexpo '75" vine să marcheze un moment de debut în sistemul tîrgurilor internaționale găzduite de Capitala României, întregind programul manifestărilor cu o nouă expoziție specializată ce încă de la început s-a bucurat de un ecou pozitiv în rîndul cercurilor de specialitate străine. Deşi aflată la prima sa ediție, expoziția s-a bucurat de o participare internațională care o onorează, „Tehnoexpo '75" reunind, alături de România, 350 de firme din 20 țări — Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germania, Italia, Iugoslavia, Israel, Norvegia, Olanda, Polonia, Suedia, Ungaria şi U.R.S.S. — care îşi prezintă exponatele pe o suprafață totală de circa 30 000 mp.

O pătrime din totalul suprafeței de expunere revine gazdelor, țara noastră fiind reprezentată de 9 intreprinderi de comerț exterior. În standurile lor firmele româneşti Auto-Dacia, Universal-Tractor, Mașinexportimport, Uzinexportimport, Mecanoexportimport, Electroexportimport, Forexim, Romagrimex şi ARCOM prezintă peste 300 de tipuri de mașini şi utilaje destinate exploatării şi prelucrării lemnului, echipării agriculturii, industriei alimentare şi ambalajelor, înzestrării tehnice a transporturilor şi sectoarelor de construcții, montaj şi instalații.

O serie de contracte au fost perfectate de intreprinderile româneşti de comerț exterior cu parteneri de peste hotare.

Expoziția reprezintă o vădită contribuție la întărirea şi dezvoltarea colaborării economice internaționale reciproc avantajate.

NOBILĂ ŞI PREŢIOASĂ ACTIVITATE

Între 10 şi 19 octombrie a.c. s-a desfăşurat tradiţionala „Decadă a cărţii româneşti", prilej de bilanţ editorial, de trecere în revistă a succeselor obţinute în această muncă. Din acest bilanţ cîteva date sînt edificatoare astfel, numai între anii 1971 — 1974 au fost publicate 44 797 titluri, într-un tiraj de peste 359 milioane exemplare. Dintre acestea, 14 179 de titluri reprezintă aportul literaturii originale, în cadrul căreia beletristica a ocupat, ca de obicei o pondere însemnată : 2 887 titluri. Din domeniul ştiinţelor sociale şi politice au fost editate 1 586 titluri într-un tiraj de 26 milioane exemplare iar literatura tehnico-ştiinţifică a fost prezentă cu 3 834 titluri într-un tiraj de peste 30 milioane exemplare. S-au publicat în ultimii patru ani peste 510 titluri de cărţi pentru copii şi tineret (tiraj : peste 23 milioane exemplare) ; 725 titluri în domeniul cărţii de artă şi 1 501 titluri (tiraj : peste 9 milioane exemplare) din literatura scriitorilor naţionalităţilor conlocuitoare. Adăugăm acestui edificator bilanţ un număr de 3 697 manuale şcolare şi universitare într-un tiraj de 95 milioane exemplare. În total, între 1971 — 1974 s-au difuzat cărţi cititorilor ţării în valoare de aproape 2 miliarde lei — prin cele 975 librării din oraşe, 940 librării ale cooperaţiei de consum, 1 270 raioane specializate, 6 500 puncte de difuzare la sate, peste 11 000 difuzori din întreprinderi, instituţii, şcoli, precum şi peste 40 unităţi şi secţii „cartea prin poştă".

„Decada cărţii româneşti" şi-a propus, în acest context, o serie de manifestări diverse ca : expoziţii de cărţi, lansarea unor noi volume, consfătuiri cu cititorii, zile ale editurilor, expoziţii cu vînzare, întîlniri cu scriitorii — acţiuni care să contribuie la mai buna cunoaştere a cărţii româneşti.

VALOAREA INVENŢIILOR ROMÂNEŞTI

Numărul invenţiilor româneşti medaliate cu aur la diferite saloane internaţionale a depăşit, în ultimii ani, cifra 100. Numeroase creaţii tehnico-ştiinţifice ale specialiştilor români au cucerit medalii de argint şi de bronz. Aceste invenţii au fost brevetate pînă acum în zeci de ţări ale lumii, îndeosebi în S.U.A., R.F.G., Franţa, Japonia, Iran, Italia şi alte stae. Aplicarea invenţiilor în economia naţională aduce anual beneficii în valoare de multe milioane de lei. Oficiul de stat pentru invenţii şi mărci dispune în prezent de un fond de brevete, româneşti şi străine, de 5,6 milioane exemplare, un valoros tezaur de documentare tehnico-ştiinţifică, care sporeşte anual, în medie, cu 100.000 invenţii.

PRODUSE PREMIATE ALE INDUSTRIEI ROMÂNEŞTI

Şi în acest an, la toate tîrgurile şi expoziţiile internaţionale, unde ţara noastră a expus colectiv, ca şi la celelalte manifestări specializate marcate prin participări individuale ale organizaţiilor de comerţ exterior, expona-

tele românești au întrunit aprecieri elogioase, ele ilustrînd nivelul de dezvoltare pe care l-a atins industria noastră. La Plovdiv și Brno de pildă, mașina de filat bumbac realizată de întreprinderea „Unirea" din Cluj-Napoca și respectiv, semănătoarea S.P.C.-8, fabricată la întreprinderea mecanică „Ceahlăul" din Piatra Neamț, au fost medaliate cu aur. Distincții similare au fost obținute și la Cairo, Casablanca, Alger, Salonic și Leipzig pentru modul de prezentare și organizare a pavilioanelor. Utilajul petrolier fabricat la întreprinderea „1 Mai" din Ploiești a fost medaliat cu aur la cîteva din tîrgurile și expozițiile internaționale.

INVENȚIE CU MULTIPLE AVANTAJE

Recent a fost brevetată invenția unui „Motor cu ardere internă cu capacitate cilindrică variabilă". Între avantaje noul motor, realizare a unor prahoveni, numără faptul că își reglează singur consumul de benzină adaptîndu-se automat și spontan la efortul rezistent la roți, impus de realitatea terenului și de încărcătură prin variația mărimii cursei pistoanelor. Economia de benzină se ridică pînă la 25 la sută față de motorul clasic cu aceleași cilindree.

Randamentul mecanic crește cu 5 pînă la 8 la sută. Noul motor se realizează la un preț de cost mai mic cu 15-20 la sută și în greutate mai redusă.

Titularul brevetului — Institutul Național pentru Creație Științifică și Tehnică — a pus în proiectare un prototip din acest motor pe trei tipodimensiuni : 1 300 cm. cubi pentru „Dacia 1 300", 2 500 cm. cubi pentru „Aro" și 5 000 cm cubi pentru autocamionul „Bucegi" de 5 tone. După brevetarea ei în România invenția a fost trimisă spre brevetare și în alte țări.

SUCCESUL TRACTORULUI ROMÂNESC

Intreprinderea brașoveană „Tractorul" a livrat la export primele tractoare grele de tipul I.F. 1 800, cel mai puternic agregat de acest gen construit pînă acum în țara noastră. Este dotat cu un motor de 180 C.P. și cu încărcător frontal, ceea ce-l face apt pentru activități deosebite, atît în industrie, cît și pe șantierele de construcții. De menționat că România ocupă locul al cincilea în lume în rîndul exportatoarelor de tractoare, livrînd beneficiarilor din 80 de țări mai mult de 70 la sută din producția realizată.

CONSTRUCȚII NOI DE INTERES OBȘTESC

Din grija pentru o cît mai bogată și modernă dotare a stațiunilor balneoclimaterice, la Băile Herculane se află în construcție patru complexe

sanatoriale cu 2 200 locuri. Aceasta înseamnă dublare a capacității stațiunii.

La Băile Felix se execută ample lucrări de modernizare și dezvoltare. Pînă în 1980 capacitatea de cazare și tratament a stațiunii va spori astfel cu peste 6 000 de locuri.

IMPORTANTĂ REALIZARE ROMÂNEASCĂ

Bem-40 Me-V — betatron medical de 40 milioane electroni volți energie se numește aparatul realizat de Institutul de Fizică Atomică București.

Expresie a extinderii tehnicilor și metodelor nucleare în practica medicală, noul utilaj va fi folosit în terapia cancerului. Ca accelerator ciclic de electroni, furnizează energie înaltă ce are o mare putere de penetrare, o mai bună orientare a fasciculului de radiație în tumoarea canceroasă, depozitînd, totodată, o cantitate infimă de radiație în țesuturile învecinate, sănătoase. Datorită aparatului se obține un procent mai ridicat de vindecare a unor varietăți de cancer, în comparație cu metodele clasice utilizate pînă acum.

PRIMUL TELEFERIC DE MARE CAPACITATE DIN MUNȚII BANATULUI

Pe un traseu pitoresc ce urcă spre Muntele Mic, unde se află o mare zonă de agrement și sporturi alpine, îndrăgită de numeroși turiști din țară și de peste hotare, se construiește primul teleferic de mare capacitate din Munții Banatului. Noua instalație poate transporta spre înălțimile înzăpezite de pe Muntele Mic 304 persoane la fiecare urcare. Tot aici s-a construit un frumos hotel alpin cu 9 nivele și 306 locuri în camere confortabile. Un alt hotel turistic cu 350 de locuri se ridică la Poiana Mărului, adevărată perlă a munților din Banat.

ÎNSEMNAT ANSAMBLU MUZEISTIC

Grija deosebită față de vestigiile trecutului face ca toate cele trei obiective de la Adamclisi, adică monumentul atît de cunoscut, muzeul și cetatea să fie puse în valoarea lor adevărată.

Astfel, după aproape două milenii, Monumentul triumfal de la Adamclisi, care prezintă o adîncă semnificație în procesul etnogenetic românesc, își recapătă măreția de odinioară. Lucrările de reconstrucție au început din toamna anului trecut. Mozaicarii au reușit să refacă în întregime treptele de la baza monumentului. S-a lucrat la confecționarea copiilor după cele 48 de metope, respectîndu-se cu precizie toate detaliile. Potrivit proiectelor, copiile metopelor și ale cornișelor se montează în cadrele unei osaturi metalice înălțată la dimensiunile pe care le-a avut monumentul. Piesele originale, pentru a fi ocrotite de intemperii, vor fi

adăpostite în noul muzeu în curs de construcţie în localitatea Adamclisi. În muzeu vor fi expuse, totodată, obiecte din ceramică, monede, articole de podoabă, piese de sculptură şi arhitectură şi multe alte materiale arheologice provenite în urma săpăturilor efectuate pe locul unde a existat aşezarea romană Tropaecum Traiani. La ruinele acestei cetăţi, situată la 1,5 kilometri de monument, se continuă consolidarea şi restaurarea edificiilor descoperite aici.

NOI CONTRIBUŢII LA HARTA ARHEOLOGICĂ A DOBROGIEI

Solul dobrogean îşi descopere necontenit bogăţia în ceea ce priveşte mărturia trecutului poporului nostru. Nu demult la Albeşti, lîngă Mangalia, cercetătorii Muzeului de arheologie din Constanţa au descoperit urmele unei aşezări antice, după primele cercetări datînd din secolele III-II în Hr.

Săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani în extremitatea sud-vestică a zonei peninsulare a oraşului Constanţa au dus la obţinerea unor noi şi importante dovezi privind intemeierea şi evoluţia cetăţii Tomis. Pînă acum potrivit afirmaţiei cercetătorului constănţean Constantin Scorpan — cea mai veche dovadă despre Tomis parvine de la istoricul Memnon, care vorbeşte despre această cetate la anul 260 i.e.n. Or, ultimele descoperiri atestă cu claritate că adevărata vechime a oraşului este de două milenii şi jumătate. În urma a patru campanii de săpături arheologice, în interiorul peninsulei tomitane au fost scoase la iveală niveluri de locuire de la mijlocul secolului VI î.e.n. În acelaşi loc s-au găsit locuinţe, pavaje, canale, ceramică, monede etc. Într-o succesiune de 12 niveluri cu dese distrugeri şi refaceri, care durează pînă la sfîrşitul secolului VI e.n. Resturile de locuinţe de la ultimul nivel sînt dispuse pe două străzi încrucişate, pavate cu dale mari de piatră şi prevăzute cu canalizare, oferindu-ni-se, pentru prima dată, detalii asupra sistemului de urbanizare a Tomisului.

Tot la Constanţa apoi, în apropiere de Muzeul marinei, a fost descoperită Basilica mare a Tomisului.

Cercetările arheologilor constănţeni asupra acestui edificiu din secolele V-VI e.n. au dus la concluzia că basilica a servit ca reşedinţă episcopială. Prin dimensiunile construcţiei — 48,10 metri lungime şi 23,45 metri lăţime —, ea este cea mai mare basilică cunoscută pînă acum în Dobrogea. Monumentalitatea edificiului este dovedită şi de elementele arhitectonice decorative din marmură scoase la lumină. Cripta constituie cel mai important element al basilicii. Ea are o mărime neobişnuită şi este împărţită în şapte compartimente la care se ajunge pe o scară cu trepte de marmură.

CRONICA BISERICEASCĂ

SĂRBĂTORIREA SEMICENTENARULUI PATRIARHIEI ŞI ÎMPLINIREA A 90 DE ANI DE LA RECUNOAŞTEREA AUTOCEFALIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La începutul lunii noiembrie din acest an, ierarhii, clerul şi credincioşii ortodocşi români au sărbătorit, într-o atmosferă plină de însufleţire şi entuziasm, împlinirea a 50 de ani de la înfiinţarea Patriarhiei Române (1925) şi 90 de ani de la recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885).

Acestea au prilejuit desfăşurarea unor ample festivităţi comemorative în sînul Bisericii Ortodoxe Române.

Acestea au prilejuit desfăşurarea unor ample festivităţi comemoraparohiile s-au oficiat slujbe solemne speciale în cadrul cărora credincioşii au luat cunoştinţă — printr-o cuvîntare rostită de către preotul respectiv — de importanţa bisericească, istorică şi naţională a acestor sărbători.

La Centrul Patriarhal din Bucureşti, festivităţile jubiliare s-au desfăşurat în prezenţa unor numeroase personalităţi din ţară şi de peste hotare, potrivit unui program alcătuit de către o Comisie instituită în mod special de Sfîntul Sinod.

Sîmbătă 1 noiembrie dimineaţa, Prea Sfinţitul Episcop Vicar Roman Ialomiţeanu a săvîrşit sfînta liturghie în catedrala patriarhală. Un Te-Deum a fost apoi săvîrşit de către Prea Sfinţitul Episcop Antonie, vicar patriarhal, în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi. La orele 10,30 în sala sinodală a Palatului patriarhal, a avut loc o şedinţă festivă a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu participarea tuturor invitaţilor.

Şedinţa festivă a fost deschisă prin cuvîntul Prea Fericitului Patriarh Justinian, preşedintele Sfîntului Sinod, care între altele a arătat că :

„Dobîndirea oficială a autocefaliei este o încununare firească a conştiinţei de sine a Bisericii noastre şi o consfinţire a dezvoltării ei într-un anumit moment al istoriei ei şi al poporului căruia îi aparţine. Unirea Principatelor Române (1859) şi dobîndirea independenţei de stat a României (1877-1878), au creat premizele autocefaliei oficiale a Bisericii Ortodoxe Române.

Ridicarea Bisericii noastre la rangul de Patriarhie, în anul 1925, a fost nu numai o urmare firească a autocefaliei acesteia, ci şi o consecinţă logică

a formării statului naţional, unitar român. Aceasta, pentru că Biserica Ortodoxă Română s-a integrat de la bun început în viaţa socială şi naţională a poporului, sprijinind năzuinţele lui de unitate, de libertate şi de independenţă naţională".

Totodată Prea Fericirea Sa a arătat că :

„Biserica noastră întreţine legături în duhul dragostei creştine cu toate Bisericile răsăritene şi cu cele din Apus, precum şi cu toate cultele din ţara noastră, aducîndu-şi contribuţia ei în diferite organisme intercreştine locale şi mondiale, pentru apropierea ecumenică dintre creştini şi pentru sprijinirea aspiraţiilor lumii noastre contemporane".

După ce şi-a încheiat cuvîntarea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a dat citire unui proiect de telegramă, adresat Domnului Nicolae Ceauşescu, Preşedintele Republicii Socialiste România, care a fost aprobat în unanimitate de către cei prezenţi. De asemenea au fost expediate telegrame Domnului Emil Bodnăraş, vicepreşedintele Consiliului de Stat şi Domnului Manea Mănescu, Prim-ministrul Guvernului Republicii Socialiste România.

Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a dat cuvîntul Prea Sfinţitului Mitropolit Justin al Moldovei şi Sucevei, care în numele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a făcut o amplă expunere, analizînd temeiurile şi semnificaţia evenimentelor aniversare.

Secretarul Sfîntului Sinod, Episcopul Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, a dat citire unui Act sinodal de aniversare. După citire, actul a fost semnat de către invitaţii prezenţi la festivităţi.

În cea de-a doua parte a şedinţei festive Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, a rostit o cuvîntare în care a subliniat semnificaţia momentelor aniversare în contextul actual al vieţii noi a poporului român şi a aspiraţiilor popoarelor lumii spre libertate, independenţă şi progres.

Au luat apoi cuvîntul, aducînd salutul Bisericilor respective, sau subliniind importanţa istorică a evenimentului — pe plan religios, naţional şi internaţional — următorii invitaţi de peste hotare : Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Meletios al Franţei (Patriarhia Ecumenică), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Sinesios de Nubia (Patriarhia Alexandriei), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Elias de Tripoli (Patriarhia Antiohiei), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Chermanos de Petra (Patriarhia Ierusalimului), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Hrisantos de Limassol (Biserica Ortodoxă a Ciprului), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Stephanos de Triphilya şi Olimpia (Biserica Ortodoxă a Greciei), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Vasile al Varşoviei (Biserica Ortodoxă din Polonia), Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Paavali al Kareliei (Biserica Ortodoxă din Finlanda), Eminenţa Sa Cardinalul Jan Willebrands, preşedintele Secretariatului pentru promovarea unităţii creştine al Vaticanului.

În încheierea şedinţei a luat din nou cuvîntul Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a mulţumit tuturor celor de faţă pentru participare.

În aceeaşi zi, Prea Fericitul Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a oferit o masă, la Palatul Patriarhal, în cinstea invitaţilor la festivităţi.

Cu acest prilej s-a continuat şirul cuvîntărilor de la şedinţa festivă sinodală. Astfel au luat cuvîntul : Prea Sfinţitul Episcop Dirayr Mardikian conducătorul Bisericii Armene din România, Prea Sfinţitul Episcop Visarion Costici, (Patriarhia Serbiei), Prea Sfinţitul Episcop Abuna Makarios, vicar patriarhal (Biserica Etiopiei), Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Mar Theophilos Philipos, (Biserica Siriană din India), Prea Sfinţitul Episcop Pachomios (Biserica Coptă din Egipt), Episcopul Iuliu Nagy, conducătorul Episcopiei Reformate din Cluj-Napoca, Domnul Emil Sechter, secretar general al Federaţiei Comunităţilor evreieşti din România, care a transmis Prea Fericitului Patriarh Justinian mesajul Eminenţei Sale dr. Moses Rosen, şef-rabin al Cultului mozaic din Republica Socialistă România, Monseniorul Iakab Antal, reprezentantul Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, Domnul Robbins Strong (Consiliul Ecumenic al Bisericilor), Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Victorian al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America şi Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Marinos Kok din Utrecht, Preşedintele Conferinţei Internaţionale a Episcopilor vechi catolici.

La sfîrşitul mesei oficiale Prea Fericitul Patriarh Justinian a înmînat oaspeţilor medalia comemorativă.

În aceeaşi zi, după amiază, au avut loc vizite separate ale unor invitaţi la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Astfel, s-a prezentat în audienţă : delegaţia Bisericii Ortodoxe Ruse, delegaţia Bisericii Ortodoxe Bulgare, delegaţia Bisericii Ortodoxe Sîrbe, delegaţia Bisericii Ortodoxe din Polonia, delegaţia Bisericii Romano-Catolice, delegaţia Consiliului Ecumenic al Bisericilor, delegaţia Conferinţei Bisericilor Europene, delegaţia Bisericii Armene, delegaţia Bisericii Etiopiei.

Cu acest prilej, Prea Fericitul Patriarh Justinian a înmînat personal daruri tuturor membrilor delegaţiilor.

Ziua următoare, duminică 2 noiembrie, în biserica „Sfîntul Spiridon-Nou" din Capitală s-a oficiat slujba sfintei liturghii de către un sobor impresionant de ierarhi şi clerici, aparţinînd tuturor Bisericilor Ortodoxe, avînd în frunte pe Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei şi a toată Rusia, Prea Fericitul Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române şi Prea Fericitul Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare.

În cadrul serviciului divin, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei a rostit o cuvîntare în care a reliefat importanţa aniversărilor jubiliare ale Bisericii Ortodoxe Române din acest an.

La sfîrşitul slujbei au rostit cuvîntări : Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei şi a toată Rusia şi Prea Fericitul Maxim Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Prea Fercitul Părinte Patriarh Justinian a mulţumit celor doi Întîistătători ai Bisericilor Ortodoxe surori pentru cuvîntul lor de frăţească dragoste şi pentru participarea lor la săvîrşirea sfintei liturghii.

În aceeaşi zi, la orele 13,30, la Hotelul „Athenée Palace" din Capitală a avut loc o masă oferită de Departamentul Cultelor în cinstea invitaţilor la festivităţi. Au rostit toasturi cu acest prilej : Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei şi a toată Rusia, Prea Fericirea Sa Patriarhul Maxim al Bulgariei, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Meletios al Franţei, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Elias de Tripoli, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Vasile al Varşoviei, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Stephanos de Tripholys şi Olimpia, Prea Sfinţitul Episcop Pachomios din Egipt, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Mar Theophilos Philipos, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Paavali al Kareliei, Prea Sfinţitul Episcop Abuna Makarios, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Marinos Kok, Domnul Robbins Strong, dr. Adolf Wiechmann (Conferinţa Bisericilor Europene), Excelenţa Sa Episcopul Albert Klein, conducătorul Bisericii Evanghelice C.A. din Sibiu, Monseniorul Iakab Antal, Eminenţa Sa Cardinalul J. Willebrands, Excelenţa Sa Episcopul Laszlo Papp, conducătorul Episcopiei Reformate din Oradea şi Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Banatului.

În încheiere a luat cuvîntul, răspunzînd vorbitorilor, Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentelor Cultelor.

În aceeaşi zi, după amiază, au continuat audienţele unor delegaţii de peste hotare la Prea Fericitul Patriarh Justinian. Astfel : a Patriarhiei Ecumenice, a Patriarhiei Antiohiei, a Patriarhiei Alexandriei, a Patriarhiei Ierusalimului, a Bisericii Ortodoxe a Greciei, a Bisericii Ortodoxe a Ciprului, a Bisericii Copte din Egipt, a Bisericii Siriene din India, a Bisericii Vechi-Catolice, a Bisericii Angliei.

În 3 noiembrie, invitaţii la festivităţi au făcut o excursie la Curtea de Argeş unde s-a vizitat mai întîi Biserica Domnească, apoi biserica mănăstirii Curtea de Argeş, oficiindu-se un polihroniu.

Oaspeţii au vizitat în continuare, paraclisul cu moaştele Sfintei Filofteia, apoi s-au oprit la Seminarul teologic special din incinta mănăstirii.

La orele 13,30 direcţia Seminarului a oferit o masă în cinstea oaspeţilor. Au rostit toasturi : Domnul Ion Dincă, preşedintele Consiliului popular al judeţului Argeş, Excelenţa Sa Episcopul anglican Harold Isherwood, Prea Fericitul Patriarh Maxim al Bisericii Bulgare.

Tuturor a răspuns Prea Fericitul Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române.

În ziua de 4 noiembrie, delegaţiile de peste hotare, însoţite de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, au făcut vizite la instituţiile centrale ale Patriarhiei Române : Tipografia Institutului Biblic, Atelierele de la Schitul Maicilor, Mănăstirea Antim, Muzeul, Cancelaria şi Biblioteca Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum şi la Seminarul teologic.

La orele 18 în cinstea înalţilor oaspeţi a avut loc, în sala de festivităţi a Institutului teologic universitar din Bucureşti un concert de muzică religioasă, populară şi patriotică, susţinut pe rînd de către : Corala preoţilor din Capitală, sub conducerea P.C.Pr. Alexandru Delcea, Corul studenţilor Institutului teologic sub conducerea P.C. Diacon lector Nicu

Moldoveanu şi Corala catedralei patriarhale sub conducerea Domnului prof. Nicolae Lungu, directorul Coralei şi P.C.Pr. Iulian Cărstoiu, dirijor adjunct.

Unele delegaţii de peste hotare au mai rămas cîteva zile în ţara noastră. Sub conducerea unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române unii oaspeţi au vizitat mănăstiri, centre eparhiale şi monumente de cultură şi artă din Moldova, Transilvania, Dobrogea şi Oltenia.

ZILE DE PRAZNIC ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În urma hotărîrilor adoptate de forurile conducătoare ale Bisericii Ortodoxe Române, prezentate în numărul anterior al revistei, de asemenea după actul recunoaşterii de către Înalta Conducere a Statului, s-a procedat la ridicarea în rang şi a titularului eparhiei Tomisului şi Dunării de Jos şi totodată la hirotonirea şi înscăunarea de noi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel în ziua de 8 noiembrie a.c., la praznicul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil în catedrala din Constanţa, după slujba vecerniei, Prea Sfiinţitul Antonie Ploieşteanul, nou alesul arhiereu vicar al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului au făcut ipopsifierea P. Cuv. Arhimandrit Epifanie Norocel fost stareţ al Mănăstirii Neamţu.

În ziua următoare în cadrul sfintei liturghii slujite de către Prea Sfinţiţii Episcopi Antim al Tomisului şi Dunării de Jos, Vasile al Oradiei şi Antonie Ploieşteanul vicar al Sfintei Patriarhii, în prezenţa Prea Fericitului Patriarh Justinian, a Domnului Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, a Înalt Prea Sfinţiţilor Mitropoliţi Justin al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Teoctist al Olteniei şi Nicolae al Banatului, a Înalt Prea Sfinţiţilor Arhiepiscopi Teofil al Clujului şi Victorin al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române în America, a Prea Sfinţiţilor Episcopi Visarion al Aradului, Vasile al Oradiei, Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal şi Lucian Făgărăşanul al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române pentru Europa Centrală şi Occidentală, precum şi a delegaţilor Bisericii Ortodoxe a Greciei şi Ciprului, ai Bisericii Armene şi Secretariatului pentru unitate creştină a Vaticanului, a cultelor religioase din ţară, de asemenea a reprezentanţilor autorităţii locale de stat, participînd totodată preoţi şi credincioşi, s-a săvîrşit hirotesia întru arhiereu a P. Cuv. Ipopsifiu Epifanie, cu titlul de Tomitanul, episcop vicar al străvechii eparhii.

După slujbă Prea Sfinţitul episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieşteanul a citit actul sinodal de înfiinţare a Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos şi ridicarea titularului la rangul de arhiepiscop. Apoi Prea Fericitul Patriarh Justinian a înmînat Înalt Prea Sfinţitului dr. Antim Nica în aclamaţia de „Vrednic este" toiagul conducerii Arhiepiscopiei. Înalt Prea Sfinţia Sa a procedat la fel înmînînd cîrja pastorală noului episcop-vicar Epifanie Tomitanul. Au urmat cuvîntările festive rostite de Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim, Prea Sfinţitului Episcop vicar Epifanie, iar la sfîrşit Prea Fericitului Patriarh Justinian.

În cadrul mesei oficiale care a urmat ceremoniei de la biserică au luat cuvîntul : Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Justin al Moldovei, P.C. Protopop Dumitru Stănei din partea membrilor clerici ai Adunării Eparhiale iar dl. Cristache Cioceanu din partea celor mireni, Excelenţa Sa Muftiul Mehmed Iakub, şeful Cultului musulman din ţara noastră, Monseniorul Francisc Augustin, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din Bucureşti. Excelenţa Sa Papp Ladislau episcopul reformat al Oradiei, Pastorul Gothhield Weingartner, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Victorin Ursache, dr. Corneliu Popescu membru al Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa Centrală şi Occidentală, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Stefanos de Triphylia şi Olimpya, dl. Ilie Georgescu prim-vicepreşedinte al Municipiului Constanţa. La sfîrşit a luat cuvîntul Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor.

Prea Sfinţitul Episcop Vicar Epifanie Tomitanul iar la încheiere Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim au mulţumit pentru cele ce au fost exprimate.

Duminică, 23 noiembrie 1975, au avut loc hirotonirea şi instalarea noului arhiereu vicar al Episcopiei Buzăului.

Simbătă, 22 noiembrie, după slujba vecerniei, a avut loc ipopsifierea (chemarea la arhierie) a P.Cuv. Arhimandrit Veniamin Nicolae, fost stareţ la Mănăstirea Căldăruşani, de către Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim al Tomisului şi Dunării de Jos, Prea Sfinţitului Episcop Vicar Emilian Răşinăreanul şi Prea Sfinţitului Episcop Vicar Epifanie Tomitanul.

Duminică, 23 noiembrie în catedrala episcopială din Buzău hirotonia întru arhiereu a avut loc la sfînta liturghie săvîrşită de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim al Tomisului şi Dunării de Jos şi Prea Sfinţitul Episcop Antim al Buzăului, împreună cu un impunător sobor alcătuit din arhimandriţi, preoţi şi diaconi.

Au fost prezenţi în biserică : Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, Prea Sfinţitul Episcop Vicar Emilian Răşinăreanul, Prea Sfinţitul Episcop Vicar Epifanie Tomitanul, părinţii consilieri patriarhali şi ai Episcopiei Buzăului, profesorii şi elevii Seminarului teologic din localitate, stareţi, membrii Adunării Eparhiale, protopopi, preoţi şi numeroşi credincioşi.

Cultele din ţara noastră au fost reprezentate de Excelenţa Sa Muftiul Mehmed Iakub, şeful Cultului Musulman.

A participat dl. Lazăr Băciucu, vicepreşedintele Consiliului popular judeţean Buzău şi dl. Gheorghe Milu, primarul oraşului Buzău.

Actul sinodal a fost citit în biserică de P.C. Pr. Constantin Pîrvu, consilier patriarhal. În faţa sf. altar Prea Sfinţitul Episcop Antim al Buzăului a înmînat apoi noului arhiereu cîrja tradiţională, rostind în auzul şi aprobarea tuturor celor prezenţi formula „Vrednic este".

Au rostit cuvîntări Prea Sfinţitul Arhiereu Vicar Veniamin Rîmniceanul, Prea Sfinţitul Episcop Antim al Buzăului şi Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei.

În aceeaşi zi Episcopia Buzăului a oferit o masă în cinstea participanţilor, cu care prilej au rostit cuvîntări : Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim al Tomisului şi Dunării de Jos, Excelenţa Sa Mehmed Iakub, Şeful Cultului Musulman din Republica Socialistă România — în numele celorlalte culte religioase din ţara noastră, — P.C. Prot. Nicolae Zburlan în numele credincioşilor Episcopiei Buzăului, Prea Sfinţitul Episcop Vicar Epifanie Tomitanul în numele episcopilor vicari şi arhiereilor vicari, P.C. Prot. Ioan Dobrescu, în numele Consiliului Eparhial Buzău, dl. Lazăr Băciucu vicepreşedintele Consiliului popular judeţean Buzău, în numele autorităţilor locale de stat, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei. De asemenea a vorbit Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor.

A răspuns tuturor noul Arhiereu Vicar al Episcopiei Buzăului Prea

Duminică, 30 noiembrie 1975 a avut loc festivitatea instalării Prea Sfinţitului Gherasim Piteşteanul ca Arhiereu Vicar al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului, în catedrala episcopială din Rîmnicu Vîlcea. Sfînta liturghie a fost săvîrşită de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei, Prea Sfinţitul Episcop-Vicar Roman Ialomiţeanul, Prea Sfinţitul Episcop Vicar Nestor Severineanul şi Prea Sfinţitul Arhiereu Vicar Gherasim Piteşteanul înconjuraţi de soborul clericilor.

A fost prezent Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, împreună cu colaboratori apropiaţi, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, Prea Sfinţitul Episcop Iosif al Rîmnicului şi Argeşului, părinţii consilieri episcopiali şi membrii Adunării Eparhiale, stareţi şi reprezentanţi ai mănăstirilor, protopopi, preoţi şi credincioşi.

Celelalte culte din ţara noastră au fost reprezentate de dl. prof. dr. Hermann Binder, vicarul Bisericii Evanghelice Luterane C.A. din Sibiu.

A fost de faţă dl. C. Dinculescu, vicepreşedinte al Consiliului popular judeţean Vîlcea, dl. Al. Dibu, vicepreşedinte al Consiliului popular judeţean Argeş şi dl. I. Stoica, primarul oraşului Rîmnicu Vîlcea.

În cadrul sfintei liturghii Prea Sfinţitul Episcop Vicar Nestor Severineanul a dat citire Actului Sinodal de alegere, după care Prea Sfinţitul Episcop Iosif al Rîmnicului şi Argeşului, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a făcut instalarea noului Arhiereu Vicar, înmînîndu-i tradiţionala cîrjă.

Au urmat cuvîntările rostite de : Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Olteniei, P.C. Pr. I. Dumitrescu, vicar administrativ al Rîmnicului şi Argeşului — în numele lucrătorilor Centrului Eparhial, P.C. Pr. C. Dejan protopop de Piteşti — în numele protopopilor şi preoţilor eparhiei, P. Cuv. Arhimandrit David Glăvan, exarhul mănăstirilor — în numele călugărilor şi călugăriţelor şi Prea Sfinţitul Arhiereu Vicar Gherasim Piteşteanul.

S-a servit apoi o masă oficială cu care prilej au rostit cuvîntări : Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, P.C. Pr. N. Băla consilier administrativ bisericesc al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului, P.C. Pr. Dumitru Sandru de la parohia Jiblea Nouă, dl. prof. Hermann Binder în numele Bisericii Evanghelice Luterane C.A. din Sibiu, P.C. Diacon prof. Constantin Voicu de la Institutul teologic din Sibiu, P.C. prof. C. Negoescu, directorul Seminarului teologic din Craiova.

A vorbit de asemenea Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor.

Tuturor a răspuns Prea Sfinţitul Arhiereu Vicar Gherasim Piteşteanul.

Toate aceste momente s-au înscris cu strălucirea lor sfîntă în cronica Bisericii Ortodoxe Române. (Cezar Vasiliu).

LUCRĂRILE ADUNĂRII NAŢIONALE BISERICEŞTI ŞI ALE COLEGIULUI ELECTORAL BISERICSC

Sesiunea ordinară a anului 1975 a Adunării Naţionale Bisericeşti s-a desfăşurat la data de 14 decembrie, înscriind pe ordinea de zi pentru prezentare pe comisii sau în plen bilanţul unei activităţi încărcată de roade şi chezăşuitoare de noi făuriri.

Lucrările au fost prezidate de Prea Fericitul Patriarh Justinian, care în cuvîntul de deschidere a parcurs toate momentele principale ce s-au înscris cu strălucire în cronica bisericească a anului, ca vizita delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române la locurile sfinte, restaurarea istoricelor eparhii de Alba Iulia şi Tomis-Constanţa, aniversarea semicentenarului Patriarhiei Române şi a nouăzeci de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române.

Sesiunea a înscris ca un moment aparte validarea mandatelor membrilor din Arhiepiscopia Sibiului şi Episcopia Alba Iuliei, urmare a refacerii prin hotărîrea Adunării Naţionale Bisericeşti adusă în sesiunea extraordinară din 16 octombrie 1975 a centrului episcopal de la Alba Iulia, pînă la acea dată dependent de Sibiu.

De asemenea, odată încheiate lucrările, Adunarea Naţională Bisericească completîndu-se cu membrii prevăzuţi de art. 130 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române s-a constituit în Colegiul Electoral Bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de episcop al Episcopiei Alba Iuliei.

La invitaţia Prea Fericitului Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului a preluat conducerea şedinţei colegiului.

Urmîndu-se apoi întocmai procedura regulamentară de alegere, la despuierea scrutinului buletinele de vot indicau pentru străvechiul scaun episcopal pe Prea Sfinţitul Emilian Birdaş, pînă la acea dată episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului a rostit apoi un cuvînt pentru noul ales, în numele Colegiului Electoral Bisericesc în care

subliniind însemnătatea istorică a centrului episcopal de la Alba Iulia și totodată personalitatea nou alesului episcop și-a exprimat credința unor făuriri dintre cele mai rodnice.

A răspuns nou alesul episcop, în contextul amintit dînd asigurarea unei munci jertfelnice pentru Biserică și obște.

La sfîrșit a vorbit Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, felicitînd pe titularul refăcutei după 275 de ani, a episcopiei Alba Iuliei. Domnia Sa a subliniat în continuare semnificația istorică adîncă a tuturor evenimentelor bisericești din cursul anului cu adevărat jubiliar, 1975, ele mărturisind despre trecutul, permanența și continuitatea neamului românesc. De asemenea a pus în evidență cîteva dintre aspectele vieții Bisericii Ortodoxe Române și care-i statornicesc rolul în cadrul obștei, între acestea integrarea ființială în însăși viața poporului nostru ; dorința cu privire la crearea unui climat de pace și prietenie în toată lumea pe baza principiilor internaționale promovate în țara noastră ; cultivarea pe plan local a relațiilor frățești cu celelalte culte religioase, grija față de parohiile românești de peste hotare. A arătat totodată prețuirea conducerii statului pentru activitatea patriotică a ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, făcînd urarea ca lucrarea începută să o desăvîrșească, ca una ce contribuie la crescîndul prestigiu al țării noastre.

Încheindu-se lucrările nou alesul episcop a primit felicitările celor prezenți.

PAROHIA „SF. TREIME" DIN SYDNEI—AUSTRALIA

Urmare cererii adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de către Comitetul parohial condus de dl. Iulius Morgan s-a aprobat înființarea unei noi parohii pentru românii ortodocși rezidenți în Sydnei, Australia. În fruntea acestei parohii a fost trimis Pr. Gabriel Popescu, începînd cu data de 1 octombrie 1975. (Remus Rus).

PRAZNICUL ARHIEPISCOPIEI MISIONARE ORTODOXE ROMÂNE DIN AMERICA

Congresul anual bisericesc al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America s-a desfășurat în orașele Detroit și Troy, într-un cadru deosebit de sărbătoresc, el marcînd jubiliar și împlinirea a 40 de ani de la întronizarea primului episcop misionar Prea Sfințitul Policarp Morușca și consemnarea de cronică a patru decenii de existență instituțională și canonică neîntreruptă a Arhiepiscopiei. Au participat 53 de delegați, preoți și mireni precum și numeroși invitați. Slujbe religioase, reuniuni de lucru, conferințe pe diferite teme de interes comun și un bogat program de manifestări artistice au făcut din acest Congres o adevărată sărbătoare și un prilej de bilanț al realizărilor comune : de la școlile duminicale de limba română pînă la spectacolele prestigioase date de echipele de dansuri naționale și ale corurilor, fie pe plan local, fie în

cadrul grupurilor etnice din Statele Unite şi Canada, Arhiepiscopia îndrumează o amplă activitate îndreptată spre cultivarea credinţei strămoşeşti, a limbii materne, a datinilor şi tradiţiilor poporului român. Corala „România" din Detroit a prezentat un reuşit program de coruri religioase, populare şi patriotice. Ansamblul de dansuri naţionale „Doina" din Ontario a oferit o splendidă gală de dansuri româneşti. Surpriza serii a constituit-o grupul „Fluturaşii" din Edmonton (Alberta) alcătuit din cinci excelenţi dansatori români.

Concomitent cu Congresul s-au desfăşurat convenţiile anuale ale asociaţiei Reuniunilor Femeilor Ortodoxe Române şi Asociaţiei Tineretului Ortodox Român. (Tribuna României, an IV, nr. 71 din 15 octombrie 1975, p. 2).

RELAŢIILE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Între 5-8 septembrie 1975 a avut loc la Stockholm şi Uppsala sărbătorirea semicentenarului Conferinţei ecumenice „Life and Work" organizată la Stockholm între 19-31 august 1925 de către Arhiepiscopul Nathan Söderblom de Uppsala.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat Prea Sfinţitul Episcop Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, Pr. prof. Grigorie Marcu de la Institutul teologic universitar din Sibiu şi Pr. Alexandru Ciurea, paroh al parohiei ortodoxe române din Stockholm.

Cu această ocazie a fost evocată însemnătatea Conferinţei din 1925, care a avut un profund ecou nu numai în lumea religioasă, dar şi în cea politică mondială.

Între 17-21 septembrie 1975, Comisiunea „Misiune şi Evanghelizare" a Consiliului Ecumenic a Bisericilor a organizat la Etchniadzin (Armenia Sovietică) o consultaţie la care au participat toate Bisericile ortodoxe pentru a discuta tema : „Mărturisirea lui Hristos prin viaţa liturgică a Bisericii de azi". Au participat la consultaţie 29 reprezentanţi ai Bisericii Ortodoxe şi ai Bisericilor vechi-orientale.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de către Prea Sfinţitul Episcop Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal şi Pr. prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din Bucureşti.

La deschiderea lucrărilor a fost de faţă Sanctitatea Sa Vasken I, Patriarh şi Suprem Catolicos al tuturor armenilor. Lucrările au fost prezidate de către Prea Sfinţitul Episcop Antonie Ploieşteanul şi Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Shahe Ajamian (Patriarhul armean de Ierusalim).

Participanţii la consultaţie au dezbătut tema sub trei aspecte : Mărturie şi cult, Proclamarea Evangheliei prin cult şi Mărturie şi spiritualitate. Ideea fundamentală care se desprinde din concluziile lucrărilor este aceea că Bisericile ortodoxe aduc vie mărturie Evangheliei lui Hristos

și o proclamă mai ales prin cult, care este o vie mărturie a credinței și trăirii spirituale a credincioșilor ortodocși. (Remus Rus).

CEA DE-A V-a ADUNARE GENERALĂ A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Între 23 noiembrie și 10 decembrie 1975 Consiliul Ecumenic al Bisericilor a organizat cea de a V-a Adunare Generală, care s-a ținut la Nairobi, Kenya. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire de o delegație formată din : Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Prea Sfințitul Episcop Vicar Lucian Făgărășanul al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Apuseană, Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București, Pr. Dumitru Soare, conducătorul patriarhal la Serviciul de relații externe, Pr. Dumitru Abrudan, lector la Institutul teologic din Sibiu, Dl. Aurel Jivi asistent la Institutul teologic din Sibiu, Pr. Alexandru Stan, asistent la Institutul teologic din București, Dl. Dumitru Coravu, profesor la Seminarul teologic din Craiova, Dl. Viorel Ioniță, doctorand în teologie, Monahia Nazaria Niță, stareța mănăstirii Văratec și Monahia Lucia Dumbravă, stareța mănăstirii Pasărea.

Tema adunării a fost : „Hristos liberează și unește". Tema a fost examinată sub diferite aspecte de către cei 747 delegați ai celor 271 Biserici membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În general Adunarea Generală a arătat dorința de a ancora Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor în realitățile actuale, împiedicînd plenara a pluti într-un ecumenism superficial. Așa cum arată și textele definitive ale Adunării Generale, Biserica Ortodoxă a făcut cu acest prilej dovada unui adevărat ecumenism, contribuție la promovarea încă mai mult a dialogului în sînul Consiliului Ecumenic.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei a fost reales membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic, iar Prea Sfințitul Episcop Antonie a fost ales membru în Comitetul Central și în Comitetul Executiv al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. (Remus Rus).

RELAȚII CU CONFERINȚA BISERICILOR EUROPENE

Între 27-30 octombrie 1975 Conferința Bisericilor Europene a organizat la Buckow (R.D.G.) o consultație privind Securitatea și Cooperarea în Europa. Au participat peste 60 de invitați — protestanți și ortodocși. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București.

Consultația a încercat să descopere căile cele mai eficace de punere în practică a hotărîrilor Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, care a avut loc la Helsinki în vara anului 1975. (Remus Rus).

TÎRNOSIREA BISERICII CENTRULUI ORTODOX DE LA GENEVA

Luînd sfîrşit lucrările de construcţie ale corpului nou de clădiri aparţinătoare Centrului ortodox de la Chambesy, lîngă Geneva, avînd ca edificiu principal biserica, inaugurarea solemnă s-a făcut în ziua de duminică 19 octombrie a.c.

Pentru împlinirea acestui act au fost delegaţi ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice. Au fost de asemenea prezenţi delegaţi ai Bisericilor Ortodoxe Autocefale ale celorlalte Biserici şi ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Sfinţitul Episcop Lucian Făgărăşanul, vicar al Arhieipscopiei Misionare Ortodoxe Române pentru Europa Centrală şi Apuseană. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Damaskinos, directorul Centrului Ecumenic a oferit o recepţie apoi în cinstea celor prezenţi. (Remus Rus).

CANONIZARE ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Urmare hotărîrii Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, călugărul Anthimos Kourouklis, un ascet modern din Cefalonia a fost proclamat sfînt. Hotărîrea a avut ca temei cererea eparhiei Cefaloniei avizată de Comisia sinodală permanentă pentru treburile cultice ale Bisericii greceşti. Pomenirea sa a fost statornicită pe ziua de 4 septembrie. (Episkepsis nr. 135 din 18 noiembrie 1975, p. 6).

NOUĂ PUBLICAŢIE ORTODOXĂ

Sub egida Asociaţiei Serviciilor de informare creştină din Franţa, a apărut la Paris cel dîntîi număr al periodicului „Serviciul Ortodox de Presă". Noul buletin va fi astfel la îndemîna celor aproximativ douăsute de mii credincioşi ortodocşi din Franţa, dintre care parte de naţionalitate franceză. (Episkepis nr. 135 din 18 noiembrie 1975, p. 6).

URME CREŞTINE

Nu demult a fost dată la lumină existenţa a 26 scrisori ale Fericitului Augustin şi una aparţinînd Fericitului Ieronim. Ele au fost găsite cuprinse într-un manuscris din veacul al XV-lea dintr-o bibliotecă franceză.

La capătul a trei ani de cercetări şi săpături întreprinse de Şcoala de arheologie franceză din Roma, au fost descoperite însemnate vestigii ale marii bazilici ridicate de Constantin cel Mare în veacul al IV-lea deasupra catacombei Sfinţilor Petru şi Marcelin.

Vestigii ale unei biserici paleocreştine din veacul al V-lea au fost găsite de asemenea în sudul Corsicii la Sant'Amanza. (Episkepis nr. 132 din 7 octombrie 1975, p. 12).

„BISERICĂ" ŞI „CRĂCIUN"

Precum se ştie, pătrunderea masivă a slavilor în bazinul dunărean a determinat un proces etnic deosebit : în dreapta Dunării s-a produs un fenomen de slavizare, pe cînd în stînga fluviului slavii rămaşi au fost asimilaţi, elementul autohton ieşind biruitor. Specialiştii au relevat faptul că între băştinaşi şi noii veniţi — aşezaţi aici încă din sec. IV — s-au stabilit contacte diverse, cu înrîuriri reciproce, la care se adaugă influenţele ulterioare sosite prin alte filiere. Relativ la Banat, de pildă, slavii au adus şi paronime : astfel *Berzava*, ce înseamnă *repedea*, a înlocuit numele dacic Berzobis ; de la Tsierna (Tierna-Dierna-Zerne), cetate daco-romană de la gura riului, slavii au numit apa *Cerna*, adică *neagră*, deşi apa nu e neagră (v. P.P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii româneşti*, Bucureşti 1969, p. 112).

Dacă termenul slav *cerûky* nu provine din grec. *kyriakon*, ci din român. *biserica* (latin. *basilica*), aceasta ar fi exponentul remarcabil al influenţei româneşti asupra slavilor bulgari (cf. G. Gunnarsson, *Das slavische Wort für Kirche*, Upsal 1937, apud. Fr. Dvornik, *Les Slaves*, Paris 1970, p. 170).

O ultimă interpretare — last but not least — referitoare la etimologia lui „Crăciun" conţine următoarea constatare : „departe de a fi ajuns la români prin filiera slavă, respectivul cuvînt a trecut la aceştia din limba română (inclusiv dialectul aromân) — lucru evident, deoarece cuvîntul „crăciun" avea la noi, iar la aromâni are încă, legătură directă cu focul care alimentează soarele pe cale de stingere acuma, deoarece el exprima chiar acest sens : „butucii" aprinşi solemn la această dată. Într-adevăr românul *crăciun*, aromânul *crăciun*, *cărciun*, meglenoromânul *cărciun* numeau la origine chiar butucul, sensul limitîndu-se apoi la cel de la seara şi noaptea de atunci, iar în continuare, la sărbătoarea creştină respectivă" (cf. Gh. Muşu, *Din istoria formelor de cultură arhaică*, Bucureşti 1973, p. 55-56).

Cel puţin aceste elemente din istoria vechii culturi merită a fi considerate în cadrul distingerii şi cercetării celor două sfere culturale de la Dunărea de Jos, în evul mediu.

Pr. Vasile Muntean

O PRIVIRE ASUPRA TERMENILOR „LAIC" ŞI „MIREAN"

În vorbirea noastră de fiecare zi folosim deopotrivă termenii de „laic" şi „mirean" întrucît exprimă una şi aceeaşi realitate. Ba pentru că primul termen este de provenienţă latină (laicus), are o întrebuinţare preferenţială. Dar trebuie să recunoaştem că la un moment dat n-are importanţă ce origine are un cuvînt, ci care este mesajul pe care-l exprimă. Deşi în vorbirea noastră acordăm acelaş înţeles acestor două cuvinte, totuşi, se pare, că există o oarecare deosebire între cele ce ele exprimă.

Spre a ne convinge mai bine vom consulta Dicţionarul limbii române (Editura Academiei, Bucureşti, 1958), care privitor la „laic" ne dă următoarea explicaţie : *„Mirean, lumesc, nebisericesc ; p(rin) ext(ensiune) neiniţiat într-un domeniu, necunoscător. (Substantivat) Clericii şi laicii"* (p. 443).

Este evident faptul că noţiunea de „laic" nu exprimă numai echivalentul lui credincios, care nu face parte din ierarhie, ci are un înţeles mai larg. De multe ori acest cuvînt este pus tocmai în opoziţie cu cel „bisericesc". De pildă atunci cînd se vorbeşte de laicizarea cuiva.

Referindu-se la celălalt termen iată ce consemnează acelaş Dicţionar *„Credincios care nu aparţine clerului. — Slav v(ezi) sl(avonul) mirĕninu" (p. 503).*

Iată că termenul de „mirean" are o exprimare mai clară, fără ambiguitate, căci „mireanul" este un credincios aparţinător Bisericii, care este distinct de ierarhie, dar nu şi de Biserică, pe cînd prin „laic" putem înţelege un om străin de ierarhie, dar şi chiar de Biserică.

Regretatul preot profesor Liviu Stan scriind despre locul pe care-l ocupă credincioşii în Biserică i-a denumit pe aceşti „mireni", în excepţionala sa lucrare *„Mirenii în Biserică"* (Studiu canonic-istoric. Importanţa elementului mirean în Biserică şi participarea lui la exercitarea puterii bisericeşti, Sibiu, 1939, p. XII 816). Dar cu cîţiva ani mai tîrziu tot acelaş profesor optează pentru termenul de „laic" în lucrarea sa „Poziţia laicilor în Biserica Ortodoxă" (Studii Teologice, Seria II-a, Anul XX, Nr. 3-4, martie — aprilie, 1968, p. 193-203). Dar de astă dată termenului de „laic" îi asociază pe cel de „credincios". Vom ilustra aceasta prin următoarea propoziţiune : *„Credincioşii laici* au participat la îndeplinirea tuturor lucrărilor ce ţin de funcţiunea conducătoare a Bisericii, . . ." (p. 201).

Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române (Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1953) întrebuinţează termenul de „mirean". Spre pildă : „Consiliul Naţional Bisericesc este organul suprem administrativ pentru afacerile întregii Biserici şi totodată organul executiv al Sfîntului Sinod şi Adunării Naţionale Bisericeşti. El se compune din nouă membrii, trei clerici şi şase mireni . . ." (p. 11).

Deşi atît în publicistica noastră bisericească cît şi în vorbirea curentă se folosesc aceşti doi termeni, cu acelaş înţeles, totuşi putem conchide că

noţiunea de „*mirean*“ exprimă mai clar, mai profund, realitatea credincioşilor aparţinînd Bisericii.

Cum folosirea celor două noţiuni este consacrată n-am putea pretinde utilizarea cu exclusivitate a termenului de „mirean“ şi să excludem pe cel de „laic“ întrucît am cădea în greşeala de a acorda ultimului un înţeles pur figurat, ceea ce n-ar fi deloc potrivit.

Ceea ce voim a spune în această notă este că n-ar fi rău ca din cînd în cînd să mai medităm asupra unor termeni, despre care se crede că sînt consacraţi, şi aceasta pentru că limba este un element viu care se dezvoltă necontenit.

Prot. Vasile Petrica.

VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIŞOAREI ŞI CARANSEBEŞULUI

SFINTELE SĂRBĂTORI

Zilele praznicului Naşterii Domnului au fost ca totdeauna prilej de întîlnire a Întîistătătorului Mitropoliei Banatului cu preoţii şi credincioşii păstoriţi.

Astfel cu colindul sfînt începînd corul catedralei s-au prezentat la reşedinţa mitropolitană în seara de ajun formaţii corale ale credincioşilor din parohiile de pe raza muncipiului Timişoara, în frunte cu preoţii lor, de asemenea angajaţii Centrului eparhial ca şi studenţii în Teologie domiciliaţi în oraşul de reşedinţă.

În însăşi ziua praznicului la sfînta liturghie Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae a predicat despre însemnătatea Întrupării Domnului ca aceea ce închide domnia păcatului, deschizînd zorile harului. În legătură cu momentul naşterii Domnului Hristos ce desparte „era veche" de „era nouă", Înalt Prea Sfinţia Sa a arătat contribuţia unora din trăitorii pe pămîntul ţării noastre, ca Dionisie Exiguul la calcularea timpului şi care denotă vechimea creştinismului la noi. După sfînta liturghie, tot la reşedinţă Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae a primit felicitările reprezentanţilor cultelor religioase din oraş, ale membrilor Consiliului şi Adunării Eparhiale, ale colaboratorilor apropiaţi, preoţilor şi unor credincioşi. În numele celor prezenţi au adresat felicitări Înalt Prea Sfinţiei Sale, P.On .Părinte Alexandru Nicolici, din partea cultelor religioase din oraş vorbind protopopul Paul Mathos. În cuvîntul de răspuns, Înalt Prea Sfinţia Sa a împletit mulţumirea cu asigurarea dragostei ce o poartă neîncetat păstoriţilor săi, virtute pe care aceştia să o cultive pretutindeni cum îndeamnă şi atmosfera sărbătorii Crăciunului.

În cea de-a doua zi a praznicului, Înalt Prea Sfinţia Sa a săvîrşit Sfînta liturghie în catedrala din Caransebeş şi a învăţat pe credincioşi despre modul dorit de a primi pe Mîntuitorul asemenea păstorilor de odinioară din adînc spirit umanitar. Şi aici, după slujbă au venit în colind la reşedinţă, preoţi şi credincioşi din acest al doilea oraş de reşedinţă a eparhiei. Urările praznicului au fost făcute de P.On. Părinte Ilie Cîmpeanu.

În duminica următoare praznicului, la 28 decembrie, Înalt Prea Sfinţia Sa a poposit în mijlocul credincioşilor parohiei Lugoj săvîrşind liturghie, împărtăşindu-le şi lor binecuvîntarea părintească şi învăţătura Bisericii, despre naşterea duhovnicească a omului.

La sfîrșitul sfintelor slujbe din aceste zile, în comun cor și credincioși au cîntat colindele noastre strămoșești. Un repertoriu mai complet de colinde precedat de o prezentare adecvată, a fost executat la catedrala mitropolitană din Timișoara, în cadrul slujbei vecerniei de către corala preoților, la 21 decembrie, de către corul catedralei la 25 decembrie și de către formația bărbătească a corului catedralei la 26 decembrie .

De fiecare dată colindele au fost prezentate în cadrul sărbătorii înseși printr-un cuvînt adecvat, rostit în ordinea menționată de P.On. Părinte consilier Ilie Maier, P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea și P.On. Părinte Ioan Gașpar.

Ziua cea dintîi a anului 1976 ca începătură a celorlalte a fost binecuvîntată prin slujirea liturghiei arhierești de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. Predica Înaltului Ierarh a privit contribuția pe care în cursul vremii a avut-o Biserica Ortodoxă Română la tot ceea ce a însemnat mai binele lumii.

În cadrul recepției ce a urmat slujbei, au prezentat felicitări Înalt Prea Sfinției Sale din partea preoților și credincioșilor de față precum și a membrilor Consiliului Arhiepiscopesc, P.Cuv. Părinte vicar Timotei Seviciu, din partea cultelor religioase din oraș, P.On. Părinte Leo Peuker, protopop reformat. Un salut personal a prezentat apoi și dl. dr. Iosif Drăgan din Milano, aflat de sărbători în România. Tuturora a răspuns Înalt Prea Sfinția Sa cu mulțumiri și urări de prosperitate materială și spirituală în noul an.

Praznicul Bobotezei a însemnat un ultim popas în șirul acestor zile înălțătoare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae săvîrșind sfînta liturghie urmată de slujba aghiasmei celei mari. Despre reevaluarea Tainei Sf. Botez în viața creștină prin faptul de a-i dovedi însemnătatea reală ce depășește cadrul strict ritual, a vorbit Chiriarhul spre folosul bunilor creștini.

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE

Lucrările sesiunii ordinare a Adunării Eparhiale s-au desfășurat în acest an duminică 7 decembrie în sala de festivități a noului imobil al Centrului eparhial.

Începînd cu slujba îndătinată a Doxologiei, sesiunea a urmat programul stabilit de conducerea eparhială, după cuvîntul de deschidere și trimiterea telegramelor mărturisitoare a devotamentului față de conducerea Bisericii și Statului, făcînd pe baza rapoartelor prezentate de sectorul Consiliului Arhiepiscopesc bilanțul activității anului 1975 și proiectul celor de realizat în viitor. Din cele prezentate au rezultat unele fapte ilustrative pentru viața eparhiei, dintre care de pildă hirotonii de preoți, vacanțe parohiale completate, biserici și capele reparate sau nou construite, biserici pictate sau cu pictura restaurată, case parohiale achiziționate, reparate sau edificate și altele.

Toate realizările au adus înaltului for eparhial pe lîngă mîndria îndreptăţită, certitudinea unor noi împliniri pe mai departe, acestea oglindind bunăstarea sfintelor biserici şi propăşirea ţării.

Pe marginea proiectelor de rezoluţie prezentate de comisia bisericească, culturală, economică şi de organizare, au luat cuvîntul următorii :

Dl. dr. Iuliu Pora, subliniind contribuţia pe care o poate avea activitatea preoţilor la multe din problemele obştei în care trăim cu credincioşii lor.

P.On. Părinte Victor Toldi insistînd asupra rolului familiei preotului ca exemplu pentru credincioşi.

Dl .prof. Ioan Nicola, apreciind ca deosebit de important rolul de îndrumător al activităţii preoţeşti, pe care-l are Centrul eparhial.

Dl. prof. dr. Nicolae Apostolescu, arătînd însemnătatea pe care o are disciplina în şcolile teologice, pentru formarea viitorilor preoţi.

Dl. dr. Gheorghe Ciulei, evidenţiind necesitatea cercetării şi organizării fondului arhivistic al diferitelor unităţi bisericeşti.

Dl. prof. Dimitrie Cusma punînd în lumină rolul pe care l-au avut în continua îmbunătăţire a muncii în cadrul eparhiei comisiile de mireni de pe lîngă Consiliul Arhiepiscopesc, în special cea de muzicieni stimulatoare a cîntării în comun în cuprinsul eparhiei.

P.On. Părinte Ieremia B. Ghita cerînd a se acorda în special în paginile revistei „Mitropolia Banatului" o atenţie sporită trecutului eparhiei angajînd în această muncă şi cercetarea preoţilor din diferite parohii cu o cunosctă istorie.

Dl. dr. Gheorghe Oprea, exprimînd satisfacţia pentru toate realizările din cadrul eparhiei, în special pe latură gospodărească, ca şi permanenta preocupare pentru noi împliniri.

Dl. Ioan Pascota, propunînd acordarea unei mai mari atenţii legăturii credincioşilor cu parohii prin contribuţia trebuitoare susţinerii cultului.

Dl. arhitect Sorin Moldovan, prezentînd o sinteză comparativă a sporului lucrărilor de construcţie în cadrul eparhiei.

Cu îmbunătăţirile propuse, proiectele menţionate s-au aprobat în unanimitate devenind rezoluţii ce urmează a fi aplicate.

La punctul „diverse" a luat cuvîntul dl. prof. dr. Nicolae Apostolescu, faţă de cele realizate exprimînd mulţumirea membrilor Adunării Eparhiale pentru solicitudinea Conducerii de Stat arătată prin On. Departament al Cultelor şi autorităţile locale ; P.On. Părinte Simion Stanca exprimînd simţămintele de recunoştinţă firească pentru dragostea părintească a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, apoi dl. dr. Teodor Dejeu, mulţumind Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae şi tuturor celor ce au ostenit în cadrul eparhiei pentru buna sporire a vieţii duhovniceşti.

La sfîrşit au fost trase concluziile generale asupra lucrărilor cu sublinierea că acestea s-au desfăşurat în atmosfera care oglindeşte însăşi munca pe care conducerea eparhială o depune permanent. Totodată s-a

mulțumit participanților pentru contribuția dată la această reușită făcîndu-li-se cele mai bune urări pentru mai departe.

La reședința mitropolitană s-a servit apoi masa oficială în cadrul căreia au luat cuvîntul : P. Cuv. Arhim. Timotei Seviciu, P. On. Părinte Ioan Pop, Dimitrie Grama și Bujor Toma și Domnii : dr. Coriolan Băran și prof. Vasile Vărădean. Au fost rostite toasturi pentru conducerea bisericească și de stat.

Analiza întregii munci depuse s-a arătat și de această dată chezășuitoare a unor și mai rodnice împliniri în cuprinsul eparhiei, pe mai departe.

ÎNALTĂ VIZITĂ LA TIMIȘOARA

După ce a participat la festivitățile prilejuite de aniversarea a 50 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie și a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei, în drumul spre credincioșii păstoriți, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei ortodoxe române misionare din America a făcut un popas binevenit în orașul de reședință a Mitropoliei Banatului în zilele de 15-17 noiembrie a.c.

Înaltul oaspete împreună cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, întîmpinat cu duhovnicească bucurie de preoți și credincioși la catedrala mitropolitană a asistat în dimineața duminicii de 16 noiembrie 1975 la sfînta liturghie, iar în seara zilei la slujba vecerniei și acatistului Sfîntului Iosif cel Nou de la Partoș. Cuvîntărilor ocazionale rostite în cadrul fiecărei slujbe de Întîistătătorul Mitropoliei Banatului a răspuns Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, prin exprimarea în numele păstoriților săi a simțămintelor frățești ce-i leagă pe românii de pretutindeni, pe cei de departe cu cei din țară.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oferit apoi în dar Înalt Prea Sfințitului Victorin, o Sf. Evanghelie, o cruce și o icoană a Maicii Domnului.

PRINTRE VIITORII PREOȚI

Spre a cunoaște și îndruma pe fiii eparhiei care se pregătesc a deveni preoți, pe lîngă vizitele periodice la Seminarul teologic din Caransebeș, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a cercetat în ziua de 18 octombrie Seminarul teologic special de la Curtea de Argeș. Aici s-a întreținut cu directorul și cu profesorii școlii asupra procesului de învățămînt și educativ, a participat la orele de curs și a rostit o expunere despre rolul duhovnicului și importanța Sfintei Taine a Mărturisirii. În discuția avută cu elevii aparținători Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului s-a interesat de evoluția lor la carte și purtare după cum le-a împărtășit povețe trebuincioase.

În seara aceleaşi zile Înalt Prea Sfinţia Sa a făcut un popas la Institutul teologic universitar din Sibiu unde s-a întîlnit cu studenţii teologi bănăţeni. Mîine zi, alături de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, a participat la festivitatea deschiderii noului an academic adresînd participanţilor un cuvînt ocazional în care a reliefat misiunea aşezămîntului sibian de înaltă cultură teologică de a forma pe studenţii teologi în spiritul autenticei slujiri a lui Dumnezeu şi a semenilor, astfel încît să devină adevăraţi preoţi şi buni cetăţeni.

Întîlnirile avute de Întîistătătorul Mitropoliei Banatului cu viitorii preoţi care îşi desăvîrşesc pregătirea lor teologică în şcolile Patriarhiei Române s-au dovedit foarte utile nu numai sub raportul apropierii dintre ierarh şi fiii săi duhovniceşti, dar şi al îndrumării acestora potrivit nevoilor şi exigenţelor actuale.

ITINERAR PASTORAL

Chiar de la începutul celui din urmă trimestru al anului, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae a poposit cu diferite prilejuri în mijlocul celor încredinţaţi spre păstorire.

Astfel la sfîntul aşezămînt de la Călugăra, protopopiatul Oraviţa, în ziua hramului Acoperămîntul Maicii Domnului, la 1 octombrie, Înalt Prea Sfinţia Sa a săvîrşit sfînta liturghie şi a edificat pe credincioşi în doctrina Bisericii Ortodoxe asupra lucrării permanente a binelui în lume.

În ziua de 12 octombrie la parohia Valeadeni, protopopiatul Reşiţa, Înaltul Ierarh a săvîrşit binecuvîntarea lucrărilor de reparare a bisericii, urmată de sfînta liturghie. La vremea cuvenită Înalt Prea Sfinţia Sa a tîlcuit credincioşilor evanghelia zilei cu pilda semănătorului, în sensul ca fiecare dintre ei să devină asemenea pămîntului celui bun, dătător de roadă bogată pentru Biserică şi întreaga obşte.

Sfîrşindu-se slujba şi ca urmare a raportului prezentat asupra parohiei de preotul Dionisie Nicola, Înalt Prea Sfinţia Sa şi-a exprimat mulţumirea faţă de cele înfăptuite de bunii credincioşi îndemnînd la a-şi continua strădaniile cu acelaşi zel creştinesc.

La praznicul Sf. Marelui Mucenic Dimitrie, duminică 26 octombrie, Înalt Prea Sfinţia Sa a cercetat parohia Vrani, protopopiatul Oraviţa, unde a săvîrşit slujba de binecuvîntare a bisericii recent înnoite, urmată de sfînta liturghie în cadrul căreia a predicat despre valoarea omului în lumina evangheliei, conform pericopei zilei. (Lc. 8, 26-39).

La sfîrşit preotul Tudor Damian a prezentat obişnuitul raport parohial înaintea Chiriarhului, faţă de care Înalt Prea Sfinţia Sa a găsit cuvînt de apreciere pentru strădaniile depuse în legătură cu împodobirea casei Domnului. A urmat apoi tradiţionala agapă în cadrul căreia Înalt Prea Sfinţia Sa s-a întreţinut cu preotul, membrii consliului parohial şi enoriaşii prezenţi asupra unor probleme curente ale parohiei.

În după amiaza aceleaşi zile Înalt Prea Sfinţia Sa a vizitat parohia Mercina din acelaşi protopopiat, slujind vecernia în cadrul slujbei cuvîntînd despre ţinerea cu scumpătate a credinţei strămoşeşti.

Și aici, preotul Ioan Găvădină a prezentat un raport la care Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns cu părintească binecuvîntare pentru rîvna credincioșilor pentru sfînta biserică .

În duminica din 23 noiembrie 1975, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a poposit în parohia Var, protopopiatul Caransebeș, unde a săvîrșit sfințirea lucrărilor de reînnoire a bisericii și de restaurare a picturii. Împlinind cele rînduite, Înalt Prea Sfinția Sa a săvîrșit sfînta liturghie, adresînd cuvîntul de învățătură a evangheliei credincioșilor de aci împletit cu lauda pentru strădaniile ce au depus în frunte cu preotul Eftimie Sîrbu.

După slujbă s-a făcut și sfințirea casei parohiale în întregime renovată, aci servindu-se și o agapă comună.

Prin delegați chiriarhali apoi, s-a binecuvîntat în duminica din 9 noiembrie a.c., terminarea lucrărilor de construcție a bisericii parohiale din Luncani, protopopiatul Lugoj, iar în duminica din 16 noiembrie a.c. încheierea lucrărilor noii biserici din Moldovița, filia parohiei Padina Matei, protopopiatul Oravița. Ambele biserici au fost înălțate prin osîrdia bunilor credincioși, ca și cu sprijinul Consiliului Arhiepiscopiesc și purtarea de grijă a Sfintei Patriarhii.

HIROTONII ȘI HIROTESII

Prin purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae au fost promovați în rîndul clerului următorii candidați :

— Gheorghe Raica hirotonit diacon în 2 iar preot în 24 noiembrie a.c., pe seama parohiei Sînnicolaul Mare, protopopiatul Timișoara.

— Profesor Cornel Jacotă hirotonit diacon la 23 noiembrie a.c., pe seama capelei Seminarului teologic din Caransebeș.

— Ioan Nistor hirotonit diacon în 24 iar preot în 25 noiembrie a.c., pentru parohia Crivina de Jos, protopopiatul Lugoj.

— Ioan Ursuleț, hirotonit diacon la 25 noiembrie 1975, iar preot la 21 decembrie a.c. pentru parohia Teremia Mare, protopopiatul Timișoara.

— Cornel Neda, hirotonit diacon la 21 decembrie iar preot la 22 decembrie, pentru parohia Răcășdia, protopopiatul Oravița.

— Petru Corneanu, hirotonit diacon la 22, iar preot la 23 decembrie, pentru parohia Jamul Mare, protopopiatul Deta.

— Gheorghe Gomboș, hirotonit diacon la 23, iar preot la 24 decembrie pentru parohia Berecuța, protopopiatul Deta.

— Ioan Crîștiu, hirotonit diacon la 24 iar preot la 25 decembrie, pentru parohia Budinț-Ictar, protopopiatul Lugoj.

— Dimitrie Negrei, hirotonit diacon la 25 iar preot la 26 decembrie, pentru parohia Zlagna, protopopiatul Caransebeș.

— Manea Domilescu, hirotonit diacon la 26 iar preot la 28 decembrie, pentru parohia Feneș ,protopopiatul Lugoj.

— Ioan Gaiță, hirotonit diacon la 28 decembrie 1975, iar preot la 1 ianuarie 1976, pentru parohia Verendin, protopopiatul Reșița.

— Ioan Albu, hirotonit diacon la 1, iar preot la 2 ianuarie 1976, pentru parohia Vermeș, protopopiatul Reșița.

— Petru Manda, hirotonit diacon la 2, iar preot la 3 ianuarie 1976 pentru parohia Secășeni, protopopiatul Oravița.

Noii hirotoniții preoți au împlinit obișnuita practică liturgică și administrativă la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial unde au beneficiat de toate povețele cuvenite. Totodată întîlnirile cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae le-a oferit prilejul de a primi ultimele îndrumări înainte de a-și începe activitatea în parohiile ce li s-au încredințat.

Pentru meritele agonisite pe tărîm bisericesc, P.On. Părinte Ilie Maier, consilier eparhial a fost hirotesit iconom stavrofor, iar P.C. Părinți Vasile Petrica și Nicolae Popovici, înălțați la rangul de protopresbiteri. Distincții bisericești a primit și P.C. preot pensionar Ioan Oprean.

CONFERINȚE PREOȚEȘTI

Între 14 și 26 noiembrie 1975, la toate sediile oficiilor protopopești într-o atmosferă sărbătorească s-au desfășurat lucrările celei de-a patra conferințe de orientare a preoților consacrată aniversării a 50 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie și a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

Referatele susținute, ca și luările de cuvînt ce au urmat au împletit prezentarea cronicii marilor evenimente bisericești, cu însuflețirea pentru tot ceea ce Biserica Ortodoxă Română călăuzită de Prea Fericitul Patriarh Justinian făurește în unitatea întregului nostru popor. Într-un mod aparte a fost subliniată însemnătatea hotărîrilor sesiunii extraordinare a Adunării Naționale Bisericești din octombrie a.c. privind refacerea episcopiei de Alba Iulia și reactivarea străvechiului centru episcopial de la Tomis-Constanța aparținător înălțatei în rang Arhiepiscopii a Tomisului și Dunării de Jos.

Conferințele au fost precedate de un Te-Deum în cadrul căruia s-au înălțat rugăciuni pentru propășirea Bisericii noastre și buna sporire întru toate a Întiistătătorului ei și a membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Parte din conferințe s-au desfășurat în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care de fiecare dată a rostit un cuvînt legat de momentul aniversar. Pentru ca în desfășurarea lor să fie mai mult subliniat caracterul sărbătoresc la unele protopopiate au luat parte ca invitați profesori ai Institutului teologic universitar din Sibiu și anume P.C. Părinte dr. Milan Șesan la Timișoara, P.C. Părinte dr. Teodor Bodogae la Caransebeș și P.C. Părinte dr. Mircea Păcurariu la Lugoj și Reșița, care au și tras la sfîrșit obișnuitele concluzii la astfel de întruniri.

Din cadrul conferinței de la fiecare protopopiat s-a trimis cîte o telegramă Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Domnului

Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, ca expresie a hotărîrii de-a sluji cu sporit devotament Biserica și patria.

În primele zile ale lunii octombrie la toate sediile oficiilor protopopești s-au desfășurat sub conducerea delegaților chiriarhali cea de-a doua conferință administrativă din acest an. Tema acesteia cu titlul : „Găsirea, mîntuirea și interpretarea textelor Sfintei Scripturi privind sfintele icoane" a suscitat un interes deosebit angajînd pe toți preoții la discuții fructuoase care au pus în lumină o dată mai mult adevărul de credință a Bisericii noastre ce cheamă la a fi împărtășit de toți credincioșii ei

Precedată de sfînta liturghie cu predică, această conferință a cuprins pe lîngă tratarea și discutarea temei o analiză a modului în care se slujește și se predică în biserică, totul urmărind continua îmbunătățire a activității preoțești.

Totodată conferința a prevăzut și o parte necesară discutării unor probleme curente, legate de încheierea unui an de activitate gospodărească.

CONSFĂTUIRI ALE PERSONALULUI CU MUNCI DE RĂSPUNDERE DIN CUPRINSUL EPARHIEI

În ziua de 24 octombrie a.c. a avut loc la Timișoara, consfătuirea trimestrială a ostenitorilor Centrului eparhial, protopopilor și misionarilor protopopești, a reprezentanților preoțimii, Seminarului teologic din Caransebeș și întreprinderilor eparhiale. Consfătuirea a fost prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și a inclus pe ordinea de zi un instructaj contabil, apoi prezentarea de către părinții protopopi a rapoartelor semestriale privind activitatea pastoral-misionară în parohii, de asemenea probleme curente ale sectoarelor administrativ-bisericesc, cultural-social și economic.

FONDUL SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE

Participarea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului la activitatea Frontului Unității Socialiste s-a concretizat între altele prin realizarea și în acest an a sumelor prevăzute pentru Fondul de Solidaritate Internațională.

Bilanțul de sfîrșit de an a arătat astfel cu prisosință modul în care slujitorii și închinătorii altarelor Bisericii Ortodoxe Române din părțile Banatului răspund permanent apelului Biroului Executiv al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste pentru Fondul de Solidaritate Internațională, angajîndu-se a realiza cu elan și pe parcursul anilor următori tot ceea ce reprezintă o contribuție adevărată la mai binele țării, a poporului, la colaborarea cu toate popoarele lumii doritoare de pace, înfrățire, fericire și progres.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOȚEASCĂ

Sesiunea de toamnă a examenului de capacitate preoțească a candidaților din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului a avut loc în orașul de reședință în două serii, cea dintîi în zilele de 22 și 23 octombrie și cea de-a doua în zilele de 17 și 18 noiembrie a.c. În fața sinodului mitropolitan candidații au căutat prin răspunsurile lor să-și dovedească posibilitatea de-a pune în practică toate cunoștințele dobîndite în școală spre a fi cît mai buni slujitori ai altarelor.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la începutul examenului iar la sfîrșitul acestuia Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului au adresat cuvînt părintesc celor ce s-au prezentat la această probă de calificare, care să le fie ca o călăuză nu numai pentru acel moment ci și în exercitarea misiunii ce le stă înainte.

CULTIVAREA CÎNTĂRII BISERICEȘTI

La Seminarul teologic din Caransebeș în ziua de 20 decembrie a.c. a avut loc un examen de asimilare pentru cîntăreții bisericești. La aceasta, potrivit recomandării preoților și protopopilor s-au prezentat cu cinste cîțiva din credincioșii înzestrați mai deosebit cu darul cîntării imnelor Bisericii noastre.

Astfel promovarea credincioșilor edificați în învățarea și trăirea ortodoxă, la strana bisericilor, constituie și un imbold pentru cîntarea în comun, pentru respectarea întocmai a tradiției imnologiei ortodoxe.

CRĂCIUNUL LA SEMINARUL TEOLOGIC

În ziua de 18 decembrie a.c., obișnuitul program festiv ce întîmpină sărbătorile Crăciunului și Anului Nou a fost susținut cu multă însuflețire de elevii școlii. Acesta a înmănunchiat cuvîntul de deschidere al elevului Ion Todor din anul V, reprezentarea piesei „Vifleemul", executarea celor mai frumoase colinde, „Plugușorul" și tradiționala împărțire de daruri de către însuși Moș Crăciun.

La serbare Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a transmis mesajul părintesc prin delegat chiriarhal, apreciind osteneala depusă pentru organizarea acesteia care de fapt încununează munca stăruitoare ce se depune în cadrul școlii.

COMEMORAREA LUI ANTONIU SEQUENS

Duminică, 14 decembrie a avut loc la Caransebeș comemorarea a 110 ani de la nașterea compozitorului Antoniu Sequens, profesor la fostul Institut teologic din localitate.

Apreciat pentru talentul și lucrările sale ca și pentru abnegația cu care s-a pus în slujba propășirii culturii la începutul acestui veac, Antoniu Sequens, și-a păstrat în sufletele tuturor un loc aparte și o amintire neștearsă.

La catedrala din Caransebeș după sfînta liturghie, un parastas oficial a marcat momentul comemorativ. În cadrul acestuia, despre personalitatea lui Antoniu Sequens, a vorbit P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea, delegat chiriarhal. Preoții și credincioșii, împreună cu profesorii și elevii Seminarului teologic au făcut apoi un popas de reculegere în cimitirul Sf. Ioan Botezătorul, la mormîntul celui dispărut, depunînd și coroane de flori.

În după amiaza zilei în sala de festivități a Seminarului teologic, un program comemorativ a fost susținut de elevi, de asemenea și de corul catedralei din Caransebeș, odinioară aflat sub conducerea lui Antoniu Sequens. În cadrul acestuia au fost făcute evocări de către Pr. prof. Ioan Teodorovici, dl. prof. Gheorghe Dobrean și dl. prof. Titus Moisescu delegat al Uniunii Compozitorilor Români din București. Programul a cuprins piese corale ale lui Antoniu Sequens, recitări închinate lui și de asemenea proiecții privind momente din viața sa.

Evocarea a avut menirea a pune în mai multă lumină personalitatea sa plină de dăruire pentru Biserică și patrie. (Pr. Ioan Teodorovici).

DECESE

Preotul Dănilă Puia de la parohia Gîrbovăț, protopopiatul Oravița s-a mutat la cele veșnice în ziua de 21 octombrie a.c.

Născut la 16 octombrie 1911 în Bănia, după terminarea cursurilor liceale s-a înscris la cele teologice, luîndu-și licența în anul 1938. Silitor la studii a urmat mai apoi și cursurile de doctorat ale Institutului teologic universitar din București, numărîndu-se totodată între colaboratorii permanenți ai revistei „Mitropolia Banatului" cu lucrări unanim apreciate. Hirotonit în 1940 a funcționat la parohiile Cornereva, Prigor și Pîrvova, din 1969 pînă în clipa morții păstorind pe credincioșii din Gîrbovăț. Pentru activitatea merituoasă pe care a desfășurat-o, conducerea bisericească i-a acordat distincțiile cuvenite.

Prohodirea s-a făcut în ziua de 23 octombrie a.c. de un sobor de preoți în frunte cu P.On. Părinte Gheorghe Neda care a omagiat memoria celui ce în ființa sa a împletit însușirile caracteristice unui bun slujitor al altarului. Pentru toate acestea stima de care s-a bucurat totdeauna l-a însoțit la locul de veșnică odihnă.

Preotul pensionar Trifon Cocora a răposat întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice în ziua de 19 noiembrie a.c.

Născut în anul 1880, după terminarea liceului s-a înscris la fostul Institut teologic din Caransebeș. Odată cu absolvirea acestuia, în anul 1902 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Partoș, unde a slujit peste cincizeci de ani. Pentru îndelungata și vrednica sa lucrare, conducerea bisericească i-a acordat distincțiile meritate.

Slujba prohodirii a avut loc în ziua de 21 noiembrie a.c., săvîrşită de un sobor de preoţi în frunte cu P.On. Părinte consilier Constantin Comşulea. Necrologul a fost rostit de P.On. Părinte protopop Cornel Pleşu, care a evocat conştiinciozitatea cu care şi-a împlinit slujirea şi care i-a adus preţuire unanimă.

Preotul Gheorghe Sîntion de la parohia Bazoşul Vechi, protopopiatul Timişoara a încetat din viaţă în ziua de 18 decembrie a.c.

S-a născut în anul 1910 în comuna Mănăstire, jud. Timiş. Studiile liceale le-a făcut la Timişoara iar cele teologice la Arad. În anul 1938 a fost hirotonit preot pentru parohia Variaş, mai apoi funcţionînd la parohia Bazoşul Vechi unde s-a şi sfîrşit.

Slujba înmormîntării s-a săvîrşit în ziua de 20 decembrie a.c. de către soborul preoţilor, P.On. protopop Cornel Pleşu ţinînd cuvîntul de preţuire din partea tuturor pentru întreaga muncă pe care a desfăşurat-o cu mult zel în ogorul sfintei Biserici.

EPISCOPIA ARADULUI

PRĂZNUIREA NAȘTERII DOMNULUI

Precedat de vremea postului, praznicul Nașterii Domnului a poposit la reședința eparhială și în casele credincioșilor, trezind în suflete aceleași sentimente de înălțare și bucurie de totdeauna. În acest context tradițional la catedrala episcopală din Arad, duminică, 21 decembrie, în cadrul vecerniei, corul catedralei condus de P.C. Părinte Ioan Serb a executat, spre bucuria tuturor credincioșilor prezenți, un apreciabil număr de tradiționale colinde.

În Ajunul Nașterii Domnului, seara, credincioși din parohiile Aradul Nou, Grădiște, Pecica, Micălaca Veche și Arad-Gai, constituiți în formații corale și însoțiți de preoții lor au venit să dea cinstire Întiistătătorului eparhiei ; în sala de festivități a Episcopiei, pe parcursul a mai multor ceasuri, au răsunat frumoasele colinde românești. Încheierea s-a făcut prin executarea de către toți cei prezenți la unison, a binecunoscutei „O ce veste minunată".

Prea Sfințitul Episcop Visarion a mulțumit celor care i-au colindat slujitorilor și credincioșilor Bisericii noastre și anume de a promova în toate împrejurările cîntarea în comun, exemplu grăitor fiind intonarea de către toți, la sfîrșit a amintitei colinde.

De asemenea Prea Sfinția Sa a adresat urări de bine și de sănătate de sfintele sărbători celor prezenți. În ziua praznicului, Prea Sfinția Sa a slujit în catedrala episcopală din Arad dumnezeiasca liturghie cu care prilej s-a dat citire ca de altfel — în toate bisericile din eparhie — pastoralei adresată clericilor și credincioșilor cu prilejul acestui luminat praznic. Dumnezeiasca slujbă a fost urmărită și trăită de credincioșii prezenți iar cuvîntul învățătoresc al Ierarhului ascultat cu deosebit interes.

ZIUA NUMELUI PREA SFÎNTULUI VISARION

La 21 octombrie sînt prăznuiți Cuvioșii Visarion și Sofronie și Mucenicul Oprea Miclăuș — martiri ai credinței ortodoxe din Transilvania. Fiind această zi onomastica Prea Sfințitului Episcop Visarion, în paraclisul reședinței eparhiale din Arad ,s-au adunat pentru a-l cinsti și

omagia ostenitorii Centrului eparhial, preoți din municipiul Arad, protopopi, membri ai Consiliului Eparhial și credincioși. Praznicul a fost cinstit prin participarea Înalt Prea Sfințitului NICOLAE, Mitropolitul Banatului, care a adresat un cuvînt de aleasă cinstire Prea Sfinției Sale. Au fost prezenți Monseniorul Francisc Olah, protopop romano-catolic, Molnar Karoly, protopop reformat și Lerner Baruch rabinul comunității evreiești-mozaice. După serviciul religios a urmat o agapă frățească la care mulți din cei prezenți au luat cuvîntul manifestîndu-și cinstirea și atașamentul pentru Ierarhul care conduce destinele eparhiei Aradului.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Adunarea eparhială a Episcopiei Aradului a fost convocată în sesiune ordinară de lucru de către Prea Sfințitul Episcop Visarion, pentru ziua de 30 noiembrie 1975.

După oficierea, la orele 10, în paraclisul „Sfînta Treime" de la reședință a Te-Deum-ului, membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala de ședințe. Sosirea Ierarhului a fost întîmpinată de cei prezenți cu imnul arhieresc. După efectuarea apelului, prezenți fiind toți membrii Adunării Eparhiale, Prea Sfințitul Episcop Președinte a declarat deschise lucrările Adunării, adresînd deputaților un cuvînt de salut, de repetate ori subliniat cu aplauze. Ierarhul a arătat cu acest prilej rostul întrunirii Eparhiale — organ suprem de conducere a treburilor administrative ale unei episcopii — în mod deosebit subliniind evenimentele pe care Biserica Ortodoxă Română le-a trăit pe parcursul anului.

Prea Sfinția Sa a arătat în continuare că așa cum la Te-Deum ne-am rugat pentru conducătorii țării și Bisericii — și de aici din Adunare se cuvine a da glas simțămintelor de devotament pentru aceia care ocîrmuiesc destinele patriei și Bisericii. Telegramele propuse Adunării au fost aprobate în unanimitate și cu aplauze ; tot cu aplauze s-a primit telegrama Înalt Prea Sfințitului Nicolae Mitropolitul Banatului, în care se fac urări de succes lucrărilor Adunării.

Primind apoi dările de seamă ale sectoarelor Consiliului Eparhial pe anul 1975, Prea Sfinția Sa le înmînează raportorilor comisiilor Adunării, suspendînd ședința pentru a da posibilitate membrilor respectivelor comisii să le studieze și să întocmească referatele asupra lor.

Lucrările în plen s-au reluat, raportorii comisiilor dînd citire referatelor după cum urmează : Dl. dr. Miron Tabic pentru comisia bisericească, Dl. dr. Ion Bejan pentru comisia culturală ,Dl. Gheorghe Lipovan pentru comisia economică și Dl. Silviu Cherebețiu pentru comisia de organizare și validare ; în fiecare referat membrii comisiilor au propus Adunării Eparhiale aprobarea dărilor de seamă.

În respectivele dări de seamă este cuprinsă sintetic întreaga activitate desfășurată de conducerea Episcopiei, pe tărîm bisericesc cultural și economic. Ele au relevat activitatea depusă pe multiple planuri de Prea

Sfinţitul Episcop Visarion prin vizite pastorale, sfinţiri de biserici, hirotonii de preoţi, prezidări de conferinţe preoţeşti şi protopopeşti, vizite la şcolile teologice, etc. De asemenea este evidenţiată activitatea pe tărîm economic a Centrului eparhial şi a parohiilor, concretizată prin zidiri şi reparări de biserici, pictări şi împodobiri de sfinte lăcaşuri, cumpărări şi zidiri de case noi parohiale, etc. Nu este trecută cu vederea activitatea predicatorială a preoţimii, activitatea ei socială precum şi lucrarea organelor parohiale şi a credincioşilor.

Pe marginea celor prezentate s-au înscris la cuvînt mai mulţi vorbitori.

P.C. Părinte Vitalie Pereteatcu protopop în Lipova, a plasat lucrările Adunării Eparhiale în contextul marilor comemorări pe care Patriarhia noastră le-a prăznuit între 1-5 noiembrie 1975, angajîndu-se că va munci pentru propăşirea Bisericii şi a patriarhiei. În final a propus aprobarea dărilor de seamă.

P.C. Părinte Silviu Fugaciu din circumscripţia Deva şi-a exprimat bucuria pentru sporul duhovnicesc şi economic realizat de eparhie în anul 1975, şi a făcut cîteva judicioase propuneri de arondare a unor parohii.

P.C. Părinte Aurel Sepeţan protopop în Petroşani, a subliniat activitatea depusă de Ierarh prin vizite canonice şi îndrumare pe făgaşul bun şi sănătos al întregii vieţi religioase.

Dl. Iftimie Davidescu din circumscripţia Hunedoara a mulţumit Prea Sfinţitului Episcop Visarion pentru preocuparea arătată în completarea parohiilor vacante propunînd aprobarea dărilor de seamă.

Un simţit cuvînt a adresat Dl. Moise Pătraşcu de la circumscripţia Petroşani în care s-a făcut ecoul dragostei pentru Biserică şi popor a credincioşilor din bazinul Văii Jiului ; în aceeaşi atmosferă de bucurie a luat cuvîntul Dl. Barbu Rovenţa din circumscripţia Brad, scoţînd în evidenţă vrednicia credincioşilor de azi din ţinutul Munţilor Apuseni, demni urmaşi ai luptătorilor de odinioară pentru libertatea poporului român. P.C. Părinte Avram Petric, protopop în Orăştie ca şi P.C. Părinte Liviu Boldura protopop în Brad, au evidenţiat ecoul produs în rîndul credincioşilor din protopopiatele ce conduc, în care Prea Sfinţia Sa a poposit de mai multe ori în cursul anului.

Concluziile au fost trase de Prea Sfinţitul Episcop Preşedinte, care i-a îndemnat pe cei prezenţi să răspundă totdeauna la chemările pe care ni le adresează luminaţii Conducători ai României noi spre continua ei înălţare şi înflorire. „Lucrurile frumoase spuse aici, a reliefat Prea Sfinţia Sa, sînt îndemnuri şi porunci pentru toţi, ca anul 1976 să fie mai bogat în înfăptuiri şi realizări aducîndu-ne astfel şi noi aportul cuvenit la dezvoltarea României, la slujirea ei, a poporului drept credincios şi a Bisericii strămoşeşti".

Supunînd votului Adunării eparhiale, dările de seamă ale sectoarelor Consiliului Eparhial, cu unanimitate şi aplauze acestea au fost aprobate. A urmat apoi îndătinata agapă, în timpul căreia Dl. dr. Aurel Botiş a dat cîteva relaţii despre festivităţile de la Sfînta Patriarhie din 1-5 noiembrie 1975, la care a participat. Agapa s-a încheiat cu cîntarea cîtorva dintre

frumoasele noastre colinde, Prea Sfinţia Sa mulţumind tuturor pentru activitatea depusă şi făcîndu-le cuvenitele urări de bine şi sănătate pentru sfintele sărbători ale Naşterii Domnului, Anul Nou — 1976 şi Bobotezei.

SFINŢIRI DE BISERICI

„Sînteţi primul episcop care veniţi în numele Domnului în parohia Pereg". Cu aceste cuvinte Prea Sfinţitul Episcop Visarion a fost întîmpinat duminică, 5 octombrie 1975, de către P.C. Părinte Gh. Serb, protopopul Aradului, la sosirea în această parohie formată din credincioşi ortodocşi de naţionalitate şi limbă slovacă. Slujba tîrnosirii bisericii — cu aşezare de sfinte moaşte la altar, — precum şi frumuseţea liturghiei arhiereşti au impresionat mult pe credincioşi, care la rîndul lor, s-au impus printr-o desăvîrşită ordine şi rînduială. Menţionăm că întregul serviciu divin s-a slujit la altar în limba română, credincioşii dînd împreună cu strana răspunsurile în limba slovacă, limba lor maternă, acest lucru fiind o grăitoare dovadă a libertăţilor de care se bucură minorităţile naţionale din patria noastră în toate sectoarele de activitate. Este de la sine înţeles că predica rostită de Ierarh a fost cu viu interes ascultată, în ea Prea Sfinţia Sa remarcînd vrednicia credincioşilor care au împodobit biserica cu un nou iconostas, în acelaşi timp întreţinîndu-o corespunzător prin reparaţii la timp efectuate. Apreciind munca parohului P.C. Părinte Nicolae Boiciuc, Prea Sfinţia Sa l-a hirotesit sachelar.

În toamna anului 1944, datorită luptelor din zona Păuliş-Radna, a fost bombardată biserica din Parohia Sîmbăteni, protopopiatul Lipova — în picioare rămînînd doar pereţii laterali. Prin jertfelnicia credincioşilor şi cu ajutoare primite de la Episcopie, Patriarhie şi Departamentul Cultelor, biserica a fost reconstruită în anii 1956-1957 pe parcurs împodobirea ei desăvîrşindu-se, ultima în ordine fiind pictarea sfîntului lăcaş în 1973 prin pictorul Vasile Muntean. Duminică, 19 octombrie 1975, Prea Sfinţitul Episcop Visarion a aşezat la temelia mesei altarului sfinte moaşte de mucenici şi chipurile Sfinţilor Evanghelişti, cuvîntul arhieresc de învăţătură axîndu-se pe pericopa evanghelică (Învierea fiului văduvei din Nain) şi pe importanţa păcii pentru întreaga omenire. Pentru neobosita muncă depusă la reconstruirea şi împodobirea bisericii preotul Gheorghe Laza a primit rangul de iconom.

Duminică, 23 noiembrie 1975, credincioşii din parohia Micălaca Veche protopopiatul Arad, s-au învrednicit să primească pentru a doua oară în acest an vizita Prea Sfinţitului Episcop Visarion, de astă dată pentru binecuvîntarea lucrărilor de reparaţii efectuate la biserică. Prea Sfinţia Sa, în predica rostită, a îndemnat pe credincioşi să păstreze neştirbită unitatea de credinţă primită de la înaintaşi, această obligativitate revenind deopotrivă clerului şi credincioşilor. Prea Sfinţia Sa a relevat cu acest prilej vrednicia acestor buni credincioşi care cu cîtva timp înainte

(duminică, 9 noiembrie 1975), au ridicat în curtea bisericii, din donațiile lor, o frumoasă cruce de marmoră în memoria credincioșilor din parohie căzuți în vremea ultimului război.

Duminică, 7 decembrie 1975, Prea Sfinția Sa a binecuvîntat biserica „Sf. Nicolae" din parohia Hunedoara, protopopiatul Deva, urmare importantelor reparații exterioare ce i s-au făcut. În cuvîntul de învățătură rostit la vremea potrivită, în cadrul sfintei liturghii, Prea Sfinția Sa a accentuat răspunderea ce revine credincioșilor de azi ai Bisericii pentru păstrarea intactă a lăsămîntului primit de la înaintași, între care se numără și biserica binecuvîntată, apreciat și valoros monument istoric din secolul XVI. După sfînta liturghie Prea Sfinția Sa a săvîrșit sfeștania la casa parohială remarcînd vrednicia celor doi preoți Anton Rudeanu și Ioan Gherman. Aceeași sfeștanie, cu o seară înainte, după vecernie, Prea Sfinția Sa a săvîrșit-o și la casa parohială de la parohia „Schimbarea la Față" — Hunedoara, al cărei vrednic preot este preotul Alexandru Gherghel.

HRAMURI DE MĂNĂSTIRI

La praznicul Adormirii Maicii Domnului, credincioșii din părțile Aradului se adună pentru a se ruga la sfînta mănăstire Hodoș-Bodrog, cu prilejul hramului ei. În ajun, la vecernie, slujită de Prea Sfințitul Visarion, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, credincioșii au ascultat sfînta slujbă și predica rostită de P.C. Părinte Emil Roman, consilier eparhial. Privegherea a fost săvîrșită de mai mulți preoți, predica fiind rostită de P.C. Părinte dr. Gheorghe Lițiu. De altfel sfintele slujbe și cîntările s-au succedat fără întrerupere, credincioșii sosiți la hram avînd posibilitatea de a se spovedi și împărtăși și a participa la Taina Sf. Maslu ; în însăși ziua praznicului, liturghia a fost săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop Visarion care a adresat credincioșilor un simțit cuvînt de învățătură creștinească.

În ziua de 1 septembrie, începutul anului bisericesc, se prăznuiește amintirea Sfîntului Simion Stîlpnicul, sfînt care este și patronul mănăstirii din Arad-Gai. În ajun s-a săvîrșit slujba privegherii iar în ziua hramului un sobor de preoți și diaconi au slujit dumnezeiasca liturghie, cuvîntul de învățătură fiindu-le adresat de P.C. Părinte Emil Roman, consilier eparhial.

Duminică 14 septembrie — Înălțarea Sfintei Cruci — se prăznuiește hramul mănăstirii Prislop. Preoți delegați de Prea Sfințitul Episcop Visarion, avînd în fruntea lor pe P.C. Părinte Gheorghe Bozian, au săvîrșit toate sfintele slujbe rînduite pentru un asemenea prilej, spre mulțumirea și bucuria credincioșilor veniți în mare număr la prăznuirea hramului acestei sfinte mănăstiri, ctitorie a Cuv. Nicodim.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE

Rolul și importanța conferințelor preoțești îl precizează art. 138 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române, ele fiind un binevenit prilej de dialog între preoți și, așa cum ne spune numele, de corectă orientare în problemele contemporane.

Prima conferință din acest an, din luna martie, a avut următoarea temă : „Frontul Unității Socialiste, expresie a unității de voință și acțiune a întregului popor. Îndatoririle clerului, ale organelor parohiale, ale credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române de a sprjini acțiunile obștești pe plan local, pentru progresul material și spiritual al patriei".

La cele șapte protopopiate ale eparhiei conferințele au cunoscut o înaltă ținută academică și s-au desfășurat într-o atmosferă de avînt patriotic, preoții reunindu-se în conferințe la puțină vreme după marele eveniment de la 9 martie : alegerile de deputați.

A doua conferință de orientare, cu tema : „Preotul, factor esențial în pastorație" s-a desfășurat între 15-28 mai prilejuind în baza referatelor, ample discuții și frățești împărtășiri reciproce de experiențe pastorale, toate puse în slujba menținerii unității de credință a credincioșilor.

Lucrările conferințelor de orientare din luna septembrie, de la toate cele șapte protopopiate, au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Visarion. Tema : „Forme și manifestări ale vieții creștine pe pămîntul românesc, premize ale organizării primelor noastre mitropolii. Contribuția lor la promovarea unității spirituale a poporului român", dar mai ales prezența Ierarhului a făcut din aceste conferințe adevărate sărbători. Concluziile puse de Prea Sfinția Sa au însemnat tot atîtea porunci și îndemnuri părintești pentru ca fiecare preot în parohia sa să lucreze cu tot elanul pentru păstrarea intactă a lăsămîntului unitar primit de la înaintași, ca și ei trebuind să iubim ca lumina ochilor unitatea spirituală a neamului nostru, ținîndu-i pe credincioși permanent legați de Biserica strămoșească.

Duminică, 2 noiembrie 1975, preoții în toate bisericile din cuprinsul Patriarhiei Române au oficiat îndătinatul Te-Deum și au rostit cuvîntări ocazionale privind „Aniversarea a 50 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie și a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române". Aceasta a fost de altfel și titlul conferinței de orientare din luna noiembrie cu care ocazie referatelor prezentate le-au urmat interesante intervenții și luări de cuvînt ale mai multor preoți.

În finalul acestei succinte prezentări vom menționa că totdeauna conferințele de orientare au fost precedate de slujba chemării Duhului Sfînt ; de asemenea, că preoții au devenit conștienți de rostul și valoarea acestora, luările de cuvînt și prezența (în multe locuri sută la sută) fiind semnificative.

ÎNTÎLNIRI ECUMENICE

Duminică, 5 octombrie, după masă, Prea Sfinţitul Episcop Visarion — însoţit de P.C. Părinte Emil Roman, consilier eparhial, a participat la adunarea comunităţii evreieşti-mozaice din Arad, organizată cu prilejul vizitei Domnului dr. Itzbak Rafael — Ministrul cultelor Statului Israel. Prea Sfinţia Sa a fost cordial salutat de Eminenţa Sa dl. dr. Moses Rosen, şef-rabin, care a însoţit înaltul oaspete.

Prea Sfinţia Sa a primit vineri, 28 noiembrie 1975, la reşedinţa eparhială din Arad, pe Eminenţa Sa Domnul Szedressy Paul, Episcop evanghelic lutheran S.P. din Cluj-Napoca ; Domnia Sa era însoţit de colaboratori apropiaţi de la Centrul eparhial din Cluj-Napoca. După vizitarea reşedinţei, a capelei „Sf. Treime" şi a bisericii „Sf. Gheorghe" monument istoric de lemn din parcul reşedinţei, Prea Sfinţia Sa a oferit înaltului oaspete o agapă frăţească desfăşurată într-un duh creştin ecumenic.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOŢEASCĂ

În zilele de 27-28 octombrie şi 19-20 noiembrie a avut loc examenul de capacitate preoţească organizat în două serii. Comisia de examinare a fost compusă din Înalt Prea Sfinţitul NICOLAE Mitropolitul Banatului şi Prea Sfinţitul Visarion Episcopul Aradului, ajutaţi de colaboratori apropiaţi de la cele două centre eparhiale. Atît pentru probele scrise cît şi pentru cele orale s-au respectat întru totul art. 3-7 din Regulamentul pentru numirea şi transferarea clerului. Toţi candidaţii au fost declaraţi reuşiţi. După comunicarea rezultatelor participanţii la examen au primit din partea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit NICOLAE părinteşti îndemnuri şi îndrumări privind conduita lor viitoare la parohiile unde sînt sau vor fi chemaţi să-şi desfăşoare activitatea pastorală.

În zilele de 23 octombrie şi 18 noiembrie, Prea Sfinţitul Episcop Visarion a participat la examinarea candidaţilor pentru examenul de capacitate preoţească din Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului.

COMEMORĂRI

La 23 aprilie 1875 vedea lumina zilei, în satul Roşia-Beiuş, dintr-o familie preoţească, acela care avea să fie vrednicul preot dr. Gheorghe Ciuhandu, neîntrecut condeier şi cercetător al istoriei bisericeşti a acestor meleaguri. Duminică, 20 iulie a.c. s-a săvîrşit în catedrala din Arad un parastas de pomenire pentru acela care a fost slujitor vrednic al Episcopiei Aradului. A oficiat Prea Sfinţitul Episcop Visarion, care într-un simţit cuvînt a omagiat memoria aceluia care vreme de 39 de ani (între 1900-1939) a slujit Episcopia Aradului în diferite funcţii de răspundere. De

asemenea Prea Sfinția Sa a amintit două din lucrările istorice publicate de Părintele dr. Gh. Ciudahu și anume : „Românii din cîmpia Aradului de acum două veacuri" — lucrare publicată în 1940, omagiată și premiată la Academia Română și „Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. Pagini alese din istoria românilor crișeni dintre 1830-40".

Au fost prezenți la slujba parastasului fiul decedatului Gh. Ciuhandu, alți membrii ai familiei și credincioși din Arad.

*

* *

Sîmbătă, 8 și duminică, 9 noiembrie credincioșii din parohia „Sf. Arhangheli" Micălaca Nouă-Arad, au prăznuit 50 de ani de la înființarea parohiei lor. S-a făcut cu acest prilej parastas pentru ctitorii și binefăcătorii bisericii. Această prăznuire a fost pentru ei un prilej de bucurie și aducere aminte, dar și de nestrămutată hotărîre de a fi prin credință și fapte bune la înălțimea înaintașilor.

ADORMIȚI ÎN DOMNUL

O boală necruțătoare a răpit înainte de vreme, la 68 de ani și în plină activitate pe *preotul Gheorghe Crișovan* de la parohia Radna, protopopiatul Lipova. Prohodirea s-a făcut în biserica parohială, în ziua de 2 februarie, în prezența tuturor credincioșilor și a mai multor preoți din parohiile vecine. Cuvîntul de învățătură creștinească și de omagiere a celui dispărut l-a rostit P.C. Părinte Petru Dehelean, în numele preoților din protopopiat vorbind P.C. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei, remarcînd activitatea desfășurată de adormitul în Domnul vreme de 43 de ani în parohia Radna.

Preotul pensionar Pavel Dabu a decedat la vîrsta de 74 ani. Slujitor vreme de 27 de ani, pînă la pensionarea intervenită în 1967, la parohia Micălaca, preotul Pavel Dabu a fost prohodit în biserica pe care a slujit-o în ziua de 10 martie. Un număr de 15 preoți au oficiat slujba prohodului, Pr. Emil Roman, Pr. Petru Dehelean, Pr. Gh. Căvășdan și Pr. Demian Tudor rostind cuvinte de învățătură creștinească potrivite momentului.

Credincioșii s-au despărțit cu părere de rău de părintele lor, pe care l-au condus cu lacrimi în ochi spre locul de veșnică odihnă în cimitirul parohial.

În plină putere de muncă — la numai 57 de ani — s-a stins din viață vrednicul *preot Victor Corpadea* de la parohia Lupeni, protopopiatul Petroșani. Distins preot și priceput lucrător în via Domnului, Victor Corpadea s-a afirmat și impus în parohia Lupeni în vremea celor 27 de ani de activitate pastorală, la prohodirea lui fiind prezentă toată suflarea din localitate. Cuvîntul de învățătură și de omagiere a acestui vrednic slujitor al altarului l-a rostit P.C. Părinte Emil Roman, delegat al Prea Sfințitului Episcop Visarion și P.C. Părinte Aurel Șepețan, protopop în Petroșani. În bune relații cu slujitorii altor culte, la căpătîiul rămășițelor

pămînteşti ale preotului Victor Corpadea au venit să-i aducă omagiu Kloos Michael, pastor evanghelic C.A. din Petroşani, Pongracz Gavril-Samuil, pastor reformat din Lupeni, Leta Aron, pastor unitarian din Lupeni şi Andrei Simonfi, preot romano-catolic din Lupeni. Rămăşiţele pămînteşti au fost depuse lîngă biserica pe care preotul Victor Corpadea a slujit-o cu dăruire peste un sfert de veac.

Tot în plină activitate s-a săvîrşit întru Domnul *preotul Octavian Macovei* de la parohia Arad-Centru. Născut în anul 1910 în comună Calomfireşti, jud. Suceava, a urmat Facultatea de Teologie şi după trecerea licenţei în anul 1933 a fost hirotonit preot slujind în mai multe parohii ;începînd cu 1 noiembrie 1959 a slujit la parohia Arad-Centru. Slujba înmormîntării a fost săvîrşită în ziua de 7 iulie în catedrala din Arad de un sobor de preoţi în prezenţa Prea Sfinţitului Episcop Visarion care a rostit rugăciunea de dezlegare. În numele preoţilor şi credincioşilor parohiei a vorbit P.C. Părinte Petru Dehelean iar în al preoţilor din protopopiat P.C .Părinte Gh. Serb, ambii subliniind calităţile celui care pleacă chemat la Domnul.

După grele suferinţe *preotul pensionar Mihai Pepenar* a trecut la cele veşnice în ziua de 6 august 1975, avînd 68 de ani. Originar din Simeria, după urmarea liceului „Decebal" din Deva şi a Academiei Teologice „Andreiene" din Sibiu, preotul Mihai Pepenar a fost hirotonit în anul 1934, din 1938 şi pînă la pensionare în 1974 slujind altarul bisericii parohiei Leşnic, protopopiatul Deva. În această biserică, la 8 august, s-a făcut prohodul rînduit, preoţii Adam Lăzărescu, Silviu Fugaciu şi Adam Marcu, în predicile rostite, scoţînd în relief însuşirile preoţeşti ale celui decedat .Sicriul cu corpul neînsufleţit a fost aşezat spre veşnică odihnă în cimitirul parohial.

Preotul Emil Timişan a trecut la cele veşnice în mod cu totul neaşteptat, la 68 de ani. Absolvent al liceului „Aurel Vlaicu" din Orăştie, şi a fostei Academii teologice din Arad, Emil Timişan este hirotonit pe seama parohiei Sîncrai în anul 1928, parohie pe care o păstoreşte vreme de 47 de ani ; pensionat pentru motiv de boală în 1973, după însănătoşire s-a reactivat ca preot la aceeaşi parohie. Prohodul s-a făcut la 16 septembrie omagierea celui dispărut, în alese cuvinte, împlinind-o P.C. Părinte Avram Petric, protopop în Orăştie.

Protopopul Emil Borza s-a născut în anul 1919 în comuna Hălmagiu. După terminarea liceului „Avram Iancu" din Brad şi a fostei Academii teologice din Arad, în anul 1935 a fost hirotonit preot, activînd în mai multe parohii. În anul 1949 a fost numit protopop la Ineu, funcţie pe care a deţinut-o pînă în 1974 la pensionare. S-a stabilit, după pensionare, în Bucureşti, tratînd la clinicile de specialitate boala care la 5 octombrie l-a făcut să-şi dea obştescul sfîrşit. Prohodirea s-a oficiat în biserica mănăstirii Ciorogîrla, din partea protopopiatului Ineu şi a Episcopiei Aradului fiind delegaţi preoţii Pavel Dan, Gheorghe Belei, Terentie Boloş şi Vasilie

Costea. Prot. Pavel Dan a rostit îndătinatul cuvînt de învățătură și zidire creștinească evidențiind meritele pe care protopopul Emil Borza le-a dobîndit prin slujirea cu devoțiune a Bisericii și poporului dreptcredincios. S-a menționat că protopopul Emil Borza a fost distins cu rangul de iconom stavrofor și decorat cu „Steaua Republicii Socialiste România".

În noaptea de 11-12 octombrie a decedat tînărul *preot Ioan Enache* de la parohia Burjuc, protopopiatul Deva ; avea numai 26 ani. Originar din comuna Runcu, jud. Vîlcea, Ioan Enache a urmat Seminarul teologic din Craiova și Institutul teologic universitar din București, fiind hirotonit preot la 12 decembrie 1973. Prohodirea s-a făcut în ziua de 22 octombrie de către un sobor de 9 preoți. În biserica filiei Tisa, aparținătoare de parohia Burjuc, cu prilejul sfintei slujbe, au fost evidențiate faptele meritorii ale celui prea devreme plecat dintre noi de către preoții Ioan Hămărul din Deva și Gavril Gostan din Zam.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

De la thèologie orthodoxe roumaine dès origines à nos jours, Bucarest, 1974, Editions de l'Institut Biblique et de Mission Orthodoxe, 528 pp.

După cum se vede încă din titlul său volumul pe care-l prezentăm are un caracter, o importanță și o actualitate deosebite.

Caracterul deosebit este imprimat de faptul că el apare sub autoritatea directă a Bisericii noastre. Cu alte cuvinte și cu toate că el este format dintr-o seamă de studii scrise fie de singuriți autori, fie de colective, pe frontispiciul său apare numele Bisericii Ortodoxe Române, fapt care denotă credem, caracterul de scriere oficială, de scriere prin care se exprimă punctul de vedere oficial al acestei Biserici.

Importanța scrierii este evidențiată de remarcabilele expuneri în care, teologii ortodocși români arată modul în care teologia Bisericii noastre a tratat și tratează diferitele discipline și probleme de teologie precum și aportul pe care această teologie l-a adus teologiei în genere.

În fine, actualitatea volumului constă în aceea că are rostul de a face cunoscută teologia Bisericii noastre creștinătății zilelor noastre, culturii creștine și mișcării ecumenice actuale.

Volumul este deschis de o „Introducere" pe care Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă o începe prin a afirma că geneza teologiei ortodoxe române este complexă, că ea are începutul în trecutul îndepărtat, că se hrănește din seva Sfintelor Scripturi, din sfînta liturghie, din Sfinții Părinți, din spiritul Renașterii, din apariția Principatelor Române și din sufletul pios al credincioșilor ortodocși români. Se mai arată apoi și preocuparea constantă de a păstra nestirbită moștenirea Ortodoxiei, componentă spirituală fundamentală a însăși etnogenezei acestor credincioși, între invaziile sau dominațiile străine și lumea occidentală.

De origine daco-romană dar de religie ortodoxă, impropriată chiar în cursul formării sale (sec. 2-11), poporul român a păstrat cu grijă această credință, teologhisind-o la început într-o formă simplă în folclor, mai ales în colinde, iar apoi, în cursul timpului, în omilii, precepte, adaptări, prefețe, etc., într-o manieră tot mai sistematică și mai aprofundată. Născut creștin din soldații creștini ai legiunilor romane, din funcționarii, comercianții și voiajorii care locuiau sau lucrau în Dacia după Traian, cuprinzînd aici și activitatea misionarilor de nuanță paulină la început, apoi bizantină, fără a exclude diferite infiltrații și, de altă parte, avîndu-și începutul în spiritualitatea geto-dacă care credea în nemurire, poporul român are, pînă la un punct, o credință și teologie proprie, adaptată însă din izvoare biblice și patristice bizantine. Abia mai tîrziu, în sec. 16 și 17 cînd textele românești ale liturghiei și Bibliei devin oficiale, teologii români au putut elabora o teologie în limba română. Se arată apoi aportul adus la menținerea unității spirituale dintre Orient și Occident de către teologii de echilibru și de limbă latină Ioan Cassian, Theotimus I al Tomisului, Ioan și alți episcopi ai Tomisului, de călugării sciți și de Dionisie Exiguus. Vicisitudinile istoriei n-au permis însă reapariția teologiei „sciților latini" decît după un mileniu. A existat însă o teologie populară de origine liturgică și de catehează liturgică, baptismală și euharistică rezumată uneori în cîteva cuvinte rostite de preot la sfîrșitul liturghiei sau al Tainei respective și, mai ales, la praznicele împărătești. Această teologie populară a început a cîștiga în profunzime și a se sistematiza mai ales în mănăstiri. Cînd însă, în cursul sec. 19 au fost întemeiate și organizate primele școli teologice: seminarii și facultăți de teologie, cînd țara și-a cîștigat independența iar Biserica autocefalia și cînd cultura națională și-a luat avîntul, teologia a aflat condiții favorabile și a progresat lărgindu-și orizontul și aspirînd la mai multă originalitate... Continuînd, introducerea afirmă că teologia ortodoxă română

este o teologie a evangheliei şi a Bisericii, lipsită însă de diferenţierea pe care teologia occidentală o face în defavorul Bisericii. Fără a subestima elementul ştiinţific, această teologie consideră Biserica ca adunare a credincioşilor lui Dumnezeu în drum spre realizarea evangheliei ca sinteză divino-umană, cu theandrie. Teologia românească nu dă numai cunoştinţe despre Revelaţie sau despre Iconomia Divină, ci ea se străduieşte să creeze sau să pregătească atmosfera spirituală a Logosului întrupat. De aceea această teologie este acceptată de credincioşii lui Dumnezeu din Biserica Ortodoxă Română. Este o teologie a mulţimii credincioşilor şi picturile de la Voroneţ, Suceviţa, Moldoviţa etc., sînt opera ei. Se mai spune apoi că teologia românească acordă în preocupările sale un loc central Mîntuitorului, fără a neglija însă celelalte Persoane ale Sfintei Treimi. Ea este eminamente hristologică, deşi se admite şi tendinţa de umanizare a unor date revelaţionale sau de a se ajunge la antropocentrism. Faptul se explică prin deosebita sensibilitate a acestei teologii pentru imensul tezaur de valori reprezentat de credincios. Tendinţa este însă corectată prin trimiterea necontenită la Evanghelie şi la spiritul comunităţilor creştine primitive.

În ce priveşte eclesiologia, mai ales eclesiologia ecumenică, aceasta ocupă un loc deosebit în teologia ortodoxă română. Este o eclesiologie care studiază cu atenţie unirea Bisericilor, care iubeşte dialogul cu celelalte confesiuni, cuprinzînd şi religiile necreştine.

Teologia ortodoxă românească, se spune mai departe, este o teologie a vieţii, în care credinţa şi dogma s-au contopit cu viaţa. Nu este o teologie de dragul teologiei, ci o teologie a slujirii, a păcii şi a unirii, o teologie care doreşte să lămurească şi să ajute pe credincioşi a umbla în calea Evangheliei care duce la viaţă veşnică. O teologie deschisă, variată şi optimistă ca însăşi viaţa, optimismul ei fiind bazat pe crucea triumfătoare prin înviere. Există aici un paralelism sugestiv cu istoria poporului român. Apoi, după ce afirmă că această teologie are două coordonate esenţiale: dragostea şi adevărul, fără de care nu există nici credinţă, nici Hristos, nici Biserică, nici mîntuire, introducerea arată că cercetarea datelor Revelaţiei şi a evoluţiei istorice, doctrinale, spirituale, interconfesionale şi culturale ale creştinismului şi ale Bisericii a făcut ca fiecărei secţiuni a teologiei să i se poată adăuga rezultate pozitive, deloc neglijabile. Astfel, secţiunea biblică a dat Bisericii Ortodoxe Române cea mai bună din cele trei traduceri integrale ale Bibliei. Unele probleme biblice au fost tratate în diverse studii sau teze de doctorat, iar specialiştii noştri, la curent cu descoperirile de la Qumran, au putut trage oarecari concluzii legate de ansamblul studiilor biblice.

Secţiunea istorică nu se ocupă numai de istoria Bisericii universale, de cea a Bisericii române, a literaturii patristice, ori a culturii bizantine, ci şi de arii mai întinse de civilizaţie. Cercetările istorice, se spune, au pus în lumină originile creştine ale daco-romanilor, strămoşii noştri, influenţa sinoadelor ecumenice şi cultura bizantină în regiunile apusene ale Pontului Euxin, convertirea la creştinism a popoarelor vecine României, apariţia şi evoluţia Bisericii Ortodoxe Române în timpul secolelor de vicisitudini şi operele celor trei patriarhi Miron, Nicodim şi Justinian, deschiderea ecumenică a Bisericii şi reînnoirea sa sub păstorirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

În continuare se arată că şi în domeniul secţiunii sistematice s-a lucrat intens, fenomenul religios în sine fiind pus în raport cu Revelaţia. Apoi că dogmatica propriu zisă s-a preocupat de toate problemele credinţei ortodoxe şi le-a analizat în lumina Revelaţiei, a Sfinţilor Părinţi şi a Mărturisitorilor de credinţă ortodoxă, totdeauna în contact cu dogmatica romano-catolică şi protestantă. Au fost aprofundate şi temele majore ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, lucrările şi documentele Consiliului II Vatican şi ale diferitelor întîlniri interortodoxe şi intercreştine, acordîndu-se deosebită atenţie problemelor ecumenice, dialogului cu Bisericile Orientale Vechi şi cu Biserica Anglicană, ca şi documentele pregătitoare ale Sfîntului Sinod Panortodox ce va fi convocat.

Despre teologia morală se arată că ea nu se mulţumeşte numai cu principii, ci pătrunde în miezul problemelor practice ale credincioşilor şi clerului. Tot aşa, secţiunea practică, cu numeroasele sale discipline, oferă mereu Bisericii mijloacele practice pentru activitatea şi misiunea sa. De asemenea înduhovnicirea este mult apreciată nu numai în mănăstiri ci şi în şcolile teologice, exerciţiile duhovniceşti avînd ca bază textele patristice, cele mai bune dintre ele fiind traduse sub numele de „Filocalia".

Iată dar continuă introducerea, o teologei care nu este fără deficienţe, dar

care sileşte să pună în acord adevărul şi iubirea, în ambele fiind vorba despre Hristos, Care este, în acelaşi timp şi adevăr şi iubire. Căci o teologie care doreşte numai iubirea lucrează doar cu jumătate de Hristos. De aceea, teologia românească este fericită că este ortodoxă şi că lucrează pentru Ortodoxie, adică pentru Hristos cel neîmpărţit, pentru Biserica cea una, sfîntă, sobornicească şi apostolească, pentru toate valorile şi realizările spirituale ale Ortodoxiei. Dar iubirea pentru Ortodoxie nu o împiedică de a privi cu simpatie spre celelalte teologii creştine şi de a merge împreună cu ele pe drumul unităţii şi al unirii Bisericilor. Teologia ortodoxă tinde spre unitatea Bisericilor, a tuturor creştinilor pentru că ea vorbeşte în numele lui Hristos cel Unul, a Bisericii celei una şi apostolice şi pentru că progresul ştiinţei şi a tehnicii ca şi transformările sociale structurale din vremea noastră tind spre unificarea unităţii.

Teologia ortodoxă română, se spune mai departe, respiră atmosfera Evangheliei, dar şi viaţa poporului român ale cărui aspiraţii le-a înţeles şi le-a susţinut. Dar, cu toată vechimea începuturilor, ea este încă în perioada tinereţii sale, ale cărei imperfecţiuni le şi simte. Ea suferă uneori de lipsa unor informaţiuni complete, contactul cu teologii ortodocşi şi neortodocşi nu este bine urmărit, temele şi problemele fiind analizate după intenţii poate prea speciale. Teologia românească îşi dă însă seama de toate neajunsurile sale şi face eforturi spre a le depăşi şi a-şi clădi edificiul după venerabilul model al Sfinţilor Părinţi.

În încheiere introducerea arată că teologii ortodocşi români omagiază memoria tuturor predecesorilor lor. Prezintă însă omagiul lor mai ales Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, animatorul şi sfătuitorul celei mai fecunde perioade a teologiei noastre, teologie a vieţii şi a credinciosului purtător de Hristos, teologie a Logosului şi a lucrărilor transformatoare şi sfinţitoare ale inimii omeneşti.

Din cele de pînă aici se poate vedea între altele că tratarea diferitelor probleme se face pe secţiuni. Cea dintîi, secţiunea de teologie biblică, are trei capitole. Primul „La parole de Dieu dans la vie de l'Eglise. L'unité de l'Ecriture Sainte, base pour l'interpretation christologique de l'Ancien Testament (Cuvîntul lui Dumnezeu în viaţa Bisericii. Unitatea Sfintei Scripturi temei pentru interpretarea hristologică a Vechiului. Testament) a fost elaborat de P.C Părinte profesor Vladimir Prelipcean şi are următoarea împărţire: Unitatea Sfintei Scripturi; Unitatea Vechiului Testament; Biserica primelor veacuri şi Vechiul Testament; Raportul dintre Vechiul Testament şi Noul Testament; Legea veche, pedagog spre Hristos; Tipologia Vechiului Testament. Vechiul Testament în cultul ortodox şi în iconografia creştină: a) Vechiul Testament în cultul ortodox; b) Vechiul Testament în iconografia creştină, Vechiul Testament în doctrina Bisericii. Vechiul Testament oglindit în literatura veche a poporului român şi în onomastică. Vechiul Testament în antichitate. Vechiul Testament în creştinismul contemporan.

Cel de al doilea studiu al secţiunii biblice datorat P.C. Părinte profesor Grigorie Marcu este intitulat „La parole de Dieu dans la vie de l'Eglise selon le Nouveau Testament (Cuvîntul lui Dumnezeu în viaţa Bisericii, după Noul Testament). Tratează următoarele probleme: 1. Originea cărţilor Noului Testament, Valoarea istorică, raportul cu tradiţia orală; 2. Înomenirea Fiului lui Dumnezeu: Dovezi profane, dovezi bisericeşti, miracolul creştin; 3. Noul Testament în viaţa Bisericii: Cult, canoane, obiceiuri religioase; 4. Noul Testament în predică şi catehează, în argumentarea teologică, în pictura bisericească, în înţelepciunea populară, în onomastica românească etc.; 5. Apocrifele Noului Testament: cult, obiceiuri religioase, folclor; 6. Noul Testament şi problemele vechii societăţi; 7. Noul Testament şi problemele vieţii contemporane: ecumenismul, pericolul atomic, discriminarea rasială, colonialismul, consolidarea păcii, etc.

Cel de al treilea capitol „Les études bibliques dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine" (Studiile biblice în Biserica Ortodoxă Română) aparţine P.C. Părinte profesor Nicolae I. Nicolaescu şi în el autorul face o scurtă dar lămuritoare incursie în istoricul dezvoltării studiului biblic de la noi începînd cu Codicele de la Voroneţ şi cu Psaltirea Scheiană şi sfîrşind cu teologii din zilele noastre şi cu ultimele tipărituri ale Sfintei Scripturi. Este expusă constatarea că teologii ortodocşi români au convingerea fermă şi unanimă că Sfînta Scriptură cuprinde în limbaj omenesc însuşi cuvîntul lui Dumnezeu şi că adevăratul ei sens nu poate fi sesizat decît cu ajutorul Sfintei Tradiţii care completează şi explică acest cuvînt. Este arătată atitudinea Bisericii noastre faţă de diferitele probleme specifice studiului biblic, cum şi învăţătura

despre inspirația Sfintei Scripturi, împărțirea cărților, originalitatea, valoarea și autoritatea lor.

Cu studiul Părintelui profesor Nicolae I. Nicolaescu se încheie și prima secțiune de teologie biblică a cărții.

Secțiunea a doua, de teologie istorică, este deschisă de P.C. Părinte profesor Ioan I. Rămureanu cu studiul intitulat „La contribution des théologiens et des hristoriens de l'Eglise Orthodoxe Roumaine á la connaissance du développement hristorique de l'Eglise orthodoxe" (Contribuția teologilor și istoricilor din Biserica Ortodoxă Română la cunoașterea dezvoltării istorice a Bisericii ortodoxe).

După ce, într-o scurtă introducere, se arată că în dezvoltarea sa în cursul timpului școala teologică ortodoxă română s-a ocupat și de problemele de istorie bisericească, autorul împarte studiul său în două părți. Prima parte ridică problemele de istorie bisericească universală de după schisma din anul 1054, tratate tot de teologii români.

Cel de-al doilea capitol al acestei secțiuni este format de studiul P.C. Părinte profesor Milan Șesan și are următorul titlu: „Problémes d'histoire ecclésiastique dans les ouvrages des chercheurs orthodoxes roumains" (Probleme de istorie bisericească în lucrările cercetătorilor ortodocși români). Tratează despre manualele de istorie bisericească, apărute la români, despre studiile de metodologie, despre studii speciale de istorie și despre confesiunile neortodoxe.

Urmează apoi studiul PP.CC.PP. profesori Mircea Păcurariu și Alexandru Ciurea intitulat „L'historiographie de l'Eglise Roumaine et ses problémes actuels" (Istoriografia Bisericii Române și problemele sale actuale). Tratarea subiectului se face după următorul plan: A. Etapele de dezvoltare: I — Perioada analelor și cronicilor slave și românești, II — Perioada cronicilor bisericești, III — Istoriografia bisericească a epocii luminilor, IV — Istoriografia bisericească în sec. 19, V — Istoriografia bisericească în prima jumătate a sec. 20, VI — Istoriografia bisericească după 1948. B. Probleme actuale: I — Creștinismul românesc, II — Organizația canonică a Bisericii române, III — Mohanismul în Biserica Ortodoxă Română, IV — Introducerea limbii naționale în Biserică, V — Clerul ortodox român în slujba idealurilor naționale, VI — Uniația de la 1700, VII — Biserici și centre ortodoxe, VIII — Sfinții români, IX — Personalități ortodoxe române care au avut o însemnată activitate interortodoxă. C. Perspectivele viitorului.

Capitolul următor este laborat de P.C. Părinte profesor Ioan G. Coman și este intitulat „Préocupations patristiques dans la littérature théologique roumaine" (Preocupări patristice în literatura teologică românească).

La început autorul arată elementele ce stau la baza preocupărilor patristice în Biserica și literatura teologică românească: unii părinți și scriitori bisericești care s-au născut sau au trăit pe teritoriul țării noastre sau al celor învecinate în secolele IV-VI: Sf. Ioan Cassian, Gherman, Dionisie cel Mic, călugării sciți. Apoi episcopii Tomisului: Evangelicus, Philius sau Titus, Bretanio sau Vetranio, Gerontius, Theotimus I, Timotei, Theotimus II, Paternus și Valentinian și, de asemenea, legăturile strînse mai întîi a strămoșilor daco-romani și apoi a românilor cu Bizanțul și lumea greacă, ca și relațiile cu creștinismul slav. Capitolul tratează despre „Scrierile Sfinților Părinți și pietatea credincioșilor ortodocși, români", despre „Studiul Sfinților Părinți în teologia românească", despre „Contribuții la afirmarea și explicarea unor teme patristice actuale" și „Figuri patristice de actualitate ecumenică".

Secțiunea de teologie istorică se încheie cu studiul profesorului Alexandru Elian, intitulat „La Byzantinologie dans les préocupations de la théologie orthodoxe roumaine" (Bizantinologia în preocupările teologiei orodoxe române) în care, așa cum arată în încheiere, fără a avea pretenția de a fi prezentat exhaustiv studiile scrise la noi în legătură cu viața Bizanțului, a Bisericii și a teologiei bizantine, autorul exprimă speranța că lucrarea sa, cu datele pe care le conține, va putea totuși sugera cititorilor vitalitatea preocupărilor de bizantinologie din Biserica noastră.

Secțiunea a treia de teologie sistematică, este formată din cinci capitole. Primul „La théologie dogmatique dand l'Eglise Orthodoxe Roumaine des origines á nos jours" (Teologia dogmatică în Biserica Ortodoxă Română de la începutul pînă în zilele noastre) are ca autori pe PP.CC.PP. profesori Dumitru Stăniloae, Isidor Todoran, Nicolae Chițescu și Ioan I.Ică.

Studiul începe cu o scurtă introducere în care se arată că deoarece, după cel de al doilea război mondial Biserica Ortodoxă Română a trebuit să facă față unei situații noi care a obligat gîndirea Bisericii a ține

seama de complexitatea crescîndă a nivelului cultural superior, ca şi de noile raporturi sociale din ţară; deoarece, de altă parte, reapariţia mişcării ecumenice a obligat Bisericile a-şi reconsidera raporturile sub îndoitul aspect doctrinar şi practic şi de a dovedi o mai substanţială deschidere spirituală reciprocă, Biserica Ortodoxă Română a căutat să răspundă acestor întrebări, ele reflectîndu-se şi în teologia ei dogmatică din ultimii ani. Expunerea se face după următorul plan: I — Gîndirea dogmatică a Bisericii Ortodoxe Române înainte de înfiinţarea Facultăţilor de teologie, Vechi traduceri româneşti de lucări dogmatice, răspunzînd necesităţilor Bisericii din acele timpuri; Românii ajută la tipărirea în alte limbi a unor texte dogmatice ortodoxe; Dogmatica şi „învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie"; Dogmatica şi lucrările diaconului Coresi; Apărarea Ortodoxiei; Lucrările dogmatice ale Mitropolitului Varlaam al Moldovei în serviciul ortodoxiei româneşti; Preocupări dogmatice în scrierile Spătarului Milescu, a Stolnicului Cantacuzino, a savantului Dimitrie Cantemir în raport cu nevoile Bisericii Ortodoxe Române a epocii; Controversarea în jurul termenului „transubstanţiaţiune" şi cauzele ei. Antim Ivireanul şi Constantin Brîncoveanu; Polemica antiunionistă în sec. 19; Preocupări dogmatice în scrierile celor doi mitropoliţi: Veniamin Costache şi Grigorie IV. Importanţa traducerilor lor. II — Studii sistematice de dogmatică, ca urmare a înfiinţării seminariilor şi facultăţilor de teologie: Cursuri de dogmatică ţinute de Gheorghe Lazăr şi de succesorii săi la catedra de dogmatică a şcolii de teologie din Sibiu; Dogmatica lui Iosif Olariu şi necesitatea învăţămîntului teologic în Transilvania; Dogmatica lui Melchisedec. III — Cursuri (manuale) şi studii în folosinţa învăţămîntului superior la sfîrşitul sec. 19 şi începutul sec. 20; Dogmatică; Studii de dogmatică de Ştefan Saghiu şi Vasile Loichiţă; Lucrările de dogmatică ale Mitropolitului Irineu Mihălcescu; Catehisme, lucrări de dogmatică, traduceri în folosinţa facultăţilor (Manuale de dogmatică de Macarie, Silvestru de Canev, Hristu Andrutsos, Svetlov etc.) între cele două războaie. IV — Teologia dogmatică actuală. Problemele şi punctele sale de vedere: 1. Probleme de dogmatică şi simbolică ortodoxă, 2. Dogma şi spiritualitatea ortodoxă, 3. Dogma şi teologia actuală, 4. Teologie dogmatică şi simbolică. Manual spre folosinţa institutelor de teologie, 5. Ecumenismul în studiile de dogmatică. Caracterele şi perspectivele teologiei dogmatice şi simbolice în Biserica Ortodoxă Română.

Cel de al doilea capitol elaborat de Prof. Constantin Pavel este intitulat „Problémes de morale chrétienne dans les préocupations des théologiens orthodoxes roumains (Probleme de morală creştină în preocupările teologilor ortodocşi români). Tratează apostolatul social, orientarea actuală a preocupărilor morale, despre dimensiunile comunitare ale moralei creştine; morala creştină în slujba întăririi familiei, morala creştină şi popoarele în drum spre dezvoltare şi despre apărarea păcii, condiţie a poporului uman.

Urmează studiul semnat de P.C. Părinte profesor Ioan Zăgărean, cu titlul „Préocupations et problémes de morale chrétienne dans la théologie orthodoxe roumaine (Preocupări şi probleme de morală creştină în teologia ortodoxă română), în care autorul vorbeşte despre probleme şi preocupări de morală în trecut, despre probleme actuale la teologii ortodocşi români. Apoi despre morala creştină şi problema omului, astfel: 1. Sensul şi valoarea omului în concepţia creştină; 2. Omul ca persoană morală; 3. Afirmarea valorii vieţii. Teologia în slujba vieţii; 4. Creştinismul şi drepturile fundamentale ale omului. Condiţiile desăvîrşirii omului (munca, colaborarea etc.); 5. Concepţia creştină despre tehnică; 6. Umanismul creştin şi caracterele sale.

În continuare PP.CC.PP. profesori Petru Rezuş şi Corneliu Sîrbu prezintă studiul: „La théologie fondamentale roumaine (Teologia fundamentală română). În introducere autorii arată modul în care s-a dezvoltat teologia fundamentală română, autorii, titlurile şi conţinutul operelor lor, ca şi problemele de teologie fundamentală care formează obiectul de studiu în Institutele noastre teologice. Lucrarea propriu zisă tratează despre: I — Bazele credinţei creştine: 1. Fiinţa şi structura religiei; 2. Experienţa religioasă; 3. Esenţa şi structura Revelaţiei divine; 4. Etapele Revelaţiei divine supranaturale; 5. Substanţa Revelaţiei divine; 6. Raporturile Revelaţiei şi ale inspiraţiei; 7. Divinitatea Domnului nostru Isus Hristos; 8. Caracterele specifice, autenticitatea şi divinitatea creştinismului. II — Actualitatea teologiei fundamentale. Perspectivele teologiei fundamentale ortodoxe. Contribuţia Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Ultimul capitol al acestei secțiuni aparține P.C. Părinte profesor Emilian Vasilescu și este intitulat: „La théologie orthodoxe roumaine dans ses raports avec les religions non-chrétienne (Teologia ortodoxă română în raporturile sale cu religiile necreștine). Studiul începe prin afirmarea că și în Biserica Ortodoxă Română problema raporturilor dintre religia creștină și religiile necreștine se pune cu deosebită insistență, chiar prima Conferință panortodoxă de la Rhodos (1961) hotărîrd a fi înscrisă pe ordinea de zi a viitorului Prosinod al Bisericii Ortodoxe. Este prezentat apoi aportul adus nu numai de teologii ortodocși români ci și de alți cercetători și savanți începînd cu Spătarul Milescu și Dimitrie Cantemir și sfîrșind cu studiile de specialitate ale unor specialiști ca Vasile Pîrvan, Mircea Eliade, C.I. Giulian, Constantin și Hadrian Diacoviciu, M. Pippidi, I.I. Russu, I.G .Coman, etc. Se arată apoi caracterul mai mult decît tolerant al Bisericii Ortodoxe Române în a cărei istorie nu se poate găsi nici un caz de intoleranță sau persecuție religioasă, caracter care s-a păstrat pînă în zilele noastre. Autorul încheie spunînd că „orice ar fi în ceea ce privește Biserica Ortodoxă și în așteptarea Sfîntului și Mare Sinod Ortodox căruia îi aparține dreptul de a hotărî asupra raporturilor dintre Ortodoxie și religiile necreștine, ni se pare util numai un dialog interreligios practic, în legătură cu probleme precise, morale, umanitare, sociale. Dialogul ar putea obține rezultate deosebite oferind reprezentanților tuturor religiilor ocazia de a se cunoaște mai bine, de a învăța să aprecieze valorile unor alte religii decît cea a lor, de a face să le crească tezaurul spiritual și de a colabora fructuos pentru instaurarea unui climat de pace și bunăvoință de care să beneficieze întreaga omenire".

Ultima secțiune de „teologie practică" este formată tot din cinci studii, primul aparținînd regretatului profesor Liviu Stan. Este intitulat „Contributions des théologiens roumains aux problèmes de droit canon et leur position dans ce domaine" (Contribuția teologilor români în probleme de drept canonic și poziția lor în acest domeniu).

După ce indică perspectivele istorice ale dezvoltării dreptului canonic la români, autorul arată contribuția remarcabilă adusă de canoniștii români din trecut, iar apoi și pe cea a canoniștilor contemporani în diferite probleme de drept canonic.

Cel de-al doilea studiu este intitulat: „La littérature liturgique dans la théologie roumaine" (Literatura liturgică în teologia românească). Este scris de P.C. Părinte profesor Ene Branișteși arată dezvoltarea literaturii liturgice din Biserica noastră de la început pînă în sec.19; din sec. 19 pînă la înființarea facultăților de teologie; de la crearea facultăților de teologie pînă aproape de primul război mondial; în perioada dintre cele două războaie și în perioada actuală (după 1948).

Următorul studiu, aparține P.C. Părinte prof. Alexandru Moisiu și este intitulat „Problémes de théologie pastorale dans la litterature théologique roumaine de ces derniére décennies" (Probleme de teologie pastorală în literatura teologică românească a ultimelor decenii).

După ce într-o scurtă introducere vorbește despre dezvoltarea istorică a literaturii noastre pastorale începînd cu „Învățătura bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților", tipărită în anul 1710 de Mitropolitul Antim Ivireanul, autorul dezvoltă studiul arătînd că în prezent preocupările principale ale teologilor noștri vizează următoarele probleme: 1. Personalitatea și demnitatea preotului; 2 .Față de vocația preoțească; Preotul ca slujitor; Preotul ca păstor; Preotul ca predicator; 3. În slujba păcii; 4. În slujba cauzei unității noastre religioase și naționale și 5. Activitatea de apostolat social.

Al patrulea studiu „Prédication et prédicateur dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine" (Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română) este scris de P.C. Părinte lector Gabriel Popescu după următorul plan: Bazele activității predicatoriale în Ortodoxia românească. Importanța și locul predicii în Biserica Ortodoxă Română: Cultul și predica. Izvoarele predicii românești. Genurile predicatoriale cultivate în Biserica Ortodoxă Română. Cazaniile. Colecțiile de omilii. Traduceri. Predici originale. Reviste cu conținut omiletic. Pastorale. Teoria predicii: manuale studii, etc. Predicatorul în Biserica Ortodoxă Română. Figuri de mari predicatori în trecutul Bisericii Ortodoxe Române. Formarea preoților ca predicatori și statornicirea predicării. Chipul predicatorului ortodox român. Trăsăturile esențiale ale predicii în Biserica Ortodoxă Română în trecut și în zilele noastre.

Ultimul studiu al secțiunii de teologie practică este intitulat „L'enseignement religieux dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine (Învățămîntul religios în Biserica Ortodoxă

Română) fiind scris de P.C. Părinte prof. Dumitru Călugăr.

Volumul se încheie cu o „Sinteză culturală și ecumenică" (Synthèse culturalle et oecuménique) au cărei unic capitol a fost elaborat de P.C. Părinte prof. Ioan Bria, sub titlul „La théologie orthodoxe roumaine actuelle" (Teologia ortodoxă română actuală), cu următorul plan: 1. Perioada începuturilor, 2. Perioada formării culturii ortodoxe române, 3. Organizarea învățământului religios și teologic, 4. Între cele două războaie, 5. Ultimul sfert de secol. Teologia reînnoirii sau evoluției. Teologia în slujba patriei.

Autorul arată că teologia ortodoxă română actuală este bazată pe unele principii și se distinge prin caracteristici care ar putea fi formulate astfel: 1. Integrarea teologiei Bisericii, fapt care-i dă un dublu aspect tradițional și dinamic. 2. Deschiderea spre lume, 3. Principiul identității ortodoxiei românești. El încheie afirmînd că date precise, să dea seama de caracterul specific al spiritului, al originalității, al esenței spirituale a Ortodoxiei românești. Astăzi ca și odinioară, trăsătura esențială a ei este corelația organică a factorilor spirituali și sociali, a umanului și divinului, a destinului istoric și a veșniciei... Sfertul de veac care a trecut a îngăduit teologiei ortodoxe române de a se afirma grație luărilor de poziție și a unor lucrări de o remarcabilă valoare teologică și ecumenică. Noutatea epocii noastre constă în aceea că a reintegrat teologia ortodoxă românească în orizontul spiritual al Bisericii ortodoxe române și de a primi toate valorile autentice ale creștinismului și ale umanității. Teologia actuală este o necontenită reflexie asupra Bisericii și a lumii sesizate în unitatea lor existențială și istorică, o simbioză organică a tradiției și a gîndirii celei noi. Așa se explică dinamismul caracterului său și facultatea creatoare a stilului său. Tinerii teologi sînt chemați ca în lumina noilor exigențe să preia patrimoniul spiritual al Ortodoxiei românești spre a-l îmbogăți și a-l nuanța integrîndu-l în doctrinele actuale ale teologiei ecumenice".

Ne-am mărginit a înșira în majoritatea cazurilor doar planurile după care autorii au înțeles să trateze diferitele teme, socotind că este deajuns spre a ne da seama despre cele ce sînt scrise în amănunt. La tot cazul, nu putem să nu reafirmăm deosebita importanță și actualitate a cărții. Căci dacă pentru preoțimea ortodoxă română cele cuprinse în acest volum sînt lucruri în general cunoscute ca unele ce formează și materia învățămîntului nostru teologic superior, pentru cei cărora le este el adresat, ele sînt lucruri dacă nu chiar total, apoi desigur, prea puțin cunoscute și poate unele chiar rău cunoscute. De aici importanța și actualitatea cărții. Dar, făcînd această remarcă, socotim că sîntem datori a ne manifesta și bucuria pentru publicarea ei și de a ne exprima recunoștința față de Sfîntul Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru că, înțelegînd mersul au socotit necesar a face ca și Biserica noastră să fie mai bine cunoscută peste hotare, desigur, mai ales de Bisericile apusene, adică de Biserica romano-catolică și de cea protestantă. Aceasta pentru că amploarea și diversificarea contactelor interconfesionale, ca și a lucrării în cadrele Mișcării ecumenice sau a celorlalte organisme internaționale cu caracter bisericesc nu mai îngăduia lipsa de cunoaștere existentă în Apus în ceea ce privește Biserica noastră în dezvoltarea ei istorică, a aportului pe care ea l-a adus Teologiei, în genere, a perspectivelor de viitor și a modului de a înțelege colaborarea interconfesională. Făcînd aceste constatări, trebuie să insistăm și asupra competenței cu care autorii au tratat studiile ce formează cuprinsul volumului. În același timp remarcăm și spiritul critic și autocritic manifestat în prefața Institutului Biblic atunci cînd spune că „Prezentarea care urmează nu este identică pentru toate disciplinele. Criteriile variind după autori... Unii dintre autorii respectivi subliniază puțin prea mult contribuția lor, sau sînt prea mult elogiați de alții. Teologia este conștientă de imperfecțiunile sale și va depune necontenite strădanii pentru a le depăși și a-și înălța edificiul după venerabilul model al Părinților. Ea speră să o poată face prin acumularea și filtrarea de noi cunoștințe, prin curățirea inimii, prin iubire și rugăciune".

În fine, nu putem să nu evidențiem condițiile grafice impecabile în care volumul a apărut și nu i-am putea dori altceva decît ca, ajungînd în mîinile celor cărora le este destinat, să poată să-i facă a cunoaște, a înțelege și a iubi Biserica Ortodoxă Română și pe credincioșii ei.

Prof. Gheorghe Geția

WILLEM A. VISSER'T HOOFT, *Die Welt war meine Gemeinde. Autobiographie.* Vom Verfasser autorisierte Übersetzung aus dem Englischen von Dr. Heidi von Alten, München, R. Piper u. Co. Verlag, 1972, 453 pp.

Prefața (p. 5-6) prezintă mobilul (geneza) și scopul cărții. Acesta din urmă rezultă din următoarele mărturisiri ale autorului: „Am scris-o cu intenția de a achita cu aceasta o parte din datoria mea față de Mișcarea ecumenică". Hooft vrea să arate „ce este propriuzis Mișcarea Ecumenică". „Mișcarea ecumenică este mai mult decît numai o organizație a Bisericii — și anume o mișcare în care este vorba înainte de toate despre înțelegerea dintre om și om și despre gîndire creatoare". Cartea vrea să fie nu o istorie a Mișcării ecumenice, ci „raportul experienței unui bărbat, care a avut parte de privilegiul de a fi participat cincizeci de ani la viața ecumenică".

Cu toată această imediat mai sus redată intenție mărturisită a autorului, cartea sa are un dublu aspect, și anume: acela de *autobiografie* și de *carte istorică*.

Cartea lui Hooft este autobiografie cînd autorul ei raportează cronologic viața sa. Scrisă din perspectiva unei dimensiuni globale — ceea ce rezultă și din titlul ei — cartea cuprinde amintirile de viață ale lui Hooft, dar mai ales bilanțul vieții lui. Din cuprinsul ei se desprinde — direct sau indirect — personalitatea de mare activist bisericesc a lui Hooft, precum și activitatea sa în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor ca neobosit organizator și promotor al ideii ecumenice.

Este interesant să știm ce anume l-a îndreptat pe Hoof spre teologie: „Eu voiam să descopăr sensul mai adînc al vieții și să ajut celorlalți a-l descoperi... Credeam și speram că în această direcție stă pentru mine marea șansă de a dezvolta armonios viața mea și a transmite altora armonia" (p. 13 sq.).

Iată încă două mărturisiri tipice de factură autobiografică: „În cuvîntările și scrierile meie, teologia ocupă un spațiu considerabil. Și totuși eu nu eram niciodată teolog în sens adevărat" (p. 423). De asemenea: „În călătoriile mele am făcut cunoștință cu de necrezut diferiți oameni". (p. 431).

Cartea lui Hooft este carte istorică atunci cînd cititorul trăiește — împreună cu Hooft — istoria Mișcării ecumenice. Din cuprinsul ei se desprind interesante și judicioase caracterizări ale dezvoltării Mișcării ecumenice.

Astfel, cu privire la situația Mișcării ecumenice din anul 1948, autorul apreciază: „În anul 1948, anul întemeierii sale, Consiliul Mondial era... Încă mai departe orientat vestic... În consecință, Adunarea Generală nu putuse încă să dezvolte o perspectivă cu adevărat ecumenică, adică cuprinzătoare a lumii. În special Asia cerea de urgență un spațiu mai mare în gîndirea noastră".(p. 274; vezi și p. 287).

Cu privire la situația din 1954, autorul constată referindu-se la a II-a Adunare Generală de la Evanston, din 1954: „Treptat învățarăm să trăim laolaltă. A *rămîne* împreună, care fusese ideea centrală a primei Adunări Generale, se lăsa acum interpretată ca o *creștere*-împreună". (p. 306).

Cu referire la a III-a Adunare Generală de la New-Delhi, din 1961, autorul apreciază: Bisericile erau nu numai hotărîte a rămîne laolaltă — ca la Amsterdam — și a crește laolaltă — ca la Evanston —, ci a ieși afară în lupta lumii pentru dreptate socială și pace universală (p. 383). De asemenea: „astfel, a treia Adunare Generală din 1961 se străduia să împlinească țelul de a face din Consiliul Mondial al Bisericilor un real Consiliu Mondial. Că ea se întruni în Asia, nu era o întîmplare... Aceasta subliniază recunoașterea că noi trebuie să învățăm a nu gîndi așa de mult „occidental", cît mai ales universal" (p. 372).

Către sfîrșitul expunerii sale, autorul se întreabă: „Este Mișcarea ecumenică de la 1970 comparabilă încă mai ales cu începuturile ei? Este poate pe punctul de a deveni ceva cu totul altfel? Nu este cu totul ușor a da un răspuns întrebării". (p. 442).

După aprecierea lui Hooft, *noua orientare* a Mișcării ecumenice constă în faptul că *a început să aprecieze altfel raportul Bisericii cu lumea*. Este vorba despre o mutare de accent și despre o nouă coordonare a priorităților cu scopul de a elibera Creștinismul instituțional din captivitatea gîndirii instituționale și a-l întoarce spre slujirea fără rezerve față de omenire.

Cu privire la un aspect al istoriei Mișcării ecumenice, se referă și această constatare: „Problema eshatologică — și anume problema despre raportul Împărăției lui Dumnezeu cu istoria omenească și despre raportul nădejdii definitive cu nădejdea lumească — este problema centrală a teologiei moderne și a dominat discuția ecumenică începînd cu Conferința de la Stockholm din 1925" (p. 297).

Autorul își încheie cartea cu cuvintele semnificative ale lui William Temple: „Chiar dacă chestiunea noastră ar suferi peste tot înfrîngeri, noi am trebui să slujim încă mereu, căci la aceasta ne-a chemat

Dumnezeu, şi vom şti apoi totdeauna, chiar dacă n-am putea vedea aceasta, că El va ajunge totuşi prin serviciul încredinţat nouă la scopul şi ţelul Său" (p .445).

Din cuprinsul cărţii se desprind şi etapele principale ale dezvoltării ideii de *societate responsabilă*. Încă în anul 1939 se vorbia în cadrul Mişcării Ecumenice despre „răspunderea întregii omeniri pentru tot pământul" (p. 138). La începutul anului 1948, în şedinţa de la Londra pentru pregătirea Secţiei „Biserica şi dezvoltarea ordinei sociale", s-a ivit în discuţii termenul *„societate responsabilă"*, expresie care în următoarele două decenii a rămas o noţiune esenţială a discuţiei ecumenice despre problema socială (p. 246 sq.). Noţiunea de „societate responsabilă" a fost apoi elaborată la Amsterdam (1948) (p. 443). Pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor, această noţiune constituie un criteriu şi o călăuză pentru o gîndire şi acţiune socială pozitivă (p. 257).

În 1947, Hooft apreciază că „Bisericile europene începură în fine a descoperi răspunderea lor în faţa lumii" (p. 259). În aprilie 1949, a avut loc la New York un simpozion cu tema: „Răspunderea creştină în problemele internaţionale". Într-un Memorandum din 1950, Hooft spune: „Trebuie să ne străduim a vorbi responsabil pentru toată comunitatea" (p. 269; vezi şi p. 251, 263, 377, 421 şi 438). Totodată, el subliniază: „Nu trebuie să uităm că simburele noţiunii de „societate responsabilă", care ne clarifică sarcina noastră în lume, este răspunderea noastră în faţa lui Dumnezeu. Orice altă răspundere se deduce din ea" (p. 444).

Trebuie să menţionăm în chip deosebit faptul că *autorul acordă o atenţie specială Ortodoxiei*, căreia îi atribuie *o pondere considerabilă în cadrul Mişcării ecumenice*.

În primul rînd Hooft respinge insinuarea unor teologi occidentali că Ortodoxia s-ar fi pietrificat (Cf. p. 83). Apoi, în cuprinsul cărţii i se dedică Ortodoxiei un capitol special şi extins: „Importanţa Ortodoxiei" (p. 306-333). Aici îşi exprimă regretul participării reduse a Bisericilor Ortodoxe la prima Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi evidenţiază contribuţia arhiep. Germanos, prof. H. Alivisatos şi prof. St. Zankow în cadrul Mişcării ecumenice. Apoi relatează despre vizitele sale în Grecia, Istambul, Cairo, Alexandria ş.a., despre luarea legăturii cu Biserica Ortodoxă Rusă, precum şi despre vizitele în România, Jugoslavia şi Bulgaria.

Hooft subliniază faptul că încă la 1909, Sf. Sinod de la Constatinopol a hotărît să propună celorlalte Biserici formarea unei alianţe bisericeşti sau a unui consiliu al Bisericilor. Ceea ce constituie „cea dintîi iniţiativă bisericească de acest fel în istorie" (p. 322). Deci, Ortodoxia a desfăşurat o acţiune de pionerat în cadrul Mişcării ecumenice (p. 323).

Cu referire la a IV-a Adunare Generală de la Uppsala (1968), Hooft, observă: „Contribuţia ortodoxă deveni o parte esenţială a lucrului Conferinţei generale"; „lucrul nostru nu putea fi cu adevărat ecumenic fără participarea deplină a Răsăritului" (p. 333).

Referiri la Biserica noastră găsim la p. 247, 307, 326, 329, 331, 373, 376; vizita sa în România o prezintă la p. 329 sq.

Este demnă de menţionat şi prevenirea lui Hooft asupra primejdiei sincretismului: „Sincretismul îmi apăru de fapt ca una din cele mai puternice ispite ale timpului nostru, nu numai în Asia, ci şi în Vest. Într-un studiu cu această temă, am încercat să arăt că sincretism şi Creştinism biblic sînt incompatibile" (p. 294; vezi şi p. 383).

După aprecierea lui Hooft, Mişcarea ecumenică este o mişcare aşa de complexă, încît n-are pereche în istorie (p. 261). „Bisericile şi creştinii s-au adunat. Acest lucru s-a născut pentru că Dumnezeu ne-a chemat la aceasta şi noi am trebuit numai să răspundem" (p. 444). „Ideea fundamentală a mişcării ecumenice era comunitatea cea una, nedespărţită a tuturor creştinilor" (p. 337).

Cum este şi firesc, din carte se desprind multe principii preţioase pentru acţiunea în cadrul ecumenismului. Din aceasta, reţinem pe cele ce ni s-au părut mai importante: „comunitatea trebuie să aibă o substanţă. Ea se întemeiază pe convingeri comune şi există pentru a depune mărturie în comun" (p. 371). Unicul Centru al Mişcării ecumenice este Domnul nostru (p. 339). Cu cît sîntem mai aproape de Hristos, cu atît sîntem mai strîns legaţi întreolaltă (p. 387). „Unitatea nu se lasă forţată" (p. 428). Structurile ecumenice „trebuiesc să fie în continuu adaptate la noile sarcini şi la noile situaţii" (p. 444). „Avem nevoie de o înnoire spirituală" (p. 285). Biserica este chemată la re-încreştinare ca să-şi poată împlini misiunea sa (p. 387). În fine: „inimă şi mînă nu pot renunţa la cap. A sluji uneşte numai dacă s-a înţeles asupra esenţei serviciului ce trebuie adus" (p. 37).

În legătură cu *teologia ecumenică*, Hooft preconizează: „Sarcina ecumenismului nu putea să fie a produce o teologie de compromis..., ci numai a prezenta în fața tuturor Bisericilor substanța credinței creștine. Prin Evanston, Consiliul Mondial dădu să se cunoască deja în stadiul său de început că Mișcarea ecumenică nu se ocupa cu un relativism superficial, ...ci lupta pentru ca într-o redescoperire comună a bogăției depline a credinței să dobîndească o înnoire a Bisericilor și prin aceasta unitatea" (p. 299).

Reține atenția și acest principiu: „Biblia tace, dacă vrem s-o silim la a da răspuns la întrebările noastre. Ea vorbește, dacă căutăm cu rîvnă adevărul lui Dumnezeu. Nu este deciziv dacă noi citim Biblia evlavios sau istoric și critic, ci dacă noi o citim raportată la mine sau la Dumnezeu" (p. 66).

Cu privire la problema *păcii*, reținem următoarele sublinieri și principii: *Biserica trebuie să fie un element unificator*. În fața puterilor care lucrează nu pentru pace, ci pentru război — „ar trebui să găsim o putere, care să fie mai tare decît puterile dezagregării. Ar trebui să dovedim că în Biserica Creștină există o dinamică împăciuitoare, aducătoare de pace". „Abia dacă noi ca creștini am fi împăcați unul cu altul, am putea lucra pentru marea împăcare a popoarelor" (p. 228); „pace fără încredere nu este cugetabilă și încredere nu fără atenție față de convingerile celuilalt" (p. 331).

Privită în ansamblu, cartea este importantă și utilă nu atît pentru că ne oferă datele biografice ale lui Hooft, ci mai ales pentru că ne pune la dispoziție date fundamentale pentru alcătuirea istoriei Mișcării ecumenice din timpul respectiv, avînd în vedere întrepătrunderea organică dintre viața și activitatea lui Hooft și mersul acestei mișcări. Cartea constituie — în mare parte — o istorie a Mișcării ecumenice. În orice caz, alcătuirea unei istorii a lumii și a Bisericii din acel timp poate profita mult din consultarea acestei cărți.

Valoarea cărții ar fi crescut și mai mult, dacă din perspectiva trecutului autorul ar fi proiectat priviri spre viitorul Mișcării ecumenice. Or, așa ceva lipsește aproape cu totul. L-am fi voit pe Hooft — cel puțin în aceeași măsură — ancorat în perspectiva viitorului, adică să ne arate cum vede dînsul perspectivele de viitor ale ecumenismului. Căci prospețimea, vigoarea și puterea de realizare a ecumenismului depind și de măsura în care el se avîntă către viitor!

De încheiere, am sublinia următoarele: Pe lîngă tensiunea creatoare spre viitor, Mișcarea ecumenică trebuie să țină cumpăna dreaptă între activism creator și substanță teologică, ambele grefate armonios pe situația actuală a lumii. Numai în felul acesta ea își poate defini, activa și păstra actualitatea și substanța specifică!

Bună și necesară pentru cunoașterea Mișcării ecumenice, cartea lui Hooft este totodată instructivă și edificatoare. Ca atare, ea se citește cu mult folos.

Pr. prof. CORNELIU SÎRBU

Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei. Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, 453 pp., format 34×24 cm.

De la început ne vedem obligați a mărturisi că lucrarea pe care încercăm să o prezentăm este deosebită din toate punctele de vedere, și din cîte cunoaștem, o lucrare de gen unică la noi, o lucrare cu caracter monografic al cărei scop este de a înmănunchia într-un tot unitar și a face cunoscute tuturor neprețuitele comori de artă bisericească, cuprinse în arhitectura, pictura murală, icoanele, broderiile, argintăria și mobilierul bisericilor și mănăstirilor aflate pe teritoriul Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

În această prefață, după ce arată că „în poieni învăluite de farmecul îmbietor al codrilor, în văi ocrotite de munți și dealuri, în locuri de taină și liniște odihnitoare, străjuiesc de veacuri biserici și mănăstiri înălțate prin osîrdia voievozilor, dregătorilor domnești sau dreptmăritorilor creștini". Înalt Prea Sfinția Sa vorbește despre impresia pe care vederea acestora a avut-o asupra vizitatorilor veniți din toată lumea care „au rămas adînc uimiți de măreția lor monumentală și de minunata lor frumusețe". În aceste monumente istorice bisericești „deslușim ideile și sentimentele adînci ale celor ce au trăit înainte de noi... ele îndreaptă gîndul nostru spre ctitorii din a căror conștiință românească și ortodoxă au odrăslit ele... voievozi însuflețiți de dragoste pentru glia strămoșească... vlădici cu bun chip... dregători dreptcredincioși". Apoi „la meșterii constructori și la zugravii care cu hărnicie pilduitoare au înălțat și înfrumusețat aceste sfinte lăcașuri renumite în toată lumea... la rolul cultural pe care

aceste așezăminte călugărești l-au îndeplinit în trecut...". Se arată că „în jurul unor ctitorii voievodale au viețuit meșteri ingenioși de la care au rămas valoroase obiecte de cult făurite din metale prețioase, meșteri renumiți în arta broderiei în fire de aur și argint, autorii epitafelor care constituie un adevărat tezaur artistic al patrimoniului nostru național, sculptori în piatră și în lemn, de la care au rămas renumite pietre funerare și jilțuri, zugravi talentați a căror nume trebuie căutate cu îndelungată zăbavă pe icoane și fresce". Că „la unele mănăstiri au fost așezate tiparnițe la care s-au imprimat cărți de cult, pravile și cărți de îndrumare creștinească" și că „încă din veacurile 14 și 15, pe lîngă unele mănăstiri au ființat diferite școli în care se pregăteau dieci și slujitori bisericești; la aceste școli au ostenit dascăli vestiți care în desfășurarea culturii bisericești a Moldovei au adus bogate contribuții". Dar „vitregia vremurilor de altă dată la care s-a adăugat de multe ori și nepăsarea unor oameni, au pricinuit răni dureroase monumentelor noastre bisericești... Astăzi, prin conducerea statului nostru, în cadrul stăruitoarei și patrioticei acțiuni de protecție, consolidare și restaurare a monumentelor istorice din țară, desfășoară prin Departamentul Cultelor, Direcția Monumentelor Istorice și de artă și din Mitropolia Moldovei și Sucevei, o impunătoare acțiune de restaurare a bisericilor și mănăstirilor, monumente istorice, din Moldova... Astfel, rînd pe rînd lăcașuri de închinare din Moldova ca bisericile Golia, Barnovschi, Nicorița, Sf. Teodori-Iași, Sf. Gheorghe-Hîrlău, Sf. Dumitru-Hîrlău Sf. Gheorghe-Botoșani, Sf. Ioan-Piatra Neamț, Ruginoasa-Pașcani, Borzești, Rădeana și Precista-Bacău, Baia, Voroneț, Humor, Arburea-Suceava, Sala gotică-Iași, precum și mănăstirile: Neamț, Moldovița, Sucevița, Dragomirna, Slatina, Agapia, Cetățuia, Bistrița, Secu, ș.a., și-au recăpătat în urma lucrărilor efectuate pînă acum, înfățișarea de odinioară". Dar „odată cu lucrările de restaurare efectuate la bisericile și mănăstirile monumente istorice din Moldova, a început și o acțiune tot mai susținută de popularizare a acestor comori de artă veche românească.- În Editura Academiei Republicii Socialiste România, în Editura Tehnică și în Editura Meridiane, cum și prin grija Direcției Monumentelor Istorice și a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, au apărut diferite monografii istorice asupra unora din cele mai importante monumente. În același timp, s-au publicat în diferite reviste studii în legătură cu obiecte de cult — vase liturgice, broderii, icoane, manuscrise, cruci, etc. — păstrate cu grijă în biserici și mănăstiri". În continuare Înalt Prea Sfinția Sa arată că deși prin aceste apariții cercetătorii bibliotecilor au la dispoziție, așadar material bibliografic îndestulător pentru a dobîndi cunoștințe bogate și variate referitoare la arhitectura și pictura bisericoască și la obiectele de cult cu valoare istorică și artistică din colecțiile bisericești... O carte nouă care să dea călătorului cunoștințe despre fiecare moment bisericesc important în parte dar, în același timp, și o viziune de ansamblu în legătură cu arhitectura și pictura bisericească din Moldova, precum și rolul cultural-bisericesc îndeplinit de mănăstiri în trecut era adînc simțită. Starea aceasta de necesitate a constituit un factor important în pregătirea și tipărirea acestei cărți. Un grup de cercetători de la Institutul de Istorie a Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Iași și un grup de profesori și clerici din Mitropolia Moldovei și Sucevei, la inițiativa noastră, au alcătuit potrivit indicațiilor date de noi, 82 de monografii asupra monumentelor istorice bisericești, din Moldova, pe care le considerăm mai importante din punct de vedere istoric și mai expresive din punct de vedere artistic, spre care se îndreaptă tot mai mulți vizitatori". Fiecare monografie este însoțită de ilustrații — aspecte generale și detalii — care ajută cititorul la fixarea temeinică a cunoștințelor căpătate prin lectura volumului". Și după ce spune că „introducerea din fruntea volumului a fost întocmită, la invitația noastră, de Dl. V. Drăguț și D-na. Corina Nicolescu, profesori la Institutul de Arte Plastice N. Grigorescu din București", că „cuprinsul volumului se încheie cu bibliografia selectivă, lista ilustrațiilor, lista colaboratorilor și cu un scurt rezumat în limba franceză", Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit sfîrșește prefața cu următoarele cuvinte: „Cu nădejdea nezdruncinată că acest volum editat de Mitropolia Moldovei și Sucevei are menirea funcțională a unui ghid, că într-o bună măsură contribuie la reîmprospătarea, îmbogățirea și fixarea cunoștințelor în legătură cu monumentele istorice bisericești, din Moldova, aducem prinos de aleasă cinstire conducerii noastre de stat pe de o parte, pentru sprijinul acordat la editarea acestui volum, iar pe de altă parte pentru atenția arătată monumentelor isto-

rice bisericești, cu încredințarea că vom veghea la gospodărirea și buna păstrare a bisericilor și mănăstirilor restaurate și reînnoite. Folosirea și păstrarea moștenirii culturale bisericești cu atenție și bună chivernisire ,spre a dăinui și după noi, este o îndatorire pe care o impune conștiința noastră patriotică".

După această prefață din care putem desprinde mai ales sentimente de iubire pentru trecutul plin de glorie al țării Moldovei și grija pentru păstrarea și perpetuarea monumentelor ei istorice și artistice bisericești, urmează „Introducerea" formată din două studii. Cel dintîi „Arhitectura religioasă, pictura murală" aparține prof. Vasile Drăguț, iar cel de al doilea, intitulat „Icoane, broderii, argintării, mobilier", este semnat de conf. univ. dr. Corina Nicolescu.

Întocmite cu competența specialistului în materie, aceste introduceri ne ajută să înțelegem modul în care s-a dezvoltat în Moldova, în primul rînd arhitectura bisericească, iar apoi și celelalte arte frumoase legate de trăirea religioasă.

Profesorul dr. Vasile Drăguț începe expunerea cu afirmația că „Istoria arhitecturii religioase din Moldova poate fi considerată — și nu ar fi o figură de stil gratuită — o adevărată cronică a Moldovei însuși, a aspirațiilor și zbuciumului său pe un răstimp de mai multe secole. Dincolo de orice fals patriotism local, arhitectura din Moldova trebuie considerată și prețuită ca una dintre cele mai originale și expresive sinteze artistice din întregul spațiu european, ilustrînd capacitatea poporului nostru de a se racorda la marile mișcări de cultură și civilizație din Occident și din Orient, ilustrînd în mod nuanțat polivalențele unui univers artistic plin de fantezie, dar pururi armonios și echilibrat, stăpînit de legile unui clasicism funciar". În continuare se arată că dacă „pentru lumea turistică teritoriul de artă al Moldovei este o descoperire recentă, fiind astăzi de universal prestigiu grupul de biserici ce păstrează picturi murale exterioare", trebuie „să se aibă în vedere faptul că arhitectura și arta moldovenească în general a entuziasmat pe mari istorici de artă cu multe decenii înainte: austriacul Josef Sztrigovsky, spaniolul Puig y Cadafalch, francezii Charles Diehl, Henri Focillon, Gabriel Huillet, Paul Henry, André Graber, englezul David Talbot Rice, germanul Ph. Schweinfurth, rușii Victor Lazarev și Mihail Alpatov". Dintre savanții români cu studii fundamentale în aceste probleme sînt amintiți Nicolae Iorga și George Balș „cărora le revine importantul merit de a fi statornicit în conștiința științifică românească respectul datorat acestor mărturii nestimabile prin frumusețe și semnificații istorice".

După această parte cu caracter introductiv, Prof. Drăguț intrînd în tratarea subiectului justifică afirmația făcută chiar din primele rînduri că „arhitectura veche din Moldova, poate fi considerată ca o cronică a statului însuși". „In fapt — zice domnia sa — primul monument de piatră al Moldovei, biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, ctitoria prezumată a lui Bogdan I întemeietorul, reprezintă un adevărat act de naștere al arhitecturii culte din Moldova. Semnificația sa este multiplă, pentru că de acest monument se leagă de asemenea ideea de neatîrnare politică și religioasă să nu uităm că înfruntînd puterea ambițioaselor regate feudale catolice vecine, Ungaria și Polonia ,Moldova și-a afirmat independența și cu ajutorul ierarhiei religioase ortodoxe, înălțarea bisericii din Rădăuți avînd valoarea unei îndrăznețe proclamații". Iar din punctul de vedere al concepției arhitecturale „...deși ne aflăm în fața primului monument construit din materiale durabile, biserica Sf. Nicolae din Rădăuți oferă o surprinzătoare sinteză între arhitectura de tradiție bizantină — de la care preia compartimentarea rituală a spațiului interior și centralizarea compozițională a naosului — și arhitectura gotică — de la care preia mijloacele de construcție" elementele de mondenatură și plastică arhitectonică. Această sinteză prefațează, în mod genial, evoluția arhitecturii din Moldova pentru mai multe secole, ctitoria lui Bogdan I constituind nu doar un punct de plecare ci un veritabil prototip mereu prezent în mintea constructorilor din Moldova".

Din cele de mai sus înțelegem că biserica Sf. Nicolae, este prima, e cea mai veche biserică din Moldova. De fapt monografia pe ea o prezintă mai întîi.

Urmărind însă dezvoltarea în timp a arhitecturii bisericilor din Moldova, autorul arată apoi că „Al doilea prototip al arhitecturii din Moldova este mica biserică Sfînta Treime din Siret. Construită cu probalitate în epoca lui Petru Mușat, grațiosul monument introduce pentru prima oară în Moldova planul triconc, de origine sud-

dunăreană, intermediar fiind, neîndoielnic, Țara Românească. Tehnica de construcție cu folosirea pietrei de carieră, dovedește adoptarea procedeelor curente în arhitectura gotică din Transilvania vecină...". Dar „dincolo de tot ceea ce constituie element de împrumut, biserica Sf. Treime din Siret se impune atenției printr-o autentică originalitatea care rezultă din noutatea îmbinării procedeelor, din subordonarea acestora unei viziuni artistice în care forța se asociază grațiosului". Vitregia sau „nestatornicia vremurilor" cum și „calamitățile naturale" au făcut ca monumentele construite atît în timpul domniei lui Petru Mușat cît și în ceea a lui Alexandru cel Bun să nu mai fie, existența lor fiind cunoscută doar din documentele vremii. Astfel sînt: vechea mănăstire a Neamțului, mănăstirea Humor, mănăstirea Sf. Nicolae din Poiană, mănăstirea Bistrița, mănăstirea Tazlău, biserica Sf. Paraschiva din Roman și altele. Ele trebuiesc însă amintite deoarece „au constituit premizele necesare ale cristalizării stilului arhitectonic din vremea lui Ștefan cel Mare" și deoarece „...întregesc tabloul unei epoci în care s-a construit mult, caracteristic fiind efortul de asimilare a procedeelor tehnice și a formelor decorative de sorginte gotică".

Cea de a treia etapă a dezvoltării arhitecturii din Moldova este cea din epoca lui Ștefan cel Mare. Această epocă „debutează cu o perioadă în care principala preocupare a fost apărarea țării și întărirea frontierelor împotriva amenințătorului pericol otoman.

Această grijă s-a manifestat prin „impresionantele campanii de construcție și de amplificare a vechilor cetăți" care „au oferit meșterilor din Moldova un larg front de lucru, afirmîndu-le meșteșugul, familiarizîndu-i cu mijloace din cele mai variate. Perioada aceasta s-a întins pe răstimpul a trei decenii, din 1457 pînă la 1478, cînd „întreaga atenție a domniei s-a concentrat asupra edificiilor militare și civile, monumentele religioase constituie acum fiind puține la număr și nu întru totul reprezentative". Ca exemple de arhitectură bisericească din acest răstimp sînt date bisericuța din Lujeni a cneazului Vitold și bisericuța din Dolhești Mari, ctitorie a hatmanului Șendrea, în ambele păstrîndu-se „amintirea bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți, în forme simplificate, dar concludente pentru puterea tradiției. Ar mai fi fost și vechea mănăstire a Putnei, ctitorită de Ștefan cel Mare în 1468 ,dar care a dispărut, dar „Cercetările arheologice au demonstrat de curînd că ea încununa procesul de evoluție anterior valorificînd planul triconc inaugurat la biserica Sfînta Treime din Siret și dezvoltarea de-a lungul axei longitudinale, principiu aplicat întîia oară la biserica mănăstirii Moldovița. Despre această dispărută biserică a mănăstirii Putna autorul studiului spune că ea „statornicește planul marilor biserici mănăstirești din Moldova, plan caracterizat prin introducerea unui spațiu funerar între pronaos și naos — așa numita gropniță — și prin adăugarea pe latura de vest a unui exonartex. Autoritatea acestui tip de plan păstrată peste două secole, trebuie pusă în legătură cu prezența aici, a mormîntului lui Ștefan cel Mare care conferea Putnei o complexă semnificație, valoarea de simbol al statului însuși". Dar epoca „în care s-a cristalizat pe deplin stilul din Moldova în arhitectură a început în anul 1847, odată cu construirea bisericilor Sfînta Cruce din Pătrăuți și Sfîntul Procopie din Milișăuți". În această perioadă, constructorii din Moldova sînt preocupați „și de rezolvarea problemei spațiului funerar" care „impune supradimensionarea în lărgime a pronaosului, soluție care în aceeași vreme apare și la monumentele din Țara Românească". Iar în continuare spune că „subliniind originalitatea acestei soluții care nu se regăsește nicăieri în cadrul arhitecturii Orientului creștin, fiind caracteristică numai pentru țările române, punctăm un element de unitate în preocupările constructorilor români care obligă la adîncirea studiilor comparative dintre arhitectura Moldovei și a Munteniei vecine. Tot atît de originală este și gropnița, inaugurată la Putna, ea reapare la biserica Înălțarea Domnului de la mănăstirea Neamț, monument care fixează definitiv tipul de biserică mănăstirească din Moldova". Apoi, după ce face unele considerații referitoare la organizarea spațială în arhitectura bisericească din Moldova, la întrebuințarea arcelor diagonale, la plastica arhitectonică, la folosirea ceramicei smălțuite, prof. Drăguț încheie astfel cele spuse despre epoca lui Ștefan cel Mare". „Considerată în ansamblu, arhitectura epocii lui Ștefan cel Mare face necesară evocarea întregului fenomen artistic care a rodit în Moldova în acea jumătate a secolului al 15-lea, fenomen uimitor prin diversitate și prin deplina maturitate a fiecăruia dintre ramurile sale. Amintind, fie și în treacăt, excepționala strălucire la care a ajuns pictura murală, broderia, miniatura, sculptura funerară,

amintind înaltele exigențe culturale ale epocii, vom înțelege mai ușor îndrăzneața sinteză operată de constructorii din Moldova, rafinamentul decorației, originalitatea expresiei. În acest sens trebuie nuanțată concluzia lui G. Balș care afirma: „s-a putut caracteriza biserica din Moldova ca fiind un plan bizantin executat de mîini gotice și după principii în parte gotice". Într-adevăr, recunoscînd importanța împrumuturilor din arta bizantino-balcanică și din arta gotică, va trebui să avem, în primul rînd, în vedere originalitatea prelucrărilor locale, spiritul autohton al organizărilor spațiale, măsura umană a dimensiunilor arhitectonice, caracterul tehtonic al decorației, calități care fac necesară considerarea monumentelor epocii lui Ștefan cel Mare ca opere reprezentative pentru geniul artistic românesc în general, corespondențele lor cu realizările artei populare fiind mai mult decît evidente". După moartea lui Ștefan cel Mare, viața artistică din Moldova decade, singurele edificii care merită a fi amintite sînt biserica Sf .Gheorghe a mănăstirii Sf. Ioan cel Nou de la Suceava și biserica din satul Păuhăuți. Spre deosebire de această epocă, domnia lui Petru Rareș (1527-1538 și 1541-1546) a însemnat o epocă de noi și valoroase realizări în arhitectură, cele mai reprezentative piese fiind, fără îndoială bisericile mănăstirilor Humor (ctitorie a logofătului Teodor Bubuioq din anul 1530) și Moldovița (1532). Prof. dr. V. Drăguț le concretizează astfel: „Admirabil proporționate, cele două monumente evocă îndeaproape virtuțile arhitecturii din timpul lui Ștefan cel Mare, dar se individualizează prin folosirea pridvoarelor deschise și mai ales, prin decorația fațadelor. Într-adevăr, în locul jocului de materiale aparente, în locul decorului de arcade, firide și ocnițe, în locul ceramicii smălțuite, monumentele epocii lui Petru Rareș folosesc pictura murală ca principal, chiar ca unic mijloc de împodobire a fațadelor. Decurge de aici o profundă modificare a raporturilor dintre monumente și mediul ambiant, cromatismul puternic al decorației exterioare conferind bisericilor lui Petru Rareș o capacitate sporită de emoționare, la aceasta contribuind și expresia proprie a programului iconografic. Pentru a înțelege imaginea arhitecturii din epoca lui Petru Rareș, trebuie să menționăm și pătrunderea influențelor renascentiste, în special la ancadramentele interioare, o operă cu caracter excepțional fiind pisania bisericii Sf. Dumitru din Suceava". Anii care au urmat nu au adus înnoiri fundamentale în peisajul arhitecturii din Moldova", iar „cu biserica mănăstirii Sucevița, mîndră ctitorie a boierilor Movilești (1582-1584), arhitectura vechiului stil din Moldova ajunge să consume ultimele sale momente de strălucire... Păstrînd toate elementele de plan și de elevație caracteristice marilor biserici de mănăstire din Moldova, Sucevița exprimă totodată o deschidere către influențele venite din Țara Românească, influențe manifestate, deocamdată, prin prezența celor două pridvoare laterale, prevăzute cu arcade largi pe coloane de cărămidă... monumentul care exprimă cel mai bine orientarea muntenizantă a arhitecturii din Moldova fiind biserica mănăstirii Secu, zidită în anul 1602". Caracterizînd „global" secolul al 17-lea autorul, pe fondul tradițional fiind acum altoite numeroase forme artistice noi împrumutate fie din Țara Românească, fie din lumea barocului, fie din orientul islamic. Toate aceste elemente contribuie la o excepțională diversificare a arhitecturii din Moldova care nu mai reușește să închege un stil unitar, dar, trebuie să se sublinieze faptul că, chiar și în aceste condiții, există un anume spirit comun care determină, dacă nu o unitate stilistică, în orice caz un univers original propriu numai Moldovei O altă caracteristică a secolului al 17-lea este efortul de fortificare a ansamblurilor mănăstirești și chiar a bisericilor...", cele mai remarcabile monumente arhitectonice fiind biserica mare a mănăstirii Dragomirna, apoi construcțiile din timpul domniei lui Miron Barnovschi (1626-1629), cînd se înregistrează „cea mai mare densitate de monumente din întreaga istorie a Moldovei" și biserica Trei Ierarhi din Iași. „Construită în anul 1639, meșter principal părînd a fi Ianache Etisi din Constantinopol, biserica Trei Ierarhi reprezintă monumentul culminant al decoratismului de tip caucazian care invadează în întregime fațadele cu o horbotă nemaivăzută în reliefuri poleite". Ar mai fi de amintit biserica Goliei și Cetățuia lui Duca Vodă (1672).

În ce privește secolul 18 „fizionomia arhitecturii din Moldova s-a schimbat continuu, asimilările din formele decorative muntenești, baroce, otomane (așa-numitul baroc constantinopolitan) și neoslavice contribuind în mod variabil la particulara înfățișare a monumentelor". Sînt amintite ca monumente reprezentative biserica Sfinții Teodori (1761), biserica Sfîntul Gheorghe a vechii mitropolii (1761) și

biserica Curelari „toate decorate cu pilaștri, arcaturi oarbe polilobate, mici frontoane ornamentale, etc.". Acest interval, a doua jumătate a secolului al 18-lea și primele decenii ale secolului al 19-lea „se caracterizează prin accentuarea influențelor neoclasice, care ajung să domine din punct de vedere stilistic expresia monumentelor". Monumentele acestei epoci: biserica „rotundă" din Letcani (1795), biserica Sf. Haralambie din Iași (1797-1804), biserica Sf. Spiridon (1804-1805) și biserica mănăstirii Frumoasa (1833), vădesc o deplină libertate în raport cu tradiția, o deschidere către fenomenul artistic occidental. Descifrăm în această nouă orientare dorința de emancipare de sub jugul otoman, emancipare urmărită pe toate planurile, activitatea în domeniul construcțiilor anticipînd prin modernitate creația artistică și literară".

În partea a doua a studiului, prof. dr. V. Drăguț se referă la pictura murală a bisericilor din Moldova, despre care afirmă că „în directă legătură cu dezvoltarea arhitecturii, trebuie considerată și înflorirea artelor monumentale, în primul rînd a picturii chemată să decoreze numeroasele ctitorii înălțate în secole de-a rîndul, pe plaiurile blînde ale Moldovei". Și deși „din secolul al 14-lea al constituirii Moldovei, nu ni se păstrează nici o urmă de pictură murală, există temeinice motive pentru a crede că primele ctitorii domnești — la Rădăuți sau la Siret — nu au fost lipsite de podoaba grăitoare a culorilor", tot așa cum „e greu de crezut că bisericile celor mai vechi mănăstiri — Neamț, Sf. Nicolae din Poiană, Bistrița, etc. — au rămas albe, fără picturi, știind prea bine că pictura nu era o simplă decorație murală, ci o foarte complexă reprezentare a dogmelor". Dovada marelui interes ce exista în Moldova în epoca primilor Mușatini pentru pictura murală îl constituie, zice autorul, documentul rămas de la Alexandru cel Bum prin care voievodul înzestrează cu zugravii Dobre și Nichita cu două sate ca răsplată pentru împodobirea a două biserici. Cercetările arheologice au scos apoi la iveală din dărîmăturile bisericii vechi a Humorului „fosta ctitorie a vornicului Oană, ridicată încă înainte de anul 1415" fragmente de fresce din analiza cărora rezultă că „picturile ce decorau odinioară acest monument erau, de o excelentă calitate tehnică, fiind executate cu culori trainice pe un șolid suport de tencuială. Desenul energic, coloritul bogat și mai ales compoziția monumentală — în acest sens este deosebit de prețios un fragment de figură — sînt argumente că vechea pictură a Humorului fusese o operă artistică matură, în deplină armonie cu celelalte mărturii privind epoca de coaptă strălucire a domniei lui Alexandru cel Bun. În secolul 15 „primul ansamblu de pictură murală, databil în primii ani ai domniei lui Ștefan cel Mare (în orice caz după 1453) s-a păstrat în mica biserică din Lujeni (azi în R.S.S. Ucraineană) ctitoria boierului Vitold". Anul 1478 „coincide cu înălțarea și împodobirea bisericilor de la Pătrăuți și Milișăuți, monumente ce deschid un lung cortegiu de realizări majore care vor contura energic originala configurație a școlii artistice din Moldova", caracteristica acestor picturi rezultînd „din dezvoltarea sensurilor umane din inserția tot mai adîncă în fondul de preocupări artistice specifice ambianței din Moldova". În această ordine de idei, picturile de la Pătrăuți „stau mărturie a maturității la care ajunseră pictorii din Moldova" la care „programul iconografic este exprimat cu claritate, în spiritul erminiilor, dar el este îmbogățit cu imagini rare, a căror semnificație antiotomană a fost de multă vreme comentată". Marele bizantinolog André Grabar văzînd în „ampla compoziție Cavalcada sfintei cruci un îndemn la cruciada împotriva turcilor, îndemn pe care Ștefan cel Mare l-a adresat în repetate rînduri întregii creștinătăți". Pictura oglindește deci „o acută realitate istorică" iar „imaginea aceasta este semnificativă și întrucît dovedește concepția pe care o avea marele voievod despre funcțiile artei chemată să slujească, chiar și într-un lăcaș religios, cauza politică și militară a Moldovei". De altă parte, scurtul interval de numai doi ani în care au fost realizate picturile bisericilor de la Pătrăuți, Milișăuți, Voroneț și Sf. Ilie de lîngă Suceava, dar mai ales originalitatea acestor picturi, puternica amprentă a fondului autohton de tradiții și aspirații sînt dovezi de netăgăduit ale existenței unei școli moldovenești de pictură, cu program propriu, ilustrată de mari personalități artistice". Unul dintre exponenții acestei școli fiind Gavril ieromonahul, care a pictat biserica din Bsălinești, ctitoria logofătului Ioan Tăutu. O perioadă scurtă de declin artistic urmează morții lui Ștefan cel Mare, pentru ca „încă din anii domniei lui Ștefăniță Vodă (1522-1528) să renască cu tinerească prospețime. Semnificativă pentru această epocă este biserica Sf. Nicolae din Dorohoi, care reprezintă „un reper important în evoluția picturii din

Moldova", pictura ei avînd un caracter renascentist. „Dar marele eveniment de înflorire a picturii din Moldova, ilustrat prin meşteri străluciţi şi opera de răsunet, coincide cu domnia lui Petru Rareş, voievod luminat care a încercat să redea Moldovei autoritatea dobîndită cu atîtea eforturi în vremea lui Ştefan cel Mare... Contribuţia originală şi unică în lume pe care au adus-o pictorii din Moldova din epoca lui Petru Rareş care au beneficiat de exemplele înaintaşilor din epoca lui Ştefan cel Mare, a fost îmbrăcarea integrală a faţadelor de biserici în veşmîntul multicolor al picturilor murale şi ordonarea acestor picturi potrivit unui program iconografic coerent". „S-ar părea — zice mai departe autorul studiului nostru — că un rol deosebit de important în iniţierea şi organizarea acestei acţiuni de decorare a monumentelor aparţine, domnului însuşi, sfătuit poate de marele cărturar Grigorie Roşca, viitor mitropolit al Moldovei. Fapt este că primul monument astfel decorat pare să fi fost paraclisul curţii domneşti din oraşul natal al domnitorului, biserica Sf. Gheorghe din Hîrlău". Urmează biserica mănăstirii Probota (1532) care împreună cu biserica Sf. Gheorghe din Suceava (1581), a mănăstirii Sf .Ioan cel Nou, constituie „un monument cheie pentru înţelegerea resurselor reale ale şcolii din Moldova de pictură din acea vreme", atestînd „deplina maturitate a şcolii de pictură din vremea lui Petru Rareş, chiar dacă pentru aprecierea critică a acestei maturităţi va trebui să ne adresăm monumentelor de mai tîrziu, dar mai bine păstrate, Humor şi Moldoviţa". Din picturile de la Humor se cunoaşte şi numele „unuia dintre cei mai importanţi artişti români medievali: Toma „pictor din Suceava, curtea al slăvitului şi măritului domn moldovean, Petru voievod". El era „un maestru deosebit de instruit, bun cunoscător al patrimoniului autohton de artă, dar deopotrivă inspirat interpret al unor procedee picturale proprii unor centre de artă creştine", fiind asemănat cu Fra Agelico, Andrei Rubliov, Melozzo de Forli sau cu meşteri sienezi. Dar „fiecare dintre aceste asemănări poate să răspundă unor trăsături particulare picturilor de la Humor, dar nici una nu este definitorie pentru că arta lui Toma nu poate fi explicată decît în funcţie de propria-i originalitate raportată la puternicul fond tradiţional".

Un alt monument „aparţinînd încă în principiu fondului tradiţional" dar care „contribuie la pregătirea unei noi etape, este ansamblul de picturi murale care decorează biserica Tăierea capului Sf. Ioan, din Arbore, operă a marelui pictor care a fost Dragoş Coman", despre care istoricul de artă belgian Paul Philippot a afirmat că „a fost cel mai mare pictor al orientului ortodox din secolul al 16-lea". Aceasta pentru că „contribuţia artistică a lui Dragoş Coman se singularizează prin trăsături de stil cu totul originale". Căci „dacă pînă la el, pictorii din Moldova se arătaseră credincioşi tradiţiei, înăuntrul căreia inovaţiile apăreau şi se dezvoltau firesc în funcţie de exigenţele epocii, Dragoş Coman propune o viziune nouă, mai îndrăzneaţă, caracterizată prin insolita sinteză de elemente orientale şi occidentale, sinteză acordată cu suplete fondului iconografic tradiţional, spiritului de armonie şi echilibru".

În anul 1547 a început pictarea bisericii schitului Voroneţ „operă de prestigiu în care marea şcoală a epocii lui Petru Rareş îşi afirma, odată mai mult, personalitatea. Pe un fond albastru, de o intensă strălucire, picturile de la Voroneţ se înfăşoară pe faţada ca un covor încărcat de culori, încîntînd privirile cu farmecul tineresc al armoniilor. Pictorul anonim „uneori identificat cu pristavul Marcu", a introdus o serie de inovaţii, care fac din Voroneţ un monument unic... realizînd aici o uriaşă compoziţie, unică în arta întregului orient creştin". Dar, „cu decoraţia exterioară de la Voroneţ, se poate afirma că marea epocă a picturilor murale din epoca lui Petru Rareş s-a încheiat". Epoca lui Alexandru Lăpuşneanu (1532-1560 şi 1563-1568) în care au fost pictate: biserica din Lvov, biserica din Roman şi bisericile mănăstirilor Rîşca şi Slatina „poartă o anume pecete de eclectism...". Vorbind apoi despre Sucevita, prof. Vasile Drăguţ spune că ea a fost „considerată de către Paul Henry drept testament al artei vechi moldoveneşti... Decorată — în anii 1595-1596 — cu picturi murale atît la interior cît şi la exterior. Sucevita este o superbă tresărire tîrzie a monumentului glorios pe care îl reprezentase, în anii lui Petru Rareş, insolitul muralism moldovenesc". A fost pictată de meşterii Ion şi Sofronie. Admirînd picturile Sucevitei „Nicolae Iorga preţuia cu precădere noblеţea coloritului, eleganţa proporţiilor", claritatea lor compoziţională.

În ce priveşte secolul al 17-lea „evoluţia picturii va urma o cale sinuoasă, deseori ameninţată de împrejurările istorice neprielnice... principala personalitate care a dominat viaţa artistică, atît ca ctitor cît şi

ca creator el însuşi, a fost Anastasie Crimca, mitropolit al Moldovei. Ctitoria sa, mănăstirea Dragomirna „inaugurează o nouă viziune spaţială şi o decoraţie arhitectonică stufoasă cu multe elemente orientale". În cursul acestui secol este de remarcat circulaţia tot mai mare a meşterilor iconari străini, ruşi — cum a fost la biserica Sf. Trei Ierarhi din Iaşi „opera unui grup de pictori ruşi şi români în frunte cu Sidor Pospeev" sau greci — cum a fost cazul cu biserica mănăstirii Cetăţuia, ctitoria lui Duca Vodă, pictată de meşterul grec Gheorghe din Ianina. Dar „declinul evident în pictura murală este parţial compensat de numărul mare de icoane, opera meşterilor din diferite centre ale ţării". Acest declin se accentuează în cursul secolului al 18-lea, cînd „pictura murală este practicată tot mai puţin, instabilitatea internă fiind neprielnică unei activităţi artistice şi de înaltă exigenţă. Ansamblurile decorative care se realizează totuşi aparţin mai ales mediului rustic, autorii lor fiind meşteri modeşti, reprezentanţi ai unei arte în care se îmbină formele tradiţionale cu spiritul dinamic şi inventiv al meşteşugarului popular". Sînt date ca exemplu picturile bisericilor din Vorniceni (1785), ale bisericii de lemn din Dorohoi (1791) şi cele ale bisericii din Vîrgolici (1794).

„Se încheie astfel un întreg ciclu evolutiv, atît de strălucit ilustrat prin realizările din epoca lui Ştefan cel Mare şi Petru Rareş.

Pentru pictura secolului al 19-lea este amintită doar poposirea pe timp de trei ani (1859-1861) a pictorului Nicolae Grigorescu la mănăstirea Agapia. Aceasta deoarece „ansamblul iconografic realizat de el deschide o nouă epocă în istoria picturii murale din ţara noastră"... dar „a cărei prezentare — zice profesorul Drăguţ — depăşeşte cadrul propus pentru rîndurile de faţă".

De fapt, cu această afirmaţie, domnia sa îşi încheie studiul.

Urmează apoi — cum s-a arătat la început — partea a doua a introducerii cu despre icoanele, broderiile, argintăriile şi mobilierul aflat sau care se afla odinioară în bisericile şi mănăstirile din Moldova.

Domnia sa începe prin a afirma că „Tezaurele de artă din Moldova — icoanele, broderiile, argintăria, mobilierul şi ceramica — transmise cu grijă şi respect de la o generaţie la alta de călugări şi preoţi, în mănăstirile şi schiturile Moldovei, mărturisesc pînă azi fiecărui călător despre trecutul artistic atît de glorios al acestui pămînt românesc... Întocmai ca arhitectura şi pictura murală, toate aceste obiecte de preţ vădesc aceeaşi evoluţie artistică, în care se înscrie înfloritoarea perioadă a rodnicei domnii a lui Ştefan cel Mare (1457-1504), continuată de urmaşii săi pînă în vremea lui Alexandru Lăpuşneanu". Dar, „din etapa de început a artei moldoveneşti" în care predomina lemnul „s-au păstrat puţine construcţii vechi de lemn — biserici şi case — şi rare obiecte de artă, începînd cu secolele 15-16", ele caracterizîndu-se prin „concepţia geometrică", avînd ca motiv „soarele, steaua, roza vînturilor, căpriorii". „Este vorba — zice autoarea studiului — de aceeaşi concepţie decorativă şi de procedee tehnice similare, comune Transilvaniei, Ţării Româneşti şi Moldovei, care dau unitate gîndirii decorative şi limbajului nescris exprimat de ornamente .Din această artă multiseculară s-a născut decorul mobilierului păstrat doar în parte, provenind de la Voroneţ, Moldoviţa, Probota, Slatina, Bubalniţa şi altele. Aceiaşi artişti au dăltuit adevărate dantele în lemn aşa cum sînt tîmplele de la Moldoviţa, Humor şi Voroneţ, a căror poleială de aur, aşternută peste florile şi păsările cioplite cu multă fineţe, le dă noblleţea podoabelor de preţ". De altă parte, „unitatea de tehnică şi de concepţie artistică pe care o întîlnim la ansamblurile de mobilier păstrate în Moldova din secolul al 16-lea face dovada că şi în acest domeniu, întocmai ca în arhitectură, pictură, broderie, etc, a existat un stil cu note proprii, stilul creat de artiştii epocii lui Ştefan cel Mare pe care l-au continuat succesorii săi încă aproape o jumătate de veac după moartea marelui domn". În ce priveşte icoanele, ele „deţin un loc de seamă în tezaurele mănăstirilor din Moldova", dar „în raport cu pictura de icoane din Ţara Românească şi Transilvania, icoanele din Moldova prezintă cea mai mare varietate păstrînd în acelaşi timp în cel mai înalt grad noblleţea şi monumentalitatea stilului bizantin, uneori chiar în exemple de la începutul veacului al 17-lea". Sînt date ca exemplu biserica Văleni de lîngă Piatra Neamţ, unde „vizitatorul găseşte cea mai unitară şi bogată colecţie de icoane din Moldova, dispuse astfel, încît să înlocuiască din lemn şi a fost construită în secolul al 16-lea. Sînt apoi cele două icoane de procesiune cu faţă dublă, din vremea lui Alexandru cel Bun, cînd au fost primite în dar de la Bizanţ, aflate la Neamţu şi Bis-

triţa, cum şi cele provenite „din vechi lăcaşuri — datînd la origine din secolele 14-15 (Bogdăneşti, Humor, Pingăreşti, Bisericani)", care „duc la concluzia existenţei în aceste centre a unor prototipuri mai vechi, care le-au servit de model". Unele din icoanele din Moldova „vădesc existenţa unor tradiţii artistice ale cărei rădăcini coboară pînă la prototipurile bizantine de la Ohrida din secolele 13-14". Foarte probabil — zice mai departe — că în vremea lui Petru Muşat şi a lui Alexandru cel Bun, în aceste vechi ctitorii din centrul Moldovei, au existat zugravi de icoane aşa cum erau caligrafi şi miniaturişti ale căror lucrări ni s-au transmis în parte".

Vorbind despre broderie — „arta acului" — autoarea studiului spune că ea „deţine în trecutul artistic al Moldovei primul loc. Prin operele create în atelierele vremii lui Ştefan cel Mare arta românească se înscrie sub acest aspect în ansamblul artei universale... Interesante ca opere de artă, cele mai multe dintre ale reprezintă în aceeaşi măsură adevărate documente istorice dovezi ale fastului şi bogăţiei care domnea în Moldova secolului al 15-lea, păstrătoare a strălucitei tradiţii a curţii bizantine". Ele se păstrează în colecţiile mănăstirilor Putna, Sucevita, Dragomirna, Secu şi altele. Alături de aceste „broderii liturgice" şi veşminte bisericeşti, „portretul brodat, în care figurile domnitorilor sînt reprezentate cu însuşiri realiste, constituie în Moldova domeniul cel mai original din vastul orizont al broderiei de moştenire bizantină. În Moldova s-au păstrat cele mai numeroase portrete brodate, începînd cu cele două reprezentări ale lui Alexandru cel Bun şi Doamnei Marina de pe epitrahil pînă la portretele în mărime naturală ale familiei lui Vasile Lupu... Prin cîteva dintre capodoperile genului, aşa cum sînt epitaful dăruit de egumenul Silvan mănăstirii Neamţ (1437), portretul Mariei de Mangop de la Putna (1476), portretele Movileştilor de la Sucevita, epitaful şi dverile dăruite Slatinei de Alexandru Lăpuşneanu şi chipurile familiei lui Vasile Lupu de la biserica Sf. Trei Ierarhi din Iaşi, broderia din Moldova mărturiseşte nu numai izvoare îndepărtate şi o evoluţie continuă de cîteva veacuri, dar şi o deosebită varietate de concepţie şi fantezie creatoare. Doamna Corina Nicolescu încheie astfel: „Toate aceste lucrări — icoane, mobilier, broderii, argintării etc. — puţine cîte s-au mai păstrat în tezaurele marilor mănăstiri din Moldova, mărturisesc un trecut bogat în fapte, acela al vremii lui Ştefan cel Mare şi al urmaşilor săi. Faptele lor politice şi de arme s-au împlinit şi prin realizările în domeniul culturii şi artei. Prin ctitoriile întemeiate de ei s-a veşnicit atît amintirea lor cît şi a acelora care le-au înălţat şi împodobit cu munca şi arta lor".

Am expus, poate chiar prea amănunţit cuprinsul acestei prime părţi cu caracter introductiv al monografiei. Am procedat aşa socotind că atît prefaţa lucrării cît şi cele două „introduceri" nu numai că sînt deosebit de frumoase ci şi tot atît de importante, ele sintetizînd expunerile monografice propriu-zise şi dînd în acelaşi timp cititorului elementele şi noţiunile absolut necesare înţelegerii fenomenului artistic în cauză. Apoi şi pentru că este imposibil a spune măcar cît de puţin despre fiecare din monumentele descrise, fiecare avînd o importanţă, un loc şi o caracteristică aparte. Iar a vorbi numai despre unele ar însemna a nedreptăţi pe unii dintre autorii monografiilor. Aceşta sînt: Al. Andronic, St. Mariş, Gh. Buzatu, I. Caprosu, V. Ciobanu, Al. Ciurea, Pr .Ilie Gheorghiţă, N. Grigoraş, Pr. Scarlat Porcescu, Leon Şimanschi, C. Turcu, D. Vitcu, Episcop Nestor Vornicescu şi Pr. prof. I. Zugrav.

Nu ne putem însă opri a nu reliefa competenţa cu care Prea Cucerniciile şi Domniile Lor au tratat subiectele, prezentările, am zice chiar poetice, ale cadrului natural, incursiunile istorice, descrierile arhitectonice, aprecierile critice şi simţămintele pline de iubire şi de grijă pentru aceste străbune moşteniri.

Spre a întregi însă prezentarea acestei monografii şi pentru a ne face o idee despre seriozitatea cu care a fost lucrată, arătăm că „bibliografia selectivă: conţine un număr de 556 titluri iar „anexa bibliografică" 177. Şi, fie-ne îngăduit a mai arăta că deşi în prefaţa lucrării Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Justin spune că „acest volum editat de Mitropolia Moldovei şi Sucevei are menirea funcţională a unui ghid...", credem că prin amploarea sa şi bogăţia reproducerilor fotografice, albnegru şi color, el depăşeşte acest caracter. I-am admite acest titlu numai în măsura în care el ne îndeamnă — pe cei ce încă nu am avut fericirea de a vizita aceste monumente — a porni în drumeţie, a ne bucura sufleteşte văzîndu-le, a săruta străvechile icoane ,a ne închina înaintea sfintelor lor altare, a îngenunchia la voievodalele morminte, a ne ruga pentru veşnica şi

ferricita odihnă a ctitorilor şi a mulţumi celor care ,necruţînd nimic, se străduiesc a le păstra şi a le transmite intacte viitorimii. Şi iarăşi, deşi este rezultatul unor muultiple colaborări, volumul se prezintă ca unu tot unitar, lăsînd să se întrevadă existenţa unei capacităţi coordonate care nu poate fi decît tot a iniţiatorului.

Rugăm pe Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Justin, ca şi pe ceilalţi colaboratori ai Înalt Prea Sfinţiei Sale să ne ierte dacă cuvintele noastre, prea sărace, nu pot exprima şi acoperi tot ceea ce am simţit la vederea şi citirea acestei monografii. Revista noastră împlineşte însă o prea plăcută îndatorire prezentînd cititorilor săi această mai mult decît meritorie lucrare. Iar dacă moldovenii se pot lăuda, ca moldoveni, cu aceste unice în lume opere de arhitectură şi artă, să ne îngăduie şi nouă bănăţenilor, a ne lăuda cu ele ca români.

Prot. Gheorghe Geţia

VASILE NETEA, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea naţională (1848—18881)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, 478 pp.

Despre perioada 1848-1881 s-a scris mult. Cu toate acestea, cercetările şi studiile care privesc epoca în sine sînt puţine şi incomplete, deşi această perioadă a avut un caaracter distinct şi a fost axată pe coordonaate social-politice proprii.

Bogăţia publicaţiilor istorice recente, ca şi cercetările de arhivă ale autorului, i-au permis să întreprindă o cercetare mai largă a acestei perioade cu intenţia de a încerca o nouă sinteză.

Autorul îşi propune să înfăţişeze ,în mod critic, toate elementele — politice, economice, culturale — care caracterizează această epocă, urmărind lupta pentru realizarea postulatelor revoluţionare de la 18848 şi pînă în 1881, anul unificării partidelor naţionale româneşti din Transilvania şi Banat.

Lucrarea are ca punct de plecare cele 166+4 puncte ale Adunării Naţionale de la Blaj şi Lugoj (15 mai şi 27 iunie 1848). Programul de la Blaj avea caracter revoluţionar, atît prin revendicările sale sociale, cît şi prin conţinutul său naţional. Ca program politic de viitor, el avea să fie catehismul naţional al românilor transilvăneni pînă în 1918.

Pe lîngă dezideratele naţionale ale programului, n-a fost uitată nici situaţia bisericii ortodoxe. La Blaj s-a cerut „independenţa bisericilor româneşti fără deosebire de confesiuni (pct. 2) şi plata salariilor clerului român din bugetul statului" (pct. 12), iar la Lugoj „înlăturarea episcopilor sîrbi din Timişoara şi Vîrşeţ şi înlocuirea lor cu vicarii români: protopopul Dimitrie Stoichescu-Petrovici pentru Timişoara şi Ignatie Vuia pentru Vîrşeţ" (pct. 4).

Lucrarea înfăţişează apoi tratativele purtate de exponenţii paşoptişti cu Dieta Transilvaniei, cu guvernul şi Curtea de la Viena, noul absolutism habsburgic introdus după lichidarea revoluţiei, perioada „liberala" şi apoi lupta împotriva dualismului austro-ungar proclamat în 1867. Dualismul este înţelegerea între împărat şi aristocraţia maghiară, cu sacrificarea evidentă a Transilvaniei. Faţă de acest dualism s-au conturat două direcţii politice transilvănene: pasivismul şi activismul.

În capitolul despre Românii din Austro-Ungaria şi războiul pentru independenţă se arată că acesta a fost susţinut de presa transilvăneană. S-au constituit şi comitete româneşti pentru susţinerea războiului. Împotriva desfiinţării acestora se numără şi protestele prot. Ion Petroiu din Braşov. La războiul din 1877 au participat şi voluntari români militari. Unul din aceştia a fost şi ofiţerul bănăţean Moise Grozea, participant la atacul Griviţei.

Lucrarea se încheie cu anul 1881, cînd s-a constituit Partidul Naţional Român. În anul 1869, la conferinţele de la Timişoara şi Mercurea, s-au înfiinţat partidele naţionale române din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. În lupta pentru libertate naţională acestea au acţionat izolat. Tendinţa guvernului Tisza de a zdrobi naţionalitatea, a creat în sînul acestor partide un puternic curent de unire, ceea ce s-a şi întîmplat în 1881.

Perioada anilor 1848-1881 se remarcă prin incontestabile realizări:

Din punct de vedere social principala izbîndă o reprezintă desfiinţarea iobăgiei şi împropietărirea foştilor iobagi (1853-1854).

Pe linie bisericească se produce despărţirea ierarhică a episcopiilor româneşti de la Blaj şi Sibiu de mitropolia de la Esztergom (rom. cat.) şi Carlovit (ortodoxă) şi ridicarea lor la rangul de mitropolii independente — Blajul în 1853, Sibiul în 1864 — precum şi înfiinţarea noilor episcopii româneşti de la Gherla şi Lugoj (1853), Arad şi Caransebeş (1865), a seminariilor şi a preparandiilor de pe lîngă ele.

S-a dobîndit apoi libertatea industrială şi comercială, s-au desfiinţat breslele şi s-au

pus bazele unor întreprinderi și societăți economice românești: fabrici, tipografii.

Manifestarea cuvîntului și a tiparului a făcut și ea un mare pas înainte prin înființarea unor noi periodice politice, literare și culturale.

Învățămîntul românesc de toate gradele a luat o dezvoltare deosebită, deși prin legea Tréfort s-a urmărit maghiarizarea lui. S-au înființat și numeroase societăți s-au consolidat legăturile cu frații din celelalte provincii românești.

Cu toate că nu s-a obținut recunoașterea independenței politice a națiunii române și nici recunoașterea egalității limbii române cu celelalte din Transilvania, lupta națională pe baza programului din 1848 va continua, ea avînd să fie încununată prin marele act al unirii din 1918.

Pr. Ieremia B. Ghita

DAN ZAMFIRESCU, *Istorie și cultură*, Editura Eminescu, București, 1975, 232 pp.

Autorul — teolog, istoric și filolog — prezintă în această culegere de 50 de articole, scrise în perioada 1967-1974, noi formulări și limpeziri asupra sensului culturii noastre și contribuția poporului român la tezaurul valorilor spirituale și umane universale.

În prima parte a cărții, în articolul „Ecoul istoriei", autorul caută să răspundă la întrebările: ce am fost, ce am făcut și ce putem face ca popor în contextul istoric prezent. Abordează aceste probleme majore, nu dintr-o megalomanie națională, ci ca să arate cît de mult am fost prezenți în aria geografică unde am trăit. În noua schemă și imagine a omenirii, trebuie să apărem așa cum am fost în realitate, nu umbriți de unii regizori tendențioși ai istoriei, în care cultura română a fost ignorată sau pusă în umbră.

Se schițează apoi cîteva momente de mare realizare națională cu semnificație europeană, subliniind și rolul principalelor personalități politice implicate în ele: Doja, Tudor, Pașoptismul, Unirea de la 1859, Cuza Vodă, independența de stat și altele. Aceste momente, lipsite de ori ce imitație, au „demonstrat spectaculos lumii că un popor hotărît să fie liber, demn și necerînd nimic din ceea ce este al altuia, a săvîrșit minuni, a reușit să se facă respectat și să constituie un exemplu valabil și pentru alte popoare" (pg. 25). „Credem și susținem dreptul tuturor popoarelor de a exista de sine stătător și de a-și dezvolta plenar toate posibilitățile materiale și spirituale. Respingem teoriile care promovează, fățiș sau deghizat, anularea naționalității și suveranității" (pg. 42).

În partea a doua evocă părinții spirituali ai culturii române și contribuția acestora la dezvoltarea culturii europene și universale.

Într-un capitol mai extins demonstrează caracterul de „sinteză europeană" a culturii române. „Tradiția greco-bizantină, cultura slavonă și civilizația occidentală își găsesc, pe teritoriul vechii Dacii, un loc de interferență, simbioză și sinteză, unică în Europa" (pg. 56).

Prin ctitorii conștiinței naționale a poporului nostru, cultura română este „așezată pe primul loc în contextul Răsăritului, nu numai ca treaptă a evoluției, ci și prin valorile produse" (pg. 57).

Din secolul al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea cultura română ia caracter general românesc. „Din medievală ca spirit, conștiința universalistă și limba de cultură slavonă, cum a fost în sec. XIV — XVI, cultura română devine o cultură națională prin conștiință, prin ideile promovate, prin limbă română și prin interdependența fenomenului cultural dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania" (pg. 58). Cultura română din această perioadă se poate „considera drept realitatea spirituală majoră a Europei răsăritene, fenomenul cultural cel mai complex, mai evoluat, mai divers și mai bogat, reprezentat de personalități proeminente și originale" (pg. 58).

În alte studii următoare oferă puncte de vedere noi în considerarea ctitorilor culturii naționale. Se remarcă talentul portretistic al autorului în definirea esențială și lapidară a unor mari precedesori ai culturii noastre. Dintre aceștia Dosoftei este prezentat într-o lumină nouă (pg. 66-77). Se numără între „eroii culturii românești" care au făurit o epocă nouă în istoria ei. Cu Dosoftei se naște „un nou tip de cărturar, care a obligat cultura română să se înalțe pe verticală, brusc, în condiții nu tocmai prielnice". Dosoftei este considerat „părintele poeziei românești"; „nu numai intitulat poet național al românilor, ci și întîiul poet național ivit în întreaga arie răsăriteană". Opera sa istorică „Poemul Moldovei", scrisă în exil, reprezintă prima poezie patriotică din literatura română.

În partea a treia se cuprind studii și articole ocazionale de istorie și istorie a culturii, în care se elogiază opera lui Iorga, Cantemir, a pictorului Andreescu și alții. În această parte considerațiile lui Dan

Zamfirescu au şi un spirit critic. Dar, ceea ce oferă un numitor comun acestor articole este patriotismul fierbinte, manifestat mai ales în modul în care sînt considerate personalităţile istoriei şi culturii româneşti.

Posedînd o bogată armătură intelectuală şi un talent literar deosebit, autorul a reuşit să revalorifice, din unghiul prezentului, momentele majore ale istoriei şi culturii româneşti. A zugrăvit din nou, cu alte lumini şi culori, marile chipuri ale trecutului, despre care se credea că s-a spus totul. Aşa cum se prezintă, cartea lui Dan Zamfirescu este un adevărat „poem al spiritualităţii româneşti".

Pr. IEREMIA B. GHITA

CONSTANTIN DIACONOVICI LOGA, *Gramatica Românească. Text stabilit, prefaţă, note şi glosar de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu*, Editura „Facla", Timişoara 1973, 1799 pp.

Editura timişoreană „Facla" alătură rereeditării scrisului lui Victor Vlad Delamarina şi Ion Popovici Bănăţeanu, volume îngrijite şi prefaţate de Simion Dima şi Niccolae Ţirioi, lucrarea de mare circulaţie din prima jumătate a secolului trecut a învăţătorului cărturar bănăţean Constantin Diaconovici Loga.

Cuvîntul introductiv al editorilor Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu (pp. 7-20), prezintă concentrat, pe bază de documente cu o amplă bibliografie, viaţa de luptă pentru mai binele obştesc şi vasta activitate cărturărească dăruită poporului prin cultură dusă aproape cinci decenii de dascălul Constantin Diaconovici Loga. Analizînd ştiinţific Gramatica sa apărută la Buda în anul 1822, deci în urmă cu 150 de ani, subliniază în încheiere cu multă responsabilitate: „Alcătuită după ce apăruse cîteva gramatici importante în secolul al XVIII-lea, lucrarea lui Constantin Diaconovici Loga ocupă un loc demn de o atenţie în istoria limgvisticii noastre, plasîndu-se în perioada de tranziţie de la un stadiu mai vechi al cercetărilor de acest fel la cel modern, reprezentat prin I. Heliade Rădulescu. Deşi tributară exprimării greoaie şi metodei depăşite a lucrărilor mai vechi tendinţa de înnoire, evidentă în modernizarea terminologiei şi în apropierea textului de mişcarea mai firească a limbii vorbite, face din Grramatica lui Constantin Diaconovici Loga o carte care poate interesa şi astăzi. Extrem de utilă în acea epocă de început a învăţămîntului românesc, *Gramatica*, folosită ca manual cîteva decenii, a vehiculat ideile Şcolii ardelene şi a contribuit la fixarea normelor limbii literare unice". (pg. 20).

Volumul, în o prezentare grafică festivă, cinsteşte prin această primă reeditare a unuia din multele sale scrieri tipărite din care trei au caracter religios şi de cult, o viaţă pentru care ridicarea poporului a fost singurul ideal.

Prot. Ion B. Mureşianu

SOCIETATEA DE LIMBA ROMÂNĂ DIN P.S.A. VOIVODINA: *Analele Societăţii de Limba Română*, Zrenjanin, 1974, 244 pp.

A cincea apariţie a Analelor Societăţii de Limbă Română din P.S.A .Voivodina redactată de profesorul universitar dr. Radu Flora, grupează într-o aleasă înfăţişare grafică un material bogat în care se reflectă multitudinea problemelor ce preocupă Societatea, cum şi seriozitatea ce li se acordă.

O serie de cadre didactice dezbat competent tema „Metodologia limbii române în învăţămîntul elementar (pg. 17-53), „Tehnica şi practica traducerii" (pg. 139-159); prezintă cărţi apărute în ţara noastră şi analizează obiectiv proza şi poezia românească tipărită recent în P.S.A. Voivodina.

Pentru valoarea documentară şi ca orientare bibliografică privind în mare parte Banatul, amintim materialele în legătură cu folclorul literar românesc din P.S.A. Voivodina şi din Serbia răsăriteană, semnate de N. Bot, C. Roşu, R. Marcovic, A. Păsulă şi L. Crişan (pg. 163-195); „Gramatici româneşti (secolele XVII-XIX)", „Gramatici şi manuale auxiliare de limba română apărute după 1945", bibliografii atent întocmite de Radu Flora şi Ion Bălan (pg. 207-211), articolul comemorativ despre „Octovian Goga-poetul" scris de conferenţiatul dr. V. Vintilescu şi comunicarea „Dr. Svetozar Miletic şi colaborarea sîrbo-română" de Aurel Cosma.

Prot. Ion B. Mureşianu

EMANUEL COPĂCIANU şi GEORGE POTRA. *Voievodul*, roman, Editura „Cartea Românească" 1973, 429 pp.

O editură de prestigiu, oferă cititorilor un roman istoric al cărui semnatar este părintele Emanuel Copăcianu din eparhia Timişoarei şi Caransebeşului, cunoscut prin lucrările sale cu caracter religios şi prin colaborările la revista „Mitropolia Banatului".

În haina îngrijit întocmită a tiparului, „Voievodul" înfăţişează credincios adevă-

rului istoric, faptele și epoca domnitorului Constantin Brîncoveanu iar talentul literar, limba în care este scris romanul și desfășurarea firească a acțiunii, transpun lectorul în atmosfera veacului și îl poartă pe nesimțite alături de personaje în învolburări sau tihna acelor veacuri, creînd tensiuni și solicitări participative. Trăiește cei douăzeci și șase de ani ai domniei sale, ce dau Țării Românești o neasemuită strălucire.

Diplomația prudentă, de echilibru a marilor puteri și dejucare a planurilor ce vizau Muntenia și Moldova, politica internă admirată de străini, uriașul efort cultural ce se răsfrînge binefăcător asupra multor țări din răsărit, toate poartă amprenta personalității sale, a „stilului brâncovenesc". Om de cultură, Brâncoveanu aduce la invidiata sa curte pe cei mai vestiți cărturari ai timpului umbrind faima școlii celei mari din Constantinopol, știe, ca nimeni altul să-i sprijinească și să prezideze o operă de mare anvergură, să formeze o școală trainică din care se va ridica cu toată vigoarea școala românească de mai tîrziu. Sub îndrumarea lui, cu hărnicia vlădicului Antim și a atîtor alți învățați, Biserica devine o fortăreață a limbii și conștiinței naționale cu toate potrivniciile ierarhilor greci, limba română cîștigîndu-și în cadrul ei dreptul la veșnicie.

Brâncoveanu e prezent în fiecare pagină în toată măreția, cu toate înfăptuirile care au creat epoca ce-i cinstește numele, cu gîndirea politică de largă viziune europeană, cu abilitatea ce-i conferă Bucureștiului prestigiul unui centru diplomatic internațional, dar și cu sfîrșitul zguduitor de tragic.

Frescă a unor vremi de glorie românească, zugrăvită cu talent în culorile vii ale timpului și din care n-a scăpat nimic, volumul scoate în relief grija niciodată slăbită a domnului față de năpăstuirile românilor transilvăneni, în vastul orizont al gîndirii sale împreunîndu-se toate provinciile românești.

„Prinț al aurului" pentru Țarigrad, speranță a realizării vechilor deziderate europene pentru Apus, sprijinitorul țărilor căzute sub stăpînirea iataganului și temeluitor al culturii noastre moderne, Voievodul trăiește aievea în tot cuprinsul romanului prin forța de evocare a autorilor, ce nu nesocotește adevărul istoric nici cînd înzestratul condei se lasă furat de avîntul literar. Și considerăm că acestea dau adevărata valoare romanului istoric.

Prot. Ion. B. Mureșianu

POȘTA REDACȚIEI

Binevoitorii cititori au atras atenția redacției asupra unei inadvertențe din articolul „Gala Galaction la Arad", semnat de Pr. Gheorghe Cunescu (Mitropolia Banatului XXIV, 1974, nr. 10-12, pp. 685-692).

Găsind întemeiată sesizarea rugăm a se îndrepta paragraful 4, rîndul 1 de la pag. 688 în sensul că episcop al Aradului în anul 1937 era Andrei Magieru, al cărui nume de fapt figurează în paginile următoare.

COLINDE ŞI CÎNTECE DE STEA

CE SEARĂ-I D-ACEASTĂ SEARĂ

notaţia : D. Cusma

De trei zile pe pămînt
Und-se naşte Fiul sfînt

Nu te poţi apropia
De fumul tămîielor,
De para făcliilor,
De micşul florilor,
De cîntul îngerilor

Moş CRĂCIUN

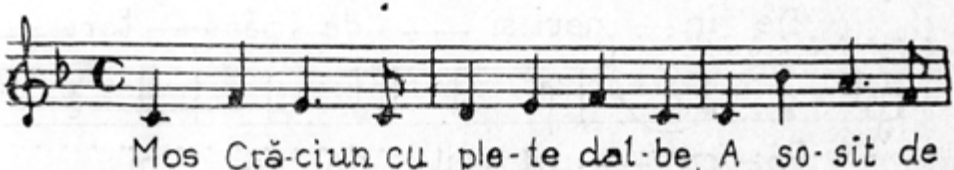

2. Din bătrîni se povestește,
Că-n tot anul negrești,
Mos Crăciun din cer sosește,
Nici odată n-a lipsit.

3. Mos Crăciun cu plete dalbe,
Incotro vrei s-o apuci,
Ti-aș cînta florile dalbe,
Dac-aș ști că nu te duci.

MARE MINUNE

notația D. Cusma

– . VENIȚI ASTĂZI CREDINCIOȘI

Că el astăzi în Vifleem s-a născut
Precum l-au vestit prorocii de demult.

Din Maria Preacurată s-a născut
Mîntuire astăzi lumii s-a făcut.

FLORILE DALBE

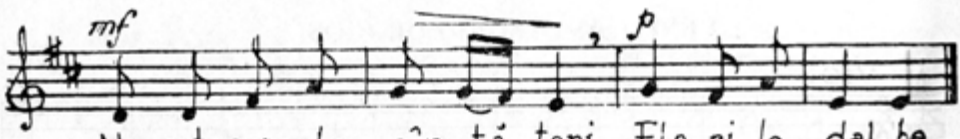

Și v-aduc pe Dumnezeu
Să vă mîntuie de rău
Dumnezeu adevărat
Soare-n raze luminat.

Noi vă zicem să trăiți
Intru mulți ani fericiți
Și ca pomii să-nfloriți
Și ca ei să-nbătrîniți.

COLO-N UMBRA POMILOR

Dar cu ele cine stă
Este Maica Preciștă.

Lîngă ea un legănel
Cu Copilul sfînt în el.

COLINDIȚA NU-I MAI MULTĂ

Repejor

notația: Tiberiu Brediceanu

O-nchinăm cu veselie
Și cu mare bucurie
Ć-am ajuns seara d-Ajun
Și-a bătrînului Crăciun.

Sus, mai sus v-am înălțat
Ce-am știut noi v-am urat
Rămîi om bun sănătos
C-ai fost gazdă lui Hristos.

COLO-N SUS

Este-o dalbă mănăstire
Înăuntru ce era?
Un copil ce tot plîngea
Maică-Sa din grai grăia:
„Taci Fiule nu plîngea.
Că maica Tie Ți-o da
Două mere tinerele
Să mi Te joci Tu cu ele:
Chiar și cheia raiului
Raiul sfînt să-l stăpănești
Pe noi să ne mîntuiești".

Pag.

CRONICA BISERICEASCĂ

Sărbătorirea semicentenarului Patriarhiei şi de împlinire a 90 de ani de la recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Zile de praznic ale Bisericii Ortodoxe Române. Lucrările Adunării Naţionale Bisericeşti şi ale Colegiului Electoral Bisericesc. Parohia Sf. Treime din Sydnei-Australia. Praznicul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America. Relaţiile Bisericii Ortodoxe Române cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Cea de a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Relaţii cu Conferinţa Bisericilor Europene. Tîrnosirea bisericii Centrului ortodox de la Geneva. Canonizare în Biserica Ortodoxă. Nouă publicaţie ortodoxă. Urme creştine — — 687

NOTE ŞI COMENTARII

„Biserică" şi „Crăciun". (Pr. Vasile Muntean). O privire asupra termenilor „laic" şi „mirean" (Prot. Vasile Petrica) — — — — — — 699

VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI ARHIEPISCOPIA TIMIŞOAREI ŞI CARANSEBEŞULUI

Sfintele sărbători. Sesiunea Adunării Eparhiale. Înaltă vizită la Timişoara. Printre viitorii preoţi. Itinerar pastoral. Hirotonii şi hirotesii. Conferinţe preoţeşti. Consfătuiri ale personalului cu munci de răspundere din cuprinsul eparhiei. Fondul Solidarităţii Internaţionale. Examen de capacitate preoţească. Cultivarea cîntării bisericeşti. Crăciunul la Seminarul teologic. Comemorarea lui Antoniu Sequens. Decese — 702

EPISCOPIA ARADULUI

Prăznuirea Naşterii Domnului. Ziua numelui Prea Sfinţitului Visarion. Lucrările Adunării Eparhiale. Sfinţiri de biserici. Hramuri de mănăstiri. Conferinţele de orientare. Întîlniri ecumenice. Examen de capacitate preoţească. Comemorări. Adormiţi în Domnul — — — — — — 713

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

De la Théologie orthodoxe roumaine dès origines à nos jours (Prot. Ch. Geţia). Willem A. Viser't Hooft: Die Welt war meine Gemeinde (Pr. prof. C. Sîrbu). Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei (Prot. Gh. Geţia). Vasile Netea: Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea naţională (1848—1881) (Pr. Ieremia B. Ghiţa). Dan Zamfirescu: Istorie şi cultură (Pr. Ieremia B. Ghiţa). Constantin Diaconovici Loga: Gramatica românească (Prot. Ion B. Mureşianu). Analele Societăţii de limba română (Prot. Ion B. Mureşianu). Emanuel Copăcianu şi George Potra: Voievodul (Prot. Ion B. Mureşianu) — — — — — — — — — — — — — — 723

BUN DE EXPEDIERE

POŞTA REDACŢIEI

Poşta redacţiei — — — — — — — — — — — — — — 743

COLINDE ŞI CÎNTECE DE STEA

Ce seară-i d-această seară. Moş Crăciun. Mare minune. Veniţi astăzi credincioşii... Florile dalbe. Colo-n umbra pomilor. Colindiţa nu-i mai multă Colo-n sus — — — — — — — — — — — — 745

52419

Tipografia Arhidiecezană Timişoara